

A vízi sportot űző sportturisták viselkedését befolyásoló motivációk szegmentációs megközelítése

Doktori értekezés

Nagy Kinga Zsuzsanna

Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem
Sporttudományok Doktori Iskola

MAGYAR TESTNEVELÉSI
ÉS SPORTTUDOMÁNYI
EGYETEM
BUDAPEST

Témavezetők: Dr. Bánhidi Miklós egyetemi docens, PhD
Dr. Tóth László egyetemi tanár, PhD

Hivatalos bírálók: Dr. Darabos Ferenc egyetemi docens, PhD
Dr. Fritz Péter egyetemi docens, PhD

Szigorlati bizottság elnöke: Dr. Pavlik Gábor professor emeritus, DSc

Szigorlati bizottság tagjai: Dr. Dóczi Tamás egyetemi docens, PhD
Dr. Magyaródi Tímea egyetemi adjunktus, PhD
Dr. Marton Gergely egyetemi docens, PhD

Budapest
2025

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	9
1.1. A TÉMAVÁLASZTÁS SZUBJEKTÍV INDÍTÉKA ÉS A KUTATÁS KÉRDÉSFELVETÉSEI	11
1.2. AZ ÉRTEKEZÉS SZERKEZETE	17
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	19
2.1. KONCEPTUALIZÁCIÓ: SPORTTURISZTIKAI MEGKÖZELÍTÉS.....	19
2.1.1. Tartalmi átfedések az aktív turizmus nemzetközi terminológiájában.....	19
2.1.2. A vízisport-turizmus fogalmának meghatározása	21
2.1.3. A vízisport-turizmus nemzetközi és hazai népszerűsége.....	22
2.1.4. A természetben űzhető vízi sportok taxonómiája.....	24
2.1.5. A vízisport-turizmus környezetének elemei és hatásai a résztvevőkre.....	27
2.2. SPORTSZOCIOLOGIAI MEGKÖZELÍTÉS	30
2.2.1. Az aktív turizmusban való részvétel szociodemográfiai jellemzői.....	30
2.2.2. Az életstílus-jellegű vízi sportok szerepe a 21. századi társadalomban	34
2.2.3. A vízi sportokban megjelenő szubkulturális tőke jelentősége.....	35
2.2.4. A vitorlázás társadalmi jelentőségének változása	36
2.3. SPORTPSZICHOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS	38
2.3.1. A sportmotiváció szerepe a fizikai aktivitás fenntartásában	38
2.3.2. Az intrinzik motiváció jelentősége az életstílus-sportokban.....	42
2.3.3. Az életkor összefüggései a sportmotiváció intrinzik, extrinzik és amotivációs faktoraival szabadidő-és versenysportolóknál	44
2.4. POZITÍV PSZICHOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS	46
2.4.1. A flow állapot elmélete és mérése (konceptualizálás és operacionálizálás) 47	
2.4.2. A demográfiai változók hatása a flow állapotra	50
2.4.3. A társas körülmények hatása a flow állapotra	52
2.4.4. A viselkedési jellemzők hatása a flow állapotra.....	53
2.4.5. A flow állapot hatása a turisztikai fogyasztói magatartásra.....	56
2.5. TURIZMUSMARKETING MEGKÖZELÍTÉS.....	57
2.5.1. A turisztikai fogyasztói magatartás vizsgálata	57
2.5.2. A piacszegmentáció elméleti keretei.....	58
2.5.3. A sportturisták szegmentálásának lehetőségei	60

2.5.4. <i>A motiváció szerepe az aktív turizmusban való részvételben</i>	64
3. KÉRDÉSFELVETÉS ÉS HIPOTÉZISEK	67
4. VIZSGÁLATI MINTÁK ÉS MÓDSZEREK	69
4.1. AZ ÉRTEKEZÉSBEN SZEREPLŐ HIPOTÉZISEK, VIZSGÁLATI MINTÁK ÉS MÓDSZEREK, VALAMINT A SAJÁT PUBLIKÁCIÓK KAPCSOLÓDÁSA.....	69
4.1.1. <i>A hipotézisekhez kapcsolódó vizsgálati minták</i>	71
4.2. TEREPKUTATÁS	72
4.2.1. <i>Első vizsgálati minta: a vízisport központ és vendégköre (n=745)</i>	72
4.2.2. <i>Vizsgálati módszer: résztvevői megfigyelés, tartalom-és dokumentumelemzés</i>	73
4.3. ELSŐ KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT: HAZAI VÍZISPORT-TURISTÁK FELMÉRÉSE	74
4.3.1. <i>Második vizsgálati minta: vízisport-turisták (n=297)</i>	75
4.3.1.1. <i>Vizsgálati alminta 1: windsurf-ös közösség (n=55, pilot study)</i>	78
4.3.1.2. <i>Vizsgálati alminta 2: szabadidősportolók (n=282)</i>	80
4.3.2. <i>Vizsgálati eszközök</i>	80
4.3.3. <i>Vizsgálati módszerek</i>	83
4.3.3.1. <i>A kérdőíves kutatásban alkalmazott skálák (SMS-28, FÁK, Ahola- modell) megbízhatósági és illeszkedési vizsgálata</i>	83
4.4. MÁSODIK KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT: SPORTMOTIVÁCIÓ VIZSGÁLATA.....	85
4.4.1. <i>Harmadik vizsgálati minta: versenysportolók (n=42)</i>	85
4.4.2. <i>Vizsgálati módszer</i>	86
4.5. HARMADIK KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT: A TURISTÁK INTERPERSZONÁLIS BIZALOM SZINTJE SZERINTI VIZSGÁLATA	87
4.5.1. <i>Negyedik vizsgálati minta: turisták felmérése (n=175)</i>	87
4.5.2. <i>Vizsgálati módszer</i>	89
5. EREDMÉNYEK	90
5.1. A FÖLDRAJZI KÖRNYEZET JELENTŐSÉGE A SPORTTURIZMUSBAN: EGY BALATONI VÍZISPORT KÖZPONT VIZSGÁLATA (K1).....	90
5.1.1. <i>A vízisport központ profilja és infrastrukturális környezete</i>	90
5.1.2. <i>A vízisport központ természeti környezete</i>	91
5.1.3. <i>A vízisport központ társadalmi-gazdasági környezete</i>	96

5.2. SPORTSZOCIOLÓGIA: A VÍZISPORT-TURISTÁK SZOCIODEMOGRÁFIAI (H1) ÉS FOGYASZTÁSI JELLEMZŐI.....	98
5.3. SPORTPSZICHOLÓGIA: A SPORTMOTIVÁCIÓ VÁLTOZÁSA AZ ÉLETKOR ELŐREHALADTÁVAL (H2).....	102
5.3.1. <i>A sportmotiváció dimenzióinak vizsgálata különböző életkori szakaszokban vízisport-turisták körében, szabadidősportolói mintán (n=282, H2)</i>	102
5.3.2. <i>A sportmotiváció dimenzióinak vizsgálata különböző életkori szakaszokban versenysportolói mintán (n=42, H2)</i>	107
5.4. POZITÍV PSZICHOLÓGIA: A FLOW ÁLLAPOT MÉRÉSE (H3), ELŐREJELZŐ VÁLTOZÓI (H4) ÉS KÖVETKEZMÉNYEI A FOGYASZTÓI MAGATARTÁSRA (H5)	109
5.4.1. <i>A FÁK metadimenzióinak tesztelése homogén vízisportolói mintán (H3)..</i>	109
5.4.2. <i>A flow-élményt előrejelző tényezők vizsgálata a windsurf-ös közösségben (n=55, H4).....</i>	110
5.4.3. <i>A flow-élményt előrejelző tényezők vizsgálata a vízisport-turisták körében (n=297, H4).....</i>	114
5.4.4. <i>A gyakorlásra szánt anyagi és időbeli ráfordításokat befolyásoló tényezők a vízisport-turisták körében (n=297, H5).....</i>	117
5.5. TURIZMUSMARKETING: A PIAC SZEGMENTÁLÁSA	121
5.5.1. <i>Vízisport-turisták szegmentálása motivációik alapján (H6)</i>	121
5.5.1.1. <i>A sport és a turisztikai motiváció skáláinak feltáró faktoranalízise</i>	121
5.5.1.2. <i>Klaszterképzés a sport és turisztikai motiváció faktorai alapján (H6/a)</i>	124
5.5.1.3. <i>A sportturista-klaszterek közötti szignifikáns különbségek (H6/b)</i>	128
5.5.2. <i>A turisták interperszonális bizalom szerinti eltérései (H7)</i>	130
6. MEGBESZÉLÉS	132
6.1. K1 MEGVITATÁSA.....	134
6.2. H1 MEGVITATÁSA.....	138
6.3. H2 MEGVITATÁSA.....	141
6.4. H3 MEGVITATÁSA.....	145
6.5. H4 MEGVITATÁSA.....	147
6.5.1. <i>Demográfiai jellemzők hatása a flow-élményre</i>	147
6.5.1.1. <i>A windsurf-ös közösség vizsgálata (n=55, H4/ a, b, c)</i>	147

6.5.1.2. A vízisport-turisták vizsgálata (n=297, H4/ a, b, c)	150
6.5.2. <i>A sportolási jellemzők hatása a flow-élményre</i>	152
6.5.2.1. A windsurf-ös közösség vizsgálata (n=55, H4/ d, e, f, g)	152
6.5.2.2. A vízisport-turisták vizsgálata (n=297, H4/ d, e, f, g)	155
6.6. H5 MEGVITATÁSA	157
6.7. H6 MEGVITATÁSA	162
6.8. H7 MEGVITATÁSA	167
7. KÖVETKEZTETÉSEK.....	169
7.1. AZ ÉRTEKEZÉS ÚJ EREDMÉNYEI	169
7.1.1. <i>A kalandturizmus élménycentrikus modelljének kialakítása</i>	170
7.1.2. <i>Az objektív piacszegmentációhoz kapcsolódó új eredmények</i>	171
7.1.3. <i>A szubjektív piacszegmentációhoz kapcsolódó új eredmények.....</i>	173
7.2. A KUTATÁS ERŐSSÉGEI	176
7.3. LIMITÁCIÓK ÉS JAVASLATOK A JÖVŐBELI KUTATÁSOKRA.....	178
7.4. AJÁNLÁSOK, A KUTATÁS GYAKORLATI FELHASZNÁLHATÓSÁGA	180
8. ÖSSZEFOGLALÁS (ABSZTRAKT)	184
8. SUMMARY (ABSTRACT)	185
9. IRODALOMJEGYZÉK	186
10. SZERZŐ PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE	202
11. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	204
12. MELLÉKLETEK.....	205
12.1. A KUTATÁS ETIKAI ENGEDÉLYE	205
12.2. ONLINE KÉRDŐÍV A HAZAI VÍZI SPORTOT ŪZŐ SPORTTURISTÁK FLOW- ÉLMÉNYÉNEK, VALAMINT SPORT ÉS TURISZTIKAI MOTIVÁCIÓINAK FELMÉRÉSÉRE	206
12.3. TÁJÉKOZTATÓ ÉS BELEEGYEZŐ NYILATKOZAT SZÜLŐK RÉSZÉRE.....	215
12.4. FÜGGELÉK	216
12.4.1. <i>A vízisport-turisták körében felhasznált skálák megoldókulcsai</i>	216
12.4.2. <i>A FÁK skála faktorsúlyai a rotált komponens mátrixban (n=55)</i>	217
12.4.3. <i>A sportmotiváció alskáláinak normalitás tesztje életkori csoportok szerint (n=282).....</i>	218

12.4.4. Az életkori csoportok szerint sportmotivációs alskálákhoz tartozó nullhipotézisek tesztelése független-mintás Kruskal-Wallis próbával (n=282) ...	219
12.4.5. Az általánosított lineáris modell (GLM) flow faktorokra vonatkozó eredményei (n=297)	220

Ábrák jegyzéke

1. ábra: A sportturizmus elméleti modellje (Bánhidi 2007).....	27
2. ábra: A kaland-rekreációban és a kalandturizmusban való részvétel összetevői és a fogyasztás hatásai (Pomfret 2016: 23 alapján saját szerkesztés).....	29
3. ábra: A Rakéta Motiváció Modell (saját szerkesztés, Poulsen és mtsai 2006 adaptálták Deci és Ryan [2000] SDT kontinuumából, a flow kilenc összetevőjéből Jackson és Csíkszentmihályi [1999] és Vallerand [1997] intrinzik és extrinzik motivációk hierarchikus modelljéből)	39
4. ábra: A sportmotiváció intrinzik tökéletességre törekvés és extrinzik identifikáció típusainál megfigyelhető életkori különbségek (Szemes és mtsai 2016: 86)	46
5. ábra: A kutatásba bevont vizsgálati minta szálláshelytípus-preferencia szerinti megoszlása (n=175).....	89
6. ábra: Átlagszél: szélelőrejelzések verifikálása 2014-re Magyarország térségére (OMSz 2014).....	93
7. ábra: Széllökés: szélelőrejelzések verifikálása 2014-re Magyarország térségére (OMSz 2014).....	93
8. ábra: A Tihany-félsziget okozta diffrakció (Török 2010).....	95
9. ábra: A Balaton vízmélység térképe (Zlinszky és mtsai 2008).....	95
10. ábra: A balatoni szörfiskolák elhelyezkedése a 2015-ös nyári szezon adatai szerint (Bahart Zrt. térképe és honlap-elemzés alapján).....	97
11. ábra: Balatoni szörfiskolák oktatási szolgáltatásai (honlap-elemzés alapján).....	98
12. ábra: A vizsgált vízisport központ főbb küldőterületeinek vármegyeszékhelyek szerinti megoszlása (n=745).....	99
13. ábra: A vízisport központ fővárosi vendégeinek száma kerületi bontásban, átlagos jövedelem szerint csoportosítva (n=301, Sági 2012 és saját kutatás alapján).....	100
14. ábra: A tudás megszerzésére irányuló belső motiváció eltérése különböző életkori csoportokban – Doboz diagram (n=282).....	104

15. ábra: A tökéletességre törekvésre irányuló belső motiváció eltérése különböző életkori csoportokban – Doboz diagram (n=282).....	105
16. ábra: Az élvezetkereséshez kapcsolódó belső motiváció eltérése különböző életkori csoportokban – Doboz diagram (n=282).....	106
17. ábra: Az amotiváció megjelenése különböző életkori csoportokban – Doboz diagram (n=282).....	107
18. ábra: Korosztályos átlagok különbségei az amotivációban és a külső szabályozásban küzdősport versenyzők körében (n=42).....	108
19. ábra: Az iskolai végzettség hatása a flow állapot „KKE” faktorának átlagpontszámaira a windsurf-ös közösségben (n=55).....	111
20. ábra: A társas kontextus hatása a flow állapot „KKE” átlagpontszámaira a windsurf-ös közösségben (n=55).....	112
21. ábra: A vízi sportbeli célok hatása a flow állapot „Egybeolvadás a feladattal” átlagpontszámaira a windsurf-ös közösségben (n=55).....	113
22. ábra: A windsurf-özők korcsoportonkénti eltérése az általuk ideálisnak vélt szélerősség tekintetében (n=55)	114
23. ábra: A nemek hatása a flow állapot „Egybeolvadás a feladattal” faktorára a vízisport-turisták körében (n=297).....	115
24. ábra: A legmagasabb iskolai végzettség szintjének hatása a flow állapot „Egybeolvadás a feladattal” faktorára a vízisport-turisták körében (n=297).....	115
25. ábra: A vízisportbeli tudásszint hatása a flow állapot „Egybeolvadás a feladattal” faktorára a vízisport-turisták körében (n=297).....	116
26. ábra: Nemi különbségek a sport tanórákra való költségekben (n=297).....	117
27. ábra: Nemi különbségek a vízi sportok gyakorlására fordított időben - 100%-ig halmozott diagramon ábrázolva (n=294).....	118
28. ábra: A vízisportbeli célok hatása a vízisport üzésének gyakoriságára (n=297)....	119
29. ábra: A flow „Egybeolvadás” faktorának hatása az anyagi ráfordításokra (n=297)	120
30. ábra: Standardizált klaszterközéppontok faktorok szerint (n=297).....	125
31. ábra: A klaszterek korosztályi csoportok szerinti összetétele - 100%-ig halmozott diagramon ábrázolva (n=297).....	128
32. ábra: A klaszterek lakóhely típus szerinti összetétele - 100%-ig halmozott diagramon ábrázolva (n=297).....	129

33. ábra: A klaszterek iskolai végzettség szerinti összetétele - 100%-ig halmozott diagramon ábrázolva (n=297).....	129
34. ábra: Különböző szállástípusokat preferáló utazók véleménye a bizalom és a megosztásgazdaság témaköréről (n=175).....	131
35. ábra: A kalandturizmus élménycentrikus modellje (Bánhidi 2007 és Pomfret 2016 alapján saját szerkesztés).....	135

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Az értekezés szerkezete: irodalmi fejezetek, hipotézisek, saját publikációk	18
2. táblázat: A szabadban üzhető kalandsportok kategóriái a részvétel és a haladás közege alapján (saját szerkesztés Olivera és Olivera 2016 alapján)	26
3. táblázat: A szegmentáció fő típusai (ETC/UNWTO, Moscardo és mtsai 2001 alapján Sulyok 2008)	60
4. táblázat: A kalandturisták felosztása az aktivitás színtje alapján (saját szerkesztés Morgan és mtsai 2000 alapján).	62
5. táblázat: Szakirodalmi főfejezetek kapcsolata a kutatási kérdéssel és a hipotézisekkel	67
6. táblázat: A kutatás folyamata: saját publikációkhoz kapcsolódó hipotézisek, alkalmazott kutatási módszerek és vizsgálati minták	69
7. táblázat: Az értekezésben bemutatott vizsgálati minták és a kapcsolódó hipotézisek	71
8. táblázat: A vizsgált vízisport-turisták szociodemográfiai jellemzői (n=297)	76
9. táblázat: A vizsgált vízisport-turisták sportspecifikus jellemzői (n=297).....	77
10. táblázat: A vizsgált windsurf-ös közösség sportspecifikus jellemzői (n=55)	79
11. táblázat: A vízi sportolóknak szóló kérdőív felépítése és az alkalmazott skálák	81
12. táblázat: A kutatásban alkalmazott skálák illeszkedési mutatóinak vizsgálata a vízisport-turisták mintáján felmérve a JASP szoftver alapján (n=297)	84
13. táblázat: A kutatásban alkalmazott skálák reliabilitási mutatóinak vizsgálata a vízisport-turisták mintáján felmérve SPSS.25 szoftver alapján (n=297)	85
14. táblázat: A vizsgált vízisport központba érkező vendégek fogyasztói csoportjai 2010-2015 közötti résztvevői megfigyelés alapján	101

15. táblázat: Spearman-féle rangkorreláció (ρ) a sportmotiváció alszálái és az életkori kategóriák között (n=282)	103
16. táblázat: A Flow Állapot Kérdőív leíró adatai (n=55)	109
17. táblázat: A turisztikai motivációs skála faktorsúlyai az EFA alapján (n=297)	122
18. táblázat: A sportmotivációs skála (SMS-28) faktorsúlyai az EFA alapján (n=297)	123
19. táblázat: Klaszterképzés a sportmotivációs skálák alapján (n=297)	124
20. táblázat: Klaszterképzés a sport-és turisztikai motivációs skálák alapján (n=297)	125
21. táblázat: Az értekezés hipotéziseinek tesztelése.....	132

Rövidítések jegyzéke

AM	amotiváció
APAN	Adventure Physical Activities in Nature
CFA	Confirmatory Factor Analysis / megerősítő faktorelemzés
EFA	Exploratory Factor Analysis / feltáró faktorelemzés
EM	extrinzik (külső) motiváció
FÁK	Flow Állapot Kérdőív
GLM	Generalized Linear Model / Általánosított Lineáris Modell
IM	intrinzik (belső) motiváció
KKE	kihívás-készség egyensúly
SDT	self-determination theory / öndeterminációs elmélet
SMS-28	28 ítemből álló Sportmotivációs Skála

Kutatási engedély

A Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem Kutatásetikai Bizottsága a doktori értekezéshez kapcsolódó publikációkban megjelölt vizsgálatokat kutatósetikai szempontból elfogadhatónak tartotta, mivel azok a hatályos etikai szabályok betartásával kerültek lebonyolításra, mely alapján külön engedélyszám kiadása mellett döntött (12.1. melléklet). A kutatás KEB külön engedélyszáma: **TE-KEB/No34/2023**.

1. BEVEZETÉS

„Az élet maga is ritka és értékes árucikké vált, sokan az életminőségüket az általuk fogyasztott élmények minőségével mérik (Florida 2002: 170, idézi Kovács 2014: 40).”

Ez az idézet jól szimbolizálja értekezésem témaválasztását és indíttatását, hiszen a minőségi élmények fogyasztásának kiemelt színtere a sportturizmus, amely különleges lehetőségeket kínál mind a résztvevők, mind a szolgáltatók számára. A sportturizmus területén átélhető élmények szerepére vonatkozóan Földesiné (2005) is megjegyzi, hogy a jövőben a turizmusnak csak azon ágazatai lesznek versenyképesek és tudnak talpon maradni, amelyek az emberek szakmai és személyes elköteleződéseire építenek. Ez pedig előrevetíti, hogy az emberek hajlandóak lesznek nagyobb anyagi ráfordítást vállalni a sportturizmusra. Pine és Gilmore szerint (1999) a szolgáltatásgazdaságot követő élménygazdaság korszakában az emberek önmagában a megélt élményért hajlandóak többet fizetni, mint a leértékelődő árukért és egyéb szolgáltatásokért. A turisták az átmeneti tartózkodásuk alatt felfokozott élményszerzésre törekszenek; így az új, külső hatások sokszorozottan jelentkeznek a már megszokott tevékenységek végzésénél is (Kovács 2014).

A felfokozott élményszerzésnek hatékony eszközei lehetnek a vízi turisztikai, sport-, szabadidős és rekreációs tevékenységek, melyek a 21. század iparosodott nemzeteinek szabadidő eltöltésében kiemelt népszerűsége tettek szert mind nemzetközi (Jennings 2007, Olivera és Olivera 2016, Scuttari és mtsai 2021, Stott 2019), mind hazai vonatkozásban (Bánhidi 2013, Buzgó 2016, Jászberényi és mtsai 2022). Az elmúlt időszakban továbbá, növekvő érdeklődés figyelhető meg a vízi környezet jóllétre gyakorolt pozitív hatásainak vizsgálata iránt (Jarratt és mtsai 2022, Hatimi és mtsai 2020, Olive és Wheaton 2021). Az intenzív élmények a szabadtéri vízi kaland sport tevékenységeknél úgy jönnek létre, hogy egy dinamikusan változó természeti környezetben a természet erőivel, mint például a szélllel, a hullámmással, a napsütéssel és az ingadozó hőmérséklettel kell az adott pillanatban megküzdeni. A kihívásokkal való sikeres megküzdés egy azonnali, pozitív visszacsatolást jelenthet az egyén számára, amely által jelentős mértékben növelheti testi-lelki jóllétét, erősítheti önbizalmát, miközben egyéni rizikóvállalásának szintjét is irányítani tudja. A kihívások növekedése és a készségek folyamatos fejlesztése tartós motivációs forrást jelenthet az egyén számára, aminek elérése érdekében az egyén sportturistaként mindig egy új természeti

környezetet keres (Buckley 2012), ezáltal jön létre az igény a szabadidősportból kialakítható turisztikai termékek iránt (Donka 2012, Sulyok 2013). Az aktív turizmus szolgáltatói számára fontos a résztvevők igényeinek, motivációinak pontos, naprakész ismerete és a főbb fogyasztói profilok azonosítása (Hungenberg és mtsai 2016, Liu és mtsai 2008). Az aktív -vagy kalandturisták azonban nagyon heterogén igényekkel, eltérő demográfiai profilokkal, utazási szokásokkal, értékrenddel és tevékenységpreferenciákkal rendelkeznek (Terzić és mtsai 2020). A részvételt, illetve az anyagi és időbeli ráfordításokat számos tényező befolyásolhatja; többek között a szabadidő mennyisége, az anyagi lehetőségek, az életkor, a családi életciklusbeli pozíció, valamint a résztvevők készségei, újdonságkereséssel, kalanddal, kockázatvállalással és kihívással kapcsolatos elképzelései (Jennings 2007, Wheaton 2004). A sportturisták döntéseinek megértéséhez Buckley (2012) szerint társadalomtudományi megközelítésre van szükség.

Pomfret (2016) szerint a kalandrekreációban és a kalandturizmusban a résztvevők viselkedését irányító tényezőket a sportszociológia, a sportpszichológia és a pozitív pszichológia területén érdemes vizsgálni. A sportszociológiai vizsgálatok keretében a sportban és az ehhez kapcsolódó utazásokban való részvétel lehetőségeinek feltárására kerülhet sor (Jennings 2007, Terzić és mtsai 2020, Mutz és Müller 2021, Reyes 2021, Widdop és Cutts 2013). A sportpszichológia területe elsősorban a fizikai aktivitás iránti elköteleződés kialakulásának megértése miatt fontos a vízisport-turizmus résztvevőinek vizsgálatában, melyben az intrinzik motivációnak kiemelt szerepe van (Modroño és Guillén 2016, Poulsen és mtsai 2006, Ryan és Deci 2000). Az intrinzik motivált tevékenységek pedig szorosan kapcsolódnak a flow-élmény megtapasztalásához, amely a pozitív pszichológia keretrendszerében a természetben űzhető, kaland-jellegű sportok definiálására is jól alkalmazható (Mackenzie és Brymer 2018). Bár a vízisport-turizmus mára globális iparaggá vált, amelynek résztvevői rendkívül elkötelezettek, a flow-élmény szerepe és a részvételi motivációk vizsgálata a különböző piaci szegmensek körében még feltáratlan kutatási területnek tekinthető mind hazai (Bánhidi, 2013, Donka 2012, Jászberényi és mtsai 2022, Máthé és Császár 2019), mind nemzetközi kontextusban (Hallmann és mtsai 2012, Hennigs és Hallmann 2015). Ennek a kutatási résznek a feltárása nagy lendületet adott kutatómunkám elkészítéséhez.

1.1. A TÉMAVÁLASZTÁS SZUBJEKTÍV INDÍTÉKA ÉS A KUTATÁS KÉRDÉSFELVETÉSEI

Értekezésem témaválasztását személyes és szakmai elköteleződés is inspirálta. A vízisportok és a sportturizmus iránti személyes elhivatottságom már több mint egy évtizedes tapasztalatban gyökerezik, hiszen 2011 óta egy balatoni szabadidősportra specializálódott vízisport központ menedzsereként, valamint windsurf¹ és vitorlás oktatójaként dolgozom. Az ezen idő alatt szerzett gyakorlati ismereteim során nemcsak a vízi sportok gyakorlásának vonzerejét és kihívásait ismertem meg, hanem azt a gazdag pszichológiai, szociológiai és kulturális hátteret is, amely az aktív turizmus résztvevőit motiválja. Az itt szerzett tapasztalatok új perspektívát adtak számomra a vízisport-turizmus társadalmi jelentőségének és a turisztikai viselkedés mozgatórugóinak megértéséhez. Tapasztalataim szerint az évek során egyre inkább megfigyelhető, hogy növekszik a vízisport-turizmus iparág népszerűsége itthon és külföldön is. Továbbá, megfigyeltem, hogy a résztvevőkre milyen pozitív fizikai, szellemi és szociális hatással van a vízi sportok üzése és a környezetváltozás.

Amikor úgy döntöttem, hogy a sportturizmus gyakorlata mellett a sportturizmusban való részvétel komplex jelenségét szeretném elméleti szinten is mélyebben megérteni, a szakirodalom feldolgozása során **több tudományterületet átfogó, azaz multidiszciplináris megközelítés** szükségessége rajzolódott ki. A sportszociológiai, sportpszichológiai, pozitív pszichológiai, valamint a turizmusmarketing diszciplínák mindegyike eltérő szempontból tárja fel azokat a tényezőket, amelyek a sportturizmusban való részvételt és a fogyasztói magatartást alakítják (Pomfret 2016, Weed 2009).

Kiindulópontként, a **sportturizmushoz** köthetően azt a célt tűztem ki, hogy feltárjam, mely környezeti elemek járulnak hozzá a szabadtéri vízi sportok optimális-élményként való biztosításához. A sportturisztikai élményszerzéshez elengedhetetlen a környezeti elemeket jól ismerő szakmai háttér megléte és a sportturisták elvárásaihoz igazított szolgáltatások nyújtása. A **sportszociológiai** megközelítés keretében arra voltam kíváncsi, hogy a jelenkori társadalomban milyen szerepet töltenek be az életstílusuként és

¹ A windsurf kifejezést a magyar sportszaknyelvben is így, angolosan használjuk (Szatmári 2009), bár az angol kifejezést a szörfvitorlázás kifejezésre fordították le, de ez a sportág gyakorlóinak körében nem terjedt el általánosan.

szubkultúraként értelmezhető vízi sportok, valamint, hogy a vízisport-turizmusban résztvevők milyen szociodemográfiai háttérrel rendelkeznek.

A **sportpszichológiai gondolkodás** keretében a sportturisták belső (intrinzik) motivációját szerettem volna mélyebben megérteni, amely hozzájárul ahhoz, hogy hosszútávon elköteleződjenek a sportcélú utazások iránt. Az iparág aktív résztvevőjeként személyesen is fontosnak tartom feltárni, hogy mely változók köthetők a belső motiváció magas szintjéhez, továbbá azt, hogy a szabadidősportolók és a versenysportolók között milyen különbségek jelennek meg a sportmotiváció tekintetében.

A **pozitív pszichológia** tárgykörében vizsgált flow-élmény jelentős szerepet kap azon életstílus-sportok iránti elköteleződésben, amelyeket értekezésemben vizsgálók. A gyakorlati munkám során a résztvevőktől érkező pozitív visszacsatolások jelentős mértékben tükrözték a flow-élmény szerepét. Ez különösképpen igaz volt a magas fizikai kihívásokat megkövetelő vízisportok gyakorlása esetében (windsurf, kitesurf, katamarán). Az évek során jelentős egyéni különbségeket fedeztem fel abban, ahogyan a sportturisták saját felkészültségüket, készségeiket megítélik az aktuális kihívásokhoz (időjárási viszonyokhoz, használni kívánt sporteszközökhöz) képest. Megtapasztaltam, hogy az irreális elvárások és a kihívások-készségek szintjének egyensúlytalansága hozzájárulhat a negatív turisztikai élményekhez és visszacsatolásokhoz a szolgáltató felé. Az elméleti munka során különösen az ragadta meg az érdeklődésemet, hogy hogyan lehet a flow-t mint szubjektív élményt tudományos (mérő)eszközökkel megragadni, továbbá, hogy mely változók befolyásolhatják a flow-élmény kialakulását és ennek megtapasztalása hogyan hat a fogyasztók viselkedésére, döntéseire?

Végül, a **turizmusmarketing** területét is bevontam a kutatásomba, annak érdekében, hogy betekintést nyerjek a sportturisták szegmentációs lehetőségeibe. A különböző turista-típusok motivációinak, igényeinek mélyebb ismeretét azért tartom kiemelten fontosnak, mivel a szolgáltatói oldal számára átgondolt turisztikai termékfejlesztést, kommunikációs stratégiát tesz lehetővé.

A fentiek alapján a disszertáció célja hozzájárulni a vízisport-turizmus elméleti és gyakorlati megértéséhez, valamint mélyebb betekintést nyújtani a vízisportok és a hozzájuk kapcsolódó turisztikai szegmensek társadalmi, pszichológiai és marketing szempontú elemzésébe.

Doktori értekezésemben a szakirodalomban feltárt összefüggések alapján nyolc kutatási kérdést fogalmaztam meg, melyekhez a primer adatok elemzése előtt hét hipotézist társítottam, ezeket az 1.2. fejezetben, az 1. táblázatban foglalom össze (18. oldal). A kutatási kérdésekben szereplő kifejezéseket az egyes kérdések alatt röviden kifejtem a könnyebb megértés érdekében.

(1) Milyen speciális környezeti összetevők ismeretére van szüksége egy hazai sportturisztikai szolgáltatónak a szabadtéri vízi sportok optimális-élményként való biztosításához?

A sportturizmus elméleti modellje (Bánhidi 2007) szerint a földrajzi *környezet összetevői* (természeti, társadalmi, gazdasági, infrastrukturális környezet) egymással és a középpontban álló sportturisztikai tevékenységgel szoros kölcsönhatásban vannak. Ezek a *környezeti összetevők* közvetlen hatással vannak a sportturisztikai tevékenységek minőségére, így ismeretük a szolgáltatói oldal számára elengedhetetlen a sportturisták élménnyel való elégedettségéhez (Jászberényi és mtsai 2022). A szabadtéri vízi sportokban való részvételkor speciális hangsúlyt kapnak egyes *környezeti összetevők*, amelyek befolyásolhatják a résztvevők által érzékelt kihívások és készségek szintjét, lehetőséget teremtve a vendégek számára a *flow-élmények* átélésére, amelyek a hosszútávú részvétel motivációját jelentik (Pomfret 2016). Csíkszentmihályi többféleképpen definiálta a flow-t, szinonimaként használva az *optimális-élmény*, az áramlat-élmény és az autotelikus-élmény kifejezéseket (Csíkszentmihályi 1990). Olyan optimális állapotnak tekinti ezeket, amely pozitív érzelmi, motivációs és kognitív tapasztalatokat nyújt az egyén számára (Csíkszentmihályi és mtsai 2005). A primer kutatás során a Csíkszentmihályi által (1975, 1990) az optimális-élmény alapfeltételeként megjelölt kihívások-készségek szubjektív észlelésének szerepe kerül a vizsgálat fókuszába terepkutatás keretében a vízisport-turizmus keresleti és kínálati oldalán.

(2) Melyek a terepkutatásban bemutatásra kerülő vízisport központ fő küldőterületei és milyen megállapítások tehetők a vendégkör gazdasági státuszára nézve ez alapján?

A szociológiai gondolkodás egyik alapvetése, hogy az emberek életesélyeit alapvetően az a *társadalmi-gazdasági státusz* határozza meg, amibe beleszületnek. Ez

magában foglalja a család anyagi helyzetét, iskolázottsági szintjét, foglalkozását és társadalmi kapcsolatait. Az élet későbbi szakaszaiban a megszerzett státusz – amelyet az egyén iskolai végzettsége, munkaerőpiaci helyzete és jövedelme alakít – döntően befolyásolja életszínvonalát, életmódját és életstílusát. Az egyének fizikai-biológiai adottságai mellett a demográfiai tényezők és a társadalmi-gazdasági státusz határozza meg, hogy milyen lehetőségek vannak a sporttevékenységekbe való bekapcsolódásra. A sportszociológiai kutatások szerint a nem, az életkor, a lakóhely és a társadalmi rétegződésben elfoglalt hely kiemelt szerepet játszik a sportbeli esélyegyenlőség alakulásában (Földesiné és mtsai 2010). Korábbi hazai kutatások kimutatták, hogy a sport célú utazásokban a megyei jogú városokban élők nagyobb arányban vesznek részt, míg a vitorlázás továbbra is egy szűkebb társadalmi réteg – főként sportos, fővárosi fiatalok – körében népszerű (Törőcsik és Csóka 2018). Az általam vizsgált iparági szegmensben azonban eddig kevés kutatás foglalkozott a keresleti oldal társadalmi-gazdasági státuszának vizsgálatával (Csapó és Gonda 2019, Jászberényi és mtsai 2022).

(3) A *szabadidősportolók versenysportolói* mintával való összehasonlítása során milyen különbségek fedezhetők fel a kor előrehaladtával a *sportmotiváció belső, külső és amotivációs faktorainak* változásában?

A két csoport közötti lényegi különbségek megragadásához fontos tisztázni a *szabadidősport* és a *versenysport* kifejezéseket. A két sportforma közötti legfontosabb különbség az eltérő célokban, motivációban, szabályozottságban és intenzitásban rejlik. Szabó (2012: 25) nemzetközi megközelítéseket is összegző kutatásában a *szabadidősportot* az alábbiak szerint határozza meg: „...szabadidőben önként végzett, rendszeres és nem rendszeres fizikai testmozgás, az aktív rekreáció része, amelynek célja a teljesítőképesség és egészség megőrzése vagy helyreállítása, valamint a kikapcsolódás, szórakozás, a testi-lelki jóllét érzésének elérése mind a sportolás időtartama alatt, mind utána.” Ezzel szemben a *versenysport* célja, lényege, a minél jobb egyéni eredmény elérése, meghaladása, valamint mások eredményeinek túlszárnyalása. Az egységes szabályok, szabványos felszerelések, létesítmények, valamint az objektív és pontos mérési módszerek lehetővé teszik a tiszta versenyt, ezáltal a teljesítmények összehasonlítását is (Nádori és mtsai 2011).

A *sportmotiváció* faktorainak vizsgálatához a sportolók motivációjának magyarázatára is alkalmazott öndeterminációs elméletet (SDT, Deci és Ryan 2000) alkalmaztuk. Az SDT szerint, amennyiben az egyén támogató környezetben meg tapasztalja az autonómiát, a kompetenciát és a társas kapcsolatokat, az számára önszabályozott, kíváncsi, pro-aktív és elkötelezett cselekvéshez, vagyis *belső motivációhoz* vezet (Ryan és Deci 2000, Poulsen és mtsai 2006). A cselekvés külső kontroll általi szabályozása azonban *külső motivációt* eredményezhet (Deci és mtsai 1991). A kudarcból való félelem és az alacsony kitartás a nehézségekkel való megküzdésben pedig az *amotivált állapotra* jellemző (Poulsen és mtsai 2006).

(4) A flow állapot mérésére kifejlesztett magyar nyelvű Flow Állapot Kérdőív visszaigazolja-e a kétfaktoros struktúrát és megbízható mérőeszköz-e a vízisport-turizmus hazai résztvevőinek speciális mintáján, a windsurf-ösökön tesztelve?

Csikszentmihályi a flow-t egy olyan szubjektív állapotnak tekinti, amelyben a személy más ingereket kizárva és teljes figyelmét ráfordítva, intenzíven vesz részt egy kihívást jelentő feladatban (Csikszentmihályi és mtsai 2005). A *flow állapotra* vonatkozóan a mai napig nincs egységes meghatározás az élmény komplex jellege és az összevetőinek szubjektív értékelése miatt. A fogalom meghatározását nehezíti, hogy milyen dimenziók alapján határozzák meg (konceptualizálják) a flow fogalmát (Magyaródi 2016), ugyanis Csikszentmihályi eredeti koncepciója szerint (1990) a flow állapot 9 dimenzió együttes jelenlétével írható körül. A szerző 2005-ben a flow állapot 9 dimenzióját kettéválasztotta a flow-élmény létrejöttéhez szükséges 3 előfeltételre (magas szintű észlelt kihívás-készség egyensúly; világos célok; egyértelmű, folyamatos visszajelzés), illetve a flow-élmény dinamikáját befolyásoló 6 faktorra (figyelem, éntudatosítás elvesztése, tevékenység és tudat összeolvadása, kontroll érzés, időérzékelés módosulása, autotelikuság). Az értekezés primer kutatása során használt, Magyaródi és munkatársai (2013) által kifejlesztett *Flow Állapot Kérdőív* már csak 2 faktorból áll, melyek a „Kihívás-készség egyensúly” (11 tétel) és az „Egybeolvadás a feladattal” (9 tétel). Ez a modell azonban még mindig tartalmazza Csikszentmihályi (1975/2000) eredeti koncepciója alapján a flow-élmény alapvető feltételeit és dimenzióit. A „Kihívás-készség egyensúly” faktor magában foglalja a kontrollt és a világos célokat a tevékenység során. Az „Egybeolvadás a feladattal” faktor az elköteleződésre, az élmény minőségére,

az időérzékelés megváltozására, a környezetről való megféledezésre vonatkozó tételket tartalmazza.

Az 5., 6. és 7. kutatási kérdés a *flow-élmény* kifejezést tartalmazza, ezért szükséges tisztázni a *flow állapot* és a *flow-élmény* kifejezések közötti különbségeket.

(5) A *flow-élmény* átélését mely objektív (demográfiai adatok) és szubjektív (viselkedésbeli jellemzők) változók jelezhetik előre?

(6) A demográfiai változók, a *flow-élmény* átélése és a választott vízi sportban kitűzött célok milyen hatással lehetnek a fogyasztói magatartásra (sporthoz kapcsolódó anyagi és időbeli ráfordításokra)?

(7) A vizsgált vízisport-turisták körében mely sport-és turisztikai motivációk alapján különíthetők el egyedi, homogén piaci szegmensek? Amennyiben elkülöníthetők szegmensek, vannak-e különbségek közöttük a demográfiai változók, a *flow-élmény* vagy a sportturisztikai magatartás alapján?

A *flow állapot* és a *flow-élmény* kifejezéseket gyakran felváltva használják (Csíkszentmihályi 1990, Magyaródi 2016), de árnyalatnyi különbségek lehetnek köztük. A különbségre Magyaródi is utal (2016: 31): *“A flow állapotnak vége szakadhat, ahogy a figyelem elterelődik a tevékenységről, azonban ekkor tudatosíthatók azon élménykomponensek (sikerélmény, öröm, boldogság), amelyek az áramlat következményeinek, reflexiójának tekinthetők, és amelyek az intrinzik motivációt fenntartják.”* Ebből kiindulva azt mondhatjuk, hogy a *flow állapot* egy adott tevékenység közben létrejövő átmeneti és szórványosan jelentkező pszichológiai állapot, a fokozott összpontosítás és elmélyülés konkrét pillanata, amely olyan tevékenységek során jelentkezik, amelyek magas szintű kihívást támasztanak és magas szintű készségeket igényelnek. A *flow-élmény* egy tágabb koncepció, mivel személyiségbeli dimenziókat is magában foglal és a *flow állapotot* körülvevő általános folyamatra és kontextusra utal. Tartalmazza a flow állapot elérésének teljes folyamatát és útját, beleértve az előfeltételeket (flow állapot felépülését), a hozzá kapcsolódó érzéseket és az utóhatásokat (reflexiókat) is.

(8) A turizmusban megjelenő új üzleti modellben, a közösségi gazdaság kontextusában szegmentálhatóak-e az *interperszonális (személyek közötti) bizalom* mértéke alapján a turisták?

A *közösségi gazdaság* a modern kapitalizmus egyik új üzleti modellje, amely a hagyományos piaci struktúráktól eltérően a javak és szolgáltatások megosztásán alapul. Az interperszonális bizalom tehát kulcsszerepet játszik e modell működésében, hiszen a hagyományos márkák helyett a bizalom biztosítja a minőségi garanciát. (Boros és Dudás 2017). Az *interperszonális*, vagy más néven *személyközi bizalom* „...a személy azon általános elvárása, hogy egy másik személy vagy csoport szava, ígérete, szóbeli vagy írásos kijelentése megbízható (Rotter 1980: 1).”

1.2. AZ ÉRTEKEZÉS SZERKEZETE

Az értekezés címében megadott téma átfogó vizsgálata és a kutatás kérdésfelvetéseinek megválaszolása multidiszciplináris megközelítést igényel, mivel érinti mind a sportturizmus, a sportszociológia, a sportpszichológia, a pozitív pszichológia és a turizmusmarketing területét is. Ezért az értekezés első felében, a *Szakirodalmi áttekintés* című fejezetben a kutatás kontextusához kapcsolódó elméleteket és tudományos eredményeket ezen öt diszciplína mentén dolgozom fel. Az *Eredmények* fejezetben ugyanezen öt tudományterület szerint rendszerezem a vizsgálataimat. A *Megbeszélés* fejezetben válaszolok a kutatási kérdésre, értékelem a hipotéziseket és alhipotéziseket, eredményeimet összevetem a vonatkozó szakirodalommal. Végül, a *Következtetések* fejezetben megfogalmazom kutatómunkám főbb mondanivalóját, újdonságértékét, az értekezés erősségeit és limitációit, és javaslatot teszek a jövőbeli kutatási irányokra.

Az értekezésben való könnyebb eligazodást táblázatokkal segítem. Az 1. táblázatban (18. oldal) foglalom össze értekezésem szerkezetét: feltüntetem a szakirodalmi főfejezetek címét, a kutatási kérdés (K1), a hipotézisek (H1-H7), a vizsgált változók, illetve a saját publikációim közötti kapcsolódást. A további, eligazodást segítő táblázatok: 5. táblázat: Szakirodalmi főfejezetek kapcsolata a kutatási kérdéssel és a hipotézisekkel (67. oldal), 6. táblázat: A kutatás folyamata (69. oldal), 7. táblázat: Vizsgálati minták és hipotézisek (71. oldal), 21. táblázat: Hipotézisek tesztelése (132. oldal).

1. táblázat: Az értekezés szerkezete: irodalmi fejezetek, hipotézisek, saját publikációk

Szakirodalmi áttekintés főfejezetei	A szakirodalmi főfejezetekhez kapcsolódó kutatási kérdés (K) és hipotézisek (H)		Vizsgált változók	Saját publikációk
I. Fogalmi meghatározás: sportturisztikai megközelítés	K1	Milyen speciális környezeti összetevők ismeretére van szüksége egy hazai sportturisztikai szolgáltatónak a szabadtéri vízi sportok optimális-élményként való biztosításához?	földrajzi környezet	Bánhidi és mtsai 2024
II. Sport-szociológiai megközelítés	H1	A terepkutatás keretében bemutatásra kerülő vízisport központba érkező hazai aktív turisták olyan magas gazdasági státuszú férfiak, aki jellemzően a fővárosban vagy megyei jogú városokban élnek.	küldőterületek, demográfia	Nagy és Bánhidi 2015
III. Sport-pszichológiai megközelítés	H2	A szabadidősport és a versenysport területén is a fiatalabb résztvevőkre jellemzőbb az intrinzik tökéletességre való törekvés, valamint az identifikált szabályozáshoz kötődő extrinzik motiváció magasabb szintje, mint az idősebbekre.	sportmotiváció, életkori csoportok	Nagy és mtsai 2024
				Szemes és mtsai 2017
IV. Pozitív pszichológiai megközelítés	H3	A FÁK a flow állapot kétfaktoros struktúráját (KKE és Egybeolvadás a feladattal) igazolja vissza és megbízható mérőeszköznek tekinthető a vizsgált vízisportolói mintán.	flow állapot két metadimenziója	Nagy és Kovács 2016
	H4	A vizsgált vízisport-turisták körében a flow-élmény átélésére hatással vannak a demográfiai és a fogyasztói magatartás (sportolási jellemzők) egyes változói.	flow-élmény prediktorai	
	H5	A demográfiai változók, a választott vízi sportban kitűzött célok és az átélt flow-élmény hatással vannak a sportra szánt anyagi és időbeli ráfordításokra.	anyagi és időbeli ráfordítások	Nagy és mtsai 2021
V. Turizmus-marketing megközelítés	H6	A sport-és a turisztikai motivációk alapján egyedi piaci szegmensek, klaszterek különíthetők el és a klaszterek (tagjai) különböznek egymástól a demográfiai változók, a flow-élmény és a sportturisztikai fogyasztói magatartás alapján.	sport és turisztikai motivációk	
	H7	Azok az utazók, akik a nem hagyományos szállástípusokat részesítik előnyben (Airbnb, hostel, couchsurfing), szorosabb kapcsolatot keresnek a helyi lakossággal, mint azok a társaik, akik utazásaik alatt inkább a hoteleket választják.	bizalom szint, közösségi gazdaság	Nagy és mtsai 2019

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. KONCEPTUALIZÁCIÓ: SPORTTURISZTIKAI MEGKÖZELÍTÉS

A turizmus és az outdoor rekreáció területét a kutatók sokáig külön kezelték, azonban ma már a tudományos körökben is elismerik, hogy a két területnek van közös halmaza (Hall és Page 2014, Pomfret 2016). Ez megfelelő táptalajt nyújt ahhoz, hogy a mozgásos rekreáció tevékenységeit a turizmus rendszerének kontextusában vizsgáljuk.

2.1.1. Tartalmi átfedések az aktív turizmus nemzetközi terminológiájában

A dinamikusan változó idegenforgalmon belül is viszonylag új jelenségnek számít az aktív turizmus, melynek felfutása az 1960-as, 1970-es évektől számítható. Kialakulásához hozzájárult a modern tömegturizmustól való elszakadás vágya, az aktív életvitel és az egészségtudatosság trendjének erősödése (Adventure Travel Trade Association 2013). A hazai definíciót a Magyar Turisztikai Ügynökség a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 dokumentumban az alábbiak szerint határozta meg: *„Az aktív turizmus egy olyan turizmusforma, amely esetében a turista utazásának motivációja valamilyen fizikai aktivitást igénylő szabadidős vagy sporttevékenység gyakorlása (például a természetjárás, a kerékpáros, a vízi, a vitorlás, a lovas, a kaland- és extrém turizmus, a golf-, a horgász-, a vadász-, a futó-, a sí- és az ökoturizmus).”*

Az aktív turizmus tevékenységi köreinek lehatárolása során Csapó és Gonda (2019: 59) felhívja a figyelmet arra, hogy *„nehéz azonban a turisztikai termékkel foglalkoznunk akkor, amikor a nemzetközi szakirodalom nem igazán használja ezt a fogalmat, jobb esetben is inkább a szabadidős sporttevékenységek és inkább a kaland(osabb)turizmus kapcsán.”* Az angol nyelvterületeken ugyanis az *„active tourism”* (aktív turizmus) kifejezés nem elterjedt, helyette sok esetben az *„adventure tourism”* (vagyis *„kalandturizmus”*), az *„adventure recreation”* (vagyis *„kalandrekreáció”*) szókapcsolatokat használják (Pomfret és Bramwell 2014, Pomfret 2016, Boudreau és mtsai 2020).

A természetben űzhető sportok és a turizmus kapcsolódásából létrejövő turisztikai terméket Melo és munkatársai (2020: 7) egy, az eddigiektől eltérő, újabb kifejezéssel illetik: *„active nature sport tourism”* (vagyis *„aktív természeti sportturizmus”*). A szerzők öt fő utazási típusra bontják szét az aktív természeti sportturizmust: (1) kötetlen utazás, informális részvétel például falmászásban, sárkányreplőzésben, szörfözésben,

könnyűbúvárkodásban; (2) szervezett utazás, ahol a résztvevők egy turisztikai vállalkozás szolgáltatásait veszik igénybe, például raftingozás céljából; (3) sporteseményen való részvétel céljából történő utazás például terepfutóversenyen való részvétel; (4) egy bizonyos tevékenységben speciális készségek fejlesztése céljából például szörf táborokon való részvétel; (5) nyaralódesztinációkban igénybe vett természeti sporteszközök, pályák használata, mint például kajakozás, hegyi kerékpározás.

A fentiek alapján az aktív turizmus különböző intenzitású sporttevékenységeket is magában foglal, attól függően, hogy a résztvevők milyen motivációval és milyen szervezettség mellett vesznek részt a tevékenységekben. A turizmus és a sport kapcsolatának pontosabb meghatározása érdekében Gammon és Robinson (1997) egy olyan taxonómiai modellt dolgoztak ki, amely az utazás célja és a sporttevékenység intenzitása alapján kategorizálja a sportturizmus különböző formáit. Modelljükben két fő dimenziót különböztetnek meg: a *kemény (hard) és lágy (soft) sportturizmust*, amelyekben belül további altípusokat határoztak meg: (1) *Kemény sportturizmus (Hard Sports Tourism)*: Olyan utazások, amelyek elsődleges célja egy adott versenysport-eseményen vagy edzőtáborban való aktív részvétel (pl. versenyzőként, szervezőként), vagy egy ilyen esemény megtekintése (pl. szurkolóként, nézőként). (2) *Kemény turisták sportja (Hard Tourism Sports)*: Az utazásnak nem elsődleges célja a sporttevékenység, de a turista járulékosan, aktív vagy passzív módon részt vesz a sportban (pl. szállodában edzőterem használata). (3) *Lágy sportturizmus (Soft Sports Tourism)*: Az utazás fő célja egy rekreációs sporttevékenységben való részvétel, amely nem versenysporthoz kapcsolódik (pl. túrázás, síelés, búvárkodás, vízisportok). (4) *Lágy turisták sportja (Soft Tourism Sports)*: Az utazás nem sportcélú, de a turista véletlenszerűen vagy alkalmasszerűen igénybe veszi a sportturisztikai kínálatot (pl. egy wellness-szállodában kipróbál egy csoportos sportfoglalkozást). A jelen kutatás szempontjából a „lágy sportturizmus” kategóriája különösen releváns, mivel a vízisport-turizmus résztvevői jellemzően rekreációs célból vesznek részt az adott sporttevékenységekben, nem pedig versenyzési szándékkal. A modell hozzájárul a sportturizmus különböző formáinak elhatárolásához, és segít a sportturisták motivációinak pontosabb megértésében.

Az aktív turisztikai termékekhez kapcsolódó elnevezések nemzetközi egységesítésének nehézségét magyarázza, hogy még a sport területén belül sem történt meg az egységes fogalomalkotás. Durán-Sánchez, Álvarez-García és Río-Rama (2019)

leíró és feltáró jellegű, több tudományterületet lefedő szakirodalmi áttekintése (n = 223) során arra jutott, hogy még mindig nincsen konszenzus az utóbbi évtizedekben megjelenő, és egyre jobban népszerűsödő természeti sportok terminológiájáról. Az új sportokra többek között a „*természeti sportok, kalandsportok, alternatív sportok, életstílus-sportok*” elnevezéseket használják. Megállapították, hogy a szerzők többsége az USA-ból, Angliából és Franciaországból származik, és a leggyakoribb kulcsszavak a publikációk között az „*extrém*” és a „*rizikó*” szavak voltak, míg a „*természeti sportok*” kifejezést mindössze a publikációk 5%-ában használták kulcsszóként.

2.1.2. A vízisport-turizmus fogalmának meghatározása

A vízhez kapcsolódó turizmus definíciója rendkívül tág, mivel „magában foglal bármely olyan turisztikai aktivitást [...], melyet vizen vagy vízben végeznek, például tavak, gátak, csatornák, csermelyek, patakok, folyók, vízi utak, tengerpartok, tengerek, óceánok, és jég borította felületek területén (Jennings 2007:10).”

Kevés tudományos munka foglalkozott eddig kimondottan a vízhez kapcsolódó élmények fogalmának meghatározásával a turizmus, a sport, a szabadidő és a rekreáció kontextusában. Az említett kifejezések között jelentős fogalmi átfedések vannak a térbeli, időbeli, szociális, kulturális, vallási, gazdasági, környezeti és politikai hatások miatt; ez pedig megnehezíti a témában való eligazodást és a tudományos fogalomalkotást. Többféle értelmezés létezik egyazon vízzel kapcsolatos élménnyel kapcsolatban is, attól függően, hogy a bennfentes résztvevőktől vagy a kívülálló megfigyelőktől érkeznek az információk, illetve aszerint, hogy milyen kontextusban tárgyalják azt (Wheaton 2000, Dant és Wheaton 2007, Sedlacek 2009, Avci és Barisik 2015, Modroño és Guillén 2016). Scuttari és mtsai (2021) a vízhez kapcsolódó turizmus keretein belül a kalandturizmus, a természeti turizmus és az életstílus-sportokra hivatkozva tárgyalja a neotörzsek kontextusában.

A hazai vízisport-turizmus gyűjtőfogalmai nem, vagy csak nehezen illeszthetők a külföldön elterjedt koncepciókhoz. A fogalmi lehatárolások átfedéseit meghatározza, hogy turizmus-elméleti vagy fejlesztéspolitikai szempontból történik a koncepcióalkotás. Bánhidi (2013) szerint „*a vízi turizmus egy olyan rekreációs sport és szabadidős tevékenység, melynek célterülete egy természetes, vagy természetes környezetben kialakított mesterséges vízfelület, vízpart és annak környéke*”. Jászberényi és munkatársai (2022) szerint hazánkban a turisztikai fejlesztések politikai célkitűzéseiben külön kezelik

a vízi turizmust (vízi túrázást) és a vitorlás turizmust. A vízi turizmus alatt a kézi erővel (lapáttal) hajtott vízi járművekkel gyakorolható vízi túrázást értik, amely nem jár erős fizikai megterheléssel, veszélyekkel, és fő célja a természet megismerése. A vitorlás turizmus ettől az eszköz használatában és a tevékenységhez szükséges tudásban különbözik. Vitorlás turizmusnak azon társadalmi és gazdasági kapcsolatoknak az összességét nevezik, melyeknél a turista meghatározó élménye a kedvtelési célú vitorlázás. Egy olyan – jogi (Hajózási Szabályzat szerinti) besorolásoktól független – gyűjtőfogalomként hivatkoznak rá, amelynek legfőbb jellemzője, hogy a vízen vagy jégen használt eszközt a szél ereje hajtja meg, ideértve a tőkesúlyos vitorlás hajókat, uszonyos hajókat (jolle, dingi, dinghy), többtestű eszközöket, szörföket, kite-okat is.

2.1.3. A vízisport-turizmus nemzetközi és hazai népszerűsége

Az Európai Bizottság az ún. partmenti és tengeri turizmus egyik legfontosabb alrendszerének tekinti a vízi turizmust. Jelentésük szerint az EU országokban 10 ezer kikötőben 6 millió kedvtelési célú hajón 48 millió turista fordul meg évente. (ICOMIA 2024) A világ egyik legrangosabb nemzetközi hajó-és vízisport kiállítása, a Boot Düsseldorf sportágainak felhozatalát tekintve aktuális képet kaphatunk az iparág keresleti-kínálati trendjeiről. A sportágakat az alábbi kategóriákba csoportosítják a szervezők: tőkesúlyos és uszonyos vitorlások (dingik, jollék), katamaránok, elektromos hajók, yacht-ok, búvárkodás, szörf-alapú sportok (wakeboard, foil-, wing-, kitesurf), evezés (kajak, kenu, SUP), mellyel átfogó képet nyújtanak a legmodernebb európai vízisport piacról. A kiállításnak külön utazási ajánlatokkal foglalkozó szekciója is van (Boot Düsseldorf 2024).

Magyarországon a vitorlás turizmus a vízi turizmushoz hasonlóan növekvő bázissal rendelkezik, így a társadalmi igényekre reagálva, a fejlesztése folyamatos. Az új technikai eszközök és az egyre nagyobb teljesítményre képes hajók, deszkák, foil-ok megjelenése a fiatal, adrenalinfüggő fogyasztói csoportokat is visszacsábította a vitorlázás világába (Jászberényi és mtsai 2022). A hazai lakosságra nézve reprezentatív kutatást (n=2000) készített a sportfogyasztásról Törőcsik és Csóka (2018), melyben azt találták, hogy a vitorlázás hazánkban rétegsportnak tekinthető, mivel a magas ismertségi bázis ellenére (65%, 15. hely), alacsony mind a szimpátia (18,5%, 12. hely), mind az érdeklődés (9,82%, 17. hely), mind az üzés aránya. A vitorlázást a sportot gyakorló, budapesti fiatalok ismerik leginkább; e jellemzők közül egyedül a fővárosiak

felülreprezentáltsága nem volt jellemző az egyéb vizsgált sportokra. Kutatásukban a sportágak üzésének sorrendje: (1) konditermi sportok, (2) futás, (3) labdarúgás, (4) aerobic/fitness, (5) úszás, (6) kézilabda, (7) kosárlabda, (8) e-sport, (9) póker, (10) vízilabda, (11) röplabda, (12) autósport, (13) sakk (14) vívás, (15) jégkorong, (16) vitorlázás, (17) asztalitenisz; azonban amikor a szimpátiára kérdeztek rá a vitorlázás a 12. helyre került, hazai ismertsége alapján (65,03%). A vizsgált sportágak közül a hazai lakosság a vitorlázással kapcsolatos hírek iránt mutatja a legkisebb érdeklődést. Ennél némileg optimistább képet kapunk az aktív- és ökoturisztikai koncepció és stratégia kialakításához szükséges 2020-ban készült piackutatás eredményeinek adataiból, ami alapján a magyar lakosság 3%-a részt vett már vitorlás túrán, és a jövőben 6% tervezi a részvételt; vízi túrán pedig a magyarok 6%-a vett már részt és 8% tervezi (Nemzeti Aktív Turizmus Stratégia 2030). A 2023-ban elfogadott Nemzeti Aktív Turizmus Stratégia 2030-ban is megerősítik, hogy a vitorlásturizmus alacsony bázissal rendelkezik, de nagy a növekedési potenciálja az olcsóbb kishajók és a balatoni tökesúlyos vitorlások bérlésének növekedése által. A dokumentum egyik kiemelt célja a kis-és nagyhajós vitorlásinfrastruktúra fejlesztése, a bérlés és oktatás színvonalának emelése a releváns hazai tavainkon (Balaton, Velencei-tó, Fertő-tó, Tisza-tó), a vitorlás túrázók számának növelése, és a kapcsolódó jogszabályok felülvizsgálata. A stratégia a vitorlás turizmustól külön kezeli a kitesurf (sárkányszörf) fejlesztését. A szabadidős fogyasztói oldalról erősödő elvárás a tevékenységek tervezhető, kiszámítható, intenzív jellege. A turisták digitálisan elérhető, valós idejű és precíz információkat várnak el a szolgáltatásról, a nyitvatartásról, az elérhető eszközökről, a jelenlegi és a várható időjárásról. Ha nem tud azonnal foglalni vagy információhoz jutni, alternatív programot és helyszínt fog választani. A magyar turizmusra jellemző valós idejű, korrekt adatok hiánya a vitorlás turizmusnál is megfigyelhető (például elérhető vendéghelyek a kikötőkben), melyet a szolgáltatók „bennfentesség” érzése tovább erősít, ezzel pedig a további résztvevők bevonása elé gördítenek akadályt (Jászberényi és mtsai 2022).

2.1.4. A természetben űzhető vízi sportok taxonómiája

Az elmúlt időszakban növekvő érdeklődés figyelhető meg a vízi környezet jóllétre gyakorolt pozitív hatásainak vizsgálata iránt (Jarratt és mtsai 2022, Hatimi és mtsai 2020, Olive és Wheaton 2021). A nemzetközi szakirodalomban „*Blue Spaces*” elnevezéssel illetett kifejezés egy olyan gyűjtőfogalom, amely magába foglalja azokat a szabadban található természetes vagy mesterséges vízfelületeket, amelyek közvetlenül (vízben való elmerülés, a víz felületén való haladás, annak közelében való tartózkodás) vagy bizonyos távolságból, esetleg virtuálisan elérhetőek (látható, hallható, érzékelhető).

A természetben űzhető vízi sportok az 1960-as, 1970-es években elsődlegesen Kaliforniában, az USA-ban jelentek meg és terjedtek el, innen származik a „*kaliforniai sportok*” elnevezés is (Wheaton 2016). A különböző természetes közegekben (földön, vizen, levegőben), illetve ezek kombinációiban űzhető mozgásformák hatékony, élvezetes és biztonságos gyakorlását a technológia fejlődése által egyre hatékonyabbá váló sporteszközök megjelenése tette lehetővé. Az 1990-es évekre a természetben űzhető kalandsportok szabadidőeltöltésként való általános elterjedésére reflektálva a spanyol származású Olivera és Olivera (1995) javasoltak egy átfogó taxonómiát e tevékenységek osztályozására. Ezt „*Adventure Physical Activities in Nature*” (a továbbiakban: APAN) néven illették, ami magyarul a „*Kalandsport-jellegű Fizikai Aktivitások a Természetben*” szóösszetételre fordítható. A szerzők a tevékenységeket a domináns közeg alapján a Föld, Víz, Levegő elemek szerint osztották fel. Húsz évvel később, Olivera és Olivera (2016) a tevékenységek népszerűsödése miatt felülvizsgálták és bővítették az APAN tevékenységek listáját és a sportágakat a motoros meghajtású sporteszközök elterjedése miatt a Tűz elemhez tartozó tevékenységekkel is kiegészítették. A tevékenységek további osztályozása a környezeti terhelés mértéke, a sportjelleg szerinti aszketizmus-hedonizmus dominanciája alapján történt. Az APAN egy olyan ökológiai-hedonisztikus modellként értelmezhető, amely a hagyományos sportmodelltől különbözik azáltal, hogy a testet nem egy aszketikus eszközként, hanem a mozgás által létrejövő örömteli érzetek befogadó közegeként értelmezi. A szabadidőipar e szegmensének sikerkritériumai: a személyre szabott kaland, a természet közelsége, a család vagy barátok társaságában átélte szórakozás, a mindennapi rutinból való kiszakadás vágya és a flow-élmény átélése Olivera és Olivera (2016). A szabadtéri sportok választásában a résztvevők fontos

motivációi közé tartozik még a tevékenység által képviselt életsílus (Wheaton 2004) és a valós vagy vélt rizikófaktor megléte (Buckley 2012).

Olivera és Olivera (2016) azokat a természetben űzhető fizikai aktivitásokat vonták be az APAN taxonómiájába, amelyek a globális szinten a GNP-hez jelentős hozzájárulást értek el a munkahelyteremtés, valamint a rekreációs és turisztikai jellegű felhasználók részvétele által. A jellemzően kisvállalkozások létrejötté által növekvő szektor az elmúlt 20 évben jelentősen hozzájárult az elmaradott területek felzárkóztatásához és tovább strukturálta a szektor termékkínálatát. Az újonnan megjelenő sporteszközöket a szabályozási környezet folyamatosan igyekszik utólagos, hogy védje a természeti környezetet és a felhasználókat.

A 2016-ban összegyűjtött APAN összesen 81 tevékenységet tartalmaz, melyből a jelen értekezésben vizsgált sportágak szűkebb köre miatt csak a vízhez kötődő fizikai aktivitásokat emeltük ki az eredeti táblázatból (Olivera és Olivera 2016: 66-67). A táblázatban a szerzők különböző szempontok alapján kategorizálták a vízi sportokat. A függőleges oszlopokban a siklás (haladás) típusa és természeti közege alapján kategorizálták a tevékenységeket. A vízszintes sorokban található részvételi modell kategória (edzés jellegű, rekreációs-turisztikai jellegű, extrém kaland) arra utal, hogy milyen szintű motorikus bevonódást igényel a résztvevőtől az adott tevékenység. Az edzés jellegű vízi sportok közös jellemzője a formális vagy informális keretek közötti edzés, melyben kezdeti szinten nehézségek vagy észlelt rizikó jelenik meg, és a környezethez való alkalmazkodás, továbbá alkalmas keretrendszer nyújthat egy oktatási folyamathoz. A rekreációs-turisztikai jellegű tevékenységeket tovább osztották a családdal-barátokkal űzhető, nyugodt, barátságos környezetben végezhető aktivitásokra, illetve a résztvevők részéről magas szintű készségeket, fizikai erőfeszítést és jelentős rizikóvállalást, adrenalin-és érzelmi arousal keresést igénylőekre (2. táblázat).

2. táblázat: A szabadban űzhető kalandsportok kategóriái a részvétel és a haladás közege alapján (saját szerkesztés Olivera és Olivera 2016 alapján)

RÉSZVÉ- TELI MODELL		A SIKLÁS TÍPUSA			
		ELMERÜLÉS / BÚVÁRKODÁS / ÚSZÁS	SZÉL ÁLTALI HALADÁS	TENGERI KÖRÜLMÉNYEK	FOLYÓN VÉGEZHEŐ TEVÉKENYSÉGEK
EDZÉS JELLEGŰ		KÖNNYŰ- BÚVÁRKODÁS	WINDSURF*	SKIMBOARD	KENU*
REKREÁCIÓS-TURISZTIKAI JELLEGŰ	CSALÁD- BARÁTOK	NYÍLTVÍZI ÚSZÁS	VITORLÁZÁS*	SUP*	KAJAK*
		SZIGONYOS HORGÁSZAT	KITESURF*	BODYBOARD	RAFTING
	KÉPESSÉGEK - RIZIKÓ	SZIKLAUGRÁS	KITEFOIL	VÍZISÍ	KANYONING
		BÚVÁRKODÁS	JÉGVITORLÁS	HULLÁMSZÖRF	RIVERBOARDING
EXTRÉM KALAND		BARLANGI BÚVÁRKODÁS	ÓCEÁN- ÁTKELÉS VITORLÁSSAL	WAKEBOARD*	EXTRÉM KANYONING
A HALADÁST BIZTOSÍTJA		VÍZ ALATTI KÖZEG	SZÉL	A VÍZ EREJE	FOLYÓ SODRÁSA

*Megjegyzés: a vastagon szedett betűvel megjelölt sportágakhoz kapcsolódnak saját eredmények a terepkutatásban és az első kérdőíves vizsgálatban

A vízi kalandsportokat a környezeti terhelésük mértéke szerint Olivera és Olivera (2016) a legkisebb negatív hatású „A-osztálytól” a legnagyobb környezeti terhelésű „D-osztályig” rangsorolták. A legkisebb környezeti terhelést jelentő „A-osztályba” a sziklaugrás, windsurf, kitesurf, kitefoil, SUP, hullámszörf, bodyboard, skimboard, flowboard sportágakat sorolták. A „B-osztályba” a könnyűbúvárkodás, szabadtüdő merülés, vitorlázás, kajakozás, kenúzás, rafting-ozás, folyón való szörfözés, vízalatti horgászás, túravitorlás, jégvitorlázás, búvárkodás, barlangi búvárkodás tartoznak. A „C-osztályba” a vízisízést, a wakeboard-ozást, a mezítlábas vízisízést, míg a legnagyobb környezeti terhelést jelentő „D-osztályba” a kanyoninget sorolták. Az APAN-ban

felsorolt sportágak köre (Olivera és Olivera 2016) az újabb vízi sporteszközök elterjedésével folyamatosan bővíthető lenne. Így például a hazánkban elérhető és tömegeket elérő rekreációs-turisztikai jellegű vízisportok között fontos még megemlíteni a sárkányhajózást. Az először 1997-ben, a Tiszán megjelenő sárkányhajózás napjainkban már csapatépítő programként, főiskolai regatták programjaként is igen népszerű (Győri 2013).

2.1.5. A vízisport-turizmus környezetének elemei és hatásai a résztvevőkre

A sportturizmus elméleti modelljében (1. ábra) a földrajzi környezet elemei (természeti, társadalmi, gazdasági, infrastrukturális) egymással és a középpontban álló sportturisztikai tevékenységgel szoros kölcsönhatásban vannak. Az a konkrét földrajzi tér, ahol a sporttevékenység zajlik, meghatározott környezeti adottságokkal rendelkezik, melyben az egyes elemek megléte és minősége növelheti a részvétel motivációját. A sporttudomány álláspontja szerint a sportturizmust a szervezők (animátorok) és a résztvevők (turisták) egymást kölcsönösen igénylő viszonya működteti. E kapcsolat sikerében pedig mindkét fél részéről jelentős szerepet kapnak az egyéni adottságok, motiváció és felkészültség (Bánhidi 2007). A sportturisták tartózkodása során a környezeti elemek a sportturisztikai termék jellegétől függően más-más súllyal játszanak szerepet az élmény egészével való elégedettség kialakulásában. A hangsúly a termékek jellegétől függően eltérő lehet, így például a balatoni vízi turizmus esetében kiemelt figyelmet érdemel a természeti környezet feltérképezése. A Balatonra visszatérő vendégek a leggyakrabban a következőkre hivatkoznak: jó vízminőség, kellemes időjárás, az épített és természeti környezet harmonikus viszonya, kiváló ár-érték arány, magas minőségű szolgáltatások (Halassy 2013).

1. ábra: A sportturizmus elméleti modellje (Bánhidi 2007)

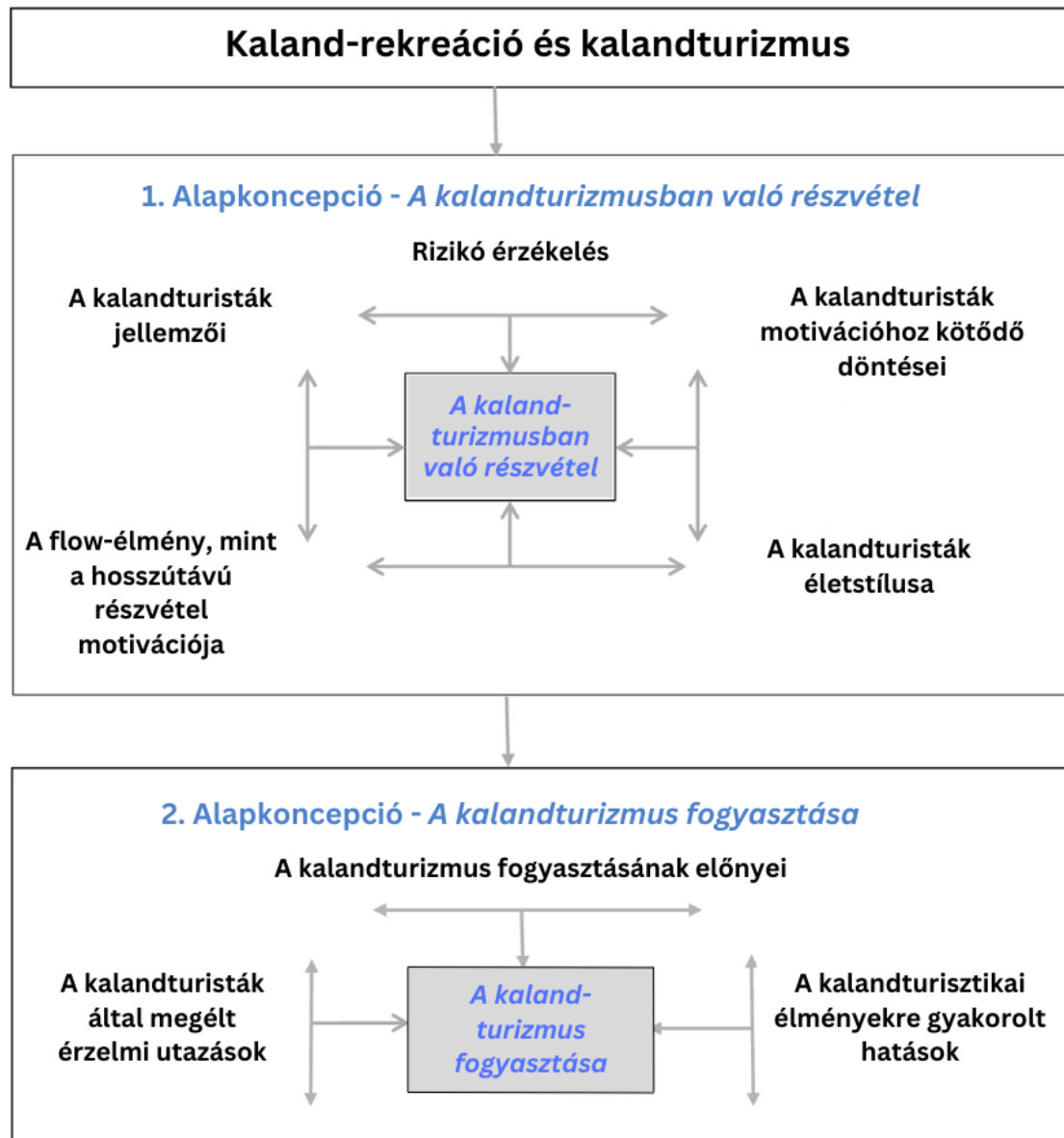
A sportturisztikai infrastruktúra megteremti az optimális feltételeket a sporttevékenységek végzése számára, és általa mérsékelhetőek vagy megszüntethetők az időjárás változásából származó problémák (Bánhidi 2011). A vízi turizmusban a létesítmények azonban csak átmeneti menedékként szolgálhatnak a sportolóknak a hirtelen érkező viharok elől. A turisztikai vonzerő hasznosítása elképzelhetetlen a hozzá tartozó alap-infrastruktúra (közút, közlekedés, kommunikáció) megfelelően kiépítettsége nélkül. A turisztikai infrastruktúra a látogatók fogadásához szükséges létesítmények összességét jelenti, melyre ráépülnek a szuprastruktúrát alkotó szálláshelyek és vendéglátóipari egységek (Michalkó 2012).

Bármely turisztikai termék fejlesztéséről legyen is szó, fontos, hogy meghatározott lépéseket követve a turizmusban érintett szereplők széles köre (kormányzat, magánszféra, szövetségek, szolgáltatók, helyi lakosság) közös koncepciót létrehozva, együtt határozzák meg a továbblépés irányait (Sulyok 2013). A vízi turizmus részét képező, de azzal nem azonos vízi túrázás kapcsán Donka (2012) a komplex turisztikai termékfejlesztést gátló tényezők közé sorolja a spontán módon, szabályozatlanul felduzzadó szolgáltatói oldalt és a be nem vont helyi lakosság között feszülő ellentétet.

Bánhidi sportturisztikai modelljében (2007) a sportturisztikai tevékenységek eredménye a közvetett, környezeti hatások, vagyis a természeti, társadalmi-gazdasági, infrastrukturális hatások mellett a közvetlen, humán hatásokban, azaz a fizikai, szellemi és szociális hatásokban jelenik meg. Saját kutatásunk (Bánhidi és mtsai 2024) eredményei azt támasztották alá, hogy a többnapos sportturisztikai utazásokon résztvevők közül azok tudták a leginkább élvezni az utazást és hazatérve azok érezték magukat a leginkább kipihentnek, akik magasabb készségszinttel és korábbi tapasztalatokkal rendelkeztek az adott sporttevékenységben. A gyalogtúrázók, a kerékpárosok és a vízisportokat űzők közül az utóbbiak érezték magukat a leginkább kimerültnek mentálisan és fizikailag is.

Pomfret (2016) részletesen tárgyalja a „kalandrekreációban” és a kalandturizmusban való részvétel és fogyasztás legfontosabb összetevőit. A 2. ábrán mutatom be azon témaköröket, amelyekben publikációi jelentek meg. A részvételhez kapcsolódóan kiemelt figyelmet szentel a kalandturisták jellemzőinek, az egyes motivációkhoz kötődő döntéseiknek, rizikóérzékelésének, flow-élményének és

életstílusának. Ezek közül az utazási motivációkhoz kötődő döntéseket tartja a legjelentősebbnek a vásárlási szándék, az egyéni preferenciák és a viselkedés befolyásolásában. A fogyasztáshoz kapcsolódva pedig a kalandturisták által megélt „érzelmi utazásokat”, a termék fogyasztásának előnyeit, és azt vizsgálja, hogy mi van hatással az élményre (2. ábra).

2. ábra: A kaland-rekreációban és a kalandturizmusban való részvétel összetevői és a fogyasztás hatásai (Pomfret 2016: 23 alapján saját szerkesztés)

Pomfret kutatási eredményei rávilágítanak arra, hogy amennyiben a kutató célja feltárni a kalandturisták részvételének ösztönzőit, fogyasztói magatartását és annak hatásait, úgy a kutatást a sportszociológia, a sportpszichológia és a pozitív pszichológia területén érdemes elkezdni. A továbbiakban e diszciplínák mentén vizsgálom a részvétel motivációit a vonatkozó hazai és nemzetközi szakirodalom feldolgozásával.

2.2. SPORTSZOCIOLOGIAI MEGKÖZELÍTÉS

2.2.1. Az aktív turizmusban való részvétel szociodemográfiai jellemzői

A turizmus iparágon belül a sportturizmus az egyik legdinamikusabban növekvő szektor, ennek ellenére a sportturisztikai termékekhez való hozzáférésnek és a választás szabadságának a lehetősége egyenlőtlenül oszlik el a társadalomban. Jogosan merülhet fel a kérdés a kutatókban, hogy szociológiai értelemben milyen befolyásoló tényezők lehetnek az aktív turizmusban való részvételnek, továbbá, hogy milyen mértékben demokratizálódott a részvétel lehetősége ebben a turisztikai termékben (Gibson 1998)?

A 20. század első felében a turizmusban való részvételi lehetőségeket leginkább a nemi, az etnikai, a vallási hovatartozás, a gazdasági-társadalmi rétegződés, a kulturális és a politikai háttér határozta meg, napjainkra azonban a nemek és a vallás befolyásoló szerepe csökkent vagy teljesen meg is szűnt. Manapság a részvételi preferenciákat jellemzően a szabadidő, a szabadon felhasználható jövedelem, a résztvevők készségei, rizikóérzékelése, a kihívás-és újdonságkereső attitűdje és családi életciklusa alakítja (Jennings 2007). Madarász (2017) szerint a turisztikai fogyasztói magatartást, az utazási döntéseket a társadalmi osztály, a nem, a kor, az életciklus és a nemzetiség alakítja. A társadalmi osztályok² hozzák létre egy adott társadalomban a társadalmi rétegződést (Madarász 2017), melynek a sportban és a fizikai aktivitásban való részvételnek kiemelt szerepe van (Mutz és Müller 2021, Reyes 2021, Widdop és Cutts 2013).

A sportturizmusban való részvétel fő motivációja a sportszektor által kínált termékek igénybevétele, ennek keretében pedig kiemelkedő szerepet kap a fizikai

² „A társadalmi osztályok rendszere a társadalom viszonylagosan homogén és tartós tagozódása, amely hierarchikus felépítésű és az egyes osztályok tagjai hasonló érték-, érdek-, és magatartásnormákkal rendelkeznek (Madarász 2017: 68).”

aktivitásban való részvétel. A fizikai aktivitásban való részvétel és a társadalmi rétegződés kapcsolatának kutatásában két fő irányzat különíthető el. Az első elméleti irányzat a résztvevők és nem résztvevők közötti különbségek magyarázatára összpontosít az egészséget befolyásoló társadalmi hátrányok (Willey és mtsai 2010) és a társadalmi egyenlőtlenségek aspektusából. A második elméleti irányzat a sportfogyasztás és a sportgyakorlás heterogenitásának megértésére összpontosít. Ez a megközelítés elsősorban a kultúra és az életstílusok tanulmányozását használja fogalmi keretként, és a társadalmi rétegződési változók szerint vizsgálja a sportágak gyakorlásának fajtái közötti különbségeket (Reyes 2021).

Gibson (1998) az Egyesült Államokban végzett vizsgálatait során azt találta, hogy a tipikus aktív sportturisták jellemzően a felsőfokú végzettségű, jómódú férfiak köréből kerülnek ki. Ez arra enged következtetni, hogy az aktív sportturizmus nem demokratizálódott olyan mértékben a '90-es évek végére Amerikában, mint amilyen mértékben a sportturizmus elterjedése indokolta volna. Az európai aktív turistatípusok meghatározásában Terzić és munkatársai (2020) azt feltételezték, hogy egyes szociodemográfiai változóknak fontos szerepe van, ez beigazolódott, mivel:

- A *Kalandvagyó turistatípus* és a *Környezetbarát-és társadalmilag felelős turistatípus* szegmensekben a férfiak voltak felülreprezentáltak, míg a nők a *Versengő turistatípus* szegmensben voltak többségben. Ezt kiegészítve, Pomfret és Bramwell (2016) tanulmánya jelentős növekedést és változó tendenciát jelzett a nemek egyenlőbb megoszlása felé. Az időbeli változások ellenére a nemek befolyásolják a férfiak és a nők szabadidős viselkedését, ami a szabadidő és a szabadidős lehetőségek elérhetőségében, valamint a sport- és rekreációs részvétellel kapcsolatos tapasztalatok, attitűdök és elvárások különbségeiben tükröződik.
- A korosztályok közötti különbségek szintén szerepet játszottak a szegmensek kialakításában. Úgy tűnik, hogy a kaland-és sportturizmusban való részvétel motivációi életkoronként eltérőek: a fiatalabb korosztály (18-24 év) inkább az izgalmat keresi; a középkorúak (45-54 év) inkább el akarnak szabadulni a mindennapoktól; míg az idősebb korosztály (55-64 év) inkább a környezet iránt érdeklődik. A sporttevékenységek űzése nem csökkent az életkorral, ami azt jelzi, hogy a legidősebb szegmens a legkalandvágóbb.

- A legmagasabb iskolai végzettségű és legtehetősebb, északi országokból (svéd és norvég) származó szegmenst a *Környezetbarát-és társadalmilag felelős turistatípus* elnevezésű csoportban azonosították (Terzić és mtsai 2020).

A magyar társadalom aktív sportturizmusban való részvételének felmérésére több vizsgálat is készült. A hazai turizmus fejlesztéséért felelős állami szervezet, a Magyar Turizmus Zrt. megbízásából 2006-ban a készült egy, a hazai felnőtt lakosság aktív üdülési szokásaival kapcsolatos átfogó kutatás, mely a 2007-es Zöldturizmus Éve tematikus kampányt készítette elő. Ezt követően a jogutód, Magyar Turisztikai Ügynökség, 2017-ben készített egy átfogó hazai kutatást az aktív és ökoturizmussal kapcsolatos üdülési szokásokról (Máthé és Császár 2019). A hazai szociológiai és sportszociológiai kutatások is vizsgálták a sportturizmusba való bekapcsolódás szerint a magyar társadalom különböző szegmenseit (Dóczy 2008, Vastag 2013). Dóczy 2008-as adatok alapján megállapította, hogy a magyar lakosság 35%-ának lenne meg a lehetősége az aktív sportturizmusba való bekapcsolódásra, mivel igaz rájuk, hogy valamennyit sportolnak és utazni is szoktak. Sajnálatos azonban, ha azt a kérdést nézzük, hogy hányan utaznak kifejezetten sportolási célból, már csak a teljes magyar lakosság 4%-át látjuk, közülük is a legtöbben a 62 év feletti korosztályból kerülnek ki. Az aktív turizmus szempontjából leginkább „mozgósítható” csoportot jellemzően azok a 18-45 év közöttiek alkotják, akik felsőfokú végzettségűek és anyagi helyzetük alapján megengedhetik maguknak az aktív turizmusba való bekapcsolódást. Utánuk következnek azok, a jellemzően vármegyeszékhelyen élő, szakmunkás végzettségű, alacsony jövedelmű, idősebb személyek, akik ismerik az egészségért való egyéni felelősségvállalás jelentőségét, valamennyit sportolnak, de nem szoktak utazni. Így, amennyiben őket sikerül megfelelő termékekkel megcélózni, tudatos és könnyen aktivizálható résztvevőket nyerhetünk meg a sportturizmusnak (Dóczy 2008, Földesiné és mtsai 2010). 2017-ben, a magyar lakosságra nézve reprezentatív felmérést készített Törőcsik és Csóka (2018) a sportfogyasztás területén, melynek eredményei azt igazolták, hogy azok szoktak leginkább sportcélú utazásokon részt venni, akik sportolnak. A sport célú utazások esetében felülreprezentáltak voltak az alábbi csoportok: fiatalok, felsőfokú végzettségűek, akik anyagi helyzetükre nézve “megélnek és félre tudnak tenni”. 2017-ben sportrendezvény/sportolás miatt a legnagyobb mértékben a megyei jogú városokban

élők utaztak Magyarországon belül, külföldi sportcélú utazásban a legtöbben a fővárosból vettek részt.

Csapó és Gonda (2019: 64) a 15-74 éves magyar lakosságra nézve nemek, korcsoportok és a lakóhely régiója alapján reprezentatív mintán vizsgálta az aktív turizmusban való részvétel és az iskolai végzettség, nemek, generációk összefüggéseit 2018-ban. Azt találták, hogy az iskolai végzettség emelkedésével arányosan emelkedik az aktív turisztikai tevékenység végzésének gyakorisága. Szignifikáns kapcsolatot találtak az iskolai végzettség és a „fürdés természetes vizekben”, valamint a „túrázás” tevékenységek között. A „fürdés természetes vizekben” tevékenységet a nyaralásuk során a legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők ritkábban, az egyetemi végzettséggel rendelkezők gyakrabban végzik. Érdekes ugyanakkor, hogy a túrázás esetében a legnagyobb népszerűség a középfokú végzettségűeknél volt tapasztalható. A mögöttes okokat a marketing kutatók azzal magyarázzák, hogy az iskolai végzettség emelkedésével nő a fogyasztók egészségtudatos magatartása, ami hat a sportolási hajlandóságra. Az üdülés alatti lovaglás, kerékpározás és a könnyű sportolás esetében a nemek közül a férfiak bizonyultak aktívabbnak. A generációk közötti különbségek alapján az a sztereotípiát igazolódott, hogy a fiatalok a dinamikusabb sportokban aktívabban, míg az idősebbek inkább a természeti és kulturális látnivalók iránt érdeklődnek.

A “kemény” vagy “objektív” szociodemográfiai mutatókon túl, a “puha” vagy “szubjektív” pszichográfiai mutatók nyújthatnak további információkat a magyar lakosság turisztikai fogyasztási szokásairól. A 2010-ben a KSH adatai alapján vizsgált hazai fogyasztási csoportokat Vastag (2013) az ún. diszkrecionális kiadási preferenciáik szerint életstíluscsoportokba különítette el. Ebben a vizsgálatban a hasonló szociológiai jelentéstartalomra (érdeklődési körre, értékválasztásra, preferenciára) vonatkozó kiadások egy kategóriába kerültek. A sportturizmus potenciális résztvevői ez alapján a “polgári felsőnek” nevezett klaszterből kerülhetnek ki, melynek legerősebb kiadási preferenciája az utazás, emellett pedig nagyobb arányban költenek a sportra és szabadidőre (hasonló arányban az audiovizuális, ill. számítástechnikai eszközökre, szolgáltatásokra és a vendéglátásra). A klaszter tagjaira jellemző, hogy szinte minden egyéb kiadási kategóriában többet költenek az átlagosnál. Az utazásra, szabadidő-sportra, audiovizuális eszközökre fordított kiadásuk háromszor-négyszer nagyobbak, mint a

hazai átlag költsége; de a játékokra, divatra, tanulásra is közel kétszeresét költi ez a klaszter, mint az átlag. Összefoglalóan, a „polgári felső” elnevezésű klaszter a jövedelmi helyzete és a társadalmi-gazdasági státusza alapján a legmagasabb mutatókkal bír, melynél a fogyasztási tételek alapján az élet apró örömeinek forrásai nagy súllyal szerepelnek. Az így létrejövő életstíluscsoportnak is nevezhető klaszterbe kerülés esélyét a jövedelem és a háztartási életciklus szignifikánsan befolyásolta. Így a legnagyobb eséllyel az egyedülálló vagy gyermek nélküli fiataloknak ötször-hétszer nagyobb esélye van a bekerülésre, mint a gyermek nélküli 60 évnél idősebb háztartások (Vastag 2013).

2.2.2. Az életstílus-jellegű vízi sportok szerepe a 21. századi társadalomban

Scuttari és mtsai (2021) kutatása szerint az életstílus-jellegű vízisportokat kezdetben a kalandturizmus keretrendszerében tárgyalták, a résztvevőket pedig különleges, és sok esetben zárt közösségek jellemezték. A hagyományos megközelítés jellemzően az menekülési motívumot („*eszképizmust*”) és az izgalom-keresést vizsgálta a vízi sportot űzők fő motivációjaként, ahol a résztvevő által érzékelt rizikó mértéke és saját készségeinek felmérése határozza meg az élmény minőségét és a program biztonságos megvalósítását (Prayag és Jankee 2013). A turisztikai szolgáltatók számára ez a „rizikó-rekreáció” paradoxonban fejezhető ki: kezelniük kell tudni a rizikót és ennek érzékelését anélkül, hogy ez a kaland adta izgalom rovására menne (Buckley 2012). A kalandturizmusban megjelenő „rizikó” szerepe a posztmodern megközelítésben csökken, a hangsúly egyre inkább a sport gyakorlása – a rizikóhelyzetek vállalása – által megélt szimbolikus hatásokra és a tanulási lehetőségekre helyeződött át a természeti turizmus keretein belül. Az olyan népszerű vízi sportokat, mint például a windsurf, a kitesurf és a vitorlázás nem csak a kaland, hanem az általuk képviselt életstílus is jellemzi (Collins és Brymer 2018).

„A rekreációs célú szörfözés egy olyan egyéni, vagy saját tempóban végezhető tevékenység, ahol a résztvevő belemerülhet magában a tevékenységbe; szemben a külső ingerek által meghatározott tempóban végzendő tevékenységekkel, például egy csapat tagjaként vagy egy versenyen való részvétellel (Morgan és Coutts 2016: 212).” Wheaton (2004) a windsurf-ben (és más hasonló életstílus-sportokban, mint például a hullámszörfözés, a gördeszkázás, vagy a snowboardozás) való részvétel ideológiáját mutatja be, amely olyan intrinzik jutalmakat támogat, mint a szórakozás, az aktív bevonódás és a „pillanatnak élés”. Ezek az érzések megkülönböztetett életvezetést és

exkluzív társadalmi identitást ígérnek a résztvevőknek. A windsurf esetében a test, a felszerelés és a természeti környezet sajátos összefonódása miatt a részvétel motivációja és öröme közvetlenebb, mint más vízi sportoknál, például a dinghy vitorlázásnál vagy a yachtozásnál (Dant és Wheaton 2007).

2.2.3. A vízi sportokban megjelenő szubkulturális tőke jelentősége

A természetben űzött tevékenységekben és a vízi sportokban, az úszásban való részvételt az intézményesített kulturális tőke (iskolai végzettség) szignifikáns befolyásolja (Mutz és Müller 2021). Ezt erősítik meg Widdop és Cutts (2013) eredményei is, ahol a magasabb jövedelemmel és iskolai végzettséggel rendelkezők körében találták a természetközeli és a vízi sportok gyakorlóit angliai mintán. Az olyan életsílus-jellegű vízi sportok, mint például a windsurf esetében azonban a szubkulturális tőke fogalmának tisztázása is rendkívüli jelentőséggel bír. Annak ellenére, hogy a windsurf – tágabb értelemben – sportként, szabadidős, turisztikai vagy rekreációs élményként, valamint életstílusként is elismerhető (Jennings 2007), az elmúlt évtizedekben a windsurf-el kapcsolatos szakirodalom elsősorban életstílus- és szubkultúra-központú volt (Renneker 1987, Wheaton 2004, Dant és Wheaton 2007). A sportágat gyakran „extrém sportként” definiálják, de mégis teljes egyetértés ezt az extrém jelleget illetően. Stranger (1999) a szörfözést magas kockázatú szabadidős tevékenységnek nevezte, ahol a tevékenység izgalommal és veszéllyel jár. Olyan szociológiai elméletekkel érvel, mint például Giddens (1991) elmélete, amely a kockázatvállalást a gyors társadalmi változásokra adott reakcióként próbálja magyarázni. Stranger (1999: 270) „*A kockázat esztétikája*” című tanulmányában az egyén környezetével kapcsolatos eksztatikus érzéseinek, az „én” elvesztésének és a pillanat intenzív tudatosításának szerepét vizsgálja, amit ő „*az esztétizálás posztmodern módjaként*”³ értelmez (Dant és Wheaton 2007). A természetalapú sportok egyikeként a windsurf-özést gyakran értelmezik a spirituális terek megtestesüléseként. Humberstone (2011) értelmezésében a spiritualitás kifejezései a „flow” alternatívájaként használhatók a környezettel való egység-érzése miatt. Rinehart és Sydnor (2003) hasonló szempontot határoz meg, amikor az olyan tevékenységeket,

³ Az esztétikai jelző ebben a tekintetben nem az árucikké tett testre utal, amely annyira jellemző a kortárs fogyasztói kultúrára, hanem inkább a „belső” vagy „tudatosított” test és az egyén közötti harmonikus kapcsolatra, amelyet intenzív és rövid távú élmények hoznak létre (Dant és Wheaton 2007).

mint a windsurf, „expresszív” sportnak nevezik, amelyben a résztvevők beleolvadnak a környezetbe. A windsurf-ösök gyakran művészetként vagy spirituális élményként emlegetik sportjukat. A windsurf sportág extrém jellegét tehát inkább a különböző tőketípusok egyesítésének összetettsége indokolja. A windsurf megkérdőjelezi „a polgári rend rituáléit”, mert ebben az esetben a tőke különböző formái, nevezetesen az anyagi, a megtestesült és a szubkulturális tőke aligha alakulhatnak át egymásba. Az anyagi és a megtestesült tőke azokat az érzéseket jelenti, amelyeket a windsurf-ösök a felszereléssel és a természeti elemekkel való interakció során tapasztalnak, míg a szubkulturális tőke a státuszorientációra és az életstílusbeli jutalmakra utal (Dant és Wheaton 2007). Bourdieu (1978: 220) a windsurf-özést a „klasszikus sportok” egyik új formájának, vagyis „kaliforniai sportoknak” nyilvánította, amelyek közös jellemzője, hogy mind magas kulturális tőkebefektetést igényelnek magába a tevékenységbe, a felszerelés előkészítésébe, karbantartásába és használatába, és különösen az élmények verbalizálásába. Dant és Wheaton (2007) tehát kiegészítik Bourdieu elméletét azzal, hogy hangsúlyozzák az anyagi tőke viszonylag jelentős befektetésének szerepét a státusz és az élvezet elérése, valamint a megkülönböztetés megszerzése érdekében windsurf-ben, mint életstílus-sportban. Az ehhez szükséges anyagi tőkét két elkülöníthető formára kell osztani: a felszerelés anyagi tőkéjére és a szörfös megtestesült tőkéjére (tudására). A windsurf felszerelés megszerzésén kívül egy adott vízfelületen való haladás (siklás) a résztvevők anyagi tőkéjét is bővíti, mivel azt a teret magukénak érezhetik. Az anyagi tőkétől elválaszthatatlannak tekintett szubkulturális tőke tekintetében a résztvevők exkluzív és társadalmi identitása nemcsak szimbolikus jellemzőkből áll, mint például a windsurf-ös ruházat, hanem a kevésbé látható, megtestesült aspektusokból is, mint például a készség, az elkötelezettség és a hozzáállás. Ezzel szemben Bourdieu (1978: 828) a yachtvitorlázást olyan sportnak tartja, amelyben „a megkülönböztetés jutalmát” kis fizikai erőfeszítéssel, exkluzív környezetben lehet elérni. A következő fejezetben a vitorlázás, mint életstílus és mint rekreációs tevékenység 21. századi jelentőségét és hazai lehetőségeit fejtem ki.

2.2.4. A vitorlázás társadalmi jelentőségének változása

A vízi közlekedési eszközök társadalmi hasznossága az emberiség történelme során nagy változásokon ment keresztül. A vitorlázást példaként említve végigkövethető, hogy kezdetben az élelmiszerszerzéshez, felfedezésekhez, majd később a kereskedelemhez, a

kolonizációhoz kötődő járműként szolgált. A modern kor embere a vitorlázást azonban már egyfajta életstílusként, öndefinícióként határozza meg és élményszerzésre, kikapcsolódásra használja. A 21. század elején a középosztály megerősödésével fellendülő szabadidőipar lehetőséget teremt a hasonló érdeklődéssel rendelkező közösségek létrejöttére. A sporthoz kötődő közösségek számára a szabályrendszereket formális struktúrák (sportági szövetségek, sportklubok, egyesületek) hozzák létre. E szervezetek több fontos funkciót látnak el, ők oktatják a sportágspecifikus képességeket, etikettet, és szerveznek megmérettetéseket verseny-és szabadidősportolók számára. Emellett a kormányzati szerveknek beleszólása lehet a rekreációs színterek, biztonsági felszerelések használatának szabályozásába, engedélyek kiadásába (Jennings 2007).

Jászberényi és munkatársai (2022) szerint a magyarországi vitorlázás társadalmi bázisának növelési lehetőségeit, azaz „demokratizálódását” a ’89-es rendszerváltás negatívan érintette. A rendszerváltás előtt a Balatonon a vitorlázás a „megtűrt” sportok körébe tartozott, amely a szocialista vállalatok üdülőiben rendszeresített kishajókra épült és sportklubok keretében volt üzhető. Ennek köszönhetően alacsony belépési küszöbvel rendelkező, széles társadalmi bázisa alakult ki. A dolgozó nép üdültetésének megszűnésével azonban a kishajózás gyakorlási lehetősége csökkent, mivel a privatizáció után az értékes vízparti ingatlanokból zárt kikötők vagy magánklubok létesültek, a vízretételhez szükséges sójákat felszámolták, ami jelenleg is komoly infrastrukturális hiányosságot jelent. Néhány kivételtől eltekintve, eltűntek az egyesületi háttérrel rendelkező sportiskolák, ahol a gyerekek szervezeten bekapcsolódhattak a vitorlás turizmusba. A realitás az, hogy jelenleg magas belépési és hajófenntartási költséggel lehet csak „beszállni” a sportág gyakorlásába, így a mai Magyarországon egy szűk bázis, a tehetőes családok gyerekeinek tréningezése, versenyeztetése a jellemző. Zsély (2013) ezzel ellentétben éppen azt hangsúlyozza ki, hogy a rendszerváltás a hazai vitorlás sportban is nagy változásokat hozott. Az állami üdülők vitorlasklubjai privatizálásának pozitív hozadéka volt, hogy ezek az egyesületek nyitottabbak lettek. Tagjaik között ma már több különböző társadalmi rétegből származó vitorlázó is képviselteti magát. Az elittől a tömegek felé való nyitást trendjére utal az is, hogy egyre több olyan vízi sportközpont nyílik a strandokon, ahol hajóvezetői vizsga, klubtagság, kikötőbérleti díj megfizetése nélkül nyílik lehetőség a vitorlázás kipróbálására, elsajátítására (Michaletzky 2014). Jászberényi és munkatársai (2022) kevésbé derülátóak e tekintetben, mivel

szerintük „fájdalmasan hiányoznak azonban azok a klubok, egyesületek, szerveződések, melyek megfelelő infrastruktúrával a képzések, túraszervezések, megosztások bázisai lehetnének. A hazai vitorlázást sportszinten a Magyar Vitorlás Szövetség fogja össze, azonban alacsony a vitorlás turizmusra fordítható forrásuk, és a kapacitásaik is elsősorban a versenysportra fókuszálnak”.

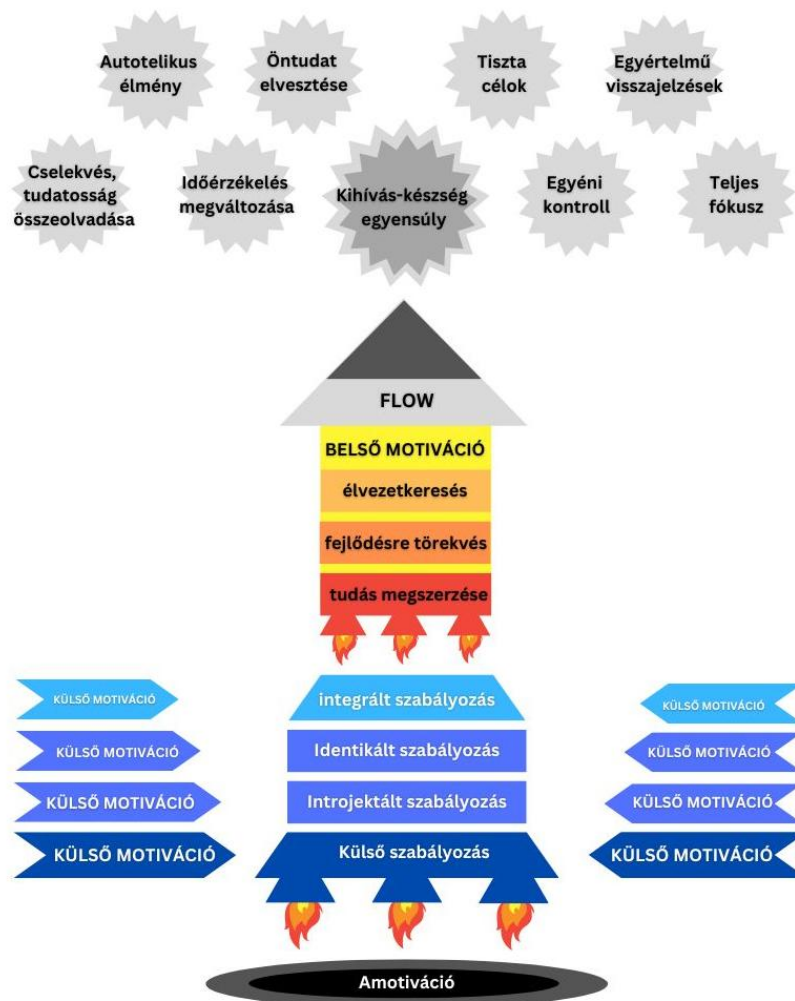
2.3. SPORTPSZICHOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS

2.3.1. A sportmotiváció szerepe a fizikai aktivitás fenntartásában

Bár az aktív életmód előnyei széles körben ismertek, sokan egyáltalán nem végeznek fizikai aktivitást, vagy nagyon hamar abbahagyják a testmozgást. A kutatók és az egészségügyi szakemberek a szabadidősportok tartós üzésének fő ösztönzőjeként gyakran az intrinzik, vagy másnéven a belső motiváció formáit nevezik meg (Hagger és Chatzisarantis 2007).

A motiváció, mint jelenség magyarázatára számos elmélet született, abban azonban minden kutató egyetért, hogy a motiváció a viselkedés beindításáért és fenntartásáért a hiányállapot megszűnéséig, továbbá meghatározza a viselkedés szervezettségét, hatékonyságát és a szervezet aktivitásának mértékét is (Szabó 2004). A korábbi drive-redukciós, homeosztatisz fiziológiai állapot fenntartására koncentráló motivációs elméletekkel szemben Deci és Ryan (1985) az öndeterminációs elmélet keretében szétválasztotta a motiváció intrinzik (belső) és extrinzik (külső) formáit. Az elmélet innovációját az jelentette, hogy az emberi szükségleteket a fiziológiai szinten túlra is kiterjesztve, az ember veleszületett fejlődési igényét is figyelembe vették (Magyaródi 2016). A sportolók motivációjának magyarázatára is alkalmazott öndeterminációs elmélet koncepciója szerint a minden ember számára alapvető három pszichológiai szükséglet – az autonómia, a kompetencia és a társas kapcsolatok – támogató környezetben való kielégítése, intrinzik motivált, önszabályozott, kíváncsi, pro-aktív és elkötelezett cselekvéshez vezet (Ryan és Deci 2000, Poulsen és mtsai 2006). Az öndeterminációs elmélet a törekvések önmeghatározott vagy kontrollált szabályozása szerint különbözteti meg a motiváció belső és külső formáit (Deci és mtsai 1991). A későbbi kutatásokban az önszabályozás szintjeinek további motívumait is azonosították, melyet már kontinuumon ábrázoltak három-három motivációs fajtára bontva a külső és

belső motivációt, és megnevezve az amotivációt is (Pelletier és mtsai 1995). E fogalmak alapján dolgozta ki Vallerand (1997) az öndetermináció elmélet hierarchikus motiváció elméletét. Az aktivitás különböző szakaszait Poulsen és mtsai (2006) még tovább bővítették, melynek folyamatát a Rakéta Motiváció Modell mutatja be (3. ábra). A modell az önmeghatározott kontinuumból (Deci és Ryan 2000), Vallerand (1997) hierarchikus motiváció elméleti modelljéből és a flow kilenc dimenziójából (Jackson és Csíkszentmihályi 1999) áll.

3. ábra: A Rakéta Motiváció Modell (saját szerkesztés, Poulsen és mtsai 2006 adaptálták Deci és Ryan [2000] SDT kontinuumából, a flow kilenc összetevőjéből Jackson és Csíkszentmihályi [1999] és Vallerand [1997] intrinzik és extrinzik motivációk hierarchikus modelljéből)

A Rakéta Motiváció Modell (3. ábra) az öndeterminált motiváció különböző állomásait mutatja be, segítve a tevékenységbe való bevonódás megértését. A modell első dimenziója az amotiváció, bár Deci és Ryan (2000) szerint ez az állapot kívül esik a motivált viselkedésen. Az amotivált állapotra jellemző a kudarcból való félelem és az alacsony kitartás a nehézségekkel való megküzdésben (Poulsen és mtsai 2006).

A következő szint a külső szabályozás, melynél a külső nyomás hatására – valamilyen elkülöníthető következmény ismeretében – a viselkedést a jutalom elérése vagy a büntetés elkerülése irányítja, ahelyett, hogy a tevékenységet az eredendő elégedettség érzése miatt végezné a személy. Az introjektált szabályozás szintjén a viselkedést az önértékelés növelése és a szégyen, a büntület és a szorongás elkerülése irányítja (Szemes és mtsai 2016). Az introjektált szabályozás során az egyén már erőfeszítéseket tesz („*tudom, hogy keményebben kellene próbálnom* [Poulsen és mtsai 2006: 82]”) és a tevékenység gyakorlásának okait belsővé szeretné tenni. Ennek ellenére, ezen a szinten az öndeterminált motiváció még mindig nem elég erőteljes, és a viselkedés szabályozásában még mindig jelen vannak a külső szabályozók (például a kudarc elkerülése) is, így összességében a megküzdés hatékonysága gyenge (Ryan és Deci 2000). Az identifikált szabályozás szintjén a külső megfelelési kényszer és a belső motiváció közötti éles határok elmosódnak és az egyén kitűz bizonyos célokat, amelyek számára fontosak, de ezzel külső elvárásoknak is meg kíván felelni. Az egyén a célok megvalósításához akkor is ragaszkodik, ha nincs külső fenyegetettség, illetve annak ellenére is, hogy nem feltétlenül kellemes számára a tevékenység végzése. Poulsen és mtsai (2006: 82) tanulmányában egy 12 éves kisfiú szavaival szemléltetik ezt a motivációs szintet: „*Azért szeretnék kajakozni, hogy megerősödjek és fejlesszem az izmaimat, és hogy ne nézzek ki ilyen bénán; úgyhogy le fogok menni a kajakházba, és a többi fiúval együtt fogok edzeni, bár nagyon hideg van és a víz is undorító.*” Fontos tisztában lenni azzal, hogy ebben a stádiumban az egyén szeretne kitartani a céljai mellett, de könnyedén visszacsúszhat a kevésbé adaptív viselkedésmódokba, amit erősen befolyásol a külső szabályozás (Poulsen és mtsai 2006). Az integrált szabályozás a külső motiváció utolsó, negyedik szintje a belső motiváció megjelenése előtt, amely szakaszban jelentős értékrendváltás és elköteleződés valósul meg. E stádiumban az egyén mind a külső, mind a belső információkat beépítve hozza létre saját, internalizált cselekvési tervét. Az egyénileg választott tevékenység végzése során megtapasztalja annak előre

nem látott pozitív hozadékait, mint például a baráti kapcsolatok kialakulását, a kompetencia érzését, vagy a személyes fejlődés lehetőségét, ami a hosszú távú elköteleződés záloga lehet (Ryan és Deci 2000).

A külső motiváció az internalizáció folyamatán keresztül belső motivációvá alakítható (Csíkszentmihályi és mtsai 2005). A célok fokozatos internalizálása (belsővé válása) révén a viselkedést az egyén önmaga részeként éli meg, a külső, instrumentális okokból történő vállalás helyett (Ryan és Deci 2000). Az internalizáció a SDT részét képező integrációs elmélet szerint egy olyan proaktív és motivált folyamat, aminek során az egyén a külső események általi kontrollt a belső folyamatok általi szabályozássá alakítja át (Deci és mtsai 1991).

A belső motiváció az egyén személyes választásán alapuló tevékenységek végzése során jelentkezik. Az intrinzik motivált személy magas fokú spontán érdeklődéssel, izgalommal, magabiztossággal, kitartással és kreatív attitűddel áll hozzá a tevékenységhez. Ez fokozott teljesítményhez, önbecsüléshez, általános jólléthez segíti hozzá, ami pedig lehetőséget biztosít a kognitív és társas kapcsolatok fejlődéséhez, az élvezet és vitalitás növeléséhez (Ryan és Deci 2000). Háromféle belső motivációt különböztetünk meg: (1) a tudás megszerzésére irányuló, (2) a fejlődésre vagy tökéletességre való törekvéshez kapcsolódó és (3) az élvezetkereséshez kapcsolódó belső motivációt (Vallerand 1997). A tudás megszerzésére irányuló belső motiváció szorosan kapcsolódik a feladatorientált személyes teljesítmény megtapasztalásának igényéhez (Ryan és Deci 2000). A sportban ez úgy jelenhet meg, hogy a sportolók új edzés módszereket vagy technikákat szeretnének megismerni (Szemes és mtsai 2016). Az olyan kihívások leküzdésének megtapasztalását, amelyek az egyén aktuális képességeit – habár kis mértékben is – meghaladják, Csíkszentmihályi flow elméletében (1990) a csúcsteljesítményekkel hozta összefüggésbe. A fejlődésre vagy tökéletességre való törekvés belső motivációja során az egyén saját maga határozza meg az elérendő célokat, melyek gyakran eltérnek a környezetükben lévő jelentős személyek által kitűzött céloktól (Poulsen és mtsai 2006). Sportbeli példát hozva ebben a motivációs stádiumban a hangsúly a cselekvés folyamatán van és nem pedig a végeredményen, tehát az egyén célja egy sportági technika tökéletesítése, önmaga túlszárnyalása lehet (Szemes és mtsai 2016). Az élvezetkereséshez kapcsolódó belső motiváció az elégedettség, az öröm, az élvezet és a harmónia átélésére irányuló ösztönző, amely a pozitív pszichológiában

megkülönböztetett *hedonikus (élvezetkereső)* és az *eudaimonikus (értelemkereső)* boldogság előfeltétele (Ryan és Deci 2001, Peterson és mtsai 2005). Míg a hedonizmusra a pozitív érzelmek magas és a negatív érzelmek alacsony szintje, továbbá az érzékszervi ingerek keresése a jellemző, addig az eudaimonikus jóllétet nem feltétlenül a pozitív érzelmek magas szintje, hanem „*az önismeret mélyülése, a képességek fejlődése, az élet értelmességének és célszerűségének érzése, jelentős erőfeszítések a tökéletesedés érdekében, a tevékenységekbe való intenzív bevonódás és a személyiséget kifejező tevékenységek élvezete* (Szondy és Martos 2014: 230)” határozza meg. A „boldogságorientációk” konstruktumának megalkotásakor Peterson és munkatársai (2005) az élvezet-és az értelemkeresés mellett egy harmadik, az elköteleződés és aktív bevonódás révén létrejövő boldogságkeresést is azonosították. Ez az elképzelés jelentős mértékben támaszkodik Csíkszentmihályi flow-elméletére (1990).

A fentiekben bemutatott motivációs szintek elméleti kerete megfelelő alapot nyújt a sportmotiváció empirikus vizsgálatához. Ennek érdekében a jelen kutatásban a sportmotiváció mérésére a Sportmotivációs Skála (Sport Motivation Scale – SMS-28; Tsang és mtsai, 2005) magyar nyelvű változatát alkalmaztuk. Fontos megjegyezni, hogy a skála hazai adaptációja – annak ellenére, hogy több kutatás is alkalmazta (pl. Szemes és mtsai, 2016; 2017) – a vizsgálatok idején még nem esett át hivatalos validálási eljárás. A skála átdolgozott, korszerűsített magyar nyelvű változatainak validálása csak a jelen kutatás adatfelvételét (2015) követően valósult meg: a magyar nyelvű Sportmotivációs Skálát (H-SMS) Paic és munkatársai validálták 2018-ban, míg a továbbfejlesztett Sportmotivációs Kérdőív-II (SMS-II) validálását Smohai és munkatársai publikálták 2021-ben.

A fejezetben bemutatott Rakéta Motiváció Modell szemlélteti az intrinzik motiváció kiteljesedésének folyamatát, melynek csúcspontját a flow állapota jelenti (3. ábra). A következő fejezetben azt járom körül, hogy ez a pszichológiai állapot milyen szerepet játszik az életstílus-sportok gyakorlásában, különös tekintettel az intrinzik motiváció fenntartására és a résztvevők elköteleződésére.

2.3.2. Az intrinzik motiváció jelentősége az életstílus-sportokban

Az életstílus-sportok tartós űzésének magyarázata az intrinzik motiváció különböző formáiban nyilvánul meg. Az olyan életstílus-sportok mint például a szörfözés, a gördeszkázás vagy a snowboardozás űzése olyan intrinzik jutalmakat támogatnak, mint

az öröm, a bevonódás és a „pillanatnak élés”. Ezek az érzések a résztvevők számára megkülönböztetett életstílust és exkluzív társadalmi identitást biztosítanak (Wheaton 2004). A flow-élmény ezeken az intrinzik jutalmakon keresztül képes fenntartani a fizikai aktivitásban való részvételt. A szabadtéren űzhető vízi sportok résztvevőinek elkötelezettségét a sportpszichológia keretében is vizsgálták, feltárva azt, hogy az egyének megtapasztalják-e az önmegvalósítást és flow-élményt a sporttevékenység végzése közben (Wheaton 2000, Jeon és Ridinger 2009, Modroño és Guillén 2016). A vízisportok űzéséből eredő kihívások legyőzése a teljesítés és az önelégedettség érzését nyújthatják, ahol a résztvevők hajlamosak a tevékenységüket „belső jutalmukért” folytatni, azaz „önmagáért az élményért” (Iso-Ahola 1980: 231). Jeon és Ridinger (2009) kutatást végzett azokról a pszichológiai jellemzőkről, amelyek nemcsak vonzóvá teszik, hanem fenn is tartják a windsurf sportág űzését. Eredményeik rávilágítottak arra, hogy a windsurf-ösök elkötelezettsége összefügg az intrinzik motivációval, a gyakorlás intenzitásával és a vásárlási magatartással. Megállapították, hogy a négy demográfiai változó (nem, életkor, jövedelemszint, készség szint) közül csak a készség szint képes előre jelezni a nagyobb elkötelezettséget. Ezt a jelenséget alátámasztotta Wheaton (2000) tanulmánya a windsurf-ösök szubkultúrájáról, melyben összefüggést talált a készség szint és az időben, erőfeszítésben és pénzben való elkötelezettség között.

Parlebas (1999) szerint a windsurf-nek sok közös vonása van más posztmodern sportokkal, például a hőlégballonozással, a sárkányrepüléssel, a hullámszörfözéssel és a vadvízi kenuzással, mivel ezek mind vad környezetben, a társadalmi kontrolltól és irányítástól távol helyezkednek el, ahol a másokkal való interakció nem lényeges. Mindazonáltal az informális interakciók azok, amelyek bizonyos mértékig fenntartják a windsurf-ösök tartós részvételét a sportágban.

A vonatkozó tanulmányok arra is rávilágítanak arra, hogy a résztvevők motivációját jelentősen befolyásolhatja az adott sportág kockázata. Diehm és Armatas (2004) a „Sportmotivációs Skálát” (Sport Motivation Scale, röviden SMS) használta a magas és alacsony kockázatú sportokat űző sportolók összehasonlítására. A hullámszörfösök – akiket a magas kockázatú sportág képviselőinek tekintettek – magasabb intrinzik motivációval rendelkeztek, mint a golfozók (alacsony kockázatú sportág képviselői), míg mindkét csoportban hasonló volt az extrinzik motiváció szintje. Még a versenyzői szinten szörfözők is kifejezettebb intrinzik, mint extrinzik motivációról számoltak be sportjuk

gyakorlása tekintetében. Diehm és Armatas (2004) szerint a hullámszörfösök számára a belső motivációt a fizikai érzetekhez kötődő pozitív élmények (élvezetkereséshez kötődő IM), a kihívások leküzdése okozta sikerélményhez kötődő elégedettség (fejlődésre vagy tökéletességre való törekvéshez kapcsolódó IM); míg a külső motivációhoz tartozó introjektált, identifikált EM-t a szponzori támogatás, az utazás és a versenyeken való részvétel lehetősége jelentették. Az intrinzik motiváció magas szintjét, és különösen a versenyző és nem versenyző windsurf-ösök által egyaránt megtapasztalt motivációt Modroño és Guillén (2016) kutatásai is alátámasztják. Megállapították, hogy a sportolók is magas szintű feladat-orientáltsággal rendelkeznek. Ezek az eredmények rávilágítottak arra, hogy a windsurf-ösök mérsékelt extrinzik motivációval, cél-orientációval és fizikai ön-koncepcióval rendelkeznek. Kevés különbséget találtak a szabadidős célú windsurf-ösöknél, akiknek nagyobb volt az introjektált szabályozásuk, mint a versenyzőknek. A demográfiai adatokat tekintve nem találtak jelentős különbségeket a verseny és a szabadidős sportolók között. A nemtől eltérően az életkor mutatott némi különbséget a motivációban. A fiatalabb résztvevők motiváltabbak voltak a teljesítményre, a siker elérésére és a képességeik tökéletesítésére, míg idősebb társaik introjektált szabályozása a fizikai kondíciójuk fenntartásának vágyára utalhat (Modroño és Guillén, 2016).

Fortier és mtsai (1995) azt találták, hogy a versenyzőknek alacsonyabb az izgalomkeresésre, élvezetre és önfejlesztésre, teljesítésre vonatkozó intrinzik motivációja és magasabb az extrinzik motiváción belüli identifikált szabályozás és az amotivációs szintje, mint a rekreációs sportolóknak. A következő fejezetben ezért azt vizsgálom, hogy milyen eltérések jelenhetnek meg a rekreáció és a versenysport kontextusában a sportmotiváció egyes faktoraiban a különböző korosztályi csoportokban.

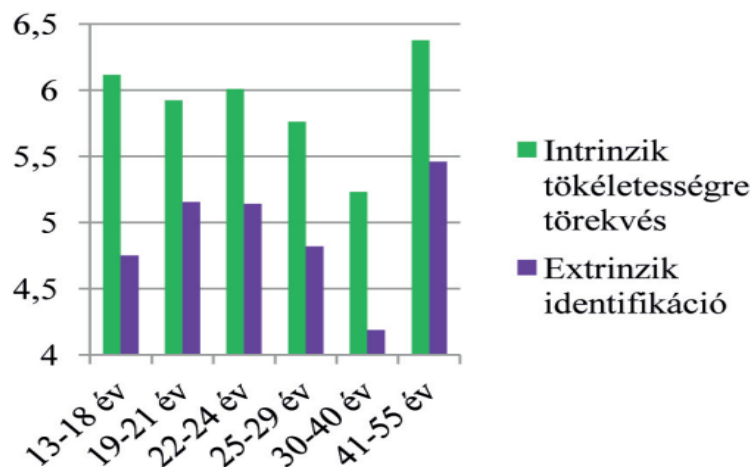
2.3.3. Az életkor összefüggései a sportmotiváció intrinzik, extrinzik és amotivációs faktoraival szabadidő-és versenysportolóknál

A motiváció életkorhoz kapcsolódó változását hullámszörfösöknél Wiersma (2014) kvalitatív kutatás keretében vizsgálta. Olyan nagy hullámszörfösökkel készített interjút, akik több mint 20 éve szörföznek Maverick-en. A sportolók többsége arról számolt be, hogy fiatalabb korukban kevésbé voltak óvatosak és olyan szituációkban is vállalták a részvételt, amelyek sérülés- vagy akár életveszéllyel jártak, de amióta családjuk van, már nem kockáztatnak. Kitesurf és windsurf szabadidősportolók klasztervizsgálata során Hennigs és Hallmann (2015) azt találták, hogy az idősebb szörfösök (35 év felettiek)

felülreprezentáltak voltak az *Alkalmi* résztvevők között, akikre jellemzőbb a lazább kötődés a sportágukhoz, ők jellemzően kitesurf-öt űznek, míg a fiatalabbak (24 év alattiak) a *Kemény maghoz* tartoznak és jellemzően windsurf-öznek.

Modroño és Guillén (2016) a regionális szinten versenyző professzionális és rekreációs szintű windsurf-ösöket kvantitatív kutatás keretében vizsgálta, és azt találták, hogy az életkor negatívan korrelál a külső szabályozással ($r = -0,33$, $p < 0,001$), az identifikált szabályozással ($r = -0,18$, $p = 0,032$), a tökéletességre való törekvés belső motivációjával ($r = -0,20$, $p = 0,021$) és pozitívan korrelál az introjektált szabályozással ($r = 0,24$, $p = 0,005$). Tehát, eredményeik szerint a fiatalabb résztvevőkre sokkal inkább jellemző volt az intrinzik tökéletességre való törekvés, a külső szabályozás és az extrinzik identifikáció, mint az idősebb résztvevőkre, akik azonban magasabb szintű extrinzik introjektált szabályozással rendelkeztek, mint a fiatalok. Az introjektált szabályozás korosztályspecifikus különbségeit a szerzők azzal magyarázzák, hogy míg az idősebb résztvevőket saját fizikai kondíciójuk fenntartása motiválja, addig a fiatalabbakat a sportban elérhető sikerek és képességeik tökéletesítése hajtja. A versenyzők és a rekreációs célból résztvevő windsurf-ösök közötti különbségek vizsgálatánál azt találták, hogy a versenyzők magasabb értékeket mutatnak az identifikált szabályozásban és a külső szabályozásban; míg a rekreációs célból résztvevőknek az introjektált szabályozásban voltak magasabb értékeik. Versenysportolói mintán, több sportág (taktikai, állóképességi, művészi, küzdősportok) életkori csoportok szerinti⁴ összehasonlító vizsgálata során Szemes és mtsai (2016) azt találták, hogy a sportmotiváció esetén életkori különbség egyedül az extrinzik identifikációnál jelenik meg. Szembetűnő, hogy az extrinzik identifikációnál az ifjúkorban (a 13-18 éveseknél) mért alacsonyabb érték a 19-24 éves korra emelkedik, majd 25 és 40 éves kor között csökken; 40 éves kor felett nagyon megugrik mértéke a vizsgált versenysportolóknál. A *post hoc* tesztnél az intrinzik tökéletességre törekvés is eltért korosztályonként, mely 13-18 éves korban erőteljes, majd fokozatosan csökken és szintén 40 éves kor után ugrik meg jelentősen, hasonlóan az extrinzik identifikáció tendenciájához (4. ábra). A sportágak között nem találtak szignifikáns különbséget az életkori csoportok között.

⁴ 13-18 évesek (n=13), a 19-21 évesek (n=26, 22-24 évesek (n= 36), 25-29 évesek (n=22), 30-40 évesek (n=12) 41-55 évesek (n=6)

4. ábra: A sportmotiváció intrinzik tökéletességre törekvés és extrinzik identifikáció típusainál megfigyelhető életkori különbségek (Szemes és mtsai 2016: 86)

Szemes és mtsai (2016) tanulmányában a flow-élményben megjelenő életkori csoportok szerinti eltérést még a „Kihívás-készség egyensúly” és az „Időélmény átalakulása” flow dimenzió is mutatott. A *post hoc* teszt pedig még az „Öntudat elhalványulása” és az „Autotelikus élményben” is eltérést mutatott.

2.4. POZITÍV PSZICHOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS

Mackenzie és Brymer (2018) szerint a természetben űzhető sportok fogalmának meghatározása egyszerűbb lenne a pozitív pszichológia vagy a jóllét keretrendszerében tárgyalva. A rizikókeresés és a teljesítmény mérésén alapuló modellek helyett a szerzők szerint a kaland jellegű, természetben űzhető sporttevékenységek egyaránt elősegítik a *hedonikus* (öröm, pozitív érzelmek, fájdalomkerülés) és az *eudaimonikus* (jóllét, önmegvalósítás, és célok állítása) érzelmi állapotot. A természeti sportokat sikeresen alkalmazták terápiás célból olyan érzelmi és viselkedésbeli problémák, mint a düh, a szorongás, vagy a kémiai függőségből való felépülés kezelésére, különösen a fiatalok körében. A siker a szerzők szerint annak köszönhető, hogy ezek a tevékenységek segítenek közeli és jelentős kapcsolatokat kialakítani más személyekkel és a természettel, lefedve ezzel az egészség és a jóllét alapvető dimenzióit. A flow-jelenséget széles körben tanulmányozták a szabadidős tevékenységek (Heo és mtsai 2010), a szabadtéri rekreációs

tevékenységek (Wu és Liang 2011), a kalandturizmus (Buckley 2012), valamint a sportteljesítmények (Jackson és Csíkszentmihályi 1999) összefüggésében. A vízisport-turizmus ágazatán belül azonban csak korlátozott számú tanulmány foglalkozott a flow-élmény befolyásoló szerepével (Cheng és Lu 2015, Chio és Kim 2009, Jennings 2007, Morgan és Coutts 2016, Nam és Kwon 2016, Sidorová 2015), ezért ebben a fejezetben azt járom körül, hogy milyen módon lehet megragadni (mérhetővé tenni) ezt a szubjektív élményt, milyen változók növelhetik a valószínűségét a flow állapot megtapasztalásának és hogyan befolyásolhatja a flow állapot a fogyasztói magatartást a vízisport-turizmus területén.

2.4.1. A flow állapot elmélete és mérése (konceptualizálás és operacionálizálás)

A flow állapotra vonatkozóan a mai napig nincs közös, konszenzuson alapuló definíció az élmény komplexitása és összetevőinek szubjektív értékelése miatt. A különböző értelmezésekben közös, hogy az optimális állapot pozitív érzelmekkel, magas szintű motivációval és kognitív hatékonysággal hozható összefüggésbe (Magyaródi 2016). Csíkszentmihályi maga is többféleképpen definiálta a flow-t, szinonimaként használva az áramlat-élmény, az autotelikus és optimális-élmény kifejezéseket (Csíkszentmihályi 1990). Csíkszentmihályi a flow-t egy olyan szubjektív állapotnak tekinti, amelyben a személy más ingereket kizárva és teljes figyelmét ráfordítva, intenzíven vesz részt egy kihívást jelentő feladatban (Csíkszentmihályi és mtsai 2005). A flow állapot egységes meghatározását tovább nehezíti, hogy milyen dimenziók alapján határozzák meg (konceptualizálják) a flow fogalmát (Magyaródi 2016), ugyanis Csíkszentmihályi eredeti koncepciója szerint (1990) a flow állapot 9 dimenzió együttes jelenlétével írható körül: (1) kihívás-készség egyensúly, (2) a cselekvés és tudatosság összeolvadása, (3) világos célok, (4) egyértelmű visszajelzések, (5) teljes koncentráció a végzett tevékenységre, (6) kontroll érzése, (7) öntudat elvesztése, (8) eltorzult időérzékelés, (9) autotelikus élmény. A 9 dimenzió alapuló elmélet alapul szolgált a további flow-élményt vizsgáló kutatásoknak (Kawabata és Mallett 2011); később azonban Csíkszentmihályi (2005) módosította ezt az elképzelését. A szemléletváltás abban mutatkozott meg, hogy a dimenziókat kettéválasztotta a flow-élmény létrejöttéhez szükséges 3 előfeltételre (magas szintű észlelt kihívás-készség egyensúly; világos célok; egyértelmű, folyamatos visszajelzés), illetve a flow-élmény dinamikáját befolyásoló 6 faktorra (figyelem,

éntudatosítás elvesztése, tevékenység és tudat összeolvadása, kontroll érzés, időérzékelés módosulása, autotelikusság).

A flow elmélete Maslow (1970) motivációval és személyiséggel kapcsolatos munkájából fejlődött ki. A flow-élmény konstruktumának megalkotóját különösen érdekelte az intrinzik motiváció természetének megértése, különösen az olyan tevékenységeké, amelyek csúcselményeket válthatnak ki. Maslow munkásságát és a csúc- vagy önmegvalósító élmények természetét kibővítve Csíkszentmihályi (1974) dolgozta ki a flow-élmény elméletét. A flow elmélet az autotelikus egyént úgy írja le, mint aki külső jutalmak keresése nélkül végez bizonyos tevékenységeket. A flow állapotát átélő egyéneket kizárólag a boldogság, mint intrinzik jutalom motiválja, egyéb előnyök nélkül (Ayazlar 2015). A flow-élmény és az extrinzik motiváció között nem találtak kapcsolatot, az amotivációval pedig negatív kapcsolatban áll (Fullagar és Mills 2008). A motiváció nem önmeghatározott formáinak túlsúlya károsan befolyásolhatja az optimális tapasztalatszerzést. Így azok az egyének, akik úgy érzékelik, hogy cselekedeteiket rajtuk kívül álló tényezők irányítják, végül felhagynak az adott tevékenység üzésével (Deci és Ryan 1985, Vallerand és mtsai 1992).

Az elmúlt évtizedekben számos mérési módszert dolgoztak ki a flow fogalmának vizsgálatára. A különböző megközelítések sokféleképpen ragadták meg a flow-t, mivel változó kutatási terveken alapultak. A korábbi tanulmányok többsége a Csíkszentmihályi (1975/2000) által ajánlott eredeti fenomenológiai irányt követte. Ez a jelenség hozzájárult ahhoz, hogy számos, eltérően strukturált elemzési folyamat és operacionalizálás jött létre a kvalitatívtól a kvantitatív mérőeszközökig (Magyaródi és mtsai 2013). Csak néhány feltáró tanulmány lépett túl ezen az elméleti kereten azzal a szándékkal, hogy a flow állapot egyéni struktúráját kidolgozza (Delle Fave és mtsai 2011, Novak és mtsai 2003). Továbbá, kevés olyan kutatási bizonyíték létezik, amely egy olyan lehetséges dimenzionális konstrukciót vizsgált, amely eltérhet a flow-élmény eredeti leírásától (Magyaródi és mtsai 2013).

Mivel a flow elmélet fenomenológiai jelleget és instabil faktorstruktúrákat képvisel (Csíkszentmihályi és mtsai 2005), indokolt a flow dimenziók további vizsgálata. A flow koncepció szükséges és megalapozott faktorainak kiszűréséhez a mérési módszerek felülvizsgálatát ajánlják. A Flow Állapot Kérdőívet (a továbbiakban: FÁK) Magyaródi és munkatársai (2013) a flow mérés korábbi elméleti kutatásai és empirikus vizsgálatok

alapján állították össze. A FÁK fejlesztési eljárásának eredményeként egy stabil, jól illeszkedő kétfaktoros modellt hoztak létre 20 itemmel. A két alapvetően meghatározó faktor a „Kihívások és a készségek közötti egyensúly” (11 tétel) és az „Egybeolvadás a feladattal” (9 tétel) volt. Magyaródi és munkatársainak (2013) modellje még mindig tartalmazza Csíkszentmihályi (1975/2000) eredeti koncepciója alapján a flow-élmény alapvető feltételeit és dimenzióit.

A „Kihívások és készségek közötti egyensúly” faktor magában foglalja az irányítást (kontrollt) és a világos célokat a tevékenység során. Kawabata és Mallett (2011) hangsúlyozta, hogy a személy nagyobb valószínűséggel kerül a flow csatornába, ha magas mind a kihívások, mind a készségek szintje, és ezek egyensúlyban vannak egymással. Ezt erősíti meg Ayazlar is (2015: 793): „A flow-élményt a kihívás-készség konstrukciók alapján magyarázták. E négycsatornás modell szerint az egyének szorongás (magas kihívás-alacsony készség), flow (magas kihívás-magas készség), unalom (alacsony kihívás-magas készség) és apátia (alacsony kihívás-alacsony készség) állapotokat tapasztalhatnak.”

Ha az egyén az optimális kihívás-és készségszint következtében bekerül a flow csatornába, állapotát az „Egybeolvadás a feladattal” faktorával lehet jellemezni. Ezt az állapotot írta le Csíkszentmihályi (2002) is, aki a flow-t mély elmélyüléssel járó állapotként definiálta, amely önmagában is élvezetes, és teljes figyelemkoncentrációt igényel a tevékenység során és a feladat megoldása közben. Ez a faktor magában foglalja a kontextusba való bevonódást, az élmény minőségét, valamint a kapcsolódó faktorokat, mint például az időérzékelés megváltozása vagy a környezet elfelejtése. Ezt a faktort befolyásolja az attitűd (Diaz 2011) és az adott személyben a tevékenységgel kapcsolatban mozgósítható fejlődési potenciál is (Magyaródi és mtsai 2013).

A vizsgált jelenségek jobb megértése érdekében és a flow állapot alapvető metadimenzióinak mérőeszközként való tesztelése céljából azt több helyzetben is alkalmazni kell, például *tevékenység/felmérés megközelítésben* (Novak és Hoffmann 1997). A flow-t vizsgálták a munkafüggőséggel, az üzleti élettel, a jógával, a zenével, a házimunkával kapcsolatban, sőt még a sebészeti beavatkozások elvégzése során is (Phillips 2005). A FÁK mérőeszközt korábban nem használták széles körben sport-és edzőskörülmények között. Szigligeti (2013) dolgozatában a két flow dimenzió és a

pszichológiai immunrendszer, a nemek közötti különbségek és a gyakorlás hossza közötti kapcsolatot mérte a szabadidős kettlebell gyakorlók körében.

Boudreau, Mackenzie és Hodge (2020) a flow állapotot a kalandrekreáció területén, szakirodalmi áttekintés keretében elemezte. Az 1975-2019 közötti publikációk feldolgozását követően megállapították, hogy a flow-élmény vizsgálata a területen inkább leíró, mintsem magyarázó jellegű és a flow-élmény bizonyítása nagymértékben a korrelációs és kvalitatív kutatási módszerekre támaszkodik. A jövőre nézve a pszichés és élettani flow-indikátorok mérésére a kvázi kísérleti módszerek és új technológiák alkalmazását javasolják.

Annak ellenére, hogy a flow-élményt általában *állapot* jellemzőként határozzák meg (Csíkszentmihályi és mtsai 2005), előfordul a jelenség *vonásközpontú* meghatározása is. Magyaródi (2016: 21) a flow-élményt egy *multidimenzionális állapot-vonás változónak* tekinti, tehát az állapot jellemzőként való megközelítést kiegészíti a stabil személyiségjellemzőként való ún. „diszpozicionális” felfogással is, amely a személynek a flow-élmény megtapasztalására vonatkozó tendenciáját jelöli (Ullén és mtsai 2010). Az állapot-és vonásközpontú (diszpozicionális) megközelítést láthatjuk a flow mérésére kifejlesztett mérőeszközökben is (Jackson és Eklund 2002). A Flow Állapot Skála (FSS-2) jellemzően egy konkrét eseményen belüli flow állapotot mér; kontextus specifikus, tehát függ a konkrét sporttevékenység körülményeitől (időtartam, élmény jellege, kihívás-készség szint), illetve az azóta eltelt időtől, továbbá erősebben korrelál a sportteljesítménnyel (észlelt készség, észlelt siker, végső helyezés), mint a diszpozicionális (DFS-2) kérdőív. A DFS-2 a flow állapot előfordulásának gyakoriságát méri általánosságban egy választott fizikai aktivitásban. Az FSS után e mérőeszköz kidolgozására azért volt szükség, mert a kutatók jelezték, hogy a flow megtapasztalásában megjelenő egyéni hajlam (képesség) különbségei jelentősek lehetnek, tehát bizonyos emberek pszichésen alkalmasabbak a flow megtapasztalására, függetlenül a szituációtól (Csíkszentmihályi 1990).

2.4.2. A demográfiai változók hatása a flow állapotra

Az objektív piacszegmentáció elvei alapján a demográfiai adatok ismerete is hozzájárulhat a sportturisták viselkedésének jobb megértéséhez. A kutatások dokumentáltak bizonyos autotelikus személyiség-tényezőket, amelyek befolyásolják az emberek flow-élményének valószínűségét, mint például az önkontroll képessége, a

kihívás iránti vágy, vagy a kiváló koncentrációs képesség (Magyaródi 2016), ami segíti a flow megtapasztalását. A demográfiai változók és a flow-iránti érzékenység közötti összefüggést azonban eddig kevésbé vizsgálták és a meglévő eredmények gyakran ellentmondásosak. Isham és Jackson (2023) az Egyesült Királyságban élő felnőtt populációra nézve reprezentatív mintán (n=4000) vizsgálta az életkor, a nem, a társadalmi-gazdasági státusz és az iskolai végzettség szerinti flow-érzékenységbeli különbségeket. Azt találták, hogy a demográfiai tényezőknek minimális szerepe volt a flow-érzékenység vagy a tevékenységek jellegének (munka, szabadidő, sport) magyarázatában. Egyedül a magasabb iskolai végzettség járt együtt magasabb flow-érzékenységgel - különösen a munka vagy tanulás terén. A különböző társadalmi-gazdasági státuszok eredményei alapján vett statisztikailag jelentős, pozitív összefüggéseket találtak a flow-ra való hajlamban, miszerint az AB (magasabban képzett, professzionális) és C2 (fizikai munkások) csoportba tartozó felnőttek gyakrabban tapasztalják az eltérő egyéni flow jellemzőket (akár izoláltan, akár különböző kombinációkban) a DE csoport tagjaihoz (alkalmi munkásokhoz, munkanélküliekhez) képest. A tanulmány tehát ígéretes módon utal arra, hogy a flow-élmény nem csak bizonyos demográfiai csoportoknak elérhető, hanem az egész társadalom számára. Az iskolai végzettségi szint nem volt kapcsolatban a szabadidő alatti flow-érzékenységgel, ami arra utal, hogy ennek a változónak a flow-ra gyakorolt előnyei a munkahelyi környezetre korlátozódhatnak. A fejlődő országokban, ahol a tipikus életszínvonal sokkal alacsonyabb és az egyének az alapvető szükségleteik kielégítésével küzdenek a társadalmi-gazdasági státusz és az iskolai végzettség hatása nagyobb lehet (Isham és Jackson 2023).

A flow állapotot befolyásoló demográfiai tényezőket vizsgálva, Csíkszentmihályi (1990) azt állítja, hogy az életkor, a nem és a társadalmi osztály nincs hatással a flow-élmény érzékelésére és leírására. Russell (2001), valamint Heo és munkatársai (2010) is alátámasztották, hogy a nemnek nincs jelentős hatása a flow-ra. Ezekkel az eredményekkel ellentétben Han (1992) viszont kiemelte, hogy a férfiak nagyobb valószínűséggel tapasztalnak meg flow-t a szabadidős tevékenységekben, míg a nők inkább a háztartási tevékenységek során élnek át flow-t. A kockázattal és kihívással járó szabadidős tevékenységek területén Chang (2017) azt találta, hogy a nemek közötti különbségek közvetítő hatást gyakorolnak a bevonódás és a flow-élmény közötti

kapcsolatra. Először is, a magasabb fokú „Szabadidős bevonódás” (*Szórakozás, Életstílus-központúság, Önkifejezés*) növeli a flow megélésének esélyét. Korábbi tanulmányok alátámasztják, hogy a nagy befektetéssel járó tevékenységek, az intenzív bevonódás és a személyes elkötelezettség flow-élményt generálhatnak, mivel a készségszint növekedéséhez vezetnek (Decloe és mtsai 2009, Heo és mtsai, 2010, Stebbins 2001). Másodszor, az extrém sportok üzöi, akik nagyobb mértékben vonódnak be a szabadidős tevékenységekbe, nagyobb eséllyel élnek át magasabb szintű flow-t, és a nemek e kapcsolatnak mediátorai. Ez az eredmény összhangban van korábbi tanulmányokkal (Decloe és mtsai 2009, Havitz és Mannell 2005). A női résztvevők esetében csak az „Életstílus-központúság” és az „Önkifejezés” dimenziói befolyásolják a flow-élményt, míg a férfiak esetében a „Szórakozás” dimenziója – amely a boldogság és az ellazulás érzéséből áll – szintén fontos szerepet játszik, főként a magasabb flow-élmény megszerzésében, amikor kockázatos tevékenységeket végeznek. Sportolás közben a férfiaknak támogató társadalmi környezetre és maszkulinitásuk megerősítésére van szükségük (Wiley és mtsai 2000). A nők viszont nem szeretik az olyan tevékenységeket, amelyek nagy kockázattal járnak. Az extrém sportokban való részvétel maszkulin képet festhet az illetőről – ami egyes nők számára nem kívánatos (Chang 2017).

Az életkor és a flow-élmény közötti összefüggés tekintetében Morgan és Coutts (2016) azt találta, hogy az „Autotelikus élmény” volt a legmagasabb pontszámú önbevalláson alapuló dimenzió, különösen a 18-30 éves hullámszörfösök körében, szemben a 40-62 évesekkel. Sidorová (2015) azonban nem erősítette meg az életkor és a flow dimenziói közötti szignifikáns összefüggést.

2.4.3. A társas körülmények hatása a flow állapotra

A dinamikus interakcionizmushoz kapcsolódó flow elmélet szerint az elköteleződés legerőteljesebb élményeit másokkal megosztva éljük át. Magyaródi és Oláh (2015) tanulmányában a munka, a sport, a kreatív tevékenységek és az olvasás bizonyultak a legjellemzőbb flow-élményt generáló magányos vagy társas helyzeteknek. Magyaródi és Oláh (2017) kiemelte, hogy a flow egy közös, kooperatív tevékenységben intenzívebb lehet, mint a magányos helyzetekben. A közös feladatok során a személy-környezet interakció visszajelzést adhat a résztvevőknek, ami fokozza a flow zónában való elmerülést. A szabadtéri kalandsportok gyakorlása során érdekes ellentmondás, hogy a

fizikai aktivitás magányosan, de mégis sokszor egy csoport részeként történik és így, az egyes személyekben nagyon különböző érzéletek és érzelmek jönnek létre attól függően, hogy egyénileg mennyi erőfeszítést tesznek az élményért (Olivera és Olivera 2016). A szabadidő eltöltése szempontjából a társas körülmények kevésbé tűnnek kedvezőnek. Decloe és munkatársai (2009) arról számoltak be, hogy a szorongás, az unalom és az apátia gyakrabban fordul elő, amikor másokkal együtt veszünk részt szabadidős fizikai tevékenységekben. Családtagok, házastársak vagy kollégák társaságában ugyanis a tevékenység nem, vagy alig jelenthet kihívást. Chang (2017) azt találta, hogy a nemek közötti különbségek felelősek a flow-élmény és a társas körülmények között megfigyelt összefüggésekben jelen lévő ellentmondások egy részéért. A nők, akik többnyire kollégáikkal vagy munkatársaikkal együtt sportolnak, hajlamosak kizárólag a szocializációs előnyök miatt részt venni a tevékenységben, és kevésbé vagy egyáltalán nem érdeklődnek maga a tevékenység iránt. Ezért ők egy alacsonyabb készség szintű, érdeklődést nem mutató csoportot testesítenek meg, ami csökkenti az élmény élvezetét és a szabadidős tevékenységbe történő mélyebb bevonódást. A férfiak ezzel szemben az olyan barátok és kortársak társaságát preferálják a sportolás során, akik ugyanolyan érdeklődéssel és hasonló készség szinttel rendelkeznek, mint ők maguk, ami következőképpen növeli az élvezet és a szórakozás megtapasztalásának esélyét.

2.4.4. A viselkedési jellemzők hatása a flow állapotra

A szubjektív piacszegmentáció megközelítéséhez tartozik a fogyasztók viselkedési jellemzőinek vizsgálata, ami segíti a sportturisták döntéshozatalának és elkötelezettségének megértését. A korábbi kutatási eredmények arra utalnak, hogy a kalandturisztikai tevékenységek elősegítik a flow megjelenését (Buckley 2012, Pomfret 2016), mivel a kalandélményeket a kihívások, a koncentráció, az irányítás érzése, az öntudat elvesztése és az időérzékelés torzulása jellemezheti a résztvevők számára, melyek egybeesnek a flow konstruktumával. A hullámszörfözést véve példaként a tevékenység egyedülálló jellege erősíti az egyén bevonódását, és arra készíti a résztvevőket, hogy távoli, vízparti területekre utazzanak. Ennek ellenére, a hullámszörfözés eddig kevés tudományos figyelmet kapott a flow vagy a csúcselmények tekintetében (Sidorová 2015). Ausztrál szabadidős hullámszörfösök körében Morgan és Coutts (2016) összefüggést talált a heti hullámszörfözéssel töltött napok száma és a „Kihívás-készség egyensúly” és az „Időátalakítás” dimenziók között; míg a hullámszörfösök önbevalláson alapuló

készség szintje összefüggést mutatott a „*Cselekvés és tudatosság összeolvadásával*”. Bennett és Kremer (2000) az elit szörfösök flow-élményét vizsgálva azt találták, hogy egy kötetlen szörfözés után az „*Autotelikus élményt*” értékelték a legmagasabbra a flow kilenc dimenziója közül.

Mackenzie és munkatársai (2011) a telikus és paratelikus flow állapotok fordított elméletének megalkotására törekedve két csoportot vizsgáltak: oktatókat és kezdőket a kalandsport-tevékenységek területén. Eredményeik szerint a telikus (eredményorientált) és a paratelikus (folyamatorientált) dimenziók a két csoportban eltérő flow állapotok hátterében álltak. A beszámolók szerint a flow állapotot könnyebb volt elérni a tapasztalt résztvevőknek az alacsonyabb intenzitású kiválósági körülmények között, mivel készségeik meghaladták a kihívásokat (paratelikus állapot); míg a kezdőknek a fokozott intenzitású tanulási körülmények között, ahol a kihívások meghaladták készségeiket (telikus állapot) ritkább, de emlékezetesebb flow-élményük volt. Løvoll és Vittersø (2014) ehhez a gondolatmenethez kapcsolódva vitatják a flow elmélet évtizedek óta megkérdőjelezhetetlennek vélt koncepcióját az egyaránt magas kihívások és készségek egyensúlyi állapotáról a flow létrejöttéhez (Csíkszentmihályi és mtsai 2005). Arra keresik a választ, hogy a kihívások és a készségek közötti egyensúly (KKE) vajon tényleg a legjobb mutatója-e általában a szubjektív élménynek és különösen az optimális-élménynek (flow-nak). Norvég egyetemi hallgatóknak szervezett vízitúra és lavinaismereti táborok alatt végzett kutatásaikban azt találták, hogy a magas kihívás-készség szint (mindkettő átlag feletti) egyensúlytalansága pozitívabban hat a szubjektív élményekre, mint az egyensúlyi állapot (magas Kihívás-Készség szint mellett).

Bár a flow-élmény a mindennapi élethelyzetekben és a szabadidős kontextusban is előfordulhat, fontos megjegyezni, hogy a kötetlen és alkalmi szabadidős tevékenységek során megtapasztalására kisebb az esély a kihívás alacsony szintje miatt. A kutatások kimutatták, hogy azok a szabadidős tevékenységek, amelyek bizonyos szintű készségeket igényelnek a kihívás szintjének leküzdéséhez, biztosítják a legnagyobb esélyt a flow megtapasztalására (Mannell és mtsai 2005). A flow összetettsége a „*mikro-flow*” és a „*makro-flow*” élmények megkülönböztetésével is kimutatható. Utóbbit az élmény intenzitása, komplex és strukturált jellege miatt gyakran „*mély-flow*”-nak is neveznek (Csíkszentmihályi 1975). „*Mikro-flow*”-nak az alacsony szintű kihívásokkal és készségekkel járó, mindennapok során előforduló helyzeteket nevezzük, melyek olyan

alkalmi szabadidős tevékenységek során történhetnek, mint például a tévénézés vagy a könyvolvasás (Stebbins 2001). Ezzel szemben a komoly szabadidős (*serious leisure*) tevékenységekben való részvétel nagyobb valószínűséggel eredményez „*mély-flow*”-t (Heo és mtsai 2010). Ha pedig az egyén fizikai készségeinek határait feszegeti rendkívül kedvező körülmények között valamely kalandsportban, akkor a flow-élmény előfeltétele lehet az ún. „*lerohanás*” vagy „*rush*” érzelmi állapotának (Buckley 2012). Ayazlar (2015) eredményei – aki a siklóernyős turisták flow-élményét vizsgálta – kielégítő magyarázatot tudnak nyújtani erről a jelenségről. Az eredmények szerint a siklóernyősök a flow öt dimenzióját tapasztalják meg: kihívás-készség egyensúly, irányítás érzés, eltorzult időérzékelés, világos célok és teljes koncentráció. A flow megtapasztalása során a résztvevők az önmagukra támaszkodás erős érzését is érezték – ez egy intrinzik jutalom, amely azon az érzésen alapul, hogy képesek valamire, amire nem mindenki képes. A siklóernyősök a levegőben közösen töltött idő során a szabadság érzését is nagyra értékelték, de emellett a tevékenység hozzájárult a személyes fejlődésükhöz is, hiszen arra készítette őket, hogy túllépjék határaikat.

A flow-t a sportpszichológia a csúcsteljesítményt elősegítő optimális állapotként írja le (Jackson és Csíkszentmihályi 1999). Annak ellenére, hogy a flow az élsportolók esetében a csúcsteljesítménnyel hozható összefüggésbe, más, kevésbé pozitív kimenetekkel is járhat. Csíkszentmihályi (2002) a flow pozitív hatásai mellett a negatív oldaláról is beszámolt, elismerve, hogy a flow-nak függőséget okozó tulajdonságai is lehetnek. A sporttevékenységtől való függőség vizsgálatára Partington és munkatársai (2009) félig strukturált interjúkat készítettek a világ tizenöt legjobb nagyhullámszörfösével. A tanulmányban megállapították, hogy az elit hullámszörfösök késztetést éreznek arra, hogy – nagy anyagi és időbeli – áldozatok árán folyamatosan megpróbálják újrateremteni a flow állapotot, de ezáltal nem képesek megbirkózni a hétköznapi életük más területein felmerülő kihívásokkal. Többen arról is beszámoltak be, hogy folyamatosan növelniük kell a kihívásokat, vagyis a hullámok méretét és sebességét és saját képességeiket annak érdekében, hogy újra átélhessék a korábban átélt érzéseket. Ez a jelenség hasonlóságot mutat más függőségekkel, például a rendszeres kábítószerhasználóknak is fokozatosan növelniük kell a dózisukat a megfelelő érzések eléréséhez. Sachs (1982) szerint csak akkor beszélhetünk arról, hogy valaki negatívan függ valamilyen tevékenységtől, ha elveszítette a kontrollt a tevékenység felett, ami már

minden más döntése felett uralkodik. Partington és munkatársai (2009) tanulmányában a vizsgált szörfösök például gyakran karrierjüket és személyes kapcsolataikat kockáztatják a tökéletes hullám keresése érdekében, ami a személyiségzavarnak tekinthető. Csíkszentmihályi (1975) elmélete alapján ez úgy indokolható, hogy az „autotelikus” személyiségjegyekkel rendelkező emberek nagyobb valószínűséggel tapasztalják meg a flow-élményt, ezért lehetséges, hogy ők érzékenyebbek lehetnek a flow negatív következményeire is. A szerzők kiemelik, hogy nem önmagában a flow-élmény váltja ki a függőséget, hanem a tevékenység (hullámszörfözés) jellegéből adódó flow dimenzió, például a KKE folyamatos növelésének lehetősége is hozzájárulhat a szörfözés iránti vágyhoz.

2.4.5. A flow állapot hatása a turisztikai fogyasztói magatartásra

A vízisízés, wakeboard-ozás, windsurf-özés, hullámszörfözés, könnyű- és a nehézbúvárokodás gyakorlóinak körében Nam és Kwon (2016) megfigyelte, hogy a flow-élmény és a technikai készségek fejlesztése pozitív hatással van a gazdasági ráfordításokra. A szabadtéri élmények területén, a turisták érzelmi reakcióinak – így például a flow-élménynek – a megragadása tűnik az egyik legalkalmasabb eszköznek a turisták viselkedésének megértéséhez (Wu és Liang 2011). Kim és Thapa (2018) azt találták, hogy egy ökotúra során a résztvevők által érzékelt értékek, nevezetesen a szolgáltatás minősége, az érzelmi-, a szociális- és az árértékek voltak a flow-élmény fő meghatározói. Egyrészt ez annak is köszönhető, a flow döntő szerepet játszhat az ügyfelek elégedettségének növelésében (Wu és Liang 2011); másrészt, az olyan pozitív érzelmek, mint amilyen a flow-élmény megtapasztalása a természetben, elősegítik a felelős környezeti magatartást (Finger 1994). Végül, a flow-t olyan optimális-élménynek tekintik, amely növeli a fogyasztók lojalitását egy adott turisztikai desztináció iránt. A flow-élmény az élvezetből, a kontroll érzéséből, a kihívásokból és a koncentrációból áll, amelyek mind nagy hatással vannak a turisták visszatérési szándékára (Tung és Ritchie 2011). A turisták desztinációhoz való kötődését tehát az élvezetből és a természeti környezetben való tartózkodásból fakadó flow-élmény jelentősen befolyásolja (Wu és Liang 2011). A legfrissebb kutatások szerint (Fansurya és mtsai 2024) a flow-élmény egyes dimenziói, nevezetesen az élvezet, a kontroll, a fókusz és a világos célok – a desztináció iránti szeretet és a desztináció értékén keresztül – pozitívan befolyásolják a turisták tartózkodási idejét is. Amikor a turisták megtapasztalják a flow állapotot,

hajlamosak arra, hogy magasabbra értékeljék az úti célt és akár mély vonzalmat is kialakítsanak iránta, ezáltal valószínűbb, hogy meghosszabbítják tartózkodási idejüket. A marketinggel és a fogyasztói magatartással foglalkozó szakirodalomban tehát a flow mérése és az ebből nyert információk gyakorlati adaptálása kulcsfontosságú lépés a versenyképesség megteremtése és hosszútávú fenntartása, valamint az ügyfelek megtartása szempontjából (Drengner és mtsai 2008, Wu és Liang 2011). A desztináció menedzserek és a programgazdák számára pedig fontos feladat, hogy olyan stratégiákat dolgozzanak ki, amelyek elősegítik a turisták számára az élvezet, a teljes koncentráció, a kontroll és a világos célok megvalósulását (Fansurya és mtsai 2024).

2.5. TURIZMUSMARKETING MEGKÖZELÍTÉS

Az aktív turizmus kínálatának, szolgáltatásainak célcsoportokkal való megismertetésében a turizmusmarketingnek kiemelkedő jelentősége van. A turisztikai szolgáltatások – mivel nem alapvető szükségleteket elégítenek ki – értékesítése erőteljesen támaszkodik a marketing eszközrendszerére. A fogyasztók befolyásolhatóak, szükségleteiktől függetlenül is meg lehet őket győzni bizonyos termékek kipróbálásáról, fogyasztásáról, amennyiben úgy érzik, hogy a termék számukra egyéni haszonnal, előnnyel jár. A turisztikai szolgáltatások és termékek hatékony értékesítéséhez a turisztikai fogyasztói magatartás ismerete elengedhetetlen.

2.5.1. A turisztikai fogyasztói magatartás vizsgálata

A turisztikai fogyasztói magatartás keretében fontos megismerni a fogyasztó döntési folyamatát, a döntést befolyásoló tényezőket, valamint az utazás alatti és utáni viselkedését. A turisták fogyasztói magatartására hatnak a környezeti tényezők (politika, technológia, természet, gazdaság, kultúra, társadalom), az ún. push-tényezők, vagyis az egyén pszichológiai jellemzői (motiváció, észlelés, tanulás, attitűdök, elvárások) és személyes élethelyzete (életkor, életciklus, gazdasági körülmények, életmód, életstílus, énkép). A fogyasztói döntésre hatással lehetnek még a pull-tényezők is, úgymint a turisztikai vállalkozások, közvetítők, desztinációk marketingtevékenysége, vagy más turisták visszajelzései, véleménye. Annak érdekében, hogy a marketingtevékenység hatásos legyen, pontosan ismerni kell, hogy ennek a döntési folyamatnak melyik szakaszában lehet marketing eszközökkel beavatkozni. A döntést befolyásolják olyan

tényezők is, amelyek marketing szempontból nem irányíthatóak (kulturális, társadalmi, pszichológiai jellemzők, személyes élethelyzet), de a marketing szakembereknek mégis fontos ezekkel tisztában lenniük (Madarász 2017).

A turizmusmarketing munka megtervezéséhez Kotler (2000) öt lépésből álló marketingmenedzsment folyamata megbízható alapot kínál. Az első lépés a piackutatás, a második lépés az STP-folyamat, amely a piac szegmentálásából (Segmentation), a célpiac kiválasztásából (Targeting) és a pozicionálásból (Positioning) áll. Ezek együttesen képezik a marketing stratégiai szintjét. Harmadik lépcsőként következik a Marketing Mix, mely a marketing taktikai szintje, ismertebb nevén 4P. Negyedik lépésként maga a végrehajtás szakasza következik, amit az ellenőrzés, a visszacsatolás – vagyis az eredmények, a stratégia és a taktika kiértékelése – követ.

A turisztikai szolgáltatóknak a hatékony marketingmunka megkezdése előtt releváns piaci információkhoz kell jutniuk, amit a piac felderítésével, vagyis piackutatással kell kezdeniük. A piackutatás jelentőségét Törőcsik Mária (1995: 22) is kihangsúlyozza: *„Nem lehet koncepcióalkotás nélkül dolgozni, amennyiben ezt tesszük, kidobjuk az ablakon a nehezen megszerzett pénzeket.”* Miután, a piackutatás során felmértük, mennyi látogató érkezik a desztinációban, miért pont ide jönnek, mit akarnak tenni, mennyit költenek, a következő lépés a stratégiai marketing, vagyis az STP folyamat, ami a marketingkommunikációs munka előfeltétele. Ennek során a szegmentáció a demográfiai, jövedelmi viszonyok, az életmód és életstílus, valamint a fogyasztási szokások alapján történő felosztást, a célpiacválasztás a földrajzi, viselkedési csoportokra történő célzás szerint történik, a pozicionálás pedig a márka elhelyezését jelenti a piacon és fejekben (Kotler 1998).

2.5.2. A piacszegmentáció elméleti keretei

A turisztikai kereslet heterogenitása miatt fontos a piac felosztása kisebb, homogén szegmensekre, hiszen a szolgáltatók ezáltal tudják beazonosítani a számukra releváns fogyasztói csoportokat. Erre szolgál a szegmentáció, amelynek segítségével marketing eszközökkel jól befolyásolható, homogén csoportokat hozhatunk létre (Raffai 2017). A piacszegmentáció Kotler (1998) megfogalmazásában a teljes piac felbontását jelenti közös tulajdonságokkal leírható szegmensekre. A fogyasztók ilyen módon létrehozott kisebb csoportjainak ismerete versenyelőnyt jelent a konkurens vállalkozásokkal szemben, mivel a szervezet a beazonosított szegmens egyéni igényeire tudja szabni

termékét és hatékonyabban éri el őt a marketingkommunikáció során. Annak érdekében tehát, hogy a vásárlók elvárásainak a lehető legjobban megfeleljen az értékesíteni kívánt termék (szolgáltatás vagy desztináció), a turisztikai szolgáltatóknak megéri energiát fektetni a fogyasztói kör jellemzőinek, gondolkodásmódjának, szokásainak, motivációinak megismerésébe (Raffai 2017). Ezeket az előnyöket Sulyok (2008) kiegészíti a márka következetes használatával, a marketingeszközök megalapozott használatával és a szolgáltatások hatékonyabb működésével.

Wilkie (1994) az érvényes piaci szegmensnek három alapvető követelményét határozta meg. Először is, magas csoportidentitásra van szükség, ami azt jelenti, hogy a csoport tagjai hasonló igényekkel rendelkeznek (vagyis a szegmensek egymáson belül homogének), de különböznek más szegmensek tagjaitól (eltérő szegmenseknek eltérő igényei vannak). Másodsor, egy adott szegmens fogyasztói hasonlóan (jól) regálnak a piaci változásokra és egy adott marketingstratégiára. A harmadik követelmény akkor teljesül, ha egy szervezet marketingmixe minden egyes szegmenshez eljut.

„A piacszegmentáció legnehezebb kérdése, hogy a fogyasztók mely tulajdonságai mentén alakíthatunk ki többé-kevésbé homogén csoportokat. Ezt a kérdést segít megválaszolni a fogyasztói magatartás vizsgálatát célzó piackutatás, amely alapján a fogyasztók különböző szegmensekbe sorolhatók (Raffai 2017: 102).

A piacszegmentáció történhet objektív adatok alapján, mint a demográfiai (kor és nem), társadalmi-gazdasági (jövedelem és iskolai végzettség) és földrajzi ismérvek (lakóhely és desztináció) vagy olyan szubjektív információk alapján, mint a pszichográfiai (életstílus és értékek) vagy a viselkedési jellemzők alapján. A szegmentálás hagyományosan az említett objektív adatokon alapult, mint például az életkor, a nem, az iskolai végzettség, a jövedelem és a lakóhely. Ezt a megközelítést a közelmúltban bírálták, és a szubjektív, viselkedési jellemzőket értékesebbnek ítélték a piaci szegmensek meghatározásában (Liu és mtsai 2008). Ennek oka, hogy egy adott demográfiai szegmensben belül is nagyon eltérő pszichográfiai és viselkedési jellemzők fordulhatnak elő (Lin 2002). A turizmusban alkalmazott szegmentáció legfőbb ismérveit a 3. táblázat foglalja össze.

3. táblázat: A szegmentáció fő típusai (ETC/UNWTO, Moscardo és mtsai 2001 alapján Sulyok 2008)

	Kategória	Változó típusa
<i>a priori</i>	1. demográfiai	életkor, nem, képzettség, életszakasz, jövedelem
	2. földrajzi jellemzők	lakóhely
<i>a posteriori</i>	3. pszichológiai, életstílus jellemzők	javak, attitűdök, értékek, személyes tulajdonságok
	4. viselkedési jellemzők	fogyasztási szokások, információforrások és elosztási csatornák használata

Az „*a priori*” változók a fogyasztók azon objektív jellemzőit takarják, melyeket a turisztikai élménybe való bekapcsolódásuk *előtt* már ismerhetünk. Ezzel szemben az „*a posteriori*” szempontok szerinti szegmens-képzés egy sokkal árnyaltabb megközelítést jelent, mivel ezekkel az élmény „fogyasztása során” és a visszajelzésekből szembesülünk. Az „*a posteriori*” változók tehát figyelembe veszik a fogyasztói reakciókat is, jobban tükrözve a turisták döntéseit és a turisztikai élménylánc során tanúsított viselkedésüket (Sulyok 2008). A fogyasztók személyiségjegyei és életstílus változói (jellemző tevékenységei, érdeklődési köre, véleménye, értékei) szerinti szegmentálást *pszichografikus szegmentációnak*; míg a fogyasztó adott szolgáltatással, termékkel kapcsolatos múltbeli, jelenlegi, vagy jövőbeli viselkedésének elemzését *magatartás szerinti szegmentációnak* nevezik (Raffai 2017).

2.5.3. A sportturisták szegmentálásának lehetőségei

A szegmentálás a sportturizmus területén is a demográfiai, földrajzi, viselkedési és pszichográfiai kritériumok felhasználásával történhet. Az első két kritérium a könnyű használhatóságuk és adatgyűjtésük miatt népszerűbb, a pszichográfiai kritériumok magyarázata a fogyasztók életstílusával vagy személyiségkritériumával, azaz motivációjával függ össze (Hungenberg és mtsai 2016).

Gibson (1998) három alapvető sportturista-típust különböztetett meg: azokat, akik azért utaznak, hogy sporteseményeken (például sportbajnokságokon) vegyenek részt, azokat, akik híres sporttal kapcsolatos látványosságokat keresnek fel (mint sportlétesítmények, múzeumok és stadionok), és azokat, akik azzal a céllal utaznak, hogy aktívan nyaraljanak és sporttal, rekreációval kapcsolatos tevékenységekben vegyenek

részt, mint például szabadtéri és vízzel kapcsolatos tevékenységek, vagy sportfókuszú tevékenységek, mint a golf vagy a tenisz. Fontos kiemelni, hogy a passzív sportturisták (sportesemények nézői, szurkolók) más motivációkkal rendelkeznek, mint az aktív sportturisták. Ottevanger (2007) kutatásai alapján a passzív sportturisták számára a „turizmus-orientált megközelítés” a fontos, tehát őket a turisztikai szolgáltatások, a szurkolás, a szórakozás, a desztináció adottságai, és a pihenés motiválja a sporteseményen való részvételre.

A sportturisták szegmentálásának leghatékonyabb módjáról az ezredforduló után több szakmai vita bontakozott ki. A sport és turisztikai motivációk kombinációinak összetettségét vizsgálva Robinson és Gammon (2004) arra a következtetésre jutnak, hogy a sportturisták szegmentálása során irreális az összes lehetséges motiváció-variációt felsorolni, hasznosabb az elsődleges és másodlagos motivációkból kiindulni. Egy olyan keretrendszert vázoltak fel, amelyben a versengés, a rekreáció, valamint az aktivitás és passzivitás alapján szegmentálják a sportturisták motivációit. Ezt a szemléletet erősíti meg Marton (2015) is, amikor leírja, hogy a sport által kiváltott utazási döntés két fő motivációra épülhet: elsődleges, amikor a döntést a sporttevékenység üzése vagy megtekintése váltja ki, és másodlagos motivációra, amikor az utazási döntést nem a sport, hanem más vonzerő váltotta ki, de járulékosan kapcsolódik hozzá a sport aktív vagy passzív fogyasztása.

Az aktív turizmus résztvevőinek fogyasztói döntéseiben – vagyis az előző fejezetben említett viselkedési jellemzők befolyásolásában – az intrinzik motiváció kiemelt jelentőséggel bír. Hungenberg és munkatársai (2016) a Go Pro Mountain Games résztvevőinek vizsgálata során megállapították, hogy a szervezett sporteseményeken résztvevő sportolók legjelentősebb részvételi motivációi a versenyzés, a közösséghez való tartozás, az élvezet-és kihíváskeresés voltak. A sporteseményeken aktívan részt vevő sportolók elemzésével három fő típust azonosítottak: a *Turizmusorientált sportturistákat*, akiket a desztináció felfedezése, annak jellegzetességei és a kikapcsolódás foglalkoztatnak; a *Sportorientált turistákat*, akiket a készségeik fejlesztése, a versenyzési vágy és a fizikai fittség motivál és a *Lelkes sportturistákat*, akiket az önfejlesztés, a társas kapcsolataik erősítése és a fizikai fittség jellemez.

A vízisport-turizmusban résztvevők szegmentációjára a vonatkozó kutatásokban többféle mintázatot fedezhetünk fel. Hallmann és munkatársai (2012) a Németországban

végzett, vízi sportokra vonatkozó kutatásukban a sport és turisztikai motiváció alapján szegmentálták a sportturistákat. Egy népszerű vízisport desztinációban, az északi-tengeri Sylt-szigeten végeztek kérdőíves felmérést kényelmi mintán terepkutatással több turisztikai csomóponton. A sport és turisztikai motivációs változók alapján két klasztert hoztak létre, melyben a legnagyobb különbséget a csoportok között az alapján tapasztalták, hogy milyen mértékben fontos a sportban való részvétel számukra a nyaralásuk alatt. Ez alapján megkülönböztették az *Alkalmi* és az *Elkötelezett* sportturistákat. Az *Elkötelezett* résztvevőkre szignifikánsan jellemzőbb volt a vitorlázás, szörfözés, kite szörfözés, míg az *Alkalmi résztvevőket* az úszás, búvárkodás és a nem vízi sportok érdekelték. Érdekes hozadéka a kutatásnak, hogy a vízi sportturizmusban résztvevők 51%-a nő, bár igaz, hogy az *Elkötelezettek* körében csak 46,3%-ot tesznek ki a hölgyek. A kutatás megerősítette Jennings (2007) eredményeit, miszerint a vitorlázás és szörfözés a magasabb társadalmi-gazdasági státuszhoz kapcsolódik.

A kalandturizmus területén gyakori, hogy a résztvevőket – a tevékenység dinamikus jellegéből fakadóan egyéni rizikóérzékelésük szintje alapján szegmentálják. Morgan, Moore és Mansell (2000) raftingozásban és tengeri kajakozásban résztvevő kalandturistákat észlelt készség szintjük, a kaland észlelt nehézségi szintje (kihívása) és a kaland során átélt érzelmi reakcióik, valamint a tevékenység utáni rizikóérzékelésük alapján az alacsony vagy magas kihívást keresőkre választották szét. A két csoport között statisztikailag szignifikáns különbségeket találtak a sérülés lehetséges bekövetkezésének érzékelésében. A tevékenységek jellegének megfelelően a kalandturistákat négy csoportra osztották szét (4. táblázat).

4. táblázat: A kalandturisták felosztása az aktivitás szintje alapján (saját szerkesztés Morgan és mtsai 2000 alapján).

Kalandturisták szegmentálása az aktivitás szintje alapján		
kihívás szintje	egy vagy kevesebb nap (rafting)	több mint egy nap (tengeri kajak)
alacsony	<i>Bátor izgalom-keresők</i>	<i>Természetkedvelők</i>
magas	<i>Merész izgalom-keresők</i>	<i>Kompetencia-tesztelők</i>

A *Bátor izgalom-keresők* alacsony szintű kockázatot érzékelnek, nem hiszik, hogy a felszerelés színvonala vagy az oktatás mennyisége különösen fontos lenne a kalandban.

Kellemes arousal szintet érzékelnek, élvezik, hogy megoszthatják az izgalmas élményt másokkal. A *Merész izgalom-keresők* magas szintű kockázatot érzékelnek (bizonytalanok a kaland kimenetelét illetően), saját készségeikben kevésbé bíznak, jobban tisztelik a fizikai kockázatot, aminek kezeléséhez az oktatóra és a felszerelésre is úgy tekintenek, mint a készségeik fejlesztésének és saját biztonságuk kulcsa. A raftingos példa analógiáján, a *Természetkedvelők* is bíztak saját kompetenciáikban, kellemes izgalmi állapotban voltak, és végig tudtak figyelni a természet szépségére, velük szemben, a *Kompetencia-tesztelők* a készségeik alkalmazásával voltak elfoglalva, hogy leküzdjék a bizonytalan helyzeteket (sérüléstől való félelem). Összességében, a magas kihívás szintet érzékelők kevésbé éltek át kellemes élményeket (Morgan, Moore és Mansell 2000)

Terzić és munkatársainak (2020) 28 ezer fős európai minta válasza alapján kapott eredményei szintén alátámasztják az intrinzik motiváció jelentőségét az aktív sportturisztikai termékek iránti keresletben. A tanulmány európai sportklubok (indoor és outdoor) tagjait mérte fel abból a feltevésből kiindulva, hogy ezek a személyek hasonló célokkal és értékrenddel rendelkeznek. Az aktív sportturisták piaci szegmentációja során mind a pszichológiai, mind a szociodemográfiai változókat figyelembe vették, melynek eredményeképpen az aktív sportturisták három típusát tárták fel:

(1) A *kalandvágó turistatípusok* (osztrákok, németek, írek és britek, n=10.115, a teljes minta 36,08%-a) általában szárazföldi, légi és vízi tevékenységeket vonnak be a nyaralásukba, a rövid, adrenalin-növelő tevékenységektől kezdve (mint a bungee jumping, rafting, hullámszörfözés, snowboardozás, siklóernyőzés, ejtőernyőzés és windsurf-özés) a hosszabb élményekig (körutazások, sziklamászás és hegymászás). Szociodemográfiai jellemzőiket tekintve ezt a szegmenst az 55 éves kor feletti, idősebb férfiak, akiknek jellemző tevékenységei a horgászás, vadászat, túrázás és sárkányrepülés voltak; valamint azok a kiváló erőnlétben lévő, 24-35 év közötti fiatal turisták alkották, akik a hegyi kerékpározást, hullámszörfözést és snowboardozást preferálták. A csoport tagjai jellemzően önfoglalkoztatók, többségük házas vagy elvált, felsőfokú végzettséggel és havi 1001 és 3000 Euró közötti jövedelemmel rendelkezik. A kalandturisták között külön szegmenseket különböztetnek meg, amelyeket "*kemény kalandturistáknak*" (extrém sportok űzői) és "*lágy kalandturistáknak*" (környezettudatos) neveznek. A csoport tagjainak utazási motivációja a személyes és társas kötelezettségektől való eltávolodás az extrémebb sportokban nyújtotta ésszerű rizikó vállalás mellett.

(2) A *környezettudatos és társadalmilag felelős turisták* (svéd és norvég turisták, n=8686, 30,86%) leggyakrabban sporttal kapcsolatos nyaralásokat választanak, amelyek magukban foglalják az olyan puha sport-vagy kalandtevékenységeket, mint a kerékpározás (különösen az Eurovelo hálózat), hátizsákos túrázás, madármegfigyelés, kempingezés, túrázás természetvédelem alatt álló parkokban és hegyekben, lovaglás, kajakozás, kenuzás, horgászat, szafari-túrázás, kutatási expedíciók. Szociodemográfiai jellemzőiket tekintve 36 és 45 év közötti, jellemzően házas férfiak alkotják a csoportot, akik állandó munkaviszonnyal, a legmagasabb iskolai végzettséggel és a legmagasabb (5000 Euró feletti) havi jövedelemmel rendelkeztek. Megjegyzendő továbbá, hogy az ökoturisták nagy része gyermektelennek vagy "üres családosnak" tűnik. A számukra kialakítandó aktív turisztikai termékek a magas fizetőképes keresletre és a társadalmi felelősségvállalásra építve lehetőséget kínálnak az egyénre szabott, környezettudatos, magasabb árképzésű túrák összeállítására olyan desztinációkba, melyek védettek a tömegturizmus negatív hatásaitól.

(3) A *versengő turistatípusok* (franciák, dánok és belgák, n=9.305, 33,06%) valószínűleg alacsony kockázatú nyaralásokat keresnek, beleértve az erősen versengő sporttevékenységeket (például golf, tenisz, röplabda, lovaglás és kerékpározás). Általánosságban ezeket a turistákat túlnyomórészt nőként azonosították, a 46-55 év közötti csoportban és a legfiatalabb csoportban (24 éves korig), akik vagy nem rendelkeztek fizetett munkahellyel, vagy foglalkoztatottak, többnyire elváltak, a legmagasabb iskolai végzettséggel és a legmagasabb havi jövedelemmel (3 001 és 5000 Euró között) rendelkeztek. Számukra fontos szempont lehet még a spa-wellness-szépség kezelések, csakúgy, mint a gyermekeik sporttevékenységének megszervezése.

Terzić és mtsainak (2020) tanulmánya szerint négy faktor befolyásolja a sportban való részvételt: konzervatív szemlélet (alacsony kockázatvállalás, első a biztonság), önmagunkon való felülemelkedés (érzékenység), önfejlesztés (versengő és kihívásokat kereső); és nyitottság a változásra (izgalom-és kalandkeresés).

2.5.4. A motiváció szerepe az aktív turizmusban való részvételben

A motiváció, mint belső hajtóerő a turisták viselkedését és döntéshozatalát is irányítja. A sporttal kapcsolatos turizmus vizsgálatával összefüggésben Ottevanger (2007) a *push* (ösztönző) és a *pull* (húzó) megközelítést alkalmazta a sportturisták szociálpszichológiai

utazási motivációinak mérésére. A push (ösztönző) motivációk belső vagy érzelmi tényezőkhöz kapcsolódnak, míg a pull (húzó) motivációk külső, kognitív vagy szituációs tényezőkre vonatkoznak (Cassidy 2005). A push-pull megközelítés alapján Iso-Ahola (1982) megalkotta a *turizmus szociálpszichológiai modelljét*, amely megmutatja, hogy a turisták bizonyos jelenségek előtt milyen motívumok miatt menekülnek (toló-tényezők) és azt, hogy milyen okokból keresik a desztináció adottságait (húzó-tényezők).

A húzó-tényezők közé sorolhatók a közösségi gazdaság által kínált élmények is (például az Airbnb Experiences), mivel ezek önmagukban is növelhetik egy desztináció vonzerejét, mivel a látogatók helyiekkel akarnak találkozni és társas, autentikus formában kívánják ezt átélni. Az Airbnb a túrák és élmények házigazdájáról úgy nyilatkozik, hogy ezek a helyiek más módon szeretnék megosztani tudásukat és készségeiket a résztvevőkkel, mint a hagyományos kínálat szereplői (Melián-González és mtsai 2022). A globális turizmusban zajló ellentmondásos jelenségek egyike, hogy annak ellenére, hogy a turisták részéről egyre felerősödni látszik a bizalmatlanság az úti célok biztonságában (Kővári és Zimányi 2011), az utazók számára mégis egyre vonzóbbak a helyi lakossággal kialakítható bizalomra épülő szolgáltatások. A bizalom vizsgálata azért is kiemelten fontos, mert a hagyományos szolgáltatókkal szemben a közösségi gazdaságban nincsenek megbízhatónak tartott márkanevek, a minőségi garanciát a fogyasztók a korábbi vásárlók értékelései alapján kapják meg. A kapitalizmus folyamatosan változó rendszerében sorra jelennek meg olyan új elemek, amelyek a „normál” piaci logikától eltérően működnek. A technológiai változások, a kulturális különbségek, valamint a helyi és globális folyamatok olyan új jelenségeket hoznak létre, amelyek a fennálló szabályozási keretekbe nem, vagy nehezen illeszthetők be és vizsgálatuk sajátos kutatási módszereket igényel. Ilyen modern jelenség az utóbbi években megerősödött közösségi gazdaság is (Boros és Dudás 2017). A megosztás gazdaságban való részvétel legfőbb motivációi a környezetvédelem, a fogyasztásellenesség, és a közösséghez való kapcsolódás (kapcsolati háló), melyek jellemzően a pénzmozgás nélküli, ún. non-monetáris megosztási ügyletek esetén jellemzőek, mint amilyen a couchsurfing is. Az erősödő környezettudatosság motivációjának magyarázata, hogy a megosztás által az egyéni szinten viszonylag ritkán használt javak iránti kereslet és termelés csökkenthető (Botsman és Rogers 2010). Emellett fontos szerepet kap a mai társadalmi berendezkedést általánosságban elutasító

szemlélettel párhuzamosan megjelenő fogyasztásellenesség (Ozanne és Ballantine 2010). A közösségi kapcsolatok fejlesztésének vágya a tartalmas egyedi interakciókban, a társadalom tagjai közötti bizalomban; illetve egy megbecsült közösséghez való tartozás iránti igényben is megnyilvánulhat (Tussyadiah 2015). A megosztásgazdaság működésének alapjait a modern társadalmakban a bizalom, megbízhatóság, átláthatóság, hitelesség, rugalmasság, és a gazdasági hatalom átengedése teremti meg (Kántor 2017).

3. KÉRDÉSFELVETÉS ÉS HIPOTÉZISEK

A vonatkozó szekunder források áttekintése és saját publikációim tudományterületi irányultsága alapján az 5. táblázatban látható kutatási kérdést (K1) és hipotéziseket (H1-H7) fogalmaztam meg az értekezés öt szakirodalmi főfejezetéhez kapcsolódva. A főfejezetek címei egyben kijelölik azokat a tudományterületeket, amelyeket a kutatásom érint. A terepkutatás keretében egy feltáró jellegű, kvalitatív kutatást készítettem, így az első vizsgálatban nem volt szükség hipotézist megfogalmazni, ezért ennél a vizsgálatnál kutatási kérdést fogalmaztam meg (K1). Ahol a hipotézis komplexitása igényelte, a hipotézishez alhipotéziseket rendeltem (H4, H5, H6 esetében).

5. táblázat: Szakirodalmi főfejezetek kapcsolata a kutatási kérdéssel és a hipotézisekkel

I. KONCEPTUALIZÁCIÓ: SPORTTURISZTIKAI MEGKÖZELÍTÉS		
K1	Milyen speciális környezeti összetevők ismeretére van szüksége egy hazai sportturisztikai szolgáltatónak a szabadtéri vízi sportok optimális-élményként való biztosításához? (Bánhidi 2007, Jászberényi és mtsai 2022, Pomfret 2016)	feldrujzi környezet
II. SPORTSZOCIOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS		
H1	A terepkutatás keretében bemutatásra kerülő vízisport központba érkező hazai aktív turisták olyan magas gazdasági státuszú férfiak, akik jellemzően a fővárosban vagy megyei jogú városokban élnek (Csapó és Gonda 2019, Törőcsik és Csóka 2018).	küldő-terület
III. SPORTPSZICHOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS		
H2	Mind a szabadidősport, mint a versenysport területén a fiatalabb résztvevőkre jellemzőbb az intrinzik tökéletességre való törekvés, valamint az identifikált szabályozáshoz kötődő extrinzik motiváció magasabb szintje, mint az idősebbekre (Modroño és Guillén 2016, Szemes és mtsai 2016).	sport-motiváció
IV. POZITÍV PSZICHOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS		
H3	A FÁK a flow állapot kétfaktoros struktúráját (Kihívás-készség egyensúly és Egybeolvadás a feladattal) igazolja vissza és megbízható mérőeszköznek tekinthető a vizsgált vízisportolói mintán (Magyaródi és mtsai 2013).	flow áll. faktorai
H4	A vizsgált vízisport-turisták körében a flow-élmény átélésére hatással vannak a demográfiai (nem, korosztály, iskolai végzettség) és a sportolási jellemzők (társas kontextus, gyakorlás intenzitása, tudásszint, kitűzött célok) egyes változói.	flow állapot prediktorai
H4/a	A nemi különbségek befolyásolják a flow-élményt (Han 1992, Chang 2017).	

	H4/b	A fiatalabb résztvevők magasabb flow-értéket produkálnak, mint az idősebbek (Morgan és Coutts 2016).	
	H4/c	Az iskolai végzettség befolyásolja a flow-élményt (Isham és Jackson 2023).	
	H4/d	A társas körülmények befolyásolják a flow-élményt (Magyaródi és Oláh 2017, Decloe és mtsai 2009).	
	H4/e	A választott vízisport gyakorlásával töltött idő pozitívan befolyásolja a flow-élményt (Decloe és mtsai 2009, Heo és mtsai 2010, Stebbins 2001, Morgan és Coutts 2016).	
	H4/f	Az önbevalláson alapuló tudásszint (kézségsszint) pozitívan befolyásolja a flow-élményt (Bennett és Kremer 2000, Mackenzie és mtsai 2011, Morgan és Coutts 2016).	
	H4/g	A választott vízi sportban kitűzött cél befolyásolja a flow-élményt (Jeon és Ridinger 2009).	
H5	A demográfiai változók, a választott vízi sportban elérni kívánt tudásszint és a gyakorlás során átélt flow-élmény hatással vannak a sportra való anyagi és időbeli ráfordításokra (költsékekre és gyakorlással töltött időre).		anyagi és időbeli ráfordítások prediktorai
	H5/a	A demográfiai változók (nemek, korosztály, iskolai végzettség, lakóhely) hatással vannak az anyagi és az időbeli ráfordításokra (Csapó és Gonda 2019, Terzić és mtsai 2020, Vastag 2013).	
	H5/b	A választott vízi sportban elérni kívánt célok hatással vannak az anyagi és az időbeli ráfordításokra (Jeon és Ridinger 2009, Nam és Kwon 2016).	
	H5/c	A választott vízi sportban átélt flow-élmény hatással van az anyagi és az időbeli ráfordításokra (Nam és Kwon 2016, Partington és mtsai 2009).	
V. TURIZMUSMARKETING MEGKÖZELÍTÉS			
H6	A sport-és a turisztikai motivációk alapján egyedi piaci szegmensek, klaszterek különíthetők el és a klaszterek különböznek egymástól a demográfiai változók, a flow-élmény és a sportturisztikai magatartás alapján.		szegmentáció a turizmus különböző területein
	H6/a	A sport-és a turisztikai motivációk alapján egyedi piaci szegmensek, klaszterek különíthetők el (Hallmann és mtsai 2012, Hennigs és Hallmann 2015, Hungenberg és mtsai 2016).	
	H6/b	A klaszterek (tagjai) különböznek egymástól a demográfiai változók, a flow-élmény és a sportturisztikai magatartás változói alapján (Cheng és Lu 2015, Jennings 2007, Morgan és Coutts 2016, Sidorová 2015).	
H7	Azok az utazók, akik a nem hagyományos szállástípusokat részesítik előnyben (Airbnb, hostel, couchsurfing), szorosabb kapcsolatot keresnek a helyi lakossággal, mint azok a társaik, akik utazásaik alatt inkább a hoteleket választják (Kántor 2017, Tussyadiah 2015).		

4. VIZSGÁLATI MINTÁK ÉS MÓDSZEREK

4.1. AZ ÉRTEKEZÉSBEN SZEREPLŐ HIPOTÉZISEK, VIZSGÁLATI MINTÁK ÉS MÓDSZEREK, VALAMINT A SAJÁT PUBLIKÁCIÓK KAPCSOLÓDÁSA

Jelen fejezetben egy áttekintést kívánok nyújtani az értekezés témájához kapcsolódó saját publikációim kapcsolódásáról a bemutatásra kerülő vizsgálatokkal: a vizsgált kutatási mintákkal, kutatási módszerekkel és a tesztelendő hipotézisekkel (6. táblázat). Értekezésem az alábbi négy vizsgálatból (adatfelvételtől) épül fel:

- I. Terepkutatás: résztvevői megfigyelés és dokumentumelemzés (n=745): K1, H1
- II. Első kérdőíves vizsgálat: online formátum (n=297): H2, H3, H4, H5, H6
- III. Második kérdőíves vizsgálat: papír-ceruza formátum (n=42): H2
- IV. Harmadik kérdőíves vizsgálat: online formátum (n=175): H7

6. táblázat: A kutatás folyamata: saját publikációkhoz kapcsolódó hipotézisek, alkalmazott kutatási módszerek és vizsgálati minták

SAJÁT PUBLIKÁCIÓK	KUTATÁSI MÓDSZEREK, STATISZTIKAI ELEMZÉSI ELJÁRÁSOK
TEREPKUTATÁS: vízisport központ a Balaton turisztikai régióban (K1, H1)	
ELSŐ VIZSGÁLATI MINTA: balatoni vízisport központ vendégei Adatfelvétel: 2010-2015 nyár (június–augusztus) személyes, résztvevői megfigyelés	
Nagy K, Bánhidi M. Egy balatoni vízisport központ működési környezetének vizsgálata. In: Nemes A, Laczkó T (szerk.), Sport-és egészségturizmus a gyakorlatban: jó gyakorlatok a hazai és nemzetközi turizmus területén. PTE, Pécs, 2015: 105-123.	- K1 : résztvevői megfigyelés (2010-2015) - H1 : dokumentumelemzés: vízisport-eszközt bérlők felelősségvállalási nyilatkozatai (n=745); honlap-tartalomelemzés a 2015-ben működő balatoni vízisport központok körében (n=16).
ELSŐ KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT: hazai vízisport-turisták (H2, H3, H4, H5, H6)	
MÁSODIK VIZSGÁLATI MINTA: Szabadtéri vízi sportot űzők (n=297). Adatfelvétel: 2015-2019, online kérdőív balatoni vízi sportokat kedvelők online csoportjaiban. Adatelemzés: IBM SPSS.25 Statistics és JASP szoftverekkel.	
Nagy K, Tóth K, Gyömbér N, Tóth L, Bánhidi M. (2021) Motives underlying water sport tourist behaviour: a segmentation approach. World Leisure Journal, 63(1): 109-127.	- H4, H5 : többváltozós általánosított lineáris modell (GLM, Mann-Whitney próba, Khi-négyzet próba, Spearman-féle rangkorreláció) - H6 : feltáró faktoranalízis (EFA), kétlépcsős klaszterelemzés, k-közép klaszterelemzés, Khi-négyzet próba

Nagy K, Bánhidi M, Tóth L. (2024) Vízi sportturisták sportmotivációjának változása az életkor előrehaladtával a szabadidősport területén. Recreation Tudományos Magazin 14(1). ISSN 3003–9509	- H2: Spearman-féle rangkorreláció, Kruskal-Wallis próba
MÁSODIK VIZSGÁLAT ALMINTÁJA (n=282): Szabadtéri vízi sportot űzők Adatfelvétel: 2015-2019, online kérdőív balatoni vízi sportokat kedvelők online csoportjaiban.	
Nagy K, Kovács E. Testing the flow state questionnaire among Hungarian windsurfers. Gál A, Kosiewicz J, Sterbenz T. (szerk.), Sport and Social Sciences with Reflection on Practice. AWF-ISSSS, Varsó, 2016: 93-116.	- H3: feltáró faktoranalízis (EFA), reliabilitás vizsgálat (Cra) - H4: független mintás t-próba, egyszempontos varianciaanalízis
MÁSODIK VIZSGÁLAT ALMINTÁJA (n=55): Rekreatív célú windsurf-ösök. Adatfelvétel: 2015 nyári szezonban a terepkutatás keretében vizsgált vízisport központban online kérdőív. Adatalemzés: IBM SPSS.15 Statistics szoftverrel	
MÁSODIK KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT: versenysportolók belső és külső sportmotivációjának és amotivációjának összevetése különböző korosztályi csoportokban (H2)	
HARMADIK VIZSGÁLATI MINTA: Versenysportolók (n=42). Adatfelvétel: 2015 júliusban, papír-ceruza típusú kérdőívvel edzőtábor alkalmával, kérdezőbiztossal. Adatalemzés: IBM SPSS.21 Statistics szoftverrel.	
Szemes Á, Víg P, Nagy K, Géczi G, Sipos K, Tóth L. (2017) Age-related differences in motivational climate and extrinsic-intrinsic motivational factors among members of the Hungarian national wrestling teams. Cognition Brain Behaviour: An Interdisciplinary Journal, 21(4): 293-306.	- H2: egyszempontos varianciaanalízis
HARMADIK KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT: a bizalom szerepe a közösségi gazdaságban résztvevő turisták fogyasztói magatartásában (H7)	
NEGYEDIK VIZSGÁLATI MINTA: Hazai és nemzetközi turisták (n=175). Adatfelvétel: 2017 nov. és 2018 márc. között, online kérdőív magyar és angol nyelven. Adatalemzés: IBM SPSS.15 Statistics szoftverrel.	
Nagy K, Kovács A, Bánhidi M, Kovács E. (2019) A bizalom szerepe a közösségi gazdaság és a couchsurfing megítélésében. Tér-Gazdaság-Ember, 7(2-3): 311-338.	- H7: egyszempontos varianciaanalízis

4.1.1. A hipotézisekhez kapcsolódó vizsgálati minták

A négy vizsgálat keretében összesen négy különböző mintát vizsgáltam, melyeket jelen fejezetben részletesen bemutatok. A különböző vizsgálatok által lehetőségem nyílt a vízisport-turistákra vonatkozó eredmények más területeken mért jelenségekkel való összevetésére. Így a sportmotiváció dimenzióinak életkori csoportok szerinti eltéréseit a szabadidő-és a versenysport kontextusában is megvizsgáltam (H2). A flow állapotot előrejelző demográfiai és viselkedésbeli változókat szintén két kontextusban is vizsgáltam, egy homogén, windsurf-ös közösségben és egy tágabb, vízisportolói populációban is (H4). A hazai és külföldi turistákra vonatkozó kutatás (H7) szintén összevethető turizmusmarketing szempontból a sportturisták szegmentálásával (H6), mivel az adott turisztikai termékre jellemző fogyasztási preferenciák alapján mutatják be a piaci szegmenseket. Így a sportturizmus területén a sportolási és az utazási motiváció alapján szegmentáltam a keresletet, a közösségi gazdaság esetében pedig a bizalom szintjét vetettem össze a különböző üzleti modellek szerinti szálláshelytípusok választásával (7. táblázat).

7. táblázat: Az értekezésben bemutatott vizsgálati minták és a kapcsolódó hipotézisek

	VÁLTOZÓK	VIZSGÁLATI MINTÁK			
		I. vizsgálat	II. vizsgálat	III. vizsgálat	IV. vizsgálat
		Hazai és külföldi eszközbérlők	Hazai vízisport-turisták (2 al-mintát tartalmaz)	Hazai versenysportolók	Hazai és külföldi turisták
		n=745	n=297	n=42	n=175
H1	Küldőterületek	n=745			
H2	Sportmotivációk		n=282**	n=42	
H3	Flow dimenziói		n=55*		
H4	Flow prediktorai		n=55* n=297		
H5	Ráfordítások		n=297		
H6	Motivációk		n=297		
H7	Bizalom-szint				n=175

Megjegyzés:

* a windsurf-ös közösséget tartalmazó almintá (n=55) része a főmintának (n=297)

** ez a szabadidősportolókat tartalmazó almintá (n=282) kizárt 15 fő versenyzőt a főmintából

4.2. TEREPKUTATÁS

A terepkutatás célja egy balatoni vízisport központ és vendégkörének empirikus vizsgálata, amelynek keretében a sportturisztikai szolgáltatások környezeti összetevőit, valamint a látogatók szociodemográfiai és fogyasztási sajátosságait elemeztük. A kutatás az alábbi kérdésfelvetéshez és hipotézishez kapcsolódik:

K1: Az első kérdésfelvetés keretében arra keressük a választ, hogy milyen speciális környezeti összetevők ismeretére van szüksége egy hazai sportturisztikai szolgáltatónak a szabadtéri vízi sportok optimális-élményként való biztosításához?

H1: A terepkutatás keretében bemutatásra kerülő vízisport központba érkező hazai aktív turisták olyan magas gazdasági státuszú férfiak, akik jellemzően a fővárosban vagy megyei jogú városokban élnek.

4.2.1. Első vizsgálati minta: a vízisport központ és vendégköre (n=745)

A terepkutatás céljából egy Balatonföldváron található, Budapesttől 120 km-re fekvő vízisport központot választottam, amely a Balaton déli partján helyezkedik el. A létesítmény 2010-es megnyitása óta minden nyári szezonban folyamatosan üzemel, elsődleges profilja a vitorlás- és windsurf-oktatás tábori és tanfolyami keretek között. Emellett kiegészítő szolgáltatásként különböző vízisport-eszközök – például SUP, kajak, katamarán, windsurf-felszerelések és jollék (jogosítvány nélkül vezethető sportvitorlások) – bérbeadásával, valamint SUP-jóga oktatással is foglalkozik.

A terepkutatás során a vízisport központ és annak vendégköre egyaránt vizsgálati mintát képezett. A létesítmény működésének és szolgáltatásainak elemzése mellett a 2015-ös nyári szezonban az oda érkező vízisport-eszközbérlők adatait is feldolgoztam. A bérlők felelősségvállalási nyilatkozataikat papíralapon töltötték ki, amelyeket előzetes beleegyezésük alapján elemeztem. A vizsgált vendégkör vegyes mintát képvisel: a vendégek túlnyomó része belföldi látogató volt (n=705, 94,6%), míg a külföldi látogatók aránya 5,4%-ot tett ki (n=40). A külföldi látogatók bevonása a vizsgálati mintába tükrözi a vízisport központ piaci keresleti viszonyait, ezért fontosnak tartottuk e csoport megtartását is a vizsgálat során.

4.2.2. Vizsgálati módszer: résztvevői megfigyelés, tartalom-és dokumentumelemzés

Donne (2005), aki az általunk vizsgált vízisport központhoz hasonló sportági profillal rendelkező angliai vízisport centrum szolgáltatásainak minőségét vizsgálta, kihangsúlyozza, hogy egy komplex szabadidős vagy turisztikai kontextusban szükség van a kvalitatív adatgyűjtésre is, mert a kvantitatív módszerekkel önmagukban nem lehet az elvárások, a tapasztalatok és az elégedettség interakcióját megragadni.

Kvalitatív kutatási módszerként a résztvevői megfigyelést alkalmaztuk a terepkutatás során. Ennek keretében a vizsgálatba bevont vízisport központ működését öt éven keresztül vizsgáltam (2010 és 2015 között, június–augusztus hónapokban). Ez a természetes közegben végzett, személyes részvételen alapuló megfigyelés Radel (2018) szerint az egyik legalkalmasabb módszer a terepkutatás során, mivel lehetővé teszi a közeg működésének mélyebb megértését, ami alapvető technika a kvalitatív megközelítést alkalmazó turizmus kutatók számára a közösségek és kölcsönhatásaik vizsgálatában. A résztvevői megfigyelés fő típusait Gold (1969) dolgozta ki, melynek keretében egy kontinuumon helyezte el a megfigyelés különböző típusait a kutató megfigyelt szervezetbe való bevonódásának mértéke alapján: 1) teljes résztvevő (aktív bevonódás minden folyamatba, de burkolt kutatói szerep), 2) résztvevői megfigyelés (aktív bevonódás, de nyílt kutatói szerep), 3) megfigyelő résztvevő (passzív bevonódás, csak a társas folyamatokba), 4) teljes megfigyelő (részvétel nélküli megfigyelés). Jelen kutatás során a résztvevői megfigyelés módszerét alkalmaztam, amelynek során aktívan részt vettem a vízisport központ mindennapi működésében, miközben a kutatói szerepem nyílt volt. A kutatás során a következő szempontokat követve valósult meg a résztvevői megfigyelés:

- A kutató a vízisport központ részeként tevékenykedett, amely lehetővé tette az operatív folyamatok mélyebb megértését.
- Aktív részvétel történt az eszközök bérlésének folyamatában, a szolgáltatások igénybevételeiben és az oktatási tevékenységekben.
- Közvetlen interakciók zajlottak az alkalmazottakkal, oktatókkal és vendégekkel, lehetőséget biztosítva a tapasztalatok és attitűdök megismerésére.
- A kutató a működést strukturált megfigyelési szempontok mentén vizsgálta, amelynek alapját Bánhidi (2007) sportturizmus elméleti modellje (1. ábra) képezte.

Az átfogóbb környezetelemzés érdekében a résztvevői megfigyelést további kutatási módszerekkel egészítettük ki:

- A vízisport központba 2015 nyarán érkező, vízi sporteszközöket bérlő turisták adatait a papír alapon kitöltött felelősségvállalási nyilatkozatok feldolgozása után elemeztük (n=745), lakóhelyük szerinti bontásban.
- A konkurens vízisport központok szolgáltatásait és piaci profilját a Balaton régióban működő szörfiskolák 2015-ös honlapjainak tartalomelemzése révén vizsgáltuk. A konkurens kiválasztásának kritériuma a windsurf sporteszközökhöz kapcsolódó szolgáltatások (bérlés és oktatás) megléte volt.
- A szélelőrejelzések megbízhatóságának értékelése érdekében az Országos Meteorológiai Szolgálat Előrejelzési Főosztályának szakértőjétől kértem dokumentációt.

A résztvevői megfigyelés módszere lehetővé tette a vízisport központ működésének alaposabb megértését, a környezeti elemek szerepének feltárását az optimális élmény biztosításában. A szubjektivitás csökkentése érdekében kiegészítő kvantitatív módszereket alkalmaztunk kérdőíves vizsgálat keretében.

4.3. ELSŐ KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT: HAZAI VÍZISPORT-TURISTÁK FELMÉRÉSE

A sportturizmusban való részvétel mögött álló motivációs tényezők, a flow-élmény szerepe és a fogyasztói magatartás sajátosságai kiemelt kutatási területet jelentenek a vízisportok vonatkozásában. Az első kérdőíves vizsgálat célja a hazai vízisport-turisták sportmotivációjának, flow-élményének és fogyasztási döntéseinek feltárása, valamint a különböző sport-és turisztikai motivációval rendelkező piaci szegmensek azonosítása. Az első kérdőíves vizsgálat főmintáján (n=297) belül a hipotézisek tartalma alapján két almintát különítettünk el: a windsurf-ös közösséget (n=55), valamint a kizárólag szabadidős céllal vízi sportokat űző sportturistákat (n=282).

A hazai vízisport-turistákat vizsgáló kutatáshoz a következő hipotézisek kapcsolódnak:

H2 (n=282): Mind a szabadidősport, mint a versenysport területén a fiatalabb résztvevőkre jellemzőbb az intrinzik tökéletességre való törekvés, valamint az identifikált szabályozáshoz kötődő extrinzik motiváció magasabb szintje, mint az idősebbekre.

H3 (n=55): A FÁK a flow állapot kétfaktoros struktúráját (Kihívás-készség egyensúly és Egybeolvadás a feladattal) igazolja vissza és megbízható mérőeszköznek tekinthető a vizsgált vízisportolói mintán.

H4 (n=55, n=297): A vizsgált vízisport-turisták körében a flow-élmény átélésére hatással vannak adomográfiai (nem, korosztály, iskolai végzettség) és a sportolási jellemzők (társas kontextus, gyakorlás intenzitása, tudásszint, kitűzött célok) egyes változói.

H5 (n=297): A demográfiai változók, a választott vízi sportban elérni kívánt tudásszint és a gyakorlás során átélt flow-élmény hatással vannak a sportra való anyagi és időbeli ráfordításokra (költsékekre és gyakorlással töltött időre).

H6 (n=297): A sport-és a turisztikai motivációk alapján egyedi piaci szegmensek, klaszterek különíthetők el és a klaszterek különböznek egymástól a demográfiai változók, a flow-élmény és a sportturisztikai magatartás alapján.

4.3.1. Második vizsgálati minta: vízisport-turisták (n=297)

A kutatási minta alapsokaságát a Magyarországon, a Balatonon űzhető vízi sportok résztvevői képezték a sport, a turizmus, a szabadidő és a rekreáció kontextusában. Az adatgyűjtés kvantitatív, keresztmetszeti vizsgálattal történt 2015 júniusa és 2019 szeptembere között, kibővítve a 2015-ben, a pilot study keretében, a terepkutatásban bemutatott vízisport központban felvett adatokat (n=93). A pilot study módszertanát a 4.3.1.1. alfejezetben ismertetem részletesen. A pilot study kutatást követően kényelmi mintavétellel további adatokat gyűjtöttem a Balatonon aktívan sportoló magyar résztvevőktől, beleértve a windsurf, a kitesurf, a katamaránozás, a jolle (svertes kishajós) vitorlázás, a kedvtelési célú vitorlázás, az állva evezés (SUP), a SUP jóga gyakorlóit, a kajakozás és a kenuzás, és a vizesítés magyar résztvevőit. Ezek a vízi sportok világszerte (Hallmann és mtsai 2012, Hennigs és Hallmann 2015, Jennings 2007, Stott 2019) és Magyarországon is (Bánhidi 2013, Buzgó 2016) egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek az aktív sportturisták körében.

Az online kérdőív terjesztése a vízisport központ levelezőlistáján és specifikus érdeklődési körű közösségi média csoportokban történt, ami lehetővé tette a célcsoport

hatékony elérését. Ugyanakkor az önkéntes részvétel miatt a minta nem tekinthető teljesen reprezentatívnak, és a válaszadók összetétele bizonyos torzításokat eredményezett (pl.: középhaladó és haladó szintű vízisportokat űzők felülreprezentáltsága). A kutatás célja azonban nem a teljes populáció reprezentálása, hanem a vízisport-turisták motivációinak és fogyasztói magatartásának mélyebb megértése volt. A kitöltőknek hangsúlyoztuk a titoktartást, megjegyezve, hogy az adatokat kizárólag kutatási célokra gyűjtjük. A korábbi pilot study-ban résztvevőkkel (n=93) együtt összesen 297 kérdőív érkezett be az online platformon keresztül. Minden adatelemzést az SPSS.25 segítségével végeztünk. A minta szociodemográfiai jellemzőit a 8. táblázat foglalja össze. A felülreprezentált csoportokat a szürke cellák jelölik (8. és 9. táblázat).

8. táblázat: A vizsgált vízisport-turisták szociodemográfiai jellemzői (n=297)

Szociodemográfiai ismerv		n	Gyakoriság
Nem	nő	115	38,7%
	férfi	182	61,3%
Korcsoport	14-17 évesek	10	3,4%
	18-23 évesek	23	7,7%
	24-29 évesek	30	10,1%
	30-39 évesek	99	33,3%
	40-49 évesek	87	29,3%
	50-59 évesek	25	8,4%
	60 év felettiek	22	7,7%
Legmagasabb iskolai végzettség	Doktori fokozat (PhD)	5	1,7%
	Egyetem	133	44,8%
	Főiskola	94	31,6%
	Középiskola	56	18,9%
	Szakmunkásképző vagy 8 általános iskola	9	0,03%
Foglalkozási kategória	Alkalmazott / irodai alkalmazott	117	39,4%
	Egyéni / társas vállalkozó / társtulajdonos	64	21,5%
	Középvezető / felsővezető / topmenedzser	46	15,5%
	Tanuló	42	14,1%
	Diplomás önálló értelmiségi	13	4,4%
	Nem dolgozik, inaktív	15	5%
Lakóhely típusa	Budapest	155	52,1%
	megyeszékhely	33	11,1%
	vidéki város	86	28,9%
	falu / tanya	23	7,7%

A vizsgált minta felét (50,5%, n=155) a windsurf, a kitesurf, vagy a katamarán gyakorlói tették ki, amelyek a vizsgált vízi sportok közül a legkockázatosabb és legnehezebb tevékenységeknek számítanak. Körülbelül 16,5% (n=49) a kajakozást vagy a kenutazást, míg 9% (n=27) az állva evezést (SUP-ozást), 8,8% (n=26) pedig a jolle (svertes kishajós) vitorlázást jelölte be kedvenc vízi sportjának. A vizsgált minta többi tagja a kedvtelési célú vitorlázás (6%, n=18), a SUP-jóga (4,4%, n=13) és a wakeboard (2%, n=6) üzését részesítette előnyben. Körülbelül egyharmaduk évente 1-2 hétre tud elutazni nyaralni, további egyharmaduk 3-4 hétre, 23,9%-uk pedig évente több mint egy hónapra engedheti meg magának a nyaralást. Több, mint felük (57,6%) baráti társaságban, 22,5%-uk egyedül, 11,5%-uk pedig csoportos órán tapasztalta meg a flow-élményt. A minta sportspecifikus jellemzőit a 9. táblázat tartalmazza.

9. táblázat: A vizsgált vízisport-turisták sportspecifikus jellemzői (n=297)

Sportbeli jellemzők		n	Gyakoriság
Tudásszint	Kezdő	52	17,5 %
	Középhaladó	108	36,4 %
	Haladó	91	30,6 %
	Oktató/edző	31	10,4 %
	Versenyző	15	5 %
Célok a sportban	Barátok tanítása	119	40 %
	Önálló szörfözés	81	27,3 %
	Versenyen való részvétel	47	15,8 %
	Önfejlesztés	29	9,7 %
	Örömmérzet	21	7 %
Gyakorlás intenzitása	Folyamatosan gyakorol	60	20,2 %
	2-3 hetente gyakorol	68	22,9 %
	Minden héten gyakorol	45	15,2 %
	2-3 alkalommal szezononként	86	29 %
	Csak szezononként 1-2 hetet	36	12 %
Sportbeli tapasztalat	Több éve kezdte	232	78,1 %
	Egy éve kezdte	33	11,1 %
	Nemrég kezdte	32	10,8 %

4.3.1.1. Vizsgálati almintá 1: windsurf-ös közösség (n=55, pilot study)

A 4.3.1. fejezetben bemutatott 297 fős vízisport-turista mintán belül egy 93 fős almintát képez a 2015-ben, a pilot study keretében végzett adatfelvétel. Az adatgyűjtés a Balaton déli partján található vízisport központban zajlott a 2015-ös nyári szezon során (június, július, augusztus hónapokban). A mintát a terepkutatásban ismertetett vízisport központ vendéggöre alkotta, és a résztvevők kiválasztása egyszerű, véletlenszerű mintavételi eljárással történt. A részvétel önkéntes volt, és hangsúlyoztuk a titoktartást, megjegyezve, hogy az adatokat kizárólag kutatási célokra gyűjtjük. Összesen 93 kérdőívet töltöttek ki az adatgyűjtéshez kifejlesztett online platformon keresztül. Ezt követően, esetválasztással azonosítottuk azokat a személyeket, akik dominánsan windsurf-öt űztek, ami a teljes minta 59,8%-a volt (n=55). Ennek az elemzésnek a célja az volt, hogy egy homogénebb mintát vizsgáljunk, tehát a vízi sportolók közül kizárólag a windsurf sportágat űzőkre koncentráljunk. Ennek a mintának a jelentőségét Scuttari és mtsai (2021) is hangsúlyozza: a vízhez kapcsolódó kaland-, természeti turizmus és az életstílus-sportok kedvelői körében a kisebb fogyasztói törzsek jelentős szerepet töltenek be.

A mintaválasztás során arra törekedtünk, hogy a résztvevők különböző tudásszintűek legyenek, annak érdekében, hogy az eredmények a szabadidős célú windsurf-ösök valamennyi típusára nézve általánosíthatóak legyenek. Ezzel szemben, Jeon és Ridinger (2009) egy olyan mintát vizsgált, amely főként magasan képzett windsurf-ösökből állt, ami előrejelzi a magas fokú elkötelezettségüket a sportág iránt. Annak érdekében, hogy az alacsonyabb tudásszintű szabadidősportolók hosszútávú részvételi motivációit is feltárhassuk és fenntarthassuk ebben az egyedülálló tevékenységben, fontos ismernünk a főbb demográfiai és sportolási jellemzőiket. Ezt kiegészítendő, fontos még megemlíteni, hogy Modroño és Guillén (2016: 111) szerint a rekreációs célú, windsurf-özéssel kapcsolatos kutatásokban a nők nagyobb arányú részvételének tanulmányozása hiányzó kutatási terület.

A windsurf-ösökre koncentráló mintába (n=55) kerülő alanyok 58,2%-a férfi volt, az átlagéletkor 34 év volt, a 30 év felettiek tették ki a minta 69,1%-át. A minta többsége (65,6%) Budapesten élt, és 70,9%-uk főiskolai vagy egyetemi diplomát szerzett, illetve PhD tanulmányokat folytatott. Az utazás fő motivációját tekintve a válaszadók többsége aktívan (49,1%) vagy pihenéssel (36,4%) szereti eltölteni a szabadságát, míg a sportolást

első számú motivációként csak 3,6%-uk jelölte meg⁵. A sporttal kapcsolatos kiadásoknál az eredmények azt mutatták, hogy a minta jelentős része 30 ezer Ft-nál nagyobb összegben vásárol (49%) vagy bérel (41,5%) sportfelszerelést a nyaralás alatt, míg ugyanekkora léptékben sportórákra csak 35,8%-uk költ. Több, mint felük (54,5%) baráti társaságban, 32,7%-uk egyedül, 11%-uk pedig privát vagy csoportos órán tapasztalta meg a flow-élményt. A minta sportspecifikus jellemzőit a 10. táblázat tartalmazza. Összességében elmondható a mintáról, hogy egy elkötelezett, nagy tapasztalattal és tudással rendelkező, magas sportági kihívást kereső windsurf-ös közösséget sikerült elérni, akiknek fő sportmotivációja a rekreálódás és utazásaikat az aktív pihenés alakítja.

10. táblázat: A vizsgált windsurf-ös közösség sportspecifikus jellemzői (n=55)

Sportbeli jellemzők		n	Gyakoriság
Tudásszint	Kezdő	6	10,9 %
	Középhaladó	26	47,3 %
	Haladó	15	27,3 %
	Oktató/edző	6	10,9 %
	Versenyző	2	3,6 %
Célok a sportban	Barátok tanítása	17	31,5 %
	Önálló szörfözés	16	29,6 %
	Önfejlesztés	13	24,1 %
	Örömméret	5	9,3 %
	Versenyen való részvétel	3	5,6 %
Gyakorlás intenzitása	Folyamatosan gyakorol	21	38,2 %
	A szezonban több hónapon át	11	20,0 %
	2-3 hetente gyakorol	9	16,4 %
	Minden héten gyakorol	7	12,7 %
	Csak szezononként 1-2 hetet	7	12,7 %
Sportbeli tapasztalat	Több éve kezdte	42	76,4 %
	Egy éve kezdte	9	16,4 %
	Nemrég kezdte	4	7,2 %

⁵ Ebben a kérdésben a válaszadóknak a kérdőívben belül elmagyaráztuk, hogyan kell megkülönböztetni az *aktív üdülés* és a *sport* fogalmát: az *aktív üdülést* az egészséget elősegítő, otthonról távol eső szabadtéri tevékenységként magyaráztuk; míg a *sportot* úgy értelmeztük, mint a fizikai erőfeszítések verseny- vagy hobbi célú keresését.

Preferált kihívások (szélerősség)	1-2 Bft (0-11 km/h) szélcsend	6	10,9 %
	3-4 Bft (12-29 km/h) mérsékelt	16	29,1 %
	5 Bft (30 - 39 km/h) élénk, erős	18	32,7 %
	6-7 Bft (40 - 60 km/h) viharos	12	21,8 %
	8-9 Bft (61 - 85 km/h) orkán	3	5,5 %

4.3.1.2. Vizsgálati almintá 2: szabadidősportolók (n=282)

A hazánkban üzhető, kaland-jellegű vízi sportok gyakorlóit megcélzó kutatásunk vizsgálati mintáját (n=297), melynek adatfelvétele 2015 júniusa és 2019 szeptembere között történt, a 4.3.1. fejezetben részletesen bemutatam. A H2 igazolása érdekében ebből a mintából egy almintá keretében kiválasztottuk azon egyéneket, akik a választott vízi sportot rekreációs célból, szabadidősportként üzik. Ennek megfelelően a hazai vízi sportolók válaszait tartalmazó vizsgálatunk adatbázisából (n=297) kiszűrtük azokat, akik a vízi sportot versenyzőként gyakorolják (n=15), így összesen **282 fős almintá** eredményeit vizsgáltuk a H2 igazolása keretében. Az almintát **hat korosztályi csoportra osztottuk**: 14-23 év (n=29), 24-29 év (n=29), 30-39 év (n=94), 40-49 év (n=83), 50-59 év (n=25), 60 év felettiek (n=22). Sportpszichológiai szempontból a rekreációs jellegű részvétel megkülönböztetése a versenysportban való részvételtől különösen jelentős, mivel például a versenyzői szorongás ebben a közegben nem jelenik meg (Smohai és mtsai 2021).

4.3.2. Vizsgálati eszközök

A 2015-ben összeállított online kérdőíves felmérés 78 kérdésből állt (12.2. melléklet), amelyek korábbi kutatásokon alapultak (Cheng és Lu 2015, Hallmann és mtsai 2012, Hennigs és Hallmann 2015, Jennings 2007, Sidorová 2015), és amelyeket jelen kutatás kérdésfelvetéseihez igazítottunk. A kutatási eszköz öt fő részből állt (11. táblázat), az alkalmazott skálák (2/b, 4, 5 részek) megoldókulcsait a 12.4.1.-es függelék tartalmazza.

11. táblázat: A vízi sportolóknak szóló kérdőív felépítése és az alkalmazott skálák

Mért jelenség	Kérdőív neve	Rövid név	Hivatkozás	Skála	Dimen- ziók	Itemek száma
(1) Demográfiai változók						
(2/a) Utazással kapcsolatos információk						
(2/b) Utazás motivációja	Iso Ahola szociál- pszichológiai turizmus modellje	Ahola modell	Snepenger és mtsai 2006	5	4	12
(3) Sportfogyasztás, sportolási magatartás						
(4) Flow állapot	Flow Állapot Kérdőív	FÁK	Magyaródi és mtsai 2013	5	2	20
(5) Sportolás motivációja	Sportmotivációs Skála	SMS-28	Tsang és mtsai 2005	7	3	28

(1) Az első részben a demográfiai változók közül az életkort, a nemet, a lakóhelyet, az iskolai végzettséget és a foglalkozást vizsgáltuk.

(2) Az utazással kapcsolatos információk tekintetében a nyaralás céljából történő utazás gyakoriságát és az utazás fő motivációit vizsgáltuk. A Kaspar által (1973) létrehozott és Fekete (2006: 31) szerint kiegészített turista tipológizálást használtuk fel. Ennek keretében az utazás fő motivációira kérdeztünk rá, melynek részeként a pihenés, az aktivitás, a szociális élmény, a kaland és a sport lehetőségei voltak megjelölve. A turisztikai motivációt Iso-Ahola kétdimenziós szabadidő-motivációs elmélete alapján Snepenger és munkatársai (2006) által kidolgozott dimenziók alapján elemeztük. A négy motivációs dimenziót 12 skálaelem jellemezte, melyben két dimenzió jellemezte a „Toló-Menekülő” faktorokat: „Személyes környezetből való menekülés”, „Interperszonális környezetből való menekülés”; míg szintén két dimenzió a „Húzó-jutalmazó” faktorokat: „Személyes jutalmak keresése”, „Interperszonális jutalmak keresése”. A „Menekülés” dimenziók a mindennapi környezet, a rutin, a mindennapi problémák, a családi környezet, a feszültség, és a stressz elől való menekülés motívumait tárták fel, míg a „Keresés” dimenziók a társas és személyes jutalmakról adtak információt. A válaszokat súlyuk szerint jelöltük: 1=legkisebb súly, 5=legnagyobb súly. Mivel az eredeti kérdőívnek nincs magyar nyelvű adaptációja, a fordítási folyamatot oda-vissza fordítással, szakfordító segítségével végeztük.

(3) A sportolási magatartás tekintetében a preferált vízi sportot, a tudásszintet, a megjelölt vízi sporttal kapcsolatos célokat, a sportolás közbeni társas körülményeket, a

korábbi tapasztalatokat, a vízi sport üzésének gyakoriságát, a gyakorlás megkezdése óta eltelt időt és a sporttal kapcsolatos kiadásokra való költési szokásokat mértük. A tudásszintet egy 5 pontos skálán mértük (1=kezdő, 2=középhaladó, 3=haladó, 4=versenyző, 5=oktató/edző). A sporttal kapcsolatos célokat hat változó alapján határoztuk meg, ahol 1=önálló használat, 2=barátok edzése, 3=országos versenyek, 4=nemzetközi versenyek, 5=önfejlesztés, 6=öröm. A sportolási gyakoriságot és a gyakorlás megkezdését két változóval mértük. Először is, ha az egyén 1=egy hétig volt aktív a nyáron, 2=két hétig a nyáron, 3=több hónapig a szezonban, 4=minden 2-3. héten, 5=minden héten vagy 6=folyamatosan; továbbá, ha a sportot 1=alkalmanként, 2=egy éve és 3=több éve kezdte meg. A sportolás közben preferált társas körülményeket úgy határoztuk meg, hogy az egyén a tevékenységet 1=egyedül, 2=barátokkal, 3=magánórák alatt, 4=csoportos órák alatt vagy 5=oktatóként, oktatás közben végzi. A sporttal kapcsolatos kiadások tekintetében négy szempontot mértünk: tanórák, felszerelés bérlése, felszerelések vagy kiegészítő sportcikk, pl. ruházat vásárlása. A válaszokat 6 pontos skálán rögzítettük: 1=nem költöttek, 2=1000 Ft-10 ezer Ft között, 3=10-30 ezer Ft között, 4=30-50 ezer Forintig, 5=50-100 ezer Ft között, vagy 6=100 ezer Ft felett költöttek. Az egyénileg ideálisnak vélt kihívásokat, nevezetesen a szél erősségét a Beaufort-skála⁶ alapján (Huler 2004) mértük fel.

(4) Ezután a flow-élményt a Pozitív Pszichológiai Laboratórium Flow Állapot Kérdőívének (FÁK) Magyaródi és mtsai (2013) által létrehozott magyar adaptációjával mértük, mely az áramlat-élmény két alapidimenzióját méri 20 itemen keresztül. A FÁK két faktorának reliabilitás vizsgálata során a mérőeszközt pszichometriailag megfelelő értékeket mértek („Kihívás-készség egyensúly” skála $\alpha = 0,92$; „Egybeolvadás a feladattal” skála: $\alpha = 0,91$) Az elemzés során a „Kihívás-készség egyensúly” és az „Egybeolvadás a feladattal” skálákat használtuk. A résztvevőket arra kértük, hogy

⁶ A Beaufort-skála (Bft) egy empirikus modell a szélerősség szemmel történő megítélésére, mely 0-tól 12-ig terjedő skálát használ a különböző szélsébségek szárazföldi vagy tengeri tárgyakra gyakorolt hatásainak osztályozására és megfigyelésére. A nulla (szélcsend) 1,6 km/óránál kisebb szélsébséget jelent, a 12 (orkán) pedig 119 km/óránál nagyobb sebességet (Huler 2004). Magyarországon a vízi sporteszközök Bft-skálájához két figyelmeztető jelzés kapcsolódik. Az elsőfokú viharjelzés 6 Bft-tól érvényes, amikor a vízi járművek csak 200 méterre mehetnek a parttól, míg 8 Bft-tól a viharjelzés másodfokúvá emelkedik, amikor a vízi sporteszközök egyike sem használható (OMSz 2015). Ez a skála nagyon fontos az amatőr windsurf-ösök számára, de minden vitorlázónak figyelembe kell vennie.

emlékezzenek vissza a közelmúltbeli, legélvezetesebb vízisport-élményükkel kapcsolatos gondolataikra és érzéseikre. Azt az instrukciót kapták, hogy úgy értelmezzék az állításokat, hogy ezeket az élményeket részben, egész idő alatt vagy egyáltalán nem tapasztalhatták a sportolás során. A 20 itemből álló kérdőívben a flow állapot két dimenzióját, a „*Kihívás-készség egyensúlyt*” (11 item), valamint az „*Egybeolvadás a feladattal*” faktort mértük (9 item). Elmagyaráztuk, hogy nincsenek helyes vagy helytelen válaszok, és hogy az egyes gondolatok vagy érzések gyakoriságának függvényében kell válaszolniuk az általuk tapasztaltaknak leginkább megfelelő válasz megjelölésével. Ezeket a válaszokat Likert típusú skálán (1-5) rögzítettük, ahol az „1 = egyáltalán nem illik rám, 2 = nem illik rám, 3 = semleges, 4 = illik rám és 5 = nagyon illik rám” válaszopciók közül választhattak. A flow-élmény során a társas körülmények is megvilágításra kerültek.

(5) Végül a sportmotivációt a Sportmotivációs Skála (SMS-28; Tsang és mtsai 2005) magyar nyelvű adaptációjával vizsgáltuk. Ennek a skálának a validálása nem történt meg azon későbbi kutatók által sem, akik alkalmazták a skálát (Szemes és mtsai 2016, Szemes és mtsai 2017). A skála átdolgozott, magyar nyelvű verzióit (H-SMS, SMS-II) csak jelen kutatás adatfelvételének megkezdését (2015) követően validálták: a magyar nyelvű Sportmotivációs Skálát (H-SMS) Paic és munkatársai (2018), illetve a Sport Motivációs Kérdőív-II-t (SMS-II) Smohai és mtsai (2021). A skála 28 tételből áll, és összesen hét alskálát tartalmaz, beleértve az intrinzik motiváció három típusát (intrinzik motiváció a megismerésre, intrinzik motiváció a teljesítésre és intrinzik motiváció a stimuláció megtapasztalására), az extrinzik motiváció három típusát (külső szabályozás, introjekció és azonosulás) és az amotivációt (Deci és Ryan 2002, Ryan és Deci 2000, Vallerand 1997). Az SMS-28-ban a vizsgálati személyeknek egy hétpontos Likert-típusú skálán kell jelezniük az egyes önbevallási tételekkel való egyetértésüket, amely 1-től: „egyáltalán nem értek egyet”, 7-ig: „teljesen egyetértek” válaszlehetőségekig terjedt.

4.3.3. Vizsgálati módszerek

4.3.3.1. A kérdőíves kutatásban alkalmazott skálák (SMS-28, FÁK, Ahola-modell) megbízhatósági és illeszkedési vizsgálata

A vízisport-turisták körében kitöltött kérdőívből beérkezett adatokat SPSS.25 és JASP segítségével elemeztük. Az első vizsgálatához tartozó kérdőívben három skálát

alkalmaztunk (12. táblázat). Mindhárom skála esetében az illeszkedés vizsgálatára megerősítő faktorelemzést (CFA) végeztünk a JASP program segítségével, a megbízhatóság mérésére pedig reliabilitás vizsgálatot futtattunk le az SPSS.25 segítségével. A CFA modell illeszkedés vizsgálatánál az abszolút illeszkedés mutatójaként az RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation $\leq 0,08$) és az SRMR-t (Standardized Root Mean squared Residual $\leq 0,08$), míg a relatív illeszkedés mutatójaként a CFI (Comparative Fit Index $\geq 0,90$) és a TLI (Tucker-Lewis Index $\geq 0,90$) alapján értékeltük az alkalmazott skálákat. A CFA értékelése során szintén fontos illeszkedésmutató a Khi-négyzet próba és a szabadságfok hányadosa, az ún. standardizált Khi-négyzet érték (χ^2/df), melynek 5 alatti értéke jó modell illeszkedést mutat (Bollen 1989). Az összehasonlíthatóság miatt mindhárom skála esetében a kiinduló modell mutatóit riportoltuk, a „modification indices” kovariancáinak alkalmazásával a skálák illeszkedése tovább javulna (12. táblázat).

12. táblázat: A kutatásban alkalmazott skálák illeszkedési mutatóinak vizsgálata a vízisport-turisták mintáján felmérve a JASP szoftver alapján (n=297)

Rövid név	Skála	Itemek száma	Dimenziók száma	χ^2/df	RMSEA	SRMR	CFI	TLI
Ahola modell	5	12	4	3,818	0,097	0,072	0,899	0,861
FÁK	5	20	2	4,165	0,103	0,089	0,800	0,775
SMS-28	7	28	7	3,203	0,086	0,073	0,806	0,777

A megbízhatóság mutatójaként a Cronbach alphát vettük alapul ($\alpha \geq 0,60$), melyet az SPSS.25 programmal számoltunk ki. Mindhárom skála esetében megfelelőek voltak a reliabilitás mutatói, kivéve az Ahola modellben az utazási motiváció egyik alskálája, a „*Személyes jutalmak keresése*” faktor esetében, ahol 0,482 volt a Cronbach Alpha értéke (13. táblázat). A vizsgált mintán (n=297) a 7. item („*Mesélni másoknak az élményeimről.*”) törlése esetén a Cronbach Alpha értéke 0,570-re javulna, ezáltal megbízhatóbb képet mutatna a „*Személyes jutalmak keresése*” dimenzióról, ezért javasolt ezt elhagyni olyan esetekben, amikor a cél az irodalmi struktúra visszaigazolása.

13. táblázat: A kutatásban alkalmazott skálák reliabilitási mutatóinak vizsgálata a vízisport-turisták mintáján felmérve SPSS.25 szoftver alapján (n=297)

név	Skála	Itemek	Dimenziók neve	Cr- α^{**}
Ahola modell	5	12	Menekülés a személyes környezetből	0,670
			Menekülés az interperszonális környezetből	0,765
			Személyes jutalmak keresése*	0,570*
			Interperszonális jutalmak keresése	0,867
			Teljes Ahola-modell	0,777
FÁK	5	20	Kihívás-készség egyensúly	0,902
			Egybeolvadás a feladattal	0,718
			Teljes FÁK	0,847
SMS-28	7	28	Belső motiváció a tudás megszerzésére	0,786
			Belső motiváció a tökéletességre	0,773
			Belső motiváció az élvezetkeresésre	0,763
			Külső motiváció: identifikált	0,733
			Külső motiváció: introjektált	0,766
			Külső motiváció: külső szabályozás	0,755
			Amotiváció	0,802
			Teljes SMS-28	0,879

Megjegyzés: * A 7. item törlése esetén. ** Reliabilitás küszöbértéke: $Cr-\alpha \geq 0,60$

4.4. MÁSODIK KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT: SPORTMOTIVÁCIÓ VIZSGÁLATA

A sportmotiváció eltérő életkori mintázatainak vizsgálata kulcsfontosságú a szabadidős és versenysportolók viselkedésének megértésében. A két csoport közötti különbségek feltárása érdekében az első kérdőíves vizsgálatban a kizárólag szabadidős céllal vízi sportokat űző sportturisták (n=282) eredményeit összevetettük a versenysportolók (n=42) eredményeivel a H2 hipotézis tesztelése érdekében.

H2: Mind a szabadidősport, mint a versenysport területén a fiatalabb résztvevőkre jellemzőbb az intrinzik tökéletességre való törekvés, valamint az identifikált szabályozáshoz kötődő extrinzik motiváció magasabb szintje, mint az idősebbekre.

4.4.1. Harmadik vizsgálati minta: versenysportolók (n=42)

A minta jellemzésénél fontos kiemelni, hogy ez a vizsgálat kizárólag küzdősportolókra, azon belül is birkózókra terjedt ki. Emiatt az eredmények más sportágak versenyzőire

való általánosítása csak korlátozottan lehetséges. Korábbi kutatások (Szemes és mtsai 2016) több sportág versenysportolóinak vizsgálata (taktikai, állóképességi, művészi-és küzdősportok) során kimutatták, hogy a küzdősportolók rendelkeztek a legmagasabb belső motivációval. A vizsgálati összehasonlítás szempontjából lényeges volt, hogy a szabadidős vízisportolók körében is kimagasló belső motiváció figyelhető meg, különösen a windsurf-ös közösségben (Modroño és Guillén, 2016). Ennek megfelelően a küzdősportolókat releváns összehasonlítási alapnak tekintettük a szabadidősportolói minta (n=282) eredményeinek értékeléséhez. A két csoport közötti különbségek vizsgálata lehetőséget biztosít a sportmotiváció életkori és sportági sajátosságainak mélyebb megértésére.

A küzdősportolókra vonatkozó adatfelvétel a nemzeti birkózó válogatott edzőtáborában történt 2015 júliusában egy edzés után, ahol 59 leigazolt férfi birkózót vontunk be a vizsgálatba, de a hiányzó adatok miatt végül csak 42 fős férfi minta adatai kerültek elemzésre. Minden kutatásban résztvevő személy valamelyik hazai sportegyesület leigazolt versenyzője volt (3 budapesti és 20 más régióhoz tartozó egyesület). A mintát három korosztályi csoport alkotta, két ifjúsági: 10-19 évesek (n=12), 19-25 évesek (n=15); és egy felnőtt csoport: 25-28 évesek (n=15). Ezek az életkori csoportok – az eltérő kontextus okán – nem fedik le teljes mértékben a vízisportolói minta (n=282) életkori megoszlásait (14-23, 24-29, 30-39-40-49, 50-59 évesek és 60 év felettiek), de az életkor előrehaladtával megjelenő tendenciák összevetésére alkalmasak.

4.4.2. Vizsgálati módszer

A kérdőív kitöltés típusa papír-ceruza formátum volt, melyet az edzőtábor alkalmával, kérdezőbiztos segítségével töltöttek ki a résztvevők. A tanulmányban való részvételhez szükséges írásos beleegyezés megszerzése után a résztvevők az adatgyűjtők felügyelete alatt töltötték ki a kérdőívet. A kutatásban a Sportmotivációs Skála magyar nyelvű adaptációja (SMS-28, Tsang és mtsai 2005) szolgált mérőeszközként, amelyet a szabadidősportolókkal felvett kérdőívben is alkalmaztunk (12.2. melléklet), így lehetőség nyílt az adatok összevetésére. Az adatok kiértékelése ennél a vizsgálatnál az SPSS.21 szoftverrel történt. Az eredeti SMS-28 kérdőív belső konzisztenciája 0,74 és 0,80 között van, így megbízható mérőeszköznek tekintettük.

4.5. HARMADIK KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT: A TURISTÁK INTERPERSZONÁLIS BIZALOM SZINTJE SZERINTI VIZSGÁLATA

Míg a 4.3. fejezetben a sportmotiváció és a flow-élmény szerepét vizsgáltuk a vízisport-turizmusban, az utolsó vizsgálat keretében a turizmus egy szélesebb aspektusára térünk át. A harmadik kérdőíves vizsgálat célja, hogy feltárja a turisták szálláshelyválasztási preferenciáit és azok kapcsolatát az interperszonális kapcsolatok keresésével, különös tekintettel a közösségi gazdaság által kínált alternatív szállásformákra.

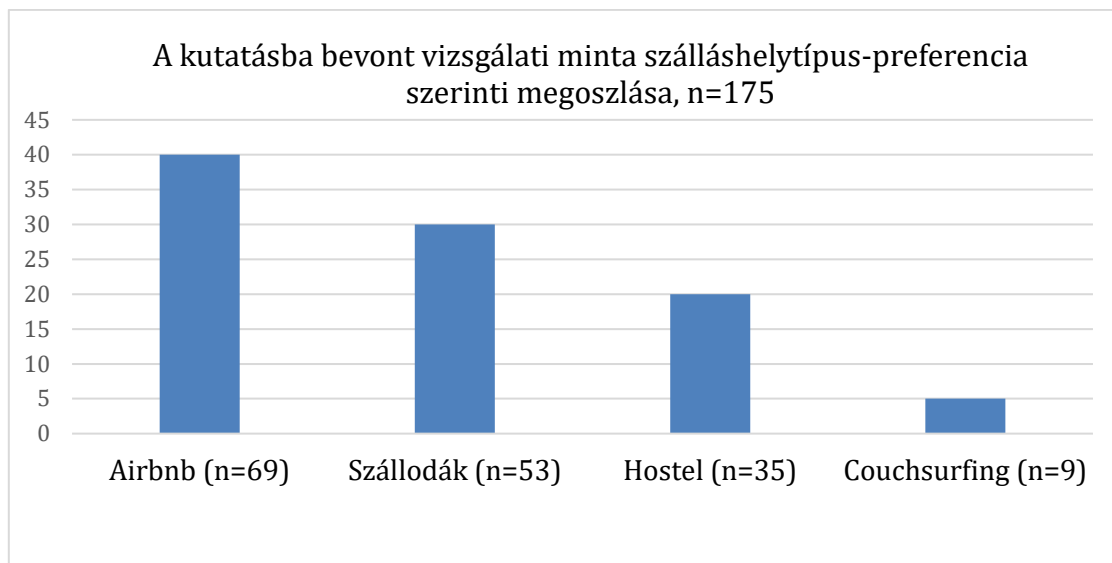
H7: Azok az utazók, akik a nem hagyományos szállástípusokat részesítik előnyben (Airbnb, hostel, couchsurfing), szorosabb kapcsolatot keresnek a helyi lakossággal, mint azok a társaik, akik utazásaik alatt inkább a hoteleket választják.

4.5.1. Negyedik vizsgálati minta: turisták felmérése (n=175)

A sportturisták mellett más turistatípusok megkülönböztetésének a lehetőségeit is megvizsgáltuk. Érdeklődésemet az *interperszonális kapcsolatok* szerepe keltette fel a sportturisztikai vizsgálati eredmények alapján, melyet a közösségi gazdaság kontextusában megfelelő kiindulópontnak tekintettünk a turisták megkülönböztetésére. Ennek feltárására hazai és nemzetközi utazók körében online kérdőíves módszerrel vettünk fel adatokat 2017 november és 2018 március között. A kérdőívet magyar és angol nyelven is terjesztettük utazással kapcsolatos online csoportokban a közösségi média felületén. A mintanagyság meghatározásakor minimum 150 fő elérésére, a szálláshelytípus szerinti megoszlásban az azonos csoportméret elérésére törekedtünk, az elemzésben pedig szálláshelytípus-preferencia szerint alkottunk homogén részcsoportokat. Az online kérdőívet összesen 175 fő töltötte ki, akik közül a couchsurfing-et és a hostel-t preferáló célcsoport a célzott online megkeresés ellenére is alulreprezentált volt a mintában. A minta 56%-a nő, 44%-a férfi. Életkorukat tekintve a fiatalok domináltak a kitöltők körében, mivel a válaszadók 48,6%-a a 25 és 34 éves korosztályból került ki, majd a 18 és 24 évesek következtek 32%-ot képviselve a teljes mintából. A 35 és 44 éves korosztály 9,1%, a 45 év feletti korosztályból 10,3%vett részt

a kitöltésben. Az adatok alapján a minta 80,6%-át az Y generációhoz⁷ tartozó, 18–37 éves korosztály teszi ki (Brosdahl és Carpenter 2011). A kérdőívet angol nyelven is terjesztettük, ezért lehetőség nyílt a nem Magyarországon élők számára is a kutatásban való részvételre. A couchsurfing egy nemzetközi közösség, ezért fontosnak tartottuk, hogy a kérdőív elérhető legyen angol nyelven is. A kitöltők lakóhely szerinti megoszlása alapján a minta 76%-a Magyarországon él (n=133), a nemzetközi kitöltők (24%, n=42) közül a legtöbben az USA-ban (4,6%), Angliában (3,4%), Csehországban (2,9%) és Portugáliában (2,3%) élnek. A nem, életkor és származási ország szerint elkülönített válaszok vizsgálatát a kis minta elemszám miatt nem tartottuk indokoltnak. A vizsgálati minta nem reprezentatív, így az eredmények nem általánosíthatók a bemutatott szálláshelytípusokat választó populációkra. A kutatás céljához igazodva az eredményeket a vizsgálatba bevont minta csoportokra osztásával elemeztük ki. Csoportosító változóként a válaszadó által az utazásai alatt preferált szálláshelyet használtuk. A válaszadók négy kategóriából választhatták ki az általuk preferált szállástípust: 3–5 csillagos szálloda, Airbnb, hostel, illetve couchsurfing szálláshely. Az adatok kiértékelésénél a hostel-ek és a couchsurfing-et preferáló személyek egy csoportosító változóba kerültek (n=44) az interszempionális bizalmon alapuló irodalmi kutatások alapján. A csoportosító változó azt mutatja, hogy a válaszadók az Airbnb szállásokat preferálják leginkább (69 fő, 40%), majd a szállodák következnek (53 fő, 30%) és végül az ifjúsági hostelek (35 fő, 20%) és a couchsurfing (9 fő, 5%) a legkevésbé népszerű (5. ábra).

⁷ Az Y generáció, vagy másnéven a milleniálok tagjai közé az 1980 és 1999 között születetteket soroljuk (Brosdahl és Carpenter 2011). Az Y generációt a legértékesebb utazási szegmensként tartják számon, mivel jobban tolerálják a sokszínűséget, a különböző életstílusokat és a multikulturalizmust, mint a korábbi nemzedékek (Huang és Petrick 2010).

5. ábra: A kutatásba bevont vizsgálati minta szálláshelytípus-preferencia szerinti megoszlása (n=175)

4.5.2. Vizsgálati módszer

E kutatásban a közösségi gazdaságra vonatkozó véleményeket és attitűdöket újszerű megközelítésben – szálláshelytípus-preferenciák szerint kialakított fogyasztói szegmensek körében – vizsgáltuk. A hipotézis-vizsgálatához kvantitatív kutatási módszert választottuk annak érdekében, hogy kimutathatóak legyenek a csoportok közötti szignifikáns különbségek. Az online kérdőívben a demográfiai adatokra, az utazási szokásokra, valamint a bizalomra és a közösségi gazdaságra vonatkozó nyitott és zárt kérdések szerepeltek. A kérdőívben szerepelt egy, az utazással és a közösségi gazdasággal kapcsolatos blokk, melyben az interperszonális bizalom témakörében fogalmaztunk meg értékelendő állításokat. A válaszoknál 1-től 5-ig terjedő Likert-skálát alkalmaztunk az egyetértés mértékének mérésére, ahol „1=egyáltalán nem értek egyet, 2=kevésbé értek egyet, 3=nem tudom eldönteni, 4=többnyire egyetértek, 5=teljes mértékben egyetértek” volt. Az adatok kiértékelése SPSS.15 szoftverrel történt, a leíró statisztika után a csoportátlagok összehasonlítására egyszempontos varianciaanalízist alkalmaztunk.

5. EREDMÉNYEK

5.1. A FÖLDRAJZI KÖRNYEZET JELENTŐSÉGE A SPORTTURIZMUSBAN: EGY BALATONI VÍZISPORT KÖZPONT VIZSGÁLATA (K1)

Az első kutatási kérdés (K1) keretében azt vizsgálom, hogy **milyen speciális környezeti összetevők ismeretére van szüksége egy hazai sportturisztikai szolgáltatónak a szabadtéri vízi sportok optimális-élményként való biztosításához?** Jelen fejezetben a földrajzi környezet elemeinek jelentőségét terepkutatás keretében elemzem a személyes, résztvevői megfigyelés módszerével (Radel 2018), melyet szekunder (irodalmi) források bevonásával is megerősítetek. A terepkutatás eredményeinek (Nagy és Bánhidi 2015) ismertetésével az a célom, hogy szolgáltatói nézőpontból tárjam fel a hazánkban is egyre népszerűbbé váló vízisport-turisztikai tevékenységek (Jászberényi és mtsai 2022) optimális-, azaz flow-élménnyé (Csíkszentmihályi 1990) válásában szerepet játszó környezeti elemek szerepét.

5.1.1. A vízisport központ profilja és infrastrukturális környezete

A terepkutatás során vizsgált létesítmény elsődleges profilja a vitorlás-és windsurf sportágak oktatása táborok és tanfolyamok keretében, de emellett SUP, kajak, és vitorlás vízisport-eszközök (katamarán, windsurf) és jollek (jogosítvány nélkül vezethető sportos kisvitorlások) bérbeadásával, továbbá SUP jóga oktatással is foglalkozik. A szolgáltatások széles spektrumot fednek le az egyéni rizikóvállalás lehetséges mértékének tekintetében is: a vízisport központ a legnagyobb kihívást jelentő katamaránozástól kezdve, a windsurf-özésen, a jolle-vel való vitorlázáson és a SUP túrázáson keresztül, a relaxáló hatású SUP-jóga foglalkozásokig szerteágazó szolgáltatási palettát kínál, ennek köszönhetően többféle sportturista-típust is vonz. A létesítmény mindenki számára nyitott és hozzáférhető, ami nemcsak kedvező földrajzi elhelyezkedésének köszönhető, hanem a centermenedzser üzleti koncepciójának is, aki arra törekszik, hogy a teljesen kezdők számára is minőségi sportélményeket nyújtson a vízi sportágak alapjainak oktatása során. E tényezők együttesen azonban igen heterogén igényekkel és kompetenciával rendelkező vendégkört eredményeznek, amely számos kihívást vet fel. A vállalkozást a nyitás óta folyamatos infrastruktúra-és szolgáltatásfejlesztés jellemzi, ami azt a trendet követi, hogy az aktív pihenést választó vendégek számára az egyik legjelentősebb rekreációs színtér a

vízpart és az ehhez kötődő vízisport-tevékenységek (Bánhidi 2013, Hatimi és mtsai 2020, Jarratt és mtsai 2022, Jennings 2007, Stott 2019).

A vizsgált vállalkozás a Balaton déli partján, Balatonföldváron, Budapesttől 120 km-re található, 2010 óta működik. Infrastrukturális környezete kimondottan kedvező, az M7-es autópálya és az Intercity vasúti megállóhely lehetővé teszi, hogy a fővárosiak számára körülbelül 1-1,5 óra alatt elérhető legyen a helyszín. Elhelyezkedésének különlegessége, hogy a szomszédos Szántódhoz esik a legközelebb a túlpárt (mindössze 1,6 km-re), mely a déli parti települések között előnyt jelent a vitorlás turizmus résztvevői számára. A két part közelsége, túl azon, hogy a rév segítségével könnyedén megközelíthető a Tihanyi-félsziget, a sportolók biztonsága és a Hajózási Szabályzat (HSz 2011) betartása szempontjából is fontos. Mivel a Balaton két partja között feszülő távolság átlagosan 8 km és a Hajózási Szabályzat (2011) szerint vitorlás vízi sporteszközzel, azaz windsurf-fel, strandkatamaránnal, illetve vitorlás csónakkal nyugodt időben is legfeljebb csak 1500 méterre lehet eltávolodni a parttól, egyértelművé válik a Szántód-Tihany közötti útvonal kitüntetett népszerűsége.

5.1.2. A vízisport központ természeti környezete

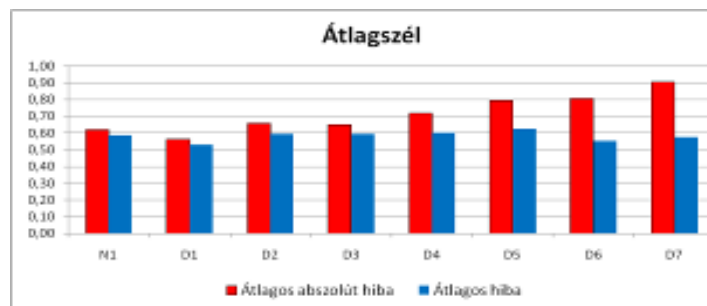
Az első kutatási kérdés (K1) a sportturizmus környezeti elemei közül a legszorosabban a természeti környezethez kapcsolódik, mivel az aktív sportturisták számára a természeti elemek dinamikus változása lehet a legnagyobb hatással az optimális-élményt létrehozó kihívásokra és készségekre. A K1 problémafelvetése abból a személyes megfigyelésből fakad, hogy a vízi sportközpontba érkező, rekreálódni vágyó vendégek jelentős része a Balatont egy óriási, homogén „játszótérnek” tekinti, amit kedve szerint használhat az általa jól – rosszul kezelt sporteszközzel. A sportközpont alkalmazottai, oktatói napi szinten szembesülnek olyan kérdésekkel, melyek a fogyasztói oldal felületes ismeretére és hiányos felkészültségére engednek következtetni ennek a vízi „játszótérnek” a természeti környezetéről. Jellemző konfliktusforrás a vendégek és a szolgáltatók között, hogy a vendégek nem tudják előre reálisan felmérni saját tudásukat, jártasságukat (készségeiket), azonban nem fogadnak el oktatást vagy segítséget a vízi sporteszközök használatában. A dinamikusan változó időjárás (kihívások) miatt a rosszul megítélt saját készségek szintje (Bánhidi és mtsai 2024) közvetlenül veszélyes szituációkba is sodorhatja a résztvevőket. Emiatt van nagy felelőssége a szolgáltatóknak és annak, hogy átfogó ismerettel rendelkezzenek a természeti környezetről. Szakképzett vízisport oktatók

bevonásával továbbá nagyobb eséllyel jöhet létre az optimális-élmény, mivel ők változatos eszközrendszerrel tudják „menet közben” is módosítani a kihívások és készségek egyensúlyi állapotát, ami a flow-csatornába való belépés egyik előfeltétele (Magyaródi 2016).

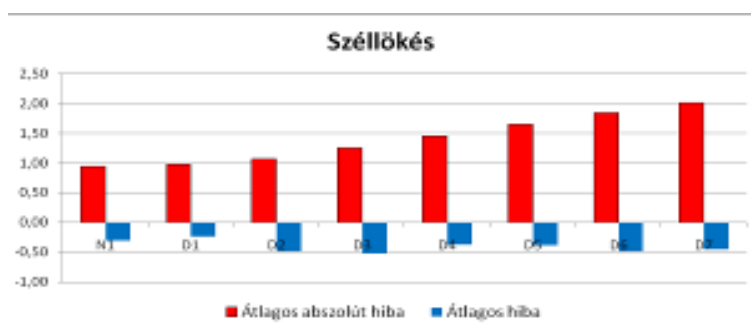
A vízisport központba szörfözni, vitorlázni érkező vendégek leggyakrabban a közeljövőben várható szélerősség felől érdeklődnek, sok esetben függetlenül attól, hogy az érkezésük pillanatában éppen tökéletes körülmények vannak a vízreszállásra. A szolgáltatónak pedig a lehető legprecízebb válasszal kell szolgálni erre a kérdésre, melyben a HungaroMet⁸ térképes modell előrejelzése nyújthat támpontot. A szeles sportokat űzők azonban gyakran tapasztalják, hogy a szélelőrejelzések nem válnak valóra; a weboldalak gyakran alul-vagy felülbecsülik a várható szelet. A szélelőrejelző rendszerek megbízhatóságának, mérési technikájának megismerése céljából 2015 augusztusában felkerestem az Országos Meteorológiai Szolgálatot. Mandl Éva meteorológus, az OMSz Szolgáltatási Osztályának munkatársa rendelkezésemre bocsájtotta az OMSz verifikációs jelentését a 2014-es évre hazánkra vonatkozóan, melyhez a következő magyarázatot fűzte hozzá (6. és 7. ábra):

„A verifikációs eljárás során a mért adatot hasonlítjuk össze az előre jelzettel. A meteorológiai állomásokon mért értékeket területileg átlagoljuk, ez képezi az összehasonlítás alapját. A diagramok vízszintes tengelyein az előrejelzett időszakok szerepelnek (N1 – 1. éjszaka, D1 – 1. nappal, D2 – 2. nap, stb.). Az átlagos hibák esetén csupán az előrejelzett és mért értékeket hasonlítjuk össze, az abszolút hiba számításánál ennek a különbségnek az abszolút értékével számolunk. Utóbbi esetben kiküszöbölhető, hogy a pozitív és negatív hibák kiegyenlítsék egymást, viszont eltűnnek az esetleges alá- vagy fölébecslések (OMSz 2014).”

⁸ (<https://met.hu/idojaras/tavaink/balaton/> Letöltés: 2024.03.11.). 2024.01.01.-től az OMSz, vagyis az Országos Meteorológiai Szolgálat feladatait a HungaroMet Magyar Meteorológiai Szolgáltató Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság látja el.

6. ábra: Átlagszél: szélelőrejelzések verifikálása 2014-re Magyarország térségére (OMSz 2014)

7. ábra: Széllökés: szélelőrejelzések verifikálása 2014-re Magyarország térségére (OMSz 2014)

A napi működés során a vízisport központ dolgozóinak fontos figyelemmel kísérni a viharokat előrejelző csapadékmozgást is a radar videó segítségével, hogy időben jelezni tudják a vízre szállóknak, hogy meddig merészkedhetnek. A széles sportokkal foglalkozó vállalkozások számára kiváló lehetőséget jelent, hogy webkamerán keresztül saját telephelyük vízfelületét élőben és visszamenőleg is meg tudják jeleníteni a régi és új, potenciális kliensek számára. Az Időkép nevű cég szolgáltatásai között megtalálhatók a felhasználók által feltöltött észlelések is. A vízisport centrum számára a cég segítséget nyújtott a másodperc alapú szélmérő állomás és webkamera telepítésében. A mérőállomáson keresztül így egész éven át rögzítésre kerül az alapszél és a széllökés km/h-ban.

A Balatoni Vízirendészeti Rendőrkapitányság kollégái a Beaufort-fokozatnak megfeleltethető első- és másodfokú viharjelzések életbelépésétől kezdve megkezdik a Balaton belső részein tartózkodó vitorlázók figyelmeztetését, vagy – a Hajózási Szabályzat megsértése esetén – büntetését. A Beaufort-skála (Huler 2004) szerinti

szélerősséget a HungaroMet a viharjelző rendszer három állásával köti össze, és ez alapján szabályozza a vitorlás csónakok és vízi sporteszközök közlekedésének lehetőségeit.

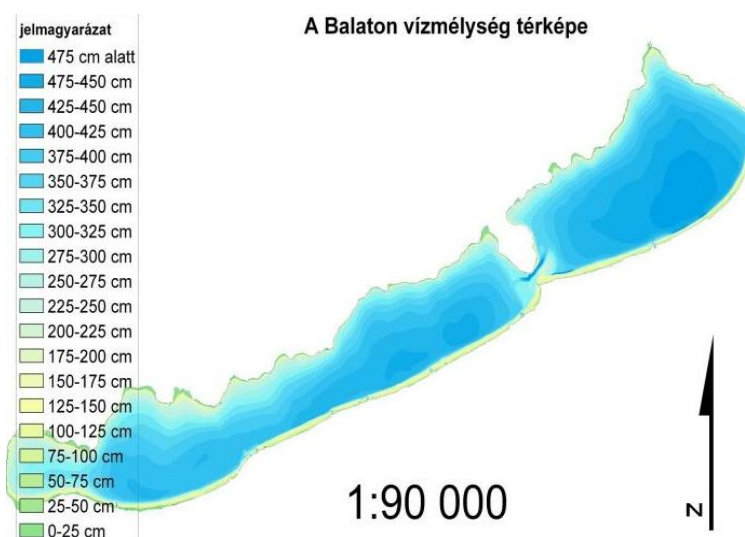
A vízi sportolók számára élményelemként vagy nehezítő körülményként megjelenő szél és hullámozás tudományos igényű vizsgálatával a műszaki és a földrajztudományok foglalkoznak (Kiss 2015, Török 2010). A sportturizmus kutatásába a természeti környezet sporttevékenységre gyakorolt hatásának megismeréséhez ezért e tudományterületek bizonyos mértékű integrálása indokolt. A Balatonon, mivel nincsen állandó széljárás, a szél iránya és erőssége egy napon belül többször is megváltozhat. A szemesi medencében az uralkodó szélirány az északi és észak-nyugati. Ezek a legerősebb szelek, melyek hidegfrontok, zivatarok esetén hirtelen szélerősödéssel járnak (Dövényi 2010). Balatonföldvár helyi jellegzetessége, hogy amikor erőteljes a nappali felmelegedés, valamint szép, nyugodt idő van (anticiklon), a szárazföld és a víz hőmérsékleti különbsége miatt a délelőtti órákban jó esély van a Tihanyi félsziget felől érkező kellemes, jól vitorlázható észak-keleti termikus szélre. Balatonföldvár esetében a „tihanyi csöböl” fújó keleti szél nem jár olyan nagy hullámokkal, mint az északi vagy nyugati szelek. Ennek oka, hogy a hullámok magasságát a meghajtási hossz (a szélirány mentén a szemben lévő partig mért távolság) határozza meg. A hullámok tetején megjelenő apró barázdákat a szél átmeneti felerősödését jelző „pöffök” okozzák (Holcsa 1983).

A tavak a jellemző hullámhossz és vízmélység aránya alapján sorolhatók három csoportba: mély, átmeneti és sekély tavak. A Balaton a sekély tavakhoz tartozik, ahol a mély tavakkal ellentétben a mederfenék hatással van a hullámozásra, mivel a vízmélység felső korlátot szab a hullámmagasságnak (Török 2010). A hullámok terjedését a kezdő szörfösök gyakran használják tájékozódási pontként a szél irányának megállapítására. Ez azonban csalóka lehet, hiszen a tó partközeli részein ezt nem csak a szélirány határozza meg. Két fontosabb jelenséget is figyelembe kell venni. A refrakció (hullámelhajlás) azt jelenti, hogy a sekélyebb vízbe érve lelassuló hullámok a mélységvonalakkal párhuzamossá válnak, így a partot már bekanyarodva érik el. A diffrakció (félkörívesen széttartó hullámfrontok) jelensége szerint, ha egy hullámnak a terjedési irányára merőlegesen, kis résen kell áthaladnia, akkor az árnyékolt részek felé is szét fog terjedni. Ez figyelhető meg nyugati szél esetében a Tihanyi-félszigeten (8. ábra) vagy a kikötők bejáratánál (Török 2010).

8. ábra: A Tihany-félsziget okozta diffrakció (Török 2010)

A Balaton vízmélység térképe (9. ábra) alapján ellentmondásosnak tűnik a sekély jelző a déli partra vonatkozóan, hiszen épp a déli part előtt kezd el hirtelen mélyülni a tó. A meder a Balaton teljes területén az északi partról a déli part felé egyenletesen lejt, a víz legmélyebb része a déli parttól 500-1000 méterre található homokpad, a marás közelében található, ami jól felismerhető a hullámok megváltozott formájáról. A tó legnagyobb mélysége 4-5 méter, így a felborult hajók árbóca szinte mindenhol leér. Ez alól kivételt csak a 11 méter mély Tihanyi-kút jelent, melynek keletkezése máig nem tisztázott. (Kiss 2015).

9. ábra: A Balaton vízmélység térképe (Zlinszky és mtsai 2008)

A Tihany-Szántód közötti szűkület vízmélysége nagy változatosságot mutat. Északi része, a Tihanyi-kút árokvonala a vitorlázók számára biztonságosabb, mélyebb útvonal, melyet bójasor jelöl (tihanyi cső), a déli részen a homokpad-rendszer egy mélyen benyúló sekélyebb rész, mely a nagyobb merüléssel rendelkező vitorlás hajók számára kerülendő terület. Ennek oka, hogy a félszigetről lebukó északi szelek ferdén érik el a déli partot, így a hullámozás a homokszemeket Balatonföldvár és Zamárdi felől visszavezeti Szántód irányába (9. ábra), melyek itt lerakódva kialakítják a turzasháromszöget (Kiss 2015).

A fejezetben bemutatott természeti környezet elemeinek komplex ismerete elengedhetetlen feltétele a sportturisták biztonságos kiszolgálásának és az optimális-élmény megtapasztalásának. A résztvevői megfigyelés alapján megállapítottam, hogy a vendégek nagyon sok esetben nem tudják megfelelően felmérni a bemutatott természeti környezet elemeinek esetleges rizikóit; ezért a szolgáltatóknak kell kontrollt gyakorolni és felelős döntést hozni mind az oktatás, mind az eszközkiadás tekintetében.

5.1.3. A vízisport központ társadalmi-gazdasági környezete

A sportturisztikai tevékenység társadalmi környezete alatt azt értjük, hogy egy adott sportág milyen tradíciókkal, szabályozókkal rendelkezik egy turisztikai régióban. A társadalmi környezet ismeretében feltárul, hogy a résztvevők (turisták) mely sportturisztikai szolgáltatókkal tudnak kapcsolatba lépni egy bizonyos sportágban. A gazdasági környezet pedig a sportturisztikai termékek keresleti-kínálati viszonya által létrejövő piaci helyzetet jelenti (Bánhidi 2007).

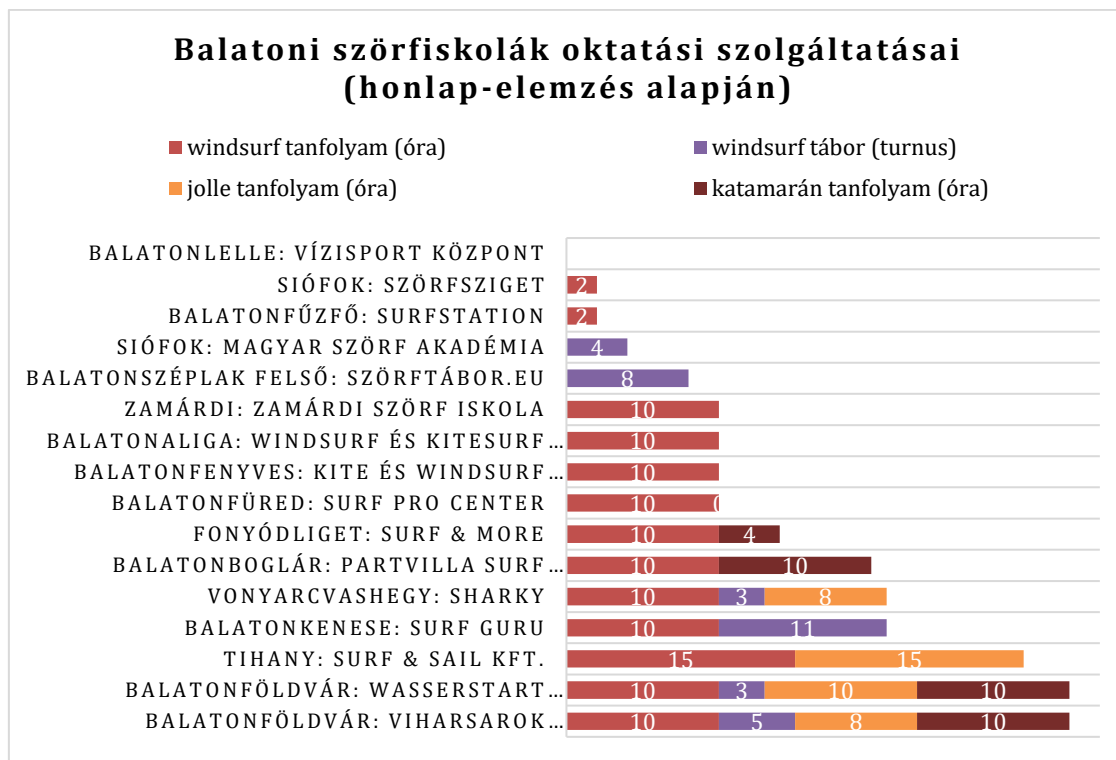
A K1 vizsgálata érdekében a személyes, résztvevői megfigyelés mellett honlapelemzést is végeztem a 2015-ben működő balatoni vízisport központok beazonosítása érdekében. A vállalkozás konkurensainak vizsgálata azért fontos, mert az optimális-élmény érdekében a vizsgált vállalkozás más szolgáltatókat is kiejánlhat, ha az ügyfél elvárásainak a konkurens jobban megfelel. Emellett saját versenyképességének, piaci pozíciójának megítélése miatt is figyelemmel kell tartani a piaci környezetet. A Balaton régióban a vizsgált időszakban, 2015 októberéig 16 db szörfiskola működött (10. ábra).

10. ábra: A balatoni szörfiskolák elhelyezkedése a 2015-ös nyári szezon adatai szerint
 (Bahart Zrt. térképe és honlap-elemzés alapján)

A honlapelemzés alapján a 2015 októberéig működő 16 db vállalkozás más-más struktúrában alakította ki ajánlatait, így az árak összehasonlításakor nem volt lehetőségem mindet megvizsgálni. A vállalkozások – reagálva a kereslet-kínálat helyi viszonyaira – eltérő konstrukcióban hirdették meg tanfolyamaikat. Így például a szörfoktatás megszervezése a Club Tihanyban összefüggő 5 napot vesz igénybe, míg Siófokon, a Szörfszigeten csak 2 órás oktatásra volt lehetőség (11. ábra).

A 11. ábrán látható összevetés alapján kirajzolódik, hogy az oktatáshoz kapcsolódó szolgáltatásokban a 2015-ös szezonban a balatonföldvári Viharsarok Vitorlás Központ kínálta a legtöbbféle programot. Fontos megjegyezni, hogy a sporteszközök oktatása speciális szakmai jártasságot és tudást, vagy másnéven *szubkulturális tőkét* (Bourdieu 1978) igényel, ami emelheti az erre a piacra való belépési küszöböt. A tanfolyam-kínálat alapján megfigyelhető bizonyos szakosodás a szörfiskolák piacán: a maximum 2 órás tanfolyamot hirdető cégek esetében a magánórák és a legmodernebb felszerelések dominálnak, míg a legtöbb szereplő a nemzetközi oktatásmódszertani ajánlások alapján a min. 4 - max. 10 órás kezdő csoportos tanfolyamot kínálja. Látható, hogy bizonyos szereplők csak a gyerektáborok szervezésével foglalkoznak, ők azonban az utánpótlásnevelésre is kiemelt hangsúlyt fordítanak (pl.: MSzA). Az ábrán a bérelhető vízi sporteszközök azért nem szerepelnek, mivel a konkurensnél történő személyes megjelenésre nem nyílt lehetőségem.

11. ábra: Balatoni szörfiskolák oktatási szolgáltatásai (honlap-elemzés alapján)

A magasabb ár kialakítására az alábbi tényezők jogosíthatják fel a vállalkozókat:

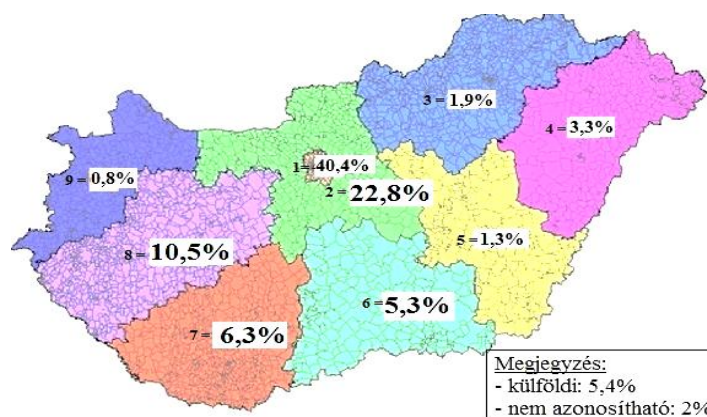
- földrajzi fekvés miatt monopol piaci helyzet, külföldi kereslet (pl.: Tihany, Surf & Sail Kft)
- letisztult oktatásmódszertan, magas szakmai színvonalú oktatás (pl.: Balatonfenyves, Kite és Windsurf Vízisport Center)
- legújabb, legmodernebb felszerelések megléte (pl.: Balatonfüred, Surf Pro Center).
- egyedi márka kialakítása, életstílus-elemekre való kiemelt figyelem (pl.: Siófok, Szörfsziget; Balatonfűzfő: Surfstation).

5.2. SPORTSZOCIOLÓGIA: A VÍZISPORT-TURISTÁK SZOCIODEMOGRÁFIAI (H1) ÉS FOGYASZTÁSI JELLEMZŐI

Első hipotézisemben azt feltételeztem, hogy a terepkutatás keretében bemutatásra kerülő vízisport központba érkező hazai aktív turisták olyan magas gazdasági státuszú férfiak, akik jellemzően a fővárosban vagy megyei jogú városokban élnek (Csapó és Gonda 2019, Törőcsik és Csóka 2018).

A település társadalmi környezete azzal is jellemezhető, hogy a nyári szezonban állandó lakosságának 10-15-szöröse érkezik üdülni, ami az exkluzív turisztikai szolgáltatások iránti keresletet is megnöveli (Integrált Városfejlesztési Stratégia 2010).

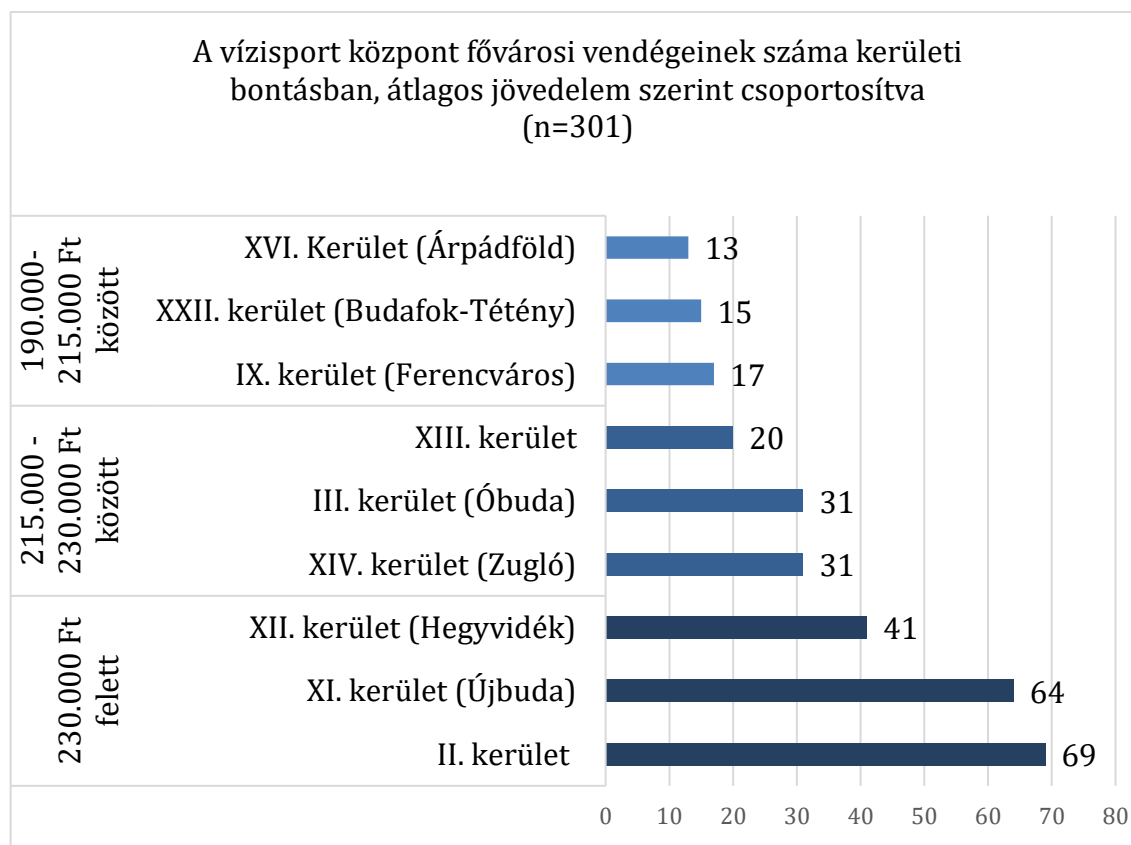
A 2015-ös nyári szezonban a sporteszközt bérelni érkező vendégek által kitöltött felelősségvállalási nyilatkozatok (n=745) feldolgozása és kielemezése alapján a többség (40,4%) a fővárosból (n=301), a budapesti agglomerációból pedig 22,8%-uk (n=170) érkezik. Ezeket követi a Zala, Veszprém, Fejér vármegye területére eső 8-as körzet, mint küldőterület, mely a bérlők 10,5%-át adja. A külföldi bérlők (n=40) 5,4%-át teszik ki a vendégkörnek a feldolgozott felelősségvállalási nyilatkozatok alapján (12. ábra).

12. ábra: A vizsgált vízisport központ főbb küldőterületeinek vármegyeszékhelyek szerinti megoszlása (n=745)

A vármegyeszékhelyek szerinti csoportosítás azt mutatja, hogy a vendégeknek 54%-a (n=399) érkezik megyei jogú városból. E felosztásban Budapestnek kiemelkedő szerep jut (40,4%, n=301). A fővárost Tatabánya (4,75%, n=35), Kecskemét (4,5%, n=34), Debrecen (4%, n=30), Szeged (3%, n=22) és Kaposvár (2%, n=15), majd Pécs (1,5%, n= 11) követi. Figyelemre méltó az a tény, hogy az ország néhány vármegyeszékhelyéről (Győr, Szombathely, Békéscsaba, Miskolc, Eger) egyáltalán nem látható kereslet.

A 13. ábra alapján elmondható, hogy a vízisport központba érkező vendégek dominánsan azokból a fővárosi kerületekből érkeznek, ahol magasabb az egy főre jutó bruttó jövedelem (Sápi 2012).

13. ábra: A vízisport központ fővárosi vendégeinek száma kerületi bontásban, átlagos jövedelem szerint csoportosítva (n=301, Sági 2012 és saját kutatás alapján)

A sporteszközt bérlők nemek szerinti megoszlásáról elmondható, hogy nagyon kiegyensúlyozatlan, a nők részesedése mindössze 17,5%. Ennek természetesen az is lehet az oka, hogy amennyiben többen bérelnek ki egy sporteszközt, úgy általában a férfiak vállalják a felelősségvállalási nyilatkozat kitöltését, amely alapján a szerző a kimutatást készítette (Nagy és Bánhidi 2015).

A vizsgált vízisport központba érkező vendégek fogyasztói csoportjai a 2010-2015 közötti nyári szezonokban végzett résztvevői megfigyelései alapján a 14. táblázatban kerültek csoportosításra.

14. táblázat: A vizsgált vízisport központba érkező vendégek fogyasztói csoportjai
2010-2015 közötti résztvevői megfigyelés alapján

Célcsoport:	Fő indíték:	Igénybevett szolgáltatás:	Előfordulásuk:	Számukra fejlesztendő szolgáltatás:
7-12 éves gyerekek	Külső, szülői indíték: gyermek lekötése, fejlesztése	1 hetes vagy 10 órás szörf / vitorlás tanfolyam	Gyermek nyári szünidejére eső előfordulás	Vitorlázáshoz, szörfözéshez kötődő játékos foglalkozások
13-17 éves fiatalok	Divatos sportág megtanulása, kortárs társaság	Szörf tábor, csoportos tanfolyamok	Egész szezonban szívesen jönnek	Bérelhető GoPro kamera, „fun”-elemek
20-30 éves hölgyek	Test-lélek egyensúlyának megteremtése. Divatos eszközök	SUP bérlés barátnővel, párral. SUP jóga óra	Hétfévente, szezononként 4-5 alkalommal	Selfness-wellness program, táborok Vendéglátóipari egység kialakítása
Fiatal, gyermek nélküli párok (Y generáció)	Közös időtöltés, harmonikus környezet	Pár órás hajóbérlés, szörf / vitorlás tanfolyam	Teljes hétfégre érkezik, rászánja az időt	GoPro kamera bérlése, bel-és külföldi szörf tábor szervezése
Több-gyermekes családok	Éves szabadság alatti családi élmény	Kajak, SUP, vitorlásbérlés	Ritka, magas jövedelmű szülők	Vezetett, hosszabb kajak, SUP túrák, közös oktatás
25-40 éves férfiak	Adrenalin növelés, kaland keresés	Katamarán / szörf oktatás-bérlés	Hétfégen, erősebb szél esetén érkezik	Vendéglátóipari egység, tároló-és széf kialakítása, haladó-bérlet konstrukciók
Szörf tároló fiatalok	Társaságban sportolás, klub-hangulat	Olcsó szezonbérlet, de alapinfrastruktúrát is használ	Gyakran, huzamosabb időt töltenek el	Külön tároló - helyiség, igénybevehető szolgáltatások tisztázása
Nyaráló-tulajdonos, Helyi lakos	Földrajzi közelség okán sporteszköz tárolás / bérlés	Szélfüggő szörf- vagy vitorlásbérlés	Társaloggni jön, nem célirányos a fogyasztása	Külön tárolóhelyiség, igénybevehető szolgáltatások tisztázása

5.3. SPORTPSZICHOLÓGIA: A SPORTMOTIVÁCIÓ VÁLTOZÁSA AZ ÉLETKOR ELŐREHALADTÁVAL (H2)

5.3.1. A sportmotiváció dimenzióinak vizsgálata különböző életkori szakaszokban vízisport-turisták körében, szabadidősportolói mintán (n=282, H2)

Második hipotézisem szerint mind a szabadidősport, mint a versenysport területén a fiatalabb résztvevőkre jellemzőbb az intrinzik tökéletességre való törekvés, valamint az identifikált szabályozáshoz kötődő extrinzik motiváció magasabb szintje, mint az idősebbekre.

A vízisport-turistáknak (n=297) szóló kérdőíves felmérés utolsó, ötödik szekciójában a sportmotivációt a Sportmotivációs Skála magyar nyelvű adaptációjával vizsgáltuk (SMS-28, Tsang és mtsai 2005). A skála 28 tételből áll, és összesen hét alskálát tartalmaz, beleértve az intrinzik motiváció három típusát (*tudás megszerzése, tökéletességre törekvés, élvezetkeresés*), az extrinzik motiváció három típusát (*külső szabályozás, introjektált szabályozás, identifikáció*), valamint az amotivációt (Deci és Ryan 2002, Ryan és Deci 2000, Vallerand 1997). Az SMS-28-ban a vizsgálati személyeknek egy hétpontos Likert-típusú skálán kell jelezniük az egyes önbevallási tételekkel való egyetértésüket, amely 1-től: „egyáltalán nem értek egyet” 7-ig: „teljesen egyetértek” válaszlehetőségeig terjed.

A második hipotézis vizsgálatának keretében az életkori csoportok és a sportmotiváció egyes alskálái közötti kapcsolatot tárom fel. A kérdőíves kutatásban felmért életkori változó ordinális skálán mért, kategóriákba rendezett változóként szerepelt, míg az egyes motivációs skálák metrikus változónak tekinthetők. Ezért az életkori kategóriák és a motivációs skálák közötti összefüggés feltárására Spearman-féle rangkorrelációt alkalmaztunk (Schober és mtsai 2018), ezt követően pedig azokat a skálákat, ahol szignifikáns korrelációt tártunk fel, független mintás t-próbával részletesebben is megvizsgáltuk.

Szignifikáns, gyenge, negatív korrelációt találtunk az életkori csoportok és a belső motiváció alskálái között: *tudás megszerzése* ($r_s = -0,138$, $p = 0,021$), *befejezettségre törekvés* ($r_s = -0,174$, $p = 0,003$) és az *élvezetkeresésnél* is ($r_s = -0,199$, $p = 0,001$); azaz a kor előrehaladása együtt jár mindhárom *belső motiváció* csökkenésével a rekreációs szintű résztvevőknél (15. táblázat). Az *amotivációs* skálával azonban gyenge, pozitív irányú kapcsolat van ($r_s = 0,130$; $p = 0,028$), azaz a kor előrehaladtával az *amotiváció*

növekszik. A külső motiváció esetében nem találtunk szignifikáns kapcsolatot az életkori csoportokkal (Nagy és mtsai 2024). A 15. táblázatban látható eredmények korrelációs együtthatói a „gyenge kapcsolat” kategóriába esnek ($0,10 < |r_s| < 0,39$), azonban Schober és munkatársai (2018) szerint a változók közötti kapcsolat szorosságának megállapításakor mindig figyelembe kell venni a kutatási kérdésnek megfelelő kontextust.

15. táblázat: Spearman-féle rangkorreláció (ρ) a sportmotiváció alskálái és az életkori kategóriák között ($n=282$)

Változók	$r_s(\rho)$	p
Belső motiváció – tudás megszerzése	-0,138*	0,021
Belső motiváció – tökéletességre törekvés	-0,174**	0,003
Belső motiváció – élvezetkeresés	-0,199**	0,001
Külső motiváció – identifikált szabályozás	-0,114	0,055
Külső motiváció – introjektált szabályozás	-0,057	0,339
Külső motiváció – külső szabályozás	-0,003	0,957
Amotiváció	0,130*	0,028

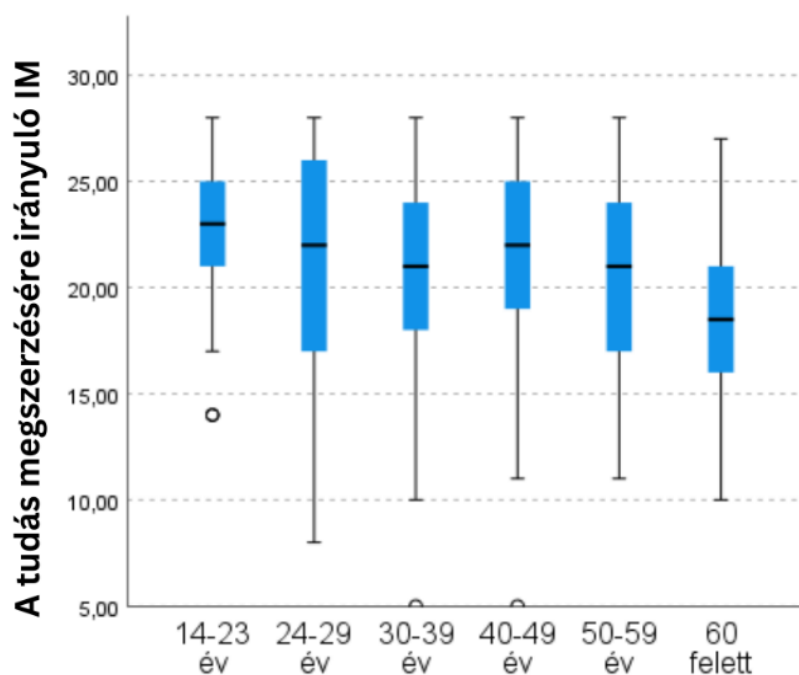
Megjegyzés: * $\rho < 0,05$ ** $\rho < 0,01$

A következő lépésként megvizsgáltuk, hogy az egyes korcsoportok között hogyan alakul az összefüggés az egyes motivációs alskálák esetében. Azon motivációs alskálák esetében, ahol a Spearman-féle korreláció szignifikáns együttlmozgást jelez (15. táblázat), kimutathatóak szignifikáns eltérések a korcsoportok között, ennek természetét pedig független mintás t-próbával ellenőriztük.

Az adatok nem mutattak normális eloszlást (12.4.3. függelék), ezért az életkori csoportok szerinti összehasonlítást nem paraméteres Kruskal-Wallis próbával teszteltük. A Kruskal-Wallis teszt nullhipotézise szerint a vizsgált metrikus változó azonos eloszlásból származik (a mediánok megegyeznek) minden vizsgált kategória esetében. Az egyes motivációs alskálákhoz kapcsolódó nullhipotéziseket és a független-mintás Kruskal-Wallis próba eredményeit a 12.4.4. függelék tartalmazza. Az életkori csoportok szignifikáns kapcsolatban vannak a *tudás megszerzésére irányuló IM* alskálával

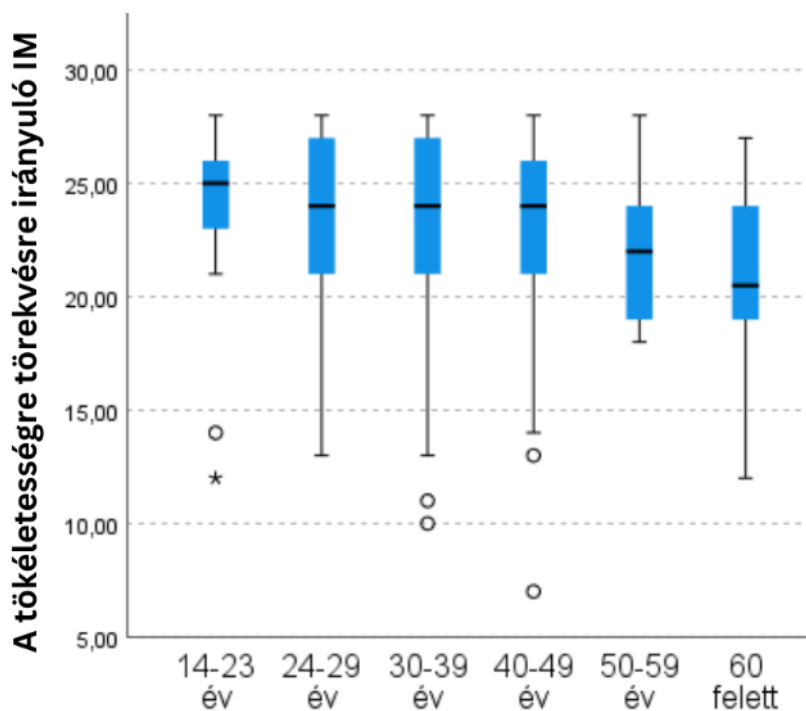
($p=0,027$), a *tökéletességre törekvés IM* – alszkálával ($p=0,018$), az *élvezetkereséshez kapcsolódó IM* alszkálával ($p=0,018$) és az *amotiváció* alszkálával ($p=0,007$). Nem találtunk szignifikáns kapcsolatot az *identifikált szabályozás EM* ($p=0,248$), az *introjektált szabályozás EM* ($p=0,795$), a *külső szabályozás EM* ($p=0,085$) alszkálákkal. Ahhoz, hogy pontosabb képet kapjunk az életkori kategóriák közötti összefüggésekről, nem paraméteres *post hoc* tesztek futtattunk azon alszkálák esetében, ahol szignifikáns összefüggést tártunk fel. A sportmotivációs alszkálák box-plot (doboz diagram) ábráin az életkori csoportok közötti tendenciák láthatók (14-17. ábra).

A *post hoc* tesztek alapján megállapítható, hogy a *tudás megszerzésére irányuló belső motiváció* esetében (14. ábra) csak a 60 év feletti korcsoport különbözik szignifikánsan minden más korosztályi csoporttól (14-23 évesektől $p=0,001$, 24-29 évesektől $p=0,010$, 30-39 évesektől $p=0,019$, 40-49 évesektől $p=0,004$, kivéve az 50-59 évesektől ($p=0,102$)).

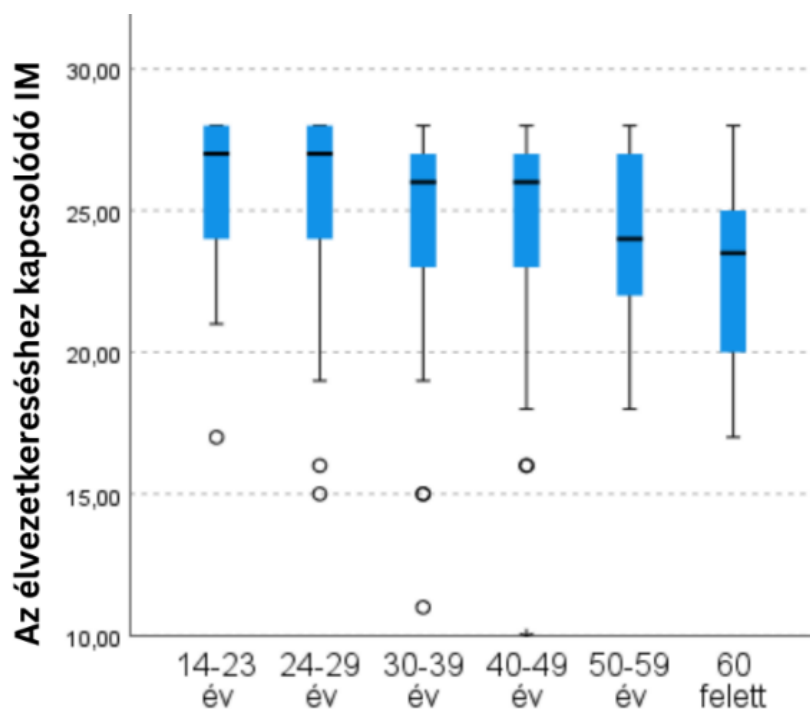
14. ábra: A tudás megszerzésére irányuló belső motiváció eltérése különböző életkori csoportokban – Doboz diagram (n=282)

A tökéletességre törekvésre irányuló belső motiváció esetében (15. ábra) is csak a 60 év feletti korcsoport különbözik szignifikánsan minden más korosztályi csoporttól (14-23 évesektől $p=0,001$; 24-29 évesektől $p=0,005$; 30-39 évesektől $p=0,004$; 40-49 évesektől $p=0,004$), kivéve az 50-59 évesektől ($p=0,161$).

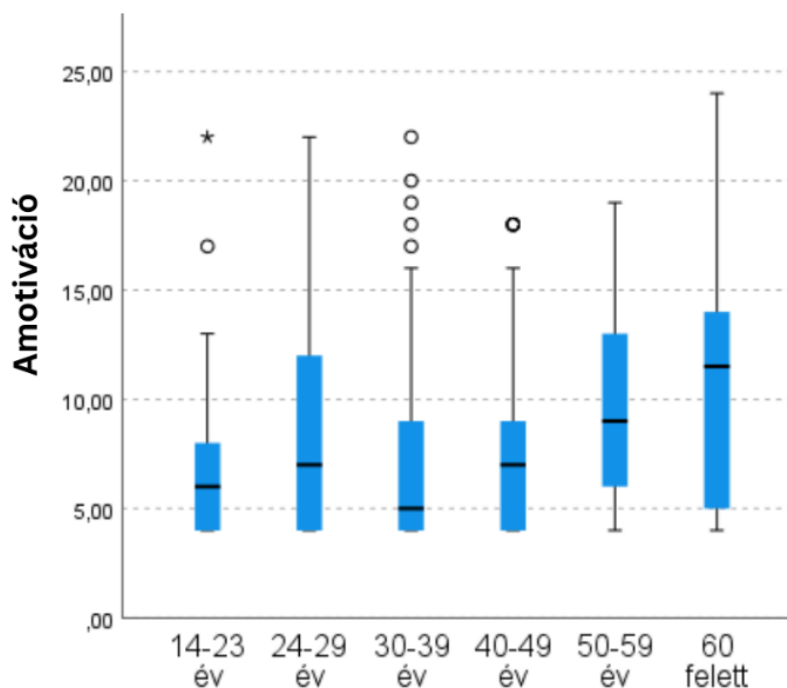
15. ábra: A tökéletességre törekvésre irányuló belső motiváció eltérése különböző életkori csoportokban – Doboz diagram (n=282)

Az élvezetkereséshez kapcsolódó belső motiváció esetében (16. ábra) szintén csak a 60 év feletti korcsoport különbözik szignifikánsan minden más korosztályi csoporttól (14-23 évesektől $p=0,004$; 24-29 évesektől $p=0,002$; 30-39 évesektől $p=0,007$; 40-49 évesektől $p=0,019$), kivéve az 50-59 évesektől ($p=0,292$). Emellett azonban ebben az alskálában az 50-59 évesek is szignifikáns különbséget mutattak a 24-29 éves korosztályhoz képest ($p=0,034$).

16. ábra: Az élvezetkereséshez kapcsolódó belső motiváció eltérése különböző életkori csoportokban – Doboz diagram (n=282)

Az *amotiváció* esetében már nagyobb változatosságot látunk a korosztályi csoportok páronkénti (*post hoc*) összevetése alapján (17. ábra), mint az intrinzik motiváció alskálái esetében (14., 15., 16. ábra). Az 50-59 évesek szignifikánsan eltérnek az amotiváció alskála tekintetében a náluk fiatalabb korosztályi csoportoktól: a 14-23 évesektől ($p=0,050$), a 30-39 évesektől ($p=0,005$), és a 40-49 évesektől ($p=0,033$). Ezt a trendet erősíti, hogy a legidősebb vizsgált korosztályi csoport, a 60 év feletti egyenlőre ugyanazon három korosztályi csoporttól mutatnak szignifikáns eltérést (14-23 évesektől $p=0,027$; 30-39 évesektől $p=0,002$; a 40-49 évesektől $p=0,016$).

17. ábra: Az amotiváció megjelenése különböző életkori csoportokban – Doboz diagram (n=282)

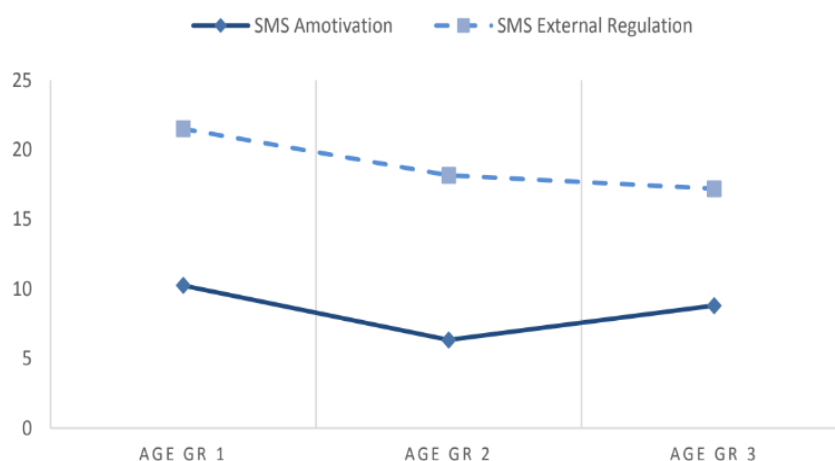
5.3.2. A sportmotiváció dimenzióinak vizsgálata különböző életkori szakaszokban versenysportolói mintán (n=42, H2)

Második hipotézisem célja annak vizsgálata is volt, hogy **a sportmotiváció hogyan alakul az egyes életkori csoportokban versenysportolói mintán.** Ennek a gyakorlati jelentősége, hogy feltárjuk, az edzők által nyújtott támogatás képes lehet-e kielégíteni az atléták életkorának megfelelő alapvető pszichológiai szükségleteket (Mageau és Vallerand 2003, Szemes és mtsai 2016) ezáltal növelve a motivációjukat.

A varianciaanalízis után alkalmazott *post hoc Tukey-teszt* **szignifikáns különbségeket** mutatott a Sportmotivációs Skála **amotiváció** és **külső szabályozás** faktoraiban a vizsgált mintában (Szemes és mtsai 2017). Kutatásunk azt igazolta, hogy **az amotiváció a kor előrehaladtával csökkenő tendenciát mutat a birkózó versenyzők körében.** A **legfiatalabb versenyzők** (10-19 évesek) esetében volt megfigyelhető a **legmagasabb szintű amotiváció** (M1=10,25, SD=3,54) a három korcsoport közül, míg a **19-25 évesek körében volt a legalacsonyabb** (M2=6,33, SD=2,64). A **25-28 éves (felnőtt) korosztályban volt némi növekedés** (M3=8,80,

SD=4,64) az amotivációban a 19-25 évesekhez képest, de ez **nem volt szignifikáns**. A 19-25 éves birkózók amotivációja tehát szignifikánsan alacsonyabb volt, mint a legfiatalabb (10-19 éves) birkózóké $F(2,36)=3,28$, $p=0,049$, $\eta^2=0,15$, ugyanakkor **az amotiváció tekintetében a 19-25 éves és a 25-28 éves életkori csoport között nem mutatkozott szignifikáns eltérés**.

Emellett az eredmények arra is rávilágítottak, hogy **a legfiatalabbak (10-19 évesek) támaszkodnak leginkább a külső szabályozó faktorok alkalmazására**. A legfiatalabb életkori csoportba tartozó birkózóknál (10-19 évesek) szignifikánsan több külső szabályozó faktor szükséges a sportolási motiváció kiváltásához ($M_1=21,50$, $SD=3,00$) az idősebb birkózókhoz képest ($M_2=18,16$, $SD=4,80$; $M_3=17,20$, $SD=4,97$), $F(2,36)=3,36$, $p=0,046$, $\eta^2=0,15$ (18. ábra).

18. ábra: Korosztályos átlagok különbségei az amotivációban és a külső szabályozásban
küzdősport versenyzők körében (n=42)

Megjegyzés: AGE GR 1 = 1. korcsoport = 10-19 évesek,

AGE GR 2 = 2. korcsoport = 19-25 évesek, AGE GR 3 = 3. korcsoport = 25-28 évesek.

Következtetésképpen elmondható, hogy a legfiatalabb versenyzők a leghajlamosabbak arra, hogy elveszítsék a motivációjukat és nekik külső motivációra van szükségük a sportolás folytatásához. Az eredmények gyakorlati alkalmazhatóságának tanulsága, hogy az edzőknek törekedni kell a sportolók korosztályspecifikus, alapvető pszichológiai szükségleteinek kielégítésére a hatékonyabb felkészülés és versenyzés érdekében.

5.4. POZITÍV PSZICHOLÓGIA: A FLOW ÁLLAPOT MÉRÉSE (H3), ELŐREJELZŐ VÁLTOZÓI (H4) ÉS KÖVETKEZMÉNYEI A FOGYASZTÓI MAGATARTÁSRA (H5)

5.4.1. A FÁK metadimenzióinak tesztelése homogén vízisportolói mintán (H3)

Harmadik hipotézisem szerint a FÁK a flow állapot kétfaktoros struktúráját (KKE és Egybeolvadás a feladattal) igazolja vissza és megbízható mérőeszköznek tekinthető a vizsgált vízisportolói mintán. Az eredmények kiértékelésére SPSS.15 programot használtuk ($p \leq 0,05$).

Első lépésként, a résztvevők által az egyes flow tételekre adott pontszámokat a két faktorhoz csoportosítottuk. Ezeket összegeztük, így a résztvevő mindkét flow faktorra kapott egy pontszámot. A két faktorra kapott pontszámokat szintén összeadtuk, hogy minden egyes résztvevőnek egy általános pontszámot adjunk a flow változóira vonatkozóan. A flow itemek közül a két fordított tétel (5. és 18. item) mutatta a legmagasabb átlagértékeket: „Számomra unalmas volt.” ($M=4,82$, $SD=0,43$) és „A figyelmemet egyáltalán nem kötötte le, amit csinálni kellett.” ($M=4,76$, $SD=0,58$), míg a legalacsonyabb értékeket a 6. tételnél „Ez a feladat nem volt túlzottan nehéz.” $M=2,49$, $SD=0,88$ és a 16. tételnél „Nem igényelt tőlem erőfeszítést, hogy jól teljesítsek.” $M=2,76$, $SD=1,07$ észleltük.

A következő lépésekben a flow skálák átlagértékeit vizsgáltuk a faktorstruktúra és a megbízhatóság vizsgálata céljából. A flow dimenzióinak megértésére feltáró faktorelemzést (EFA) alkalmaztunk (12.4.2. függelék).

A flow tételek kiszámításakor két faktort, a „Kihívás-Készség Egyensúly” skálát ($Cra = 0,864$) és az „Egybeolvadás a feladattal” skálát ($Cra = 0,629$) használtuk, melyek a határérték feletti ($\alpha \geq 0,60$) értékeket mutattak. **A teljes flow-mérőeszköz 0,784-es Cronbach alpha értékkel megbízható volt** (16. táblázat).

16. táblázat: A Flow Állapot Kérdőív leíró adatai (n=55)

	Cronbach α	Átlag	Szórás
Teljes flow skála	0,784	79,93	7,23
Kihívás-készség egyensúly	0,864	41,33	5,59
Egybeolvadás a feladattal	0,629	38,60	3,73

Az eredmények alapján a kétfaktoros szerkezet megerősíthető ($KMO=0,674$, $p<0,001$). Ez az eredmény azt mutatta, hogy a flow állapotnak két nélkülözhetetlen alaptényezője van, a „*Kihívás-készség egyensúly*” és az „*Egybeolvadás a feladattal*” **faktorok** (Nagy és Kovács 2016). Eredményeink hozzájárultak a Flow Állapot Kérdőív teszteléséhez és ezáltal a flow állapot kvantitatív módszereinek bővítéséhez egy speciális mintán és kontextusban, továbbá **megerősítik a flow állapot kétfaktoros struktúráját és a mérőeszköz reliabilitási mutatói elfogadhatók**, így a **H3 igazolható**.

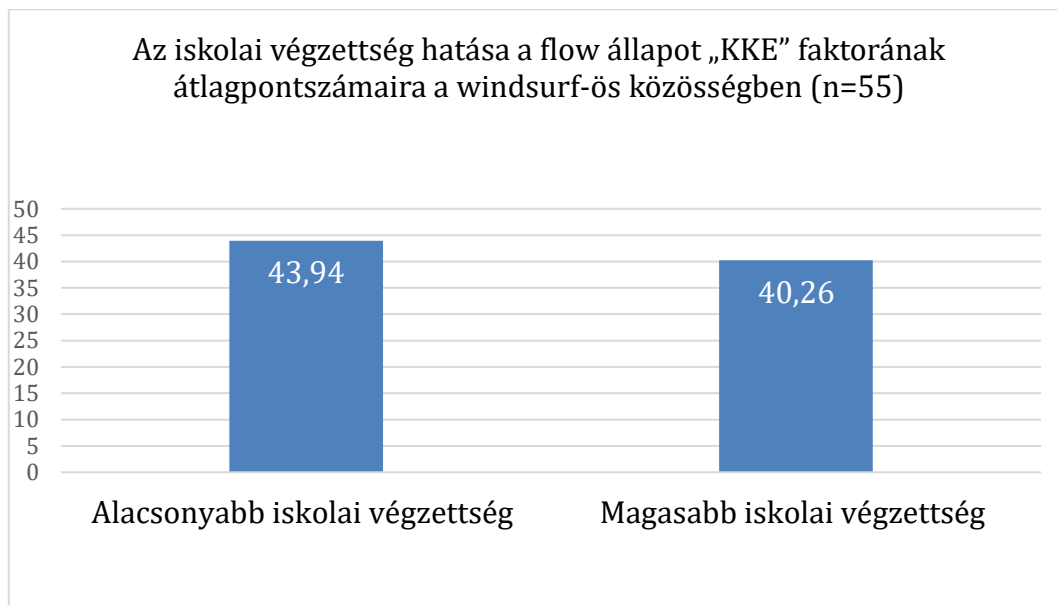
5.4.2. A flow-élményt előrejelző tényezők vizsgálata a windsurf-ös közösségben (n=55, H4)

Tekintettel arra, hogy eddig kevés figyelmet fordítottak a vízi sportot űző szabadidősportolók pszichológiai jellemzőinek megértésére (Modroño és Guillén 2016, Park és mtsai 2014), pilot kutatásunk célja az volt, hogy egy speciális mintán, a windsurf-ös közösségben vizsgáljuk meg a demográfiai változók és a sportolási jellemzők szerinti különbségeket a flow-élmény szempontjából. **A negyedik hipotézisem szerint a vizsgált vízisport-turisták körében a flow-élmény átélésére hatással vannak a demográfiai és a sportolási jellemzők egyes változói.** Ezt részletesebben alhipotézisek keretében vizsgáltuk, ahol a flow-élmény két metadimenziója voltak a függő változók, független változókként pedig a demográfiai változókat (H4/a: nemek, H4/b: korosztályok, H4/c: iskolai végzettség) és a sportbeli jellemzőket (H4/d: társas körülmények, H4/e: vízisport gyakorlásával töltött idő, H4/f: tudásszint, H4/g: sportbeli célok) adtam meg. A negyedik hipotézis vizsgálatához független mintás t-próbát és egyszempontos varianciaanalízist (ANOVA) alkalmaztunk a pilot study-ban. Az eredmények értékelésekor a szignifikancia szintet 5%-nak választottam. A fejezetben kizárólag azon változókhoz kapcsolódó eredményeket mutatom be, amelyek szignifikáns összefüggést mutattak.

A **demográfiai változók** flow-élmény átélésére vonatkozó hatásának vizsgálatakor csak az **iskolai végzettségre (H4/c) vonatkozó hipotézisünket igazolták vissza az eredmények** (Nagy és Kovács 2016). A **nemek (H4/a) és a korosztály (H4/b) nem befolyásolták a flow-élmény megtapasztalását, így ezen alhipotéziseket el kellett vetnem ennél a mintánál.**

A független mintás t-próba alapján a „*Kihívás-készség egyensúly*” skála pontszámai az iskolai végzettség szerint változtak ($t(108)=2,31$, $p<0,05$). Ez alapján az

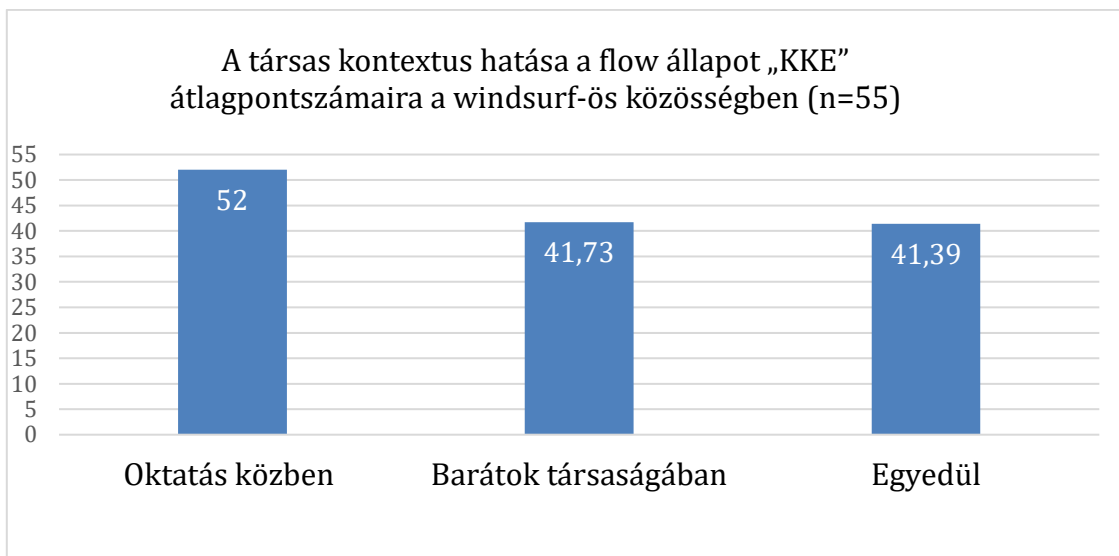
alacsonyabb végzettségű windsurf-ösök magasabb KKE értéket értek el ($M=43,9$), mint a magasabb végzettségűek ($M=40,26$). Tehát a magasabb iskolai végzettségű windsurf-ösök a sportolás során kevésbé tapasztalták meg az egyensúlyt a szituáció adta kihívások és saját készségeik között (19. ábra).

19. ábra: Az iskolai végzettség hatása a flow állapot „KKE” faktorának átlagpontszámaira a windsurf-ös közösségben ($n=55$)

A sportbeli jellemzők szerinti különbségeket a flow-élmény átélése szempontjából a vízisport üzésének **társas körülményei (H4/d)** és a **sportbeli célok (H4/g)** befolyásolták szignifikáns mértékben (Nagy és Kovács 2016), így ezt a két alhipotézist elfogadtuk. A vízisport **gyakorlásával töltött idő (H4/e)** és a **tudásszint (H4/f)** nem befolyásolták a flow-élmény megtapasztalását, így **ezen alhipotéziseinket szintén el kellett vetni ennél a mintánál.**

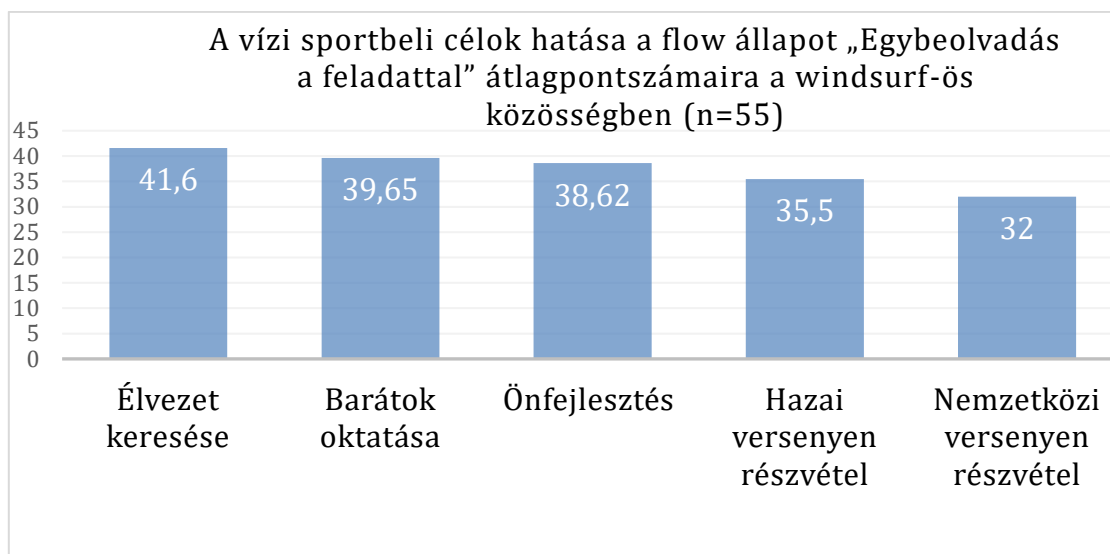
Egyrészt, a varianciaanalízis alapján a vízisport élményt különböző **szociális kontextusokban (H4/d)** átélő személyek (egyedül, barátok társaságában, oktatóként oktatás közben) a „*Kihívás-készség egyensúly*” dimenziót eltérőképpen érzékelték ($p=0,077$). A **legnagyobb egyensúlyt a feladat adta kihívások és saját készségeik között azok a windsurf-ösök tapasztalták, akik a flow állapotot oktatás közben ($M=52$) élték át,** őket a barátaikkal ($M=41,73$) vagy egyedül gyakorlók ($M=41,39$) követték (20. ábra).

20. ábra: A társas kontextus hatása a flow állapot „KKE” átlagpontszámaira a windsurf-ös közösségben (n=55)

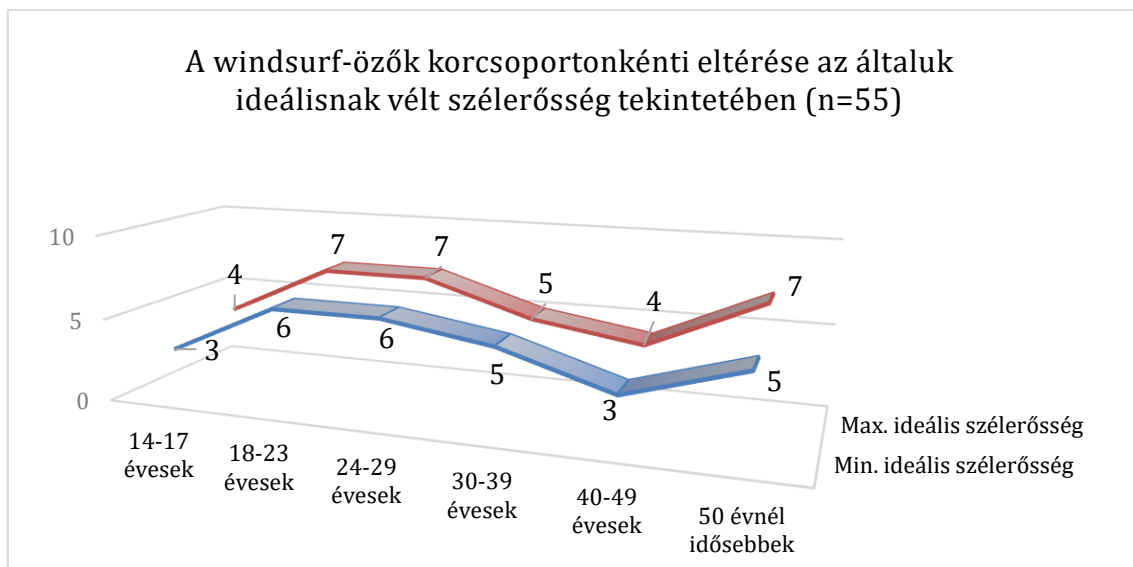
Bár nem kapcsolódott hozzá kutatási hipotézis, fontos megemlíteni, hogy az utazási motivációk közül az „*Interperszonális jutalmak kereséséhez*” tartozó faktor is hatással volt a flow-élmény „*Egybeolvadás a feladattal*” metadimenziójára a varianciaanalízis alapján. Az „*Egybeolvadás*” skála pontszámainak növekedése tehát azoknál a windsurf-ösöknél következett be, akiket utazásaik során az motiválta, hogy társas kapcsolataikat javítsák azáltal, hogy új barátokat szerezzenek, vagy meséljenek másoknak kalandjaikról ($p < 0,05$). Ezért érdemes lenne további, mélyebb elemzést végezni a flow megtapasztalásának társas körülményeiről.

Másrészt, a **sporttevékenység céljai** (H4/g) mentén az „*Egybeolvadás a feladattal*” skála átlagértékei a varianciaanalízis alapján **szignifikánsan különböztek** ($F(6, 48) = 2,42$, $p < 0,05$). Az eltérések természetét a 21. ábra szemlélteti. A legmagasabb értéket az „*Egybeolvadást a feladattal*” dimenzióban azok a résztvevők jelezték, akiknek a windsurf gyakorlásának célja az élvezet keresése volt ($M = 41,6$), akik a barátaikat szeretnék tanítani ($M = 39,65$), és akik magukat szeretnék fejleszteni ($M = 38,62$). A legalacsonyabb szintű „*Egybeolvadást a feladattal*” pontszámokat pedig azok esetében találtuk, akiknek célja a hazai ($M = 35,5$) vagy nemzetközi versenyen való részvétel volt ($M = 32,0$).

21. ábra: A vízi sportbeli célok hatása a flow állapot „Egybeolvadás a feladattal” átlagpontszámaira a windsurf-ös közösségben (n=55)

A kutatási hipotéziseken túl is megvizsgáltunk néhány összefüggést, melyek érdekes eredményeket hoztak. A sporttal kapcsolatos jellemzők (tudásszint, sportbeli célok, vízisport üzésének gyakorisága, sportbeli tapasztalat, társas körülmények, sportbeli kihívások) és a demográfiai változók (nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus) szerinti különbségeket Khi-négyszet próbák segítségével ellenőriztük. Egyik próba sem mutatott szignifikáns különbséget, kivéve egyet (22. ábra): a windsurf gyakorlása során preferált szélerősség korcsoportonként eltérő volt ($\chi^2(30)=37,24$, $p<0,05$). A Khi-négyszet próba eredményei alapján tehát megállapítható, hogy a windsurf-ösök esetében a legmagasabb kihívást (6-7 Bft közötti szélerősséget) a 18-23, a 24-29 évesek és az 50 évnél idősebbek tartották ideálisnak a flow-élmény megtapasztalásához. Fontos kiemelni, hogy ez a szélerősség már az erős-viharos kategóriába esik, a hazai tavakon ekkora szélben már az elsőfokú viharjelzés van érvényben (a hullámok magasak, fehér habos tarajjal, az átbukó hullámokról hullámpermet szakad le). A 3-4 Bft-os szélerősséget a 14-17 évesek és a 40-49 évesek választották, ami alapján számukra a gyenge-mérsékelt szél jelenti az ideális feltételeket. Ez a kezdő-és középhaladó szörfösök számára a gyakorlásra még alkalmas körülmények felső határát jelenti. A két említett kategória közötti kihívási szintet (5 Bft) a 30-39 évesek választották a flow-élmény előfeltételül (22. ábra).

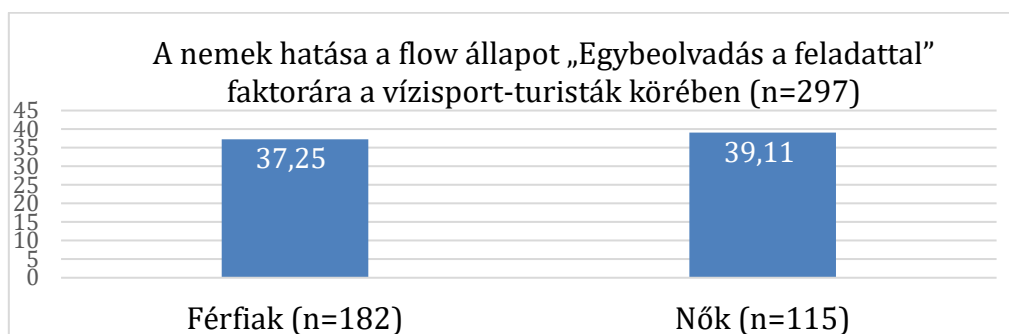
22. ábra: A windsurf-özők korcsoportonkénti eltérése az általuk ideálisnak vélt szél erősség tekintetében (n=55)

5.4.3. A flow-élményt előrejelző tényezők vizsgálata a vízisport-turisták körében (n=297, H4)

A pilot study kutatást (Nagy és Kovács 2016) kibővítve, a 297 fős vízi sportolói mintánkon végzett kutatásunk (Nagy és mtsai 2021) egyik fő célja szintén az volt, hogy feltárjuk a flow-t indukáló tényezőket. A **negyedik hipotézisem** szerint a **vizsgált vízisport-turisták körében a flow-élmény átélésére hatással vannak a demográfiai és a sportolási jellemzők egyes változói**. Ezt részletesebben alhipotézisek keretében vizsgáltuk, egy **többváltozós általánosított lineáris modell (GLM)** alkalmazásával, ahol a flow „Egybeolvadás a feladattal” és a „Kihívás-Készség egyensúly” dimenziói szerepeltek függő változóként. Független változókként pedig a **demográfiai változókat** (H4/a: nemek, H4/b: korosztályok, H4/c: iskolai végzettség) és a **sportbeli jellemzőket** (H4/d: társas körülmények, H4/e: sportág gyakorlásával töltött idő, H4/f: tudásszint, H4/g: sportbeli célok) adtuk meg. A GLM részletes eredményeit a 12.4.5. függelék tartalmazza.

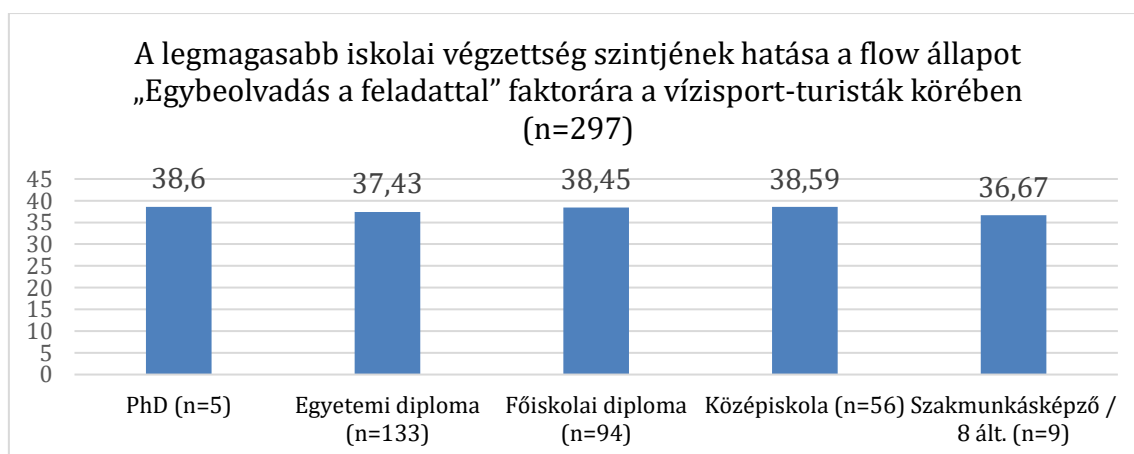
A **demográfiai változók** esetében szignifikáns összefüggést a **nemek (H4/a)** és az **iskolai végzettség (H4/c)** esetében találtunk a flow állapotra, ezért ezt a két alhipotézist elfogadtuk. A **korosztály (H4/b)** nem volt hatással a flow állapotra, **ezért ezt az alhipotézist el kell vetnünk**. Eredményeink (Nagy és mtsai 2021) alapján a **nemek az**

„Egybeolvadás a feladattal” flow skálát befolyásolták ($F(1)=8,740$, $p=0,007$). A nőknél magasabb értékű volt az „Egybeolvadás a feladattal” flow dimenzió (23. ábra), mint a férfiaknál (férfiak: $n=182$, $M=37,25$, $SD=4,38$; nők: $n=115$, $M=39,11$, $SD=4,04$).

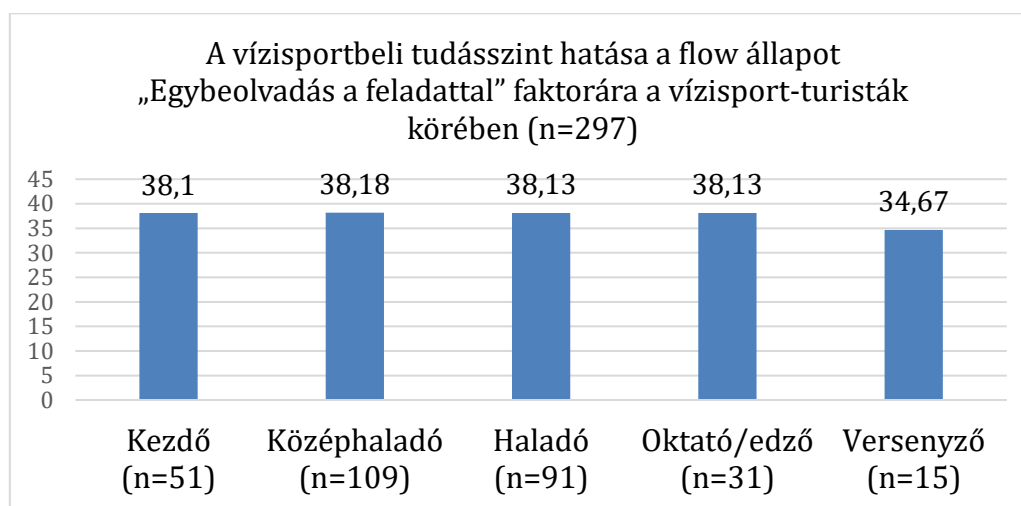
23. ábra: A nemek hatása a flow állapot „Egybeolvadás a feladattal” faktorára a vízisport-turisták körében ($n=297$)

A legmagasabb iskolai végzettség szintje is az „Egybeolvadás a feladattal” flow faktorra volt hatással ($F(4)=2,694$, $p=0,031$). A legmagasabb értéket a Phd fokozattal rendelkezők ($n=5$, $M=38,60$, $SD=3,58$), majd a **középiskolai érettségivel** ($n=56$, $M=38,59$, $SD=3,68$) és a **főiskolai diplomával** rendelkezők ($n=94$, $M=38,45$, $SD=4,19$) mutatták, míg a legalacsonyabb „Egybeolvadás” flow skála értéket a szakmunkásképzőt vagy 8 általános iskolát végzettek ($n=9$, $M=36,67$, $SD=5,00$) körében látjuk (24. ábra).

24. ábra: A legmagasabb iskolai végzettség szintjének hatása a flow állapot „Egybeolvadás a feladattal” faktorára a vízisport-turisták körében ($n=297$)

A sportbeli jellemzők esetében szignifikáns összefüggést csak a tudásszint (H4/f) mutatott a flow élménnyel ($F(4)=3,191$, $p=0,024$) kapcsolatban (Nagy és mtsai 2021), ezért ezt az alhipotézist elfogadjuk. A társas körülmények (H4/d), a gyakorlással töltött idő (H4/e) és a sportban kitűzött célok (H4/g) nem voltak hatással a flow állapotra, ezért ezt a három alhipotézist el kell vetnünk. A tudásszintet tekintve (25. ábra) a versenyzők esetében volt a legalacsonyabb ($n=15$, $M=34,67$, $SD=3,37$) az „Egybeolvadás a feladattal” flow dimenzió értéke az összes többi tudásszintű résztvevőhöz képest (kezdők: $n=51$, $M=38,10$, $SD=4,61$, középhaladók: $n=109$, $M=38,18$, $SD=4,09$, haladók: $n=91$, $M=38,13$, $SD=4,40$, oktatók vagy edzők: $n=31$, $M=38,13$, $SD=4,55$).

25. ábra: A vízisportbeli tudásszint hatása a flow állapot „Egybeolvadás a feladattal” faktorára a vízisport-turisták körében ($n=297$)

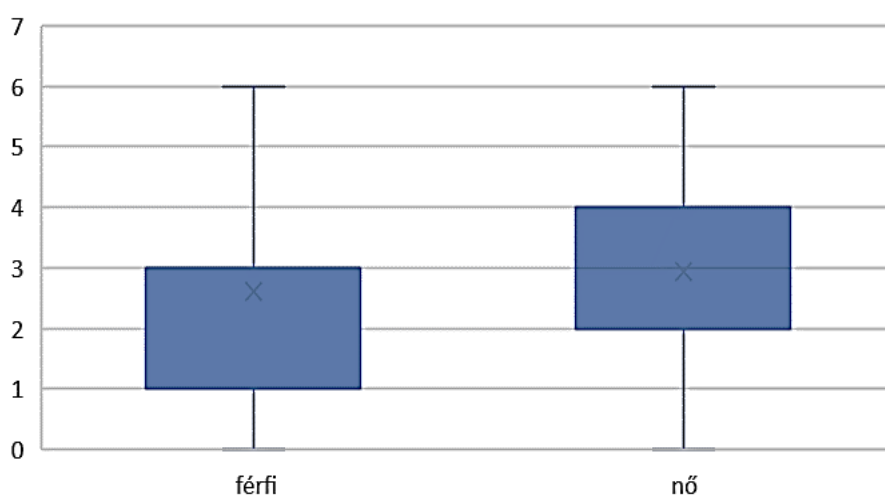
A „Kihívás-készség egyensúly” flow faktorra sem a demográfiai (nem, korosztály, iskolai végzettség), sem a sportbeli jellemzők (társas körülmények, sportág gyakorlásával töltött idő, tudásszint, sportbeli célok) nem voltak közvetlenül hatással. Ez az eredmény jelzi, hogy a „KKE” flow dimenzió valószínűleg nehezebben tapasztalható meg a vizsgált vízisport-turisták körében, mint az „Egybeolvadás a feladattal”.

5.4.4. A gyakorlásra szánt anyagi és időbeli ráfordításokat befolyásoló tényezők a vízisport-turisták körében (n=297, H5)

Ötödik hipotézisem szerint a **demográfiai változók, a választott vízi sportban kitűzött célok és a gyakorlás során átélt flow-élmény hatással vannak a sportra fordított anyagi és időbeli ráfordításokra**. Ezt részletesebben három alhipotézis keretében vizsgáltam (H5/a: demográfiai változók, H5/b: sportban kitűzött célok, H5/c: átélt flow-élmény). A pénzbeli ráfordításokat négy mérőszám jelezte: 1) vízisport-tanórákra szánt költségek, 2) sporteszközök bérlete, 3) sporteszközök vásárlása, 4) sportkellékek vásárlása, míg az időbeli költséget a sport üzésének gyakorisága jelezte.

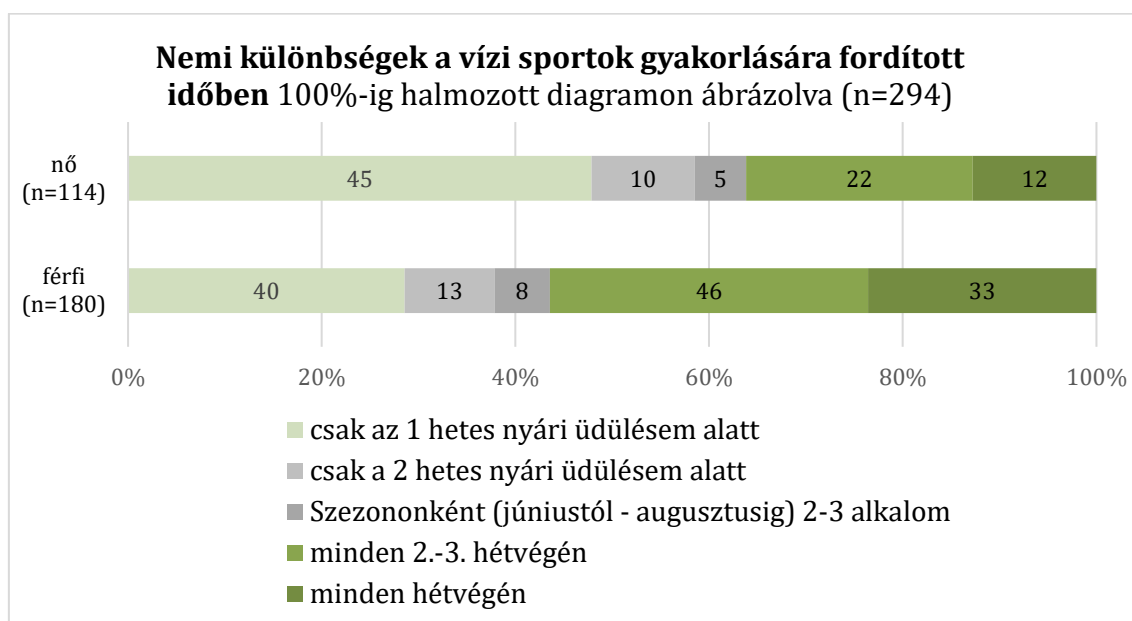
Az 5/a alhipotézis keretében azt feltételeztem, hogy a **demográfiai változók** (nemek, korosztályok, iskolai végzettség, településtípus) hatással vannak az **anyagi és az időbeli ráfordításokra**. Az eredmények alapján a **nők az oktatásra, a férfiak a gyakorlásra; a magasabb iskolai végzettségűek az oktatásra és bérletre, a fiatalabbak pedig a sportfelszerelések vásárlására költenek többet**.

A Mann-Whitney próba alapján megállapítható, hogy a **két nem szignifikánsan különbözik egymástól a vízisport-tanórákra való anyagi ráfordítások mértékében** ($U=8938$, $Z=-2,171$, $p=0,030$), miszerint a **nők nagyobb összeget költenek sport tanórákra, mint a férfiak** (26. ábra). A többi ráfordítás típus (sporteszközök bérlete és vásárlása, sportkellékek vásárlása) esetében szignifikáns nemek közötti eltérés nem igazolható.

26. ábra: Nemi különbségek a sport tanórákra való költségekben (n=297)

A Khi-négyzet próba alapján megállapítható, hogy szignifikáns összefüggés van a nemek és a gyakorlásra fordított idő között ($\chi^2(5)=12,109$, $p=0,033$), a kapcsolat jellege mérsékelt (Cramer-féle $V=0,203$). A 27. ábra alapján látható, hogy a nők esetében a minta felére az jellemző, hogy csak az 1-2 hetes nyári üdülés során tud gyakorolni, míg a férfiak többsége legalább minden 2. vagy 3. hétvégén tudja üzni kedvenc vízi sportját. A vizsgálatba bevont mintából kiszűrtük azokat, akik azt válaszolták, hogy egyáltalán nem gyakorolnak ($n=3$), ezért 294 fő eredményeit elemeztük.

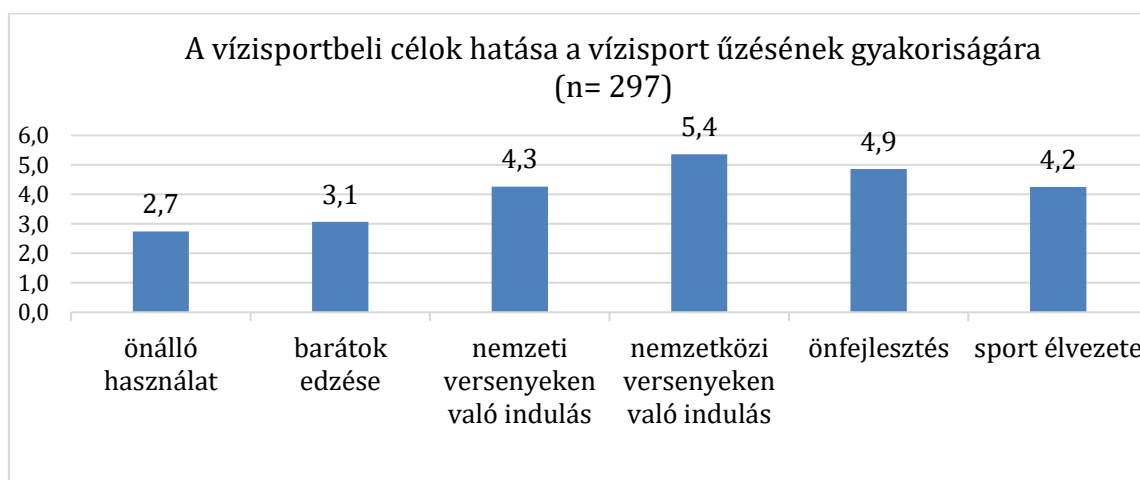
27. ábra: Nemi különbségek a vízi sportok gyakorlására fordított időben - 100%-ig halmozott diagramon ábrázolva (n=294)

A **korosztályok, az iskolai végzettség és a településtípus szerinti anyagi és időbeli ráfordításbeli különbségeket** nem paraméteres **Spearman-korrelációval** vizsgáltuk, mivel mindhárom változó ordinális skálán mérhető. Az **életkor** a sportfelszerelések vásárlásával **gyenge negatív korrelációt** mutatott ($r_s = -0,116$, $p = 0,045$), vagyis **minél idősebb valaki, annál kevesebbet költ sportfelszerelések vásárlására**. Az **iskolai végzettség** pedig a vízisport tanórákra ($r_s = 0,168$, $p = 0,004$) és a sporteszköz bérletre szánt kiadásokkal ($r_s = 0,122$, $p = 0,036$) mutatott szignifikáns, gyenge pozitív irányú összefüggést. Tehát, **minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik valaki, annál többet költ a vízisport tanórákra (oktatásra) és a vízisport-**

felszerelések bérlésére. A lakóhely típusa nem mutatott szignifikáns összefüggést a pénzbeli ráfordításokkal.

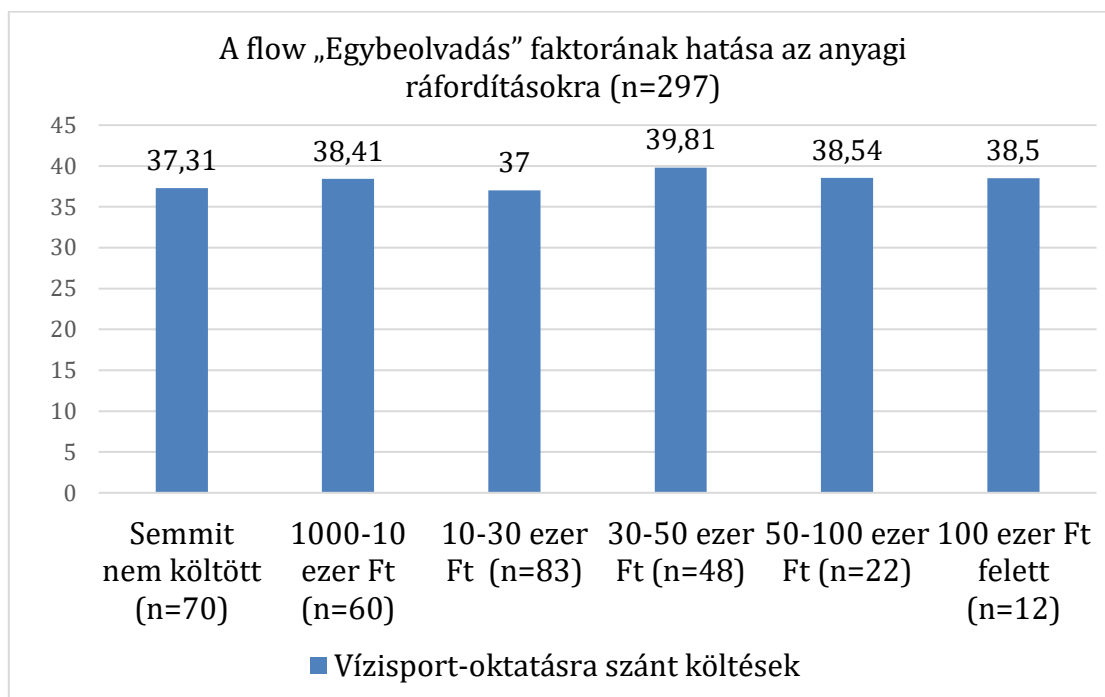
A sportban elérni kívánt célok (H5/b) és a flow-élmény (H5/c) hatását az adott vízi sportra fordított anyagi (pénzbeli) és időbeli ráfordításokra nézve többváltozós általánosított lineáris modellel (GLM) vizsgáltuk, ahol a függő változók az anyagi és időbeli ráfordítások, míg a független változók a választott vízi sportban kitűzött célok (önálló használat, barátok oktatása, részvétel nemzeti vagy nemzetközi versenyen, önfejlesztés, élvezni a sport üzését) és a flow-élmény két metadimenziója (KKE és Egybeolvadás a feladattal) voltak.

Az 5/b alhipotézis keretében azt feltételeztem, hogy a választott vízi sportban kitűzött célok hatással vannak az **anyagi és az időbeli ráfordításokra**. Az 5/b alhipotézist részben igazoltnak tekintem, mivel a kibővített vízi sportolói mintán (n=297) az **időbeli ráfordítást (a vízi sport üzésének gyakoriságát)** befolyásolták a **választott vízi sportban elérni kívánt célok** ($F(6)=8,127$, $p<0,001$). Azok a résztvevők, akiknek célja a **nemzetközi versenyeken való indulás**, illetve, akik az **önfejlesztést** részesítik előnyben, az időjárástól függően **folyamatosan gyakorolnak**. Ezzel szemben azok, akiknek a vízisport gyakorlásával célja a **barátok edzése vagy a felszerelés önálló használata** volt, **a szezonban csak 2-3 alkalommal** gyakorolnak (Nagy és mtsai 2021). Az 5/b hipotézist módosítva tehát kijelenthető, hogy a választott vízi sportban kitűzött célok hatással vannak az időbeli ráfordításokra a vizsgált vízisport-turisták körében (28. ábra).

28. ábra: A vízisportbeli célok hatása a vízisport üzésének gyakoriságára (n=297)

Az 5/c alhipotézis keretében azt feltételeztem, hogy a gyakorlás során átélt flow-élmény hatással van az anyagi és az időbeli ráfordításokra. Az eredmények alapján a flow-élmény egyik metadimenziója sem volt hatással az időbeli ráfordításokra, viszont az anyagi ráfordításokra igen (Nagy és mtsai 2021). Az 5/c alhipotézist tehát részben igazoltnak tekintjük, mivel a kibővített vízi sportolói mintán (n=297) az anyagi ráfordításokat (a sport-tanórákra fordított költségeket) az „Egybeolvadás a feladattal” dimenzió ($p=0,003$) megtapasztalása befolyásolta (29. ábra).

29. ábra: A flow „Egybeolvadás” faktorának hatása az anyagi ráfordításokra (n=297)

Tehát azok, akik **magasabb szintű „Egybeolvadást”** érzéltek a **sportbeli feladattal, szignifikánsan többet költöttek sport-tanórákra a nyaralás alatt, 30-50 ezer Ft-ot** (n=48, M=39,81, SD=2,91) azokhoz képest, akik egyáltalán nem költöttek semmit (n=70, M=37,31, SD=4,95) vagy kevesebbet, 10-30 ezer Ft-ot költöttek (n=83, M=37,00 SD=4,24). Egymáshoz nagyon hasonló értékeket mutat az „Egybeolvadás” dimenzió azok körében, akik 1000-10 ezer Ft-ot (n=60, M=38,41, SD=3,99), 50-100 ezer Ft-ot (n=22, M=38,54, SD=5,12) vagy 100 ezer Ft felett (n=12, M=38,50, SD=3,58) költöttek sport-tanórákra. Az 5/c hipotézist módosítva tehát kijelenthető, hogy a **gyakorlás során átélt flow-élmény pozitívan hat az anyagi ráfordításokra.**

5.5. TURIZMUSMARKETING: A PIAC SZEGMENTÁLÁSA

5.5.1. Vízisport-turisták szegmentálása motivációik alapján (H6)

Hatodik hipotézisem szerint a sport-és a turisztikai motivációk alapján egyedi piaci szegmensek, klaszterek különíthetők el és a klaszterek (tagjai) különböznek egymástól a demográfiai változók, a flow-élmény és a sportturisztikai magatartás alapján. A hipotézist az elemzés érdekében két alhipotézisre bontottuk, melyek közül jelen fejezetben a 6/a alhipotézist vizsgáljuk: A sport-és a turisztikai motivációk alapján egyedi piaci szegmensek, klaszterek különíthetők el.

A hipotézisvizsgálat célja a vízisport-turisták fogyasztói profiljának (egyedi piaci szegmenseinek) feltárása volt, a sport- és a turisztikai motivációk alapján. A 6/a alhipotézis tesztelésére piacszegmentációs megközelítést alkalmaztunk klaszterelemzéssel. A klaszterezés négy lépésből állt. Először is, feltáró faktoranalízist alkalmaztunk a turisztikai és a sportmotivációk alszkálaszerkezetének feltárására. Másodszor, kétlépcsős klaszterelemzést végeztünk a turisztikai motiváció alapján azonosítandó klaszterek számának meghatározására. Harmadszor, a sportmotiváció dimenzióinak számát úgy csökkentettük, hogy csak azokat az alszkálákat választottuk ki, amelyek a legnagyobb hatással voltak a klaszteresedésre. Negyedszer, egy nem hierarchikus klaszterképzési eljárást, a k-közép klaszterelemzést alkalmaztuk a kiválasztott alszkálákkal, hogy megkülönböztessük a különböző piaci szegmenseket képviselő klasztereket.

5.5.1.1. A sport és a turisztikai motiváció skáláinak feltáró faktoranalízise

Kezdetben külön-külön megvizsgáltuk a turisztikai motivációs skála és a sportmotivációs skála magyar fordításának alszkálaszerkezetét. Az Ahola modell (turisztikai motivációs skála) és az SMS-28 (sportmotivációs) skálák illeszkedési mutatói a CFA elemzés alapján nem minden esetben voltak megfelelőek (12. táblázat), ezért az elemzés során nem az irodalmi faktorstruktúrát alkalmaztuk, hanem a minta alapján (n=297) az EFA segítségével feltárt dimenziókat vizsgáltuk, majd vontuk be a klaszterelemzésbe. Mindkét esetben az alszkálák struktúráját feltáró faktoranalízis (EFA) alkalmazásával bontottuk ki főkomponens-elemzés, Kaiser-kritérium extrakciós módszer és Varimax forgatás segítségével. Az EFA táblázatoknál csak a 0,4-nél magasabb faktorsúlyú változókat

tüntettük fel annak érdekében, hogy az eredmények könnyebben értelmezhetőek legyenek (17. és 18. táblázat).

A turisztikai motivációs kérdőív magyar nyelvű adaptációjában - Snepenger és munkatársainak (2006) négy faktoros modelljével szemben - csak három komponenszt azonosítottunk a feltáró faktoranalízis segítségével (17. táblázat).

17. táblázat: A turisztikai motivációs skála faktorsúlyai az EFA alapján (n=297)

	A turisztikai motiváció kérdőív motivációs alskálájának egyenértékű elemei (Snepenger és mtsai 2006 alapján)**	
Stressz előli menekülés*	MESz: 3. Rosszkedv legyőzése.	,722
	MIK: 4. Elkerülni azokat az embereket, akik idegesítenek.	,834
	MIK: 5. A stresszes környezettől való eltávolodás.	,765
	MIK: 6. Másokkal való interakció elkerülése.	,731
Új emberekkel való találkozás*	SZJK 7. Mesélni másoknak az élményeimről.	,502
	IJK 10. Olyan emberekkel lenni, akiknek hasonló az érdeklődése, mint nekem.	,756
	IJK 11. Barátokat szerezni.	,906
	IJK 12. Új emberekkel megismerkedni.	,895
Minőségi szabadidő*	MESz: 1. Eltávolodni a szokásos környezetemtől.	,718
	MESz: 2. A mindennapi élethez képest legyen más.	,773
	SZJK 8. Jól érezni magam a bőrömben.	,638
	SZJK 9. Saját magam fedezzek fel új dolgokat.	,513

Megjegyzés: *A komponensek elnevezése a domináns változók jelentéstartalma alapján

** Az Ahola modell (turisztikai motiváció skála) eredeti faktorstruktúrája:

1, 2, 3 MESZ „Menekülés a személyes környezetből”

4, 5, 6 MIK „Menekülés az interperszonális környezetből”

7, 8, 9 SZJK „Személyes jutalmak keresése”

10, 11, 12 IJK „Interperszonális jutalmak keresése”

A sportmotiváció területén - az eredeti SMS-28 hét faktorból álló struktúrájával ellentétben - az egyes komponensekhez legerősebb faktorsúllyal tartozó változók alapján hat különböző faktorba csoportosulnak az itemek a feltáró faktoranalízis alapján (18. táblázat).

A négy itemből álló eredeti faktorstruktúra az „*IM élvezetkeresés*”, az „*EM külső szabályozás*”, az „*EM introjektált szabályozás*” és az „*Amotiváció*” esetében volt megfigyelhető, a többi faktorhoz tartozó itemek a faktorsúlyok alapján más jelentéstartalmakkal keveredtek (18. táblázat).

18. táblázat: A sportmotivációs skála (SMS-28) faktorsúlyai az EFA alapján (n=297)

	A sportmotivációs skála (SMS-28) alskálájának egyenértékű elemei*		Az SMS-28 eredeti faktorai
A sportolás öröme	1. Az izgalmas élmények átélése örömmel tölt el.	,581	IM – élvezetkeresés
	13. Az izgalom miatt, ami akkor tölt el, amikor teljesen belemerülök ebbe a tevékenységbe.	,740	
	18. Mert óriási érzés, hogy azt a sportot űzhetem, amelyet szeretek.	,751	
	25. Szeretem, amikor teljesen belemerülök ebbe a tevékenységbe.	,723	
	2. Örömet okoz, hogy jobban megismerhetem az általam űzött sportot.	,597	IM – tudás megszerzése
	15. Megelégedéssel tölt el, amikor tökéletesítem a képességeimet.	,488	IM – tökéletes-ségre törekvés
	20. Örömmel tölt el, amikor végre tudok hajtani egy nehéz mozdulatot.	,576	
Elismerés	6. Barátaim és ismerőseim elismernek ezáltal.	,805	EM – külső szabályozás
	10. Sportolónak lenni elismerést jelent.	,656	
	16. A környezetemben élő emberek szerint fontos jól kinézni.	,519	
	22. Hogy megmutassam másoknak, mennyire jó vagyok ebben a sportágban.	,666	
	7. Véleményem szerint így lehet a legjobban emberekkel ismerkedni.	,712	EM – identifikáció
	24. Ez az egyik legjobb módja annak, hogy jó kapcsolatot tartsak fenn a barátaimmal.	,647	
Tanulás	4. Örömmel ismerek meg új edzés módszereket.	,808	IM – tudás megszerzése
	23. Örömmel tölt el olyan edzés módszerek elsajátítása, amiket még nem próbáltam azelőtt.	,760	
	27. Örömmel tölt el új teljesítménynyújtó stratégiák felfedezése.	,570	
	8. Megelégedéssel tölt el, ha képes vagyok nehéz edzés módszerek elsajátítására.	,607	IM – tökéletes-ségre törekvés
Introjekció	9. Feltétlenül sportolni kell ahhoz, hogy valaki jól nézzen ki.	,469	EM – introjektált szabályozás (szégyen, szorongás kerülése)
	14. Ahhoz, hogy jól érezzem magam, sportolnom kell.	,726	
	21. Rossz érzéssel töltene el, ha nem szánnék időt a sportra.	,699	
	26. Rendszeresen kell sportolnom.	,717	
Fejlődés	11. Ez a legjobb módja annak, hogy más tulajdonságaimat is fejlesszem.	,798	EM – identifikáció
	17. Mert olyan dolgokat tanulhatok, amiket az élet más területein is hasznosítani tudok.	,664	

	12. Örömet okoz, hogy a sport által a gyenge pontjaimat is erősíthetem.	,738	IM – tökéletességre törekvés
Amotiváció	3. Régebben jó okot találtam a sportolásra, de mostanában felmerül bennem a kérdés, hogy érdemes-e folytatnom.	,780	Amotiváció
	5. Igazából nem tudom; mert az az érzésem, hogy képtelen vagyok már sikereket elérni ebben a sportban.	,828	
	19. Már nem igazán világos számomra, hogy miért sportolok; nem hiszem, hogy a sportban megtalálom még a helyem.	,777	
	28. Gyakran kérdezem ezt magamtól, hiszen úgy tűnik, hogy képtelen vagyok elérni azokat a célokat, melyeket a sportban magam elé tűztem.	,788	

Megjegyzés:

*Az SMS-28 eredeti faktorstruktúrája

2, 4, 23, 27 Intrinzik motiváció – tudás megszerzése, újat tanulni

8, 12, 15, 20 Intrinzik motiváció – tökéletességre törekvés, képességek fejlesztése, teljesítés

1, 13, 18, 25 Intrinzik motiváció – élvezetkeresés, izgalmat tapasztalni

7, 11, 17, 24 Extrinzik motiváció – identifikált, értelmesnek és értékesnek tartja a cselekvést, érdekli

9, 14, 21, 26 Extrinzik motiváció – introjektált, szégyen, büntudat, szorongás elkerülése

6, 10, 16, 22 Extrinzik motiváció – külső szabályozás

3, 5, 19, 28 Motiválatlanság

5.5.1.2. Klaszterképzés a sport és turisztikai motiváció faktorai alapján (H6/a)

A turisztikai motivációs kérdőív alskálái alapján a kétlépcsős klaszterelemzés négy klasztert mutatott ki (Nagy és mtsai 2021). A négy klaszter osztályozásával a sportmotiváció dimenzióinak számát úgy csökkentettük, hogy csak azokat az alskálákat választottuk ki, amelyek a legnagyobb hatással voltak a klaszteresedésre. A végső klaszterezéshez a legmagasabb F-értékkel rendelkező három alskálát választottunk ki, nevezetesen az „Elismerés”, a „Fejlődés” és az „Amotiváció” faktorokat (19. táblázat).

19. táblázat: Klaszterképzés a sportmotivációs skálák alapján (n=297)

		df ₁	df ₂	F	p
1	A SPORTOLÁS ÖRÖME	3	291	,130	,942
2	ELISMERÉS	3	291	81,222	,000
3	TANULÁS	3	291	11,222	,000
4	INTROJEKCIÓ	3	291	2,724	,045
5	FEJLŐDÉS	3	291	224,034	,000
6	AMOTIVÁCIÓ	3	291	113,781	,000

A végső klasztereket a k-közép klaszterezési módszerrel különböztettük meg, figyelembevéve a turisztikai motivációhoz tartozó „Stressz előli menekülés”, „Új

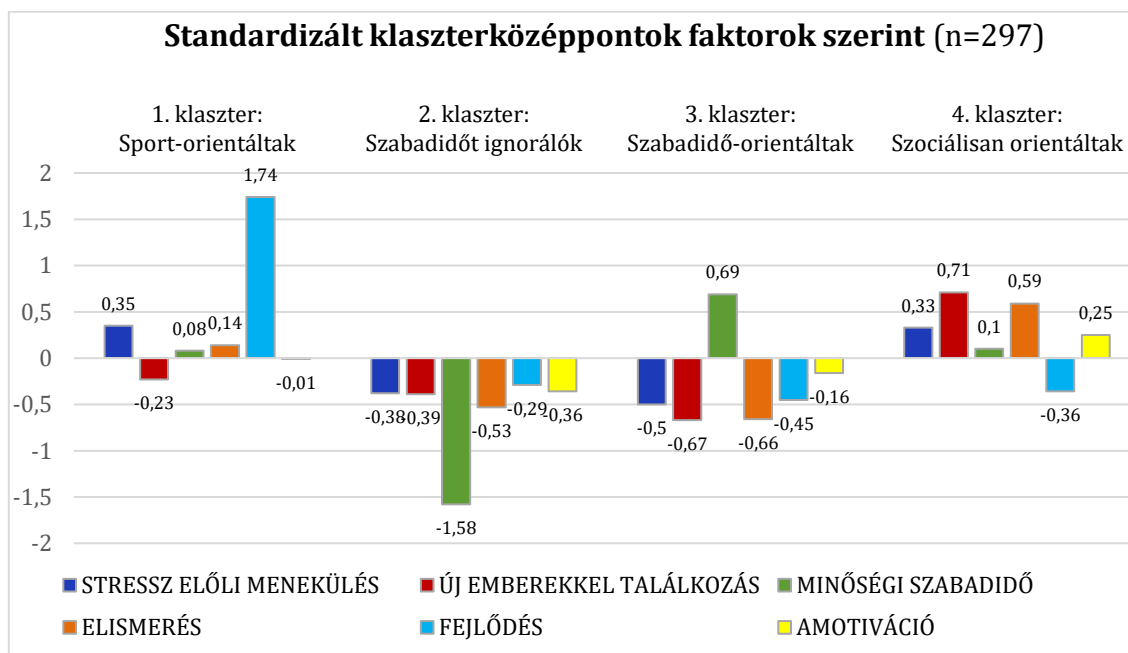
emberekkel való találkozás”, és a „Minőségi szabadidő” faktorokat; és a sportmotivációhoz tartozó „Elismerés”, „Fejlődés” és „Amotiváció” faktorokat. A legmeghatározóbb faktor a sportmotiváció faktoraiból a „Fejlődés”, a turisztikai motiváció faktoraiból pedig a „Minőségi szabadidő” volt a klaszterek megkülönböztetésében (20. táblázat).

20. táblázat: Klaszterképzés a sport-és turisztikai motivációs skálák alapján (n=297)

		df ₁	df ₂	F	p
1	TM* – STRESSZ ELŐLI MENEKÜLÉS	3	291	18,079	0,000
2	TM* – ÚJ EMBEREKKEL VALÓ TALÁLKOZÁS	3	291	54,945	0,000
3	TM* – MINŐSÉGI SZABADIDŐ	3	291	99,141	0,000
4	SM** – ELISMERÉS	3	291	41,911	0,000
5	SM** – FEJLŐDÉS	3	291	192,523	0,000
6	SM** – AMOTIVÁCIÓ	3	291	6,424	0,000

Megjegyzés: *TM = turisztikai motiváció, **SM = sportmotiváció

A 30. ábra az alkalmazott változók (faktorok) standardizált átlagoktól való eltérését mutatja az egyes klaszterekben (Nagy és mtsai 2021: 11).

30. ábra: Standardizált klaszterközéppontok faktorok szerint (n=297)

A klasztereknek a domináns változók alapján az alábbi elnevezéseket adtuk:

- 1. klaszter: ***Sportorientáltak*** (n = 53).
- 2. klaszter: ***Szabadidőt ignorálók*** (n = 45).
- 3. klaszter: ***Szabadidő-orientáltak*** (n = 81).
- 4. klaszter: ***Szociálisan orientáltak*** (n = 118).

Ami az **1. klasztert** (n=53) illeti, a sportmotiváció „*Fejlődés*” faktorának volt a legnagyobb hatása a többi klasztertől való megkülönböztetésben, míg a többi változó értékei az átlaghoz közelítettek. Ezért őket ***Sportorientáltaknak*** neveztük. E faktoron belül a legerősebb faktorsúly az extrinzik motiváció identifikált elemeinek tulajdonítható, melyet az alábbi állítások alkotnak a kérdőívben: „11. Mert ez az egyik legjobb módszer, amit azért választottam, hogy más oldalról is fejlesszem önmagam.” vagy „17. Mert így sok mindent tanulhatok, amit az életem más területein is felhasználhatok.”, Mindkét item az extrinzik motivációnak azt a szintjét alkotja, amely a legközelebb áll az intrinzik motivációhoz, hiszen az egyén a sportolást értékesnek és értelmesnek érzi, érdeklődik iránta. Ezen itemek mellett az intrinzik motiváció önfejlesztéshez kapcsolódó iteme is megjelenik: „12. Mert nagyon jó érzés, ha ez által gyengébb pontjaimat is erősíthetem.”. Az utazási motivációk közül a „*Stressz elöl való menekülés*” faktor a minta átlagánál mérsékelten magasabb értéket mutat ebben a klaszterben. Az 1. klaszterre jellemző a többi klaszterhez képest, hogy felülreprezentáltak a nők (45,3%), az 50 év felettiek (28,3%), a főiskolai diplomával rendelkezők (43,4%). Továbbá, itt található a legtöbb kezdő (24,5%), azok, akik csak néhány alkalommal vagy egy hetet tudnak gyakorolni a szezonban (51%), és azok, akiknek célja az önálló használat (47,2%), vagy a hazai versenyeken szereplés (18,9%). A flow-élményt közülük tapasztalták meg a legtöbben barátok társaságában (67,9%).

A **2. klaszterből** (n=45), a ***Szabadidőt ignorálók*** tagjainak utazási preferenciáiból szinte teljesen hiányzik a „*Minőségi szabadidő*” eltöltésének fontossága; erős negatív értéke azt jelzi, hogy e klaszter tagjai sokkal kevésbé tartják fontosnak a mindennapoktól való eltávolodást és az új dolgok felfedezését az utazásaik során, mint a többi klaszter tagjai. A tagokra jellemző, hogy a többi klaszterhez képest felülreprezentáltak a férfiak (73,3%), a 30-39 évesek (48,9%), a fővárosiak (68,9%) és az alacsonyabb iskolai

végzettségűek (31,1%, 8 általános iskolát, vagy szakközépiskolát végzettek). Itt található a legtöbb rizikós vízi sportot űző is (60%, windsurf, kitesurf, katamarán), illetve középhaladó, haladó is (75,6%), a minta átlagánál jobban jellemző rájuk az, hogy évek óta (84,4%) 2-3 hónapot gyakorolnak. Rájuk a többi klaszternél jellemzőbb, hogy egyedül élték át a flow-élményt (29,6%).

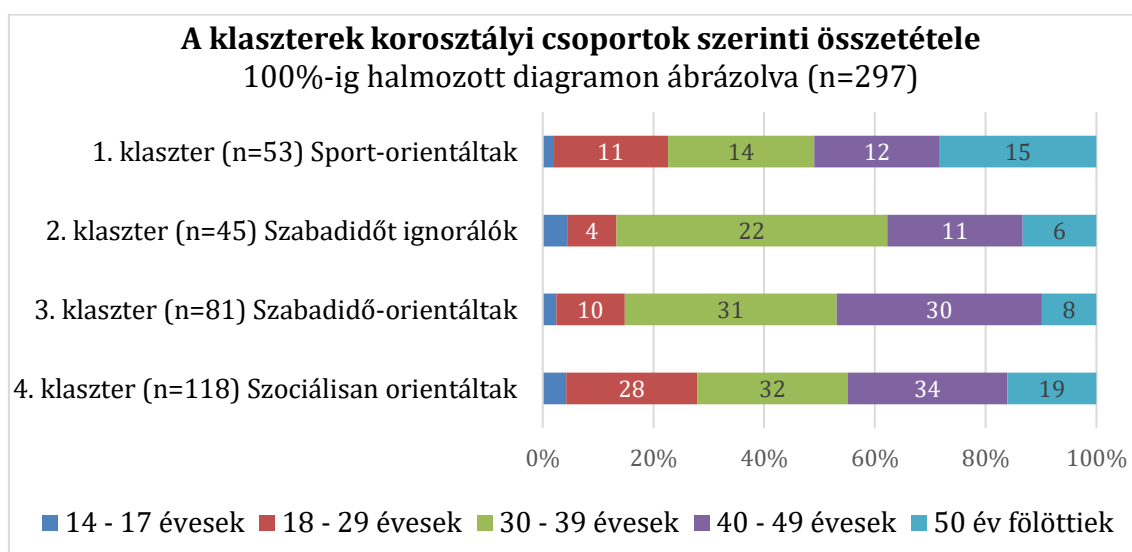
Velük szemben a **3. klaszterben** (n=81) a „*Minőségi szabadidő*” faktor mérsékelten pozitív értéket mutat, ezért ők a ***Szabadidő-orientáltak*** nevet kapták. Függetlenül attól, hogy mennyire mérsékelt, itt még mindig magasabb a faktor értéke, mint bármely más klaszterben. Ezenkívül a „*Minőségi szabadidő*” faktor jellemzőbb erre a klaszterre, mint az összes többi faktor. A 2. és a 3. klaszter tagjai lényegesen különböznek egymástól a „*Személyes környezetből való menekülés*” (például: „*A mindennapi élethez képest legyen más.*”) és a *Személyes jutalmak keresése* (például: „*Jól érezni magam a bőrömben.*”) komponensek szerepében. A többi változó esetében a csoportok hasonlóan a minta átlaga alatt vannak. A 3. klaszterre jellemző a többi klaszterhez képest, hogy felülreprezentáltak a 40-49 évesek (37%), a fővárosiak (58%), az egyetemi diplomával rendelkezők (54,3%), a középhaladók (43,2%) és azok, akik minden 2. vagy 3. hétvégén tudnak gyakorolni (30,9%).

A **4. klaszter** (n=118) átlagos értékeket mutat, kivéve az „*Új emberekkel való találkozás*” faktort az utazási motivációkból és az „*Elismerés*” faktort a sportmotivációból, amelyek a teljes minta átlaga felett vannak. Így ezt a csoportot ***Szociálisan orientáltak*** neveztük el. A legerősebb faktorsúly a sportmotiváció külső szabályozásához tartozó tételeknek tulajdonítható, mint például a „*6. Mert barátaim és ismerőseim elismernek érte.*” illetve az identifikált szabályozáshoz tartozóknak: „*7. Véleményem szerint így lehet a legjobban emberekkel ismerkedni.*” A 4. klaszterre jellemző a többi klaszterhez képest, hogy felülreprezentáltak a 18-29 évesek (23,7%), a vármegyeszékhelyen, vagy vidéki városban élők (51,7%), itt található a legtöbb oktató, edző (17,2%), azok, akiknek fő célja a barátok oktatása (48,3%) és akik folyamatosan tudnak gyakorolni (24,6%).

5.5.1.3. A sportturista-klaszterek közötti szignifikáns különbségek (H6/b)

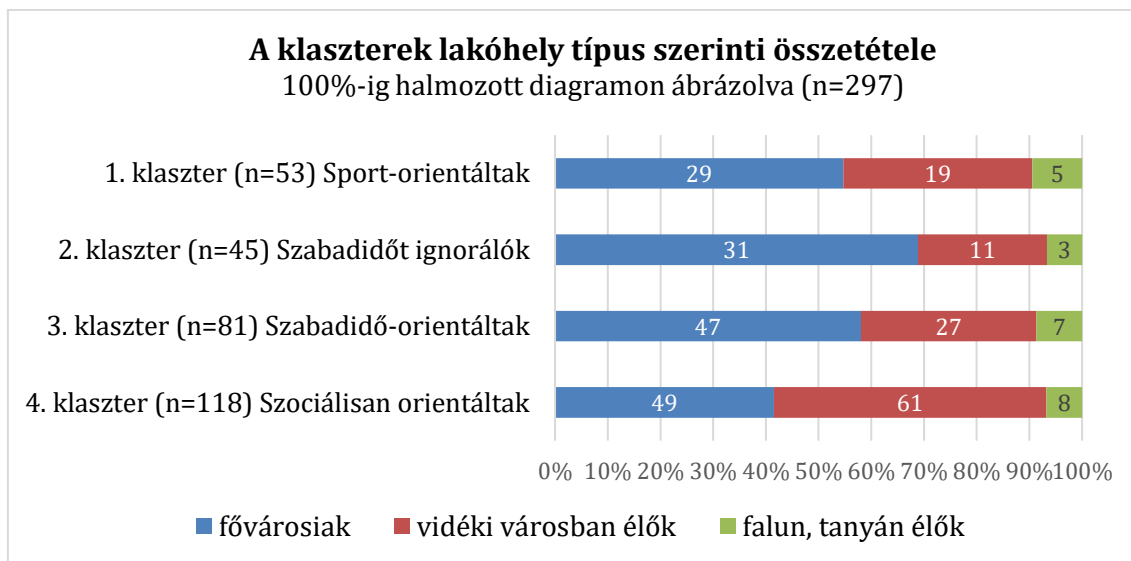
A 6/b alhipotézisem szerint a klaszterek tagjai különböznek egymástól a demográfiai változók, a flow-élmény és a sportturisztikai magatartás alapján.

A klaszterek közötti különbségeket demográfiai változók (nem, életkor, településtípus, iskolai végzettség, foglalkozástípus) szerint Khi-négyzet próbák segítségével ellenőriztük. Szignifikáns összefüggést csak a **korosztályok** ($p=0,030$) és a **településtípus** ($p=0,030$) esetében találtunk. Egyrészt tehát, a Khi-négyzet próba alapján a **korosztályok szerinti összetétel jelentős mértékben változik a klaszterek között** ($\chi^2(12)=22,748$, $p=0,030$), de a kapcsolatuk gyenge (Cramer-féle $V=0,160$). A 31. ábra azt mutatja, hogy a Sportorientált klaszterban ($n=53$) az 50 év felettek, a Szabadidőt ignorálók ($n=45$) a 30-39 évesek, a Szabadidő-orientáltak ($n=81$) esetében a 40-49 évesek, a Szociálisan orientáltaknál ($n=118$) pedig a 18-29 évesek vannak a többi klaszterhez képest jelentősebb számban képviselve.

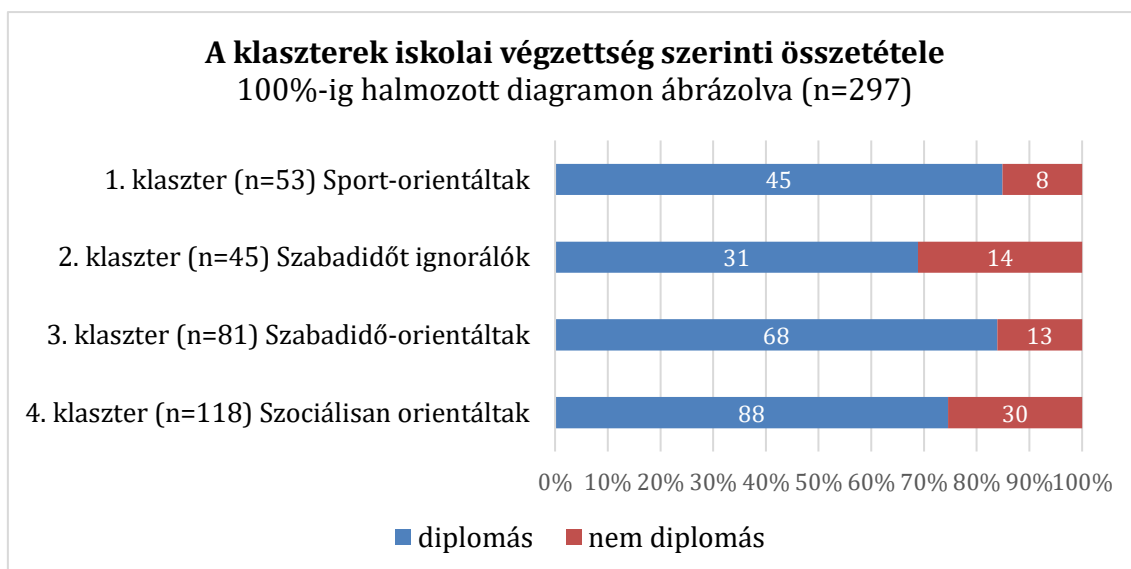
31. ábra: A klaszterek korosztályi csoportok szerinti összetétele - 100%-ig halmozott diagramon ábrázolva ($n=297$)

Másrészt, a Khi-négyzet próba alapján a **lakóhely típusa szerint is szignifikáns különbség van a klaszterek között** ($\chi^2(6)=13,949$, $p=0,030$), de a kapcsolat mértéke gyenge (Cramer-féle $V=0,153$). A fővárosiak aránya a Szabadidőt ignorálók ($n=45$) esetében a legmagasabb, míg a vidéki városban élők aránya a Szociálisan orientáltaknál ($n=118$) dominál (32. ábra).

32. ábra: A klaszterek lakóhely típus szerinti összetétele - 100%-ig halmozott diagramon ábrázolva (n=297)

Az iskolai végzettség esetében bár nem találtam szignifikáns összefüggést, de figyelemreméltó, hogy a **diplomával nem rendelkezők** aránya a **Szabadidőt ignorálók** esetében a legmagasabb a többi klaszterhez képest (33. ábra).

33. ábra: A klaszterek iskolai végzettség szerinti összetétele - 100%-ig halmozott diagramon ábrázolva (n=297)

A flow állapotra vonatkozó **különbségek szempontjából a klasztereket a Kruskal-Wallis próba alkalmazásával vizsgáltuk, ami nem mutatott szignifikáns különbséget sem az Egybeolvadás ($p=0,247$), sem az Egyensúly ($p=0,389$) dimenzióban.**

Az utazás gyakoriságát és a sportolási magatartást (preferált vízi sportág, tudásszint, sportbeli célok, előzetes tapasztalat, vízisport üzésének gyakorisága, pénzübeli ráfordítások) klaszterenként **Khi-négyszet** próbák segítségével hasonlítottuk össze. A vizsgálatba bevont változók közül egyiknél sem találtunk szignifikáns összefüggést.

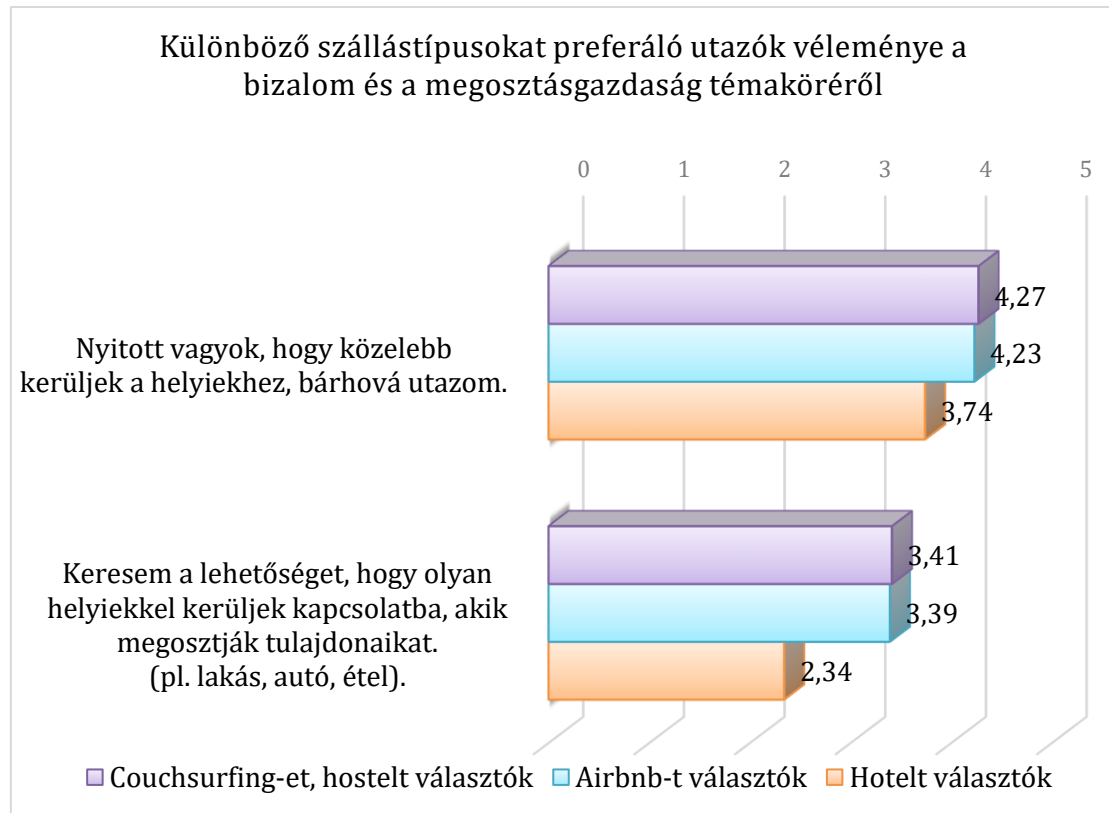
5.5.2. A turisták interperszonális bizalom szerinti eltérései (H7)

A turisták kisebb fogyasztói csoportokra való bontásában a személyek közötti bizalomadás mértéke is fontos szempont lehet. Különösen jól vizsgálható ez a közösségi gazdaság kontextusában, melyben az utazók az autentikus élményekhez a bizalom megelőlegezésével juthatnak hozzá. Annak érdekében, hogy megismerjük a turizmus új üzleti modelljében, a megosztásgazdaságban való részvétel motivációit, a potenciális fogyasztók helyi lakosság iránti nyitottságának mértékét vizsgáltuk meg.

Hetedik hipotézisem szerint azok az utazók, akik a nem hagyományos szállástípusokat részesítik előnyben (Airbnb, hostel, couchsurfing), szorosabb kapcsolatot keresnek a helyi lakossággal, mint azok a társaik, akik utazásaik alatt inkább a hoteleket választják.

Ennek vizsgálatához felmértük a helyi lakosság iránti nyitottságot az utazások során, illetve a megosztásgazdaság helyi szolgáltatóival való interakció szándékát. Jelentős különbségeket tapasztaltunk a szállástípus-preferenciák szerint (Nagy és mtsai 2019). Az egyszempontos varianciaanalízis alapján a felsorolt állítások esetében szignifikáns különbségek figyelhetők meg a három csoport között. A különböző szálláspreferenciával rendelkező csoportok eredményei alapján elmondható, hogy **nagyobb nyitottságot mutatnak a helyi közösséggel való érintkezés iránt ($F=4,74$, $p=0,010$) az utazásaik során couchsurfing-et vagy hostel-t ($M=4,27$, $SD=0,9$), illetve az Airbnb-t választók ($M=4,23$, $SD=0,9$) a szállodát preferáló szegmenshez képest ($M=3,74$, $SD=1,2$). A megosztásgazdaságban résztvevő helyiekkel szintén a couchsurfing-et vagy hostel-t ($M=3,41$, $SD=1,3$) és az Airbnb-t ($M=3,39$, $SD=1,5$) kedvelők keresik a leginkább a kapcsolatot, szemben a szállodát ($M=2,34$, $SD=1,4$) választókkal ($F=10,46$, $p<0,001$). A helyiek iránti nyitottság tekintetében a szállodát**

választó csoport eredményei még a semleges és a pozitív attitűdöt jelző skálapontok közötti 3,74-es, viszont a megosztásgazdaságban való részvétel szándékában már a negatív és a semleges attitűdöt jelző skálapontok közötti 2,34-es csoportátlagot mutatták (34. ábra).

34. ábra: Különböző szállástípusokat preferáló utazók véleménye a bizalom és a megosztásgazdaság témaköréről (n=175)

6. MEGBESZÉLÉS

A vonatkozó szakirodalom alapján felállított hipotéziseim tesztelésének eredményeit táblázatos formában foglalom össze a könnyebb áttekinthetőség érdekében (21. táblázat). Összesen 7 hipotézist fogalmaztam meg és ahol az állítás komplexitása indokolta, alhipotéziseket is megfogalmaztam. A több, különböző minta használata miatt fontosnak tartom feltüntetni, hogy melyikre vonatkozik a hipotézis tesztelése. A 7 hipotézisből 2 teljes mértékben beigazolódott (B), 5 azonban csak részben (R) igazolódott be. Az alhipotézisek több esetben nem igazolódtak be (N).

21. táblázat: Az értekezés hipotéziseinek tesztelése

AZ ÉRTEKEZÉS HIPOTÉZISEI		TESZTELÉS	
A terepkutatás keretében vizsgált vízisport központban bérló vendégek		n= 745	
H1	A terepkutatás keretében bemutatásra kerülő vízisport központba érkező hazai aktív turisták olyan magas gazdasági státuszú férfiak, akik jellemzően a fővárosban vagy megyei jogú városokban élnek (Csapó és Gonda 2019, Törőcsik és Csóka 2018).	B	
Szabadidősportolók (n=282) és versenysportolók (n=42) vizsgálata		n=282	n=42
H2	Mind a szabadidősport, mint a versenysport területén a fiatalabb résztvevőkre jellemzőbb az intrinzik tökéletességre való törekvés, valamint az identifikált szabályozáshoz kötődő extrinzik motiváció magasabb szintje, mint az idősebbekre (Modroño és Guillén 2016, Szemes és mtsai 2016).	R	N
		R	
A windsurf közösség (n=55) és a vízisport-turisták (n=297) vizsgálata		n=55	n=297
H3	A FÁK a flow állapot kétfaktoros struktúráját (KKE és Egybeolvadás a feladattal) igazolja vissza és megbízható mérőeszköznek tekinthető a vizsgált vízisportolói mintán (Magyaródi és mtsai 2013).	B	
H4	A vizsgált vízisport-turisták körében a flow-élmény átélésére hatással vannak a demográfiai (nem, korosztály, iskolai végzettség) és a sportolási jellemzők (társas kontextus, gyakorlás intenzitása, tudásszint, kitűzött célok) egyes változói.	R	R
		R	
H4/a	A nemi különbségek befolyásolják a flow-élményt (Han 1992, Chang 2017).	N	B
H4/b	A fiatalabb résztvevők magasabb flow-értéket produkálnak, mint az idősebbek (Morgan és Coutts 2016).	N	N
H4/c	Az iskolai végzettség befolyásolja a flow-élményt (Isham és Jackson 2023).	B	B
H4/d	A társas körülmények befolyásolják a flow-élményt (Magyaródi és Oláh 2017, Decloe és mtsai 2009).	B	N

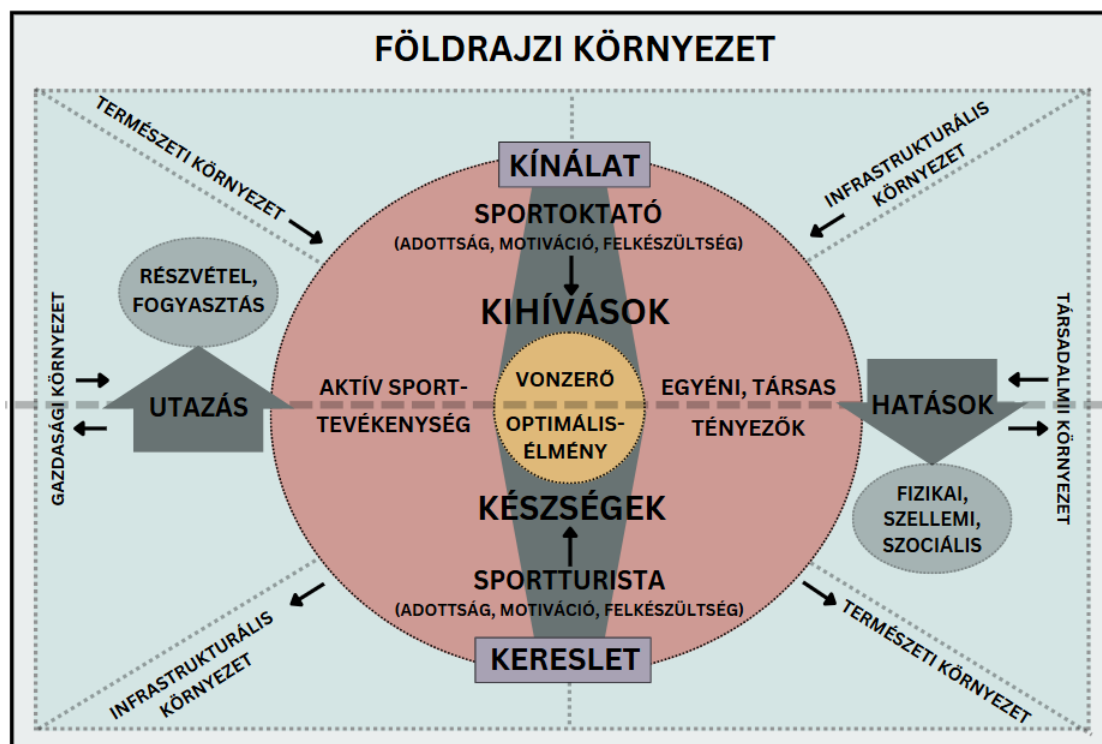
H4/e	A választott vízisport gyakorlásával töltött idő pozitívan befolyásolja a flow-élményt (Decloe és mtsai 2009, Heo és mtsai 2010, Stebbins 2001, Morgan és Coutts 2016).	N	N
H4/f	Az önbevalláson alapuló tudásszint (kézségsszint) pozitívan befolyásolja a flow-élményt (Bennett és Kremer 2000, Mackenzie és mtsai 2011).	N	B
H4/g	A választott vízi sportban kitűzött cél befolyásolja a flow-élményt (Jeon és Ridinger 2009).	B	N
A vízisport-turisták vizsgálata		n=297	
H5	A demográfiai változók, a választott vízi sportban elérni kívánt célok és a gyakorlás során átélt flow-élmény hatással vannak a sportra való anyagi és időbeli ráfordításokra (költsékekre és gyakorlással töltött időre).	R	
H5/a	A demográfiai változók (nemek, korosztály, iskolai végzettség, lakóhely) hatással vannak az anyagi és az időbeli ráfordításokra (Csapó és Gonda 2019, Terzić és mtsai 2020, Vastag 2013).	R	
H5/b	A választott vízi sportban elérni kívánt célok hatással vannak a sportra való anyagi és az időbeli ráfordításokra (Jeon és Ridinger 2009, Nam és Kwon 2016).	R	
H5/c	A választott vízi sportban átélt flow-élmény hatással van az anyagi és az időbeli ráfordításokra (Nam és Kwon 2016, Partington és mtsai 2009).	R	
H6	A sport-és a turisztikai motivációk alapján egyedi piaci szegmensek, klaszterek különíthetők el és a klaszterek (tagjai) különböznek egymástól a demográfiai változók, a flow-élmény és a sportturisztikai magatartás alapján.	R	
H6/a	A sport-és a turisztikai motivációk alapján egyedi piaci szegmensek, klaszterek különíthetők el (Hallmann és mtsai 2012, Hennigs és Hallmann 2015, Hungenberg és mtsai 2016).	B	
H6/b	A klaszterek (tagjai) különböznek egymástól a demográfiai változók, a flow-élmény és a sportturisztikai magatartás változói alapján (Cheng és Lu 2015, Jennings 2007, Morgan és Coutts 2016, Sidorová 2015).	R	
Hazai és nemzetközi utazók vizsgálata		n=175	
H7	Azok az utazók, akik a nem hagyományos szállástípusokat részesítik előnyben (Airbnb, hostel, couchsurfing), szorosabb kapcsolatot keresnek a helyi lakossággal, mint azok a társaik, akik utazásaik alatt inkább a hoteleket választják (Kántor 2017, Tussyadiah 2015).	B	

Megjegyzés: **B** = a hipotézis beigazolódott,
R = a hipotézis részben beigazolódott,
N = a hipotézis nem igazolódott be.

6.1. K1 MEGVITATÁSA

Az első kutatási kérdés keretében arra kerestem a választ, hogy **milyen speciális környezeti összetevők ismeretére van szüksége egy hazai sportturisztikai szolgáltatónak a szabadtéri vízi sportok optimális-élményként való biztosításához?**

A kérdés megválaszolására a személyes, résztvevői megfigyelés kutatási módszerét választottam, melyet Radel (2018) javasol terepkutatás készítéséhez. Elméleti keretként Bánhidi (2007) sportturizmus elméleti modelljének földrajzi környezetének (természeti, társadalmi, gazdasági, infrastrukturális) elemeit vettem alapul, az optimális-élmény szempontjából pedig a kihívások és készségek egyensúlyának (KKE) szolgáltatói oldalról történő beavatkozási lehetőségeit. Az optimális-élményt, vagy másnéven a flow-élményt a hosszútávú részvétel zálogaként jelölik meg a kutatók (Pomfret 2016, Poulsen és mtsai 2006, Wheaton 2000), a résztvevők tehát ezen élmények alapján döntenek a sporttevékenység folytatása mellett. A sportturizmus központi vonzerejét maga a sporttevékenység jelenti, ezért fontos tisztában lenni azzal, hogy egy sportturisztikai szolgáltatónak milyen környezeti elemek ismerete elengedhetetlen az optimális-élmény biztosításához és hogyan tud befolyással lenni a kihívások és készségek szintjére (Bánhidi és mtsai 2024). Fontos tisztázni, hogy ez egy szubjektív állapot és nem garantálható minden egyén számára a flow csatornába való belépés, azonban megfelelő szakmai tudás birtokában megteremthető a lehetőség a flow átélésére. Továbbá, egyéni eltérések is megjelennek a flow-élmény megtapasztalásában (Magyaródi 2016). A sportturizmus elméleti modellje (Bánhidi 2007) átfogó keretet biztosít a sportturizmus működésének vizsgálatához, azonban a kutatás során szükségessé vált ennek a modellnek a kiegészítése, különösen a szabadtéri kalandsportok sajátosságainak figyelembevételével. A K1 kutatási kérdés megválaszolásakor célunk az volt, hogy az eredeti modell keretein belül az optimális-élmény biztosításához szükséges tényezőket azonosítsuk, és ezek alapján kiegészítsük a modellt olyan elemekkel, amelyek a sportturizmusban résztvevő egyének élményszerzését közvetlenül befolyásolják (Nagy és Bánhidi 2015). A módosított modell az eredeti sportturizmus-modellt egy élményalapú szemlélet irányába finomítja, ahol a flow-élmény, a kihívások és készségek egyensúlya, a környezeti, valamint az egyéni és szociális tényezők kölcsönhatása kulcsszerepet kap. Ezáltal a módosított modell részletesebb képet ad arról, hogy a szolgáltatók hogyan járulhatnak hozzá a sportturisták élményszerzéséhez és hosszútávú elköteleződéséhez (35. ábra).

35. ábra: A kalandturizmus élménycentrikus modellje (Bánhidi 2007 és Pomfret 2016 alapján saját szerkesztés)

A K1 megválaszolása érdekében Bánhidi (2007) modelljét leszűkítettük az kalandturizmusra, majd a modell középpontjába az optimális-élményt helyeztük, mint sportturisztikai vonzerőt. A sportturizmus kínálati oldalához a kihívásokat, a keresleti oldalához pedig a készségeket rendeltük hozzá, melyek egyensúlyi állapota (mindkettő magas szintje) a flow-élmény létrejöttének előfeltétele (Magyaródi 2016). A flow-élmény jelentőségét a kalandturizmusban való részvétel fő motivációjaként Pomfret (2016) is kihangsúlyozza, a kalandturisták jellemzői, rizikóérzékelése, életstílusa és motivációhoz kötődő döntéseinek fontossága mellett.

Fontos korlátja ennek a módosított modellnek, hogy csak azon sportturisztikai tevékenységek esetében alkalmazható, amelyek bizonyos szintű készségeket igényelnek a kihívás szintjének leküzdéséhez, ezzel biztosítva a legnagyobb esélyt a flow megtapasztalására (Mannell és mtsai 2005). A flow-élmény elmélete alapján a kihívások és készségek egyensúlya meghatározza, hogy a résztvevő miként éli meg az adott tevékenységet, és ezen élmények alapján dönt a sporttevékenység folytatása mellett (Csíkszentmihályi 1990). A korábbi kutatási eredmények alapján a kalandturisztikai

tevékenységek elősegítik a flow megjelenését (Buckley 2012, Pomfret 2016), mivel a kalandélményeket a kihívások, a koncentráció, az irányítás érzése, az öntudat elvesztése és az időérzékelés torzulása jellemezheti a résztvevők számára, így egybeesnek a flow konstruktumával. Mackenzie és Brymer (2018) is azt javasolja, hogy a természetben űzhető, kaland jellegű sportok fogalmának meghatározására alkalmas lehet a pozitív pszichológia keretrendszere, mivel e tevékenységek egyaránt elősegítik a *hedonikus* (öröm, pozitív érzelmek, fájdalomkerülés) és az *eudaimonikus* (jóllét, önmegvalósítás, és célok állítása) érzelmi állapotot. Olivera és Olivera (2016) a szabadtéri kalandsport aktivitásokat (APAN) összegző kutatásuk konklúziójaként megfogalmazták, hogy e szegmens sikerkritériumait a személyre szabott kaland, a természet közelsége, a család vagy barátok társaságában átélt szórakozás, a mindennapi rutinból való kiszakadás vágya és a flow-élmény átélése jelentik. E sikerkritériumok közül az optimális-élményt, vagy másnéven a flow-élményt tekintjük a kalandturisztikai élmény fő vonzerejének, amelyet a kutatók a hosszútávú részvétel zálogaként jelölnek meg (Pomfret 2016, Poulsen és mtsai 2006, Wheaton 2000).

A modellt továbbá finomhangoltuk a kalandturisták élményszerzését befolyásoló jelentős **egyéni, szociális és környezeti** tényezők megnevezésével. Az **egyéni tényezők** alatt a sportturizmusban a sportoktatót és a sportturistát értjük. Az **oktatók közreműködésével nagyobb eséllyel jön létre az optimális-élmény, mivel ők változatos eszközökkel tudják módosítani a kihívások és készségek egyensúlyi állapotát**, ami a flow-csatornába való belépés egyik előfeltétele (Mackenzie és mtsai 2011). Az élménystruktúrát tovább árnyalja, hogy **a résztvevők eltérő motivációkkal és kihíváskereső attitűddel rendelkeznek, amelyek befolyásolják az aktivitás során kialakuló szubjektív élményüket**. A szabadtéri sportok választásában a résztvevők fontos motivációja a valós vagy vélt rizikófaktor jelenléte (Buckley 2012), ami különösen a kalandsportokban van jelen, ahol a résztvevők széles spektrumot mutatnak az észlelt készségszint, a kaland nehézségi foka (kihívása) és az átélt érzelmi reakciók tekintetében. Ez a különбözőség befolyásolhatja az élmény minőségét, így a különböző kalandturista-típusok közül azok, akik magas kihívásszintet érzékelnek (például félelem a sérüléstől, bizonytalanság saját készségeikkel kapcsolatban), kevésbé élnek meg kellemes élményeket, mint azok, akik alacsony kihívást érzékelnek és magabiztosak a saját készségeikben (Morgan és mtsai 2000).

A **szociális tényezők** meghatározó szerepet játszanak az optimális élmény kialakulásában a sportturizmusban, különösen a szabadtéri és kalandsportok esetében. **A sportturisták közötti interakciók, valamint az oktatók és a résztvevők kapcsolata hozzájárulhat a flow-élmény eléréséhez. A tapasztalt oktatók és túravezetők nemcsak a technikai tudás átadásában segítenek, hanem a sportturisták kihívásérzetének és készségeik egyensúlyának optimalizálásában is.** Az oktatók kommunikációs és helyzetfelismerő képessége hozzájárulhat a megfelelő kihívásszint kialakításához, amely elősegíti a flow állapot megtapasztalását. A sportturisztikai közösségek (Scuttari és mtsai 2021) és szubkultúrák (Renneker 1987, Wheaton 2004, Dant és Wheaton 2007) jelentős szerepet töltenek be a hosszú távú részvétel fenntartásában. A sporttevékenység által képviselt életsílus, a normák és értékek hozzájárulnak a résztvevők identitásának kialakulásához, ami növeli a sporttevékenység iránti elköteleződést (Wheaton 2004, Wheaton 2016).

Az optimális-élmény biztosításához és a kihívások-készségek szintjének alakításához a sportturisztikai szolgáltatóknak fontos tisztában lenniük azzal, hogy milyen **környezeti összetevőket** kell ismerniük.

A kalandturizmus esetében a kihívást jelentő szituációkat a **természeti környezet** dinamikus változásai hozzák létre. **A vízisportokban a sportspecifikus kihívás szintjét a szél erőssége, iránya, a hullámozás minősége (hullámhossz), a vízmélység, a hőmérséklet, a partszakasz adottságai alakítják, melyek nem csupán a fizikai biztonságot, hanem az élményszerzés lehetőségét is meghatározzák.** A dinamikus változásokból fakadó kihívásokat a sportturisztikai szolgáltatók képesek a sportturisták egyéni készségeihez igazítani megfelelő oktatási módszerekkel, szakszerű eligazítással és sporteszközökkel.

Az **infrastrukturális környezet** alapvetően meghatározza az optimális élmény biztosításának lehetőségeit a sportturizmusban. **A specifikus sportlétesítmények és a széleskörű eszközpark nemcsak a sportolási lehetőségeket bővítik, hanem hozzájárulnak a kihívás szintjének optimális kialakításához is.** A megfelelő szakértelemmel kiválasztott sporteszközök használata kulcsfontosságú a sportélmény szempontjából, hiszen ezek biztosítják a résztvevők képességeihez igazított kihívásokat, ami elősegíti a flow-élmény megélését. Ezen kívül a biztonságos sportolási környezet fenntartása – például a mentéshez szükséges eszközök biztosításával – szintén

elengedhetetlen az élmény zavartalanságához. Az időjárási viszonyokból adódó nehézségek mérsékelhetők modern és jól karbantartott létesítményekkel, például fedett vagy védett sporthelyszínekkel. A természeti adottságok és az épített infrastruktúra kölcsönhatása így egyedi miliőt hoz létre, amely közvetlenül befolyásolja a sportturisztikai élményt és a kihívás-készség egyensúly fenntartását.

A **társadalmi környezet** ismerete szintén kulcsfontosságú a vízi sportturisztikai szolgáltatók számára az optimális-élmény biztosításához. A **helyi tradíciók, szabályozások és meglévő sportturisztikai szolgáltatók befolyásolják a sportág elfogadottságát és fejlődési lehetőségeit az adott régióban**. A konkurens szolgáltatók kínálata további lehetőségeket nyújthat a kihívások szintjének alakításában, például más típusú felszerelések vagy az eltérő természeti adottságok révén, ami hatással van a résztvevők élményszerzésére és a flow-élmény elérésére.

A **gazdasági környezet** jelentősen befolyásolja a vízi sportturisztikai szolgáltatók működését, amelynek kihívásai – mint a **magas tőkeigény, a szezonális működés és a szabályozási bizonytalanság** – közvetlen hatással vannak az optimális élmény biztosításának lehetőségeire. A folyamatos fejlesztésekhez szükséges források hiánya rontja az eszközök minőségét, ami csökkentheti a vendégek elégedettségét és a flow-élmény megélésének esélyét. A rövid szezon miatt nehéz stabil, tapasztalt munkaerőt biztosítani, a rövid nyári szezon ráadásul intenzív fizikai és szellemi erőnlétet követel meg az élmények létrehozóitól. Mindezek az oktatás színvonalát és az élményszerzést is befolyásolhatják. A jogszabályi változások megnehezítik a hosszú távú beruházásokat és az innovációt, akadályozva ezzel az optimális élmény biztosítását.

6.2. H1 MEGVITATÁSA

Első hipotézisem szerint a terepkutatás során vizsgált vízisport központba érkező hazai aktív turisták olyan magas gazdasági státuszú státuszú férfiak, akik jellemzően a fővárosban vagy megyei jogú városokban élnek.

Az adatok alapján a **H1 nagyrészt igazolható**, azonban érdemes árnyaltabban megvizsgálni az eredményeket. A vizsgált vízisport központban kitöltött felelősségvállalási nyilatkozatok feldolgozása (n=745) azt mutatta, hogy **a sporteszközt bérlők többsége megyei jogú városokból (54%), döntően a fővárosból (40,4%) és a budapesti agglomerációból (22,8%) érkezett**, főként a Közép-és Dél-Dunántúlról

(Nagy és Bánhidi 2015). Eredményeimet megerősíti Törőcsik és Csóka (2018) is, akik a magyar lakosságra nézve reprezentatív mintán felvett kutatásukban azt találták, hogy a sport célú utazásokban a megyei jogú városokban élők magas arányban vesznek részt. Ugyanakkor érdemes megfontolni, hogy a látogatók földrajzi eloszlása mennyiben tükrözi ténylegesen az adott területeken élők gazdasági státuszát, és mennyiben lehet a földrajzi közelség vagy a turisztikai infrastruktúra eredménye. A fővárosból és a megyei jogú városokból érkezők magas aránya részben magyarázható azzal, hogy ezekből a térségekből könnyebb az elérhetőség, illetve a vízi turizmus infrastrukturális feltételei fejlettebbek. Másrészt, a vitorlázás és más vízi sportok gyakorlásának anyagi és kulturális feltételei is hozzájárulhatnak a nagyvárosi túlsúlyhoz: a megfelelő képzettség, a szaknyelv ismerete és a közösségi kapcsolatok mind olyan tényezők, amelyek a szubkulturális tőkével rendelkező csoportokat előnyben részesítik e sportágakban. Törőcsik és Csóka (2018) kutatása is alátámasztja, hogy a vitorlázást a sportos, budapesti fiatalok ismerik leginkább, illetve, hogy a vitorlázás Magyarországon egy szűk rétegsportnak tekinthető.

A Budapestről érkezőket (n=301) az egyes kerületek szerint is elemeztük, ami további következtetések levonását tette lehetővé a vendégkör gazdasági státuszára vonatkozóan. A NAV SZJA adatbázisa (Sápi 2012) alapján összevetettük az egyes kerületek havi egy adózóra jutó bruttó jövedelmét az adott kerületből érkező vendégkör arányával. Az eredmények azt mutatták, hogy a legtöbben a legmagasabb bruttó átlagjövedelemmel rendelkező kerületekből érkeztek (II., XI., XII.), míg a legalacsonyabb jövedelmű kerületekből (X., XV., XX., XX, XXIII.) egyáltalán nem érkeztek vendégek. Azonban felmerül a kérdés, hogy ez az eredmény kizárólag az anyagi lehetőségekre vezethető vissza, vagy kulturális tényezők (pl. a vízisportokkal kapcsolatos attitűdök, szocializáció) is szerepet játszanak? A kutatás korlátja volt, hogy a nyilatkozatok adataiból csak igen kevés szociodemográfiai változóhoz férünk hozzá (nemek, lakóhely), melyekből csak közvetett következtetéseket tudunk levonni a jövedelemre vonatkozóan. A korábbi kutatások alapján azonban igazolódott, hogy a vízisportok fogyasztói körében a különböző tőketípusok összekapcsolódnak. A gazdasági tőke (jövedelem) mellett az intézményesült kulturális tőke (iskolai végzettség) kiemelt szerepet játszik a természetben űzött sportokban való részvételben (Mutz és Müller 2021, Widdop és Cutts 2013). Ez a társadalmi rétegződés a vitorlázás esetében különösen

markáns, hiszen, ahogy Bourdieu (1978) is hangsúlyozza, ez a sport kevés fizikai erőfeszítést, ám jelentős anyagi és kulturális tőke-befektetést igényel. Kutatásunk során megfigyelhető volt, hogy a vizsgált vízisport központba látogatók többsége nagyvárosokból és a főváros elit kerületeiből érkezik, ami alátámasztja azt a feltételezést, hogy e sportágakban a részvétel nemcsak az anyagi lehetőségektől, hanem az ezekhez kapcsolódó életstílusbeli és kulturális tényezőktől is függ. Vastag (2013) rámutat arra, hogy az objektív szociodemográfiai mutatók mellett a szubjektív pszichográfiai tényezők is relevánsak lehetnek a magyar lakosság turisztikai fogyasztási szokásainak vizsgálatában. A jövőben érdemes lenne a vízisport-turizmus fogyasztóit életstílus-csoportok szerint is vizsgálni, amelyek az értékválasztásokat és preferenciákat is figyelembe vennék.

A nemek szerinti megoszlásban szintén markáns eltérés mutatkozott: a vízisport-eszközt bérlők között a férfiak magasan felülreprezentáltak voltak (83,5%). Ez részben magyarázható azzal, hogy amikor egy család vagy pár érkezik hajót bérelni, jellemzően a férfiak töltik ki a felelősségvállalási nyilatkozatot. Ugyanakkor a nemi különbségek strukturális jelenségekhez is köthetők, hiszen Csapó és Gonda (2019) szerint az üdülés alatti sporttevékenységekben a férfiak általánosan aktívabbak. Érdemes lenne megvizsgálni, hogy a női részvétel alacsony aránya mennyiben a vízisportokhoz kapcsolódó társadalmi normák eredménye, és mennyiben függ a központ által kínált szolgáltatások jellegétől.

Az eredmények megbízhatóságát némileg korlátozza az a tény, hogy a vizsgálat során nem álltak rendelkezésre részletes, egyéni szintű demográfiai és viselkedési adatok a kitöltőktől. A vállalkozás honlapjának Google Analytics elemzése további betekintést nyújthatott volna a látogatókról, azonban üzleti és adatvédelmi okokból erre nem volt lehetőség. A jövőbeli kutatások számára hasznos lehet a Magyar Turisztikai Ügynökség által 2019-ben indított Nemzeti Turisztikai Adatbázis (NTAK) nyilvánosan elérhető adatainak bevonása, amely pontosabb képet adhatna a vízisportokat választó turisták társadalmi-gazdasági háttéréről.

6.3. H2 MEGVITATÁSA

Második hipotézisem szerint mind a szabadidősport, mind a versenysport területén a fiatalabb résztvevőkre jellemzőbb az intrinzik tökéletességre való törekvés, valamint az identifikált szabályozáshoz kötődő extrinzik motiváció magasabb szintje, mint az idősebbekre.

A hipotézis elméleti alapját két tanulmány egymással átfedő eredményeiből merítettem. Megfigyeltem, hogy Modroño és Guillén (2016), valamint Szemes és munkatársainak (2016) kutatása a hipotézisben megnevezett két sportmotiváció típus tekintetében azonos eredményeket mutattak, annak ellenére, hogy a spanyolországi, windsurf-ösökre irányuló kutatásban mind szabadidő-, mind versenysportolókat is vizsgálnak, míg a magyar nyelvű tanulmány kizárólag versenysportolók eredményeit elemezte. Saját kutatási eredményeinket megvizsgálva azonban azt látjuk, hogy a szabadidősportolók és a versenysportolók sportolási motivációjának életkorral való változása eltérő tendenciát mutat (Nagy és mtsai 2024, Szemes és mtsai 2017).

A versenysportolói mintán a H2 nem igazolódott, mivel a hipotézisben megfogalmazott **egyik sportmotivációs faktor esetében sem volt szignifikáns különbség az életkori korcsoportok között**. Sőt, az eredmények azt mutatják, hogy **a legfiatalabb korcsoportokban (10-19 évesek) szignifikánsan magasabb volt mind az amotiváció, mind a külső szabályozáshoz kötődő sportmotiváció faktor értéke a 19-25 évesekhez képest** (Szemes és mtsai 2017). Ez arra utal, hogy a fiatalabb versenyzők számára a sport elsősorban külső elvárások, például edzői vagy szülői nyomás hatására válik fontossá, ahelyett, hogy belső kielégülést nyújtana számukra. Az amotivált állapot jelenléte pedig azt jelezheti, hogy ezekben az életkori szakaszokban a kudarcból való félelem és az alacsony kitartás is nagyobb szerepet játszhat, ami hosszú távon akár a versenysportból való lemorzsolódás egyik tényezője is lehet. Mindkét faktor az értekezés szakirodalmi részében bemutatott Rakéta Motivációs Modell legelső részén található, amely az egyén motivációjának külső hatásoktól való befolyásoltságára utal (Poulsen és mtsai 2006).

Fontos kiemelni, hogy a vizsgálatban szereplő versenysportolói minta (n=42) kizárólag küzdősportolókból állt, ami befolyásolhatja az eredmények értelmezését. Korábbi kutatások (Szemes és mtsai 2016) kimutatták, hogy a küzdősportolók általában erőteljesebb belső motivációval rendelkeznek, mint más sportágak képviselői, mivel

esetükben a külső motivációs tényezők (pl. anyagi jutalom, külső elvárások) kisebb mértékben torzítanak. Ezért elképzelhető, hogy a versenysportolói mintán tapasztalt eredmények részben a sportági sajátosságokból fakadnak. További kutatások szükségesek annak feltárására, hogy milyen okai vannak a fiatal küzdősportolók (10-19 évesek) esetében a magas amotivációnak és külső szabályozásnak. A küzdősportolók eredményeinek összevetése a vízi sportturizmushoz köthető szabadidősportolók eredményeivel azért releváns, mert korábbi kutatások (Szemes és mtsai 2016) kimutatták, hogy a különböző sportágak (taktikai, állóképességi, művészi sportok, küzdősportok) közötti összehasonlítás során a küzdősportolók bizonyultak a leginkább belsőleg motiváltnak. Ez a magas belső motiváció kulcsszerepet játszhat a sportolók motivációs váltoásaiban az életkor előrehaladtával, mivel esetükben a külső motivációs tényezők (pl. anyagi jutalom, külső elvárások) kisebb mértékben befolyásolhatják a sportban való részvételt.

A szabadidősportolói mintán a H2 részlegesen igazolódott: az intrinzik tökéletességre való törekvés belső motivációja negatív korrelációt mutatott az életkorral, míg az identifikált szabályozáshoz kötődő motiváció esetében nem találtunk szignifikáns különbséget a korosztályi csoportok között. Eredményeink azonban további új összefüggésekre is rávilágítanak: **a szabadidősportolóknál az életkor előrehaladtával mindhárom belső motivációs típus (tudás megszerzésére vonatkozó, tökéletességre való törekvés, élvezetkeresés) szignifikánsan csökken, míg az amotiváció növekszik.** Bár mind a négy korreláció esetében csupán gyenge kapcsolatot találtunk, mégis érdemes feltárni az összefüggések mögötti okokat. Mindhárom belső motiváció típus esetében azt látjuk, hogy a 60 év feletti korcsoport minden fiatalabb korosztályi csoporttól (14-23, 24-29, 30-39, 40-49 évesektől) szignifikánsan különbözik, kivéve az 50-59 évesektől (Nagy és mtsai 2024).

A tökéletességre törekvés belső motivációjának csökkenését az életkor előrehaladtával Szemes és munkatársai (2016), illetve Modroño és Guillén (2016) is megfigyelték. A kizárólag versenysportolókat vizsgáló kutatásban (Szemes és mtsai 2016) azonban a csökkenő tendencia 40 éves kor felett hirtelen megugrik (túlszárnyalja még a legmagasabb szintet elérő, 13-18 évesek értékét is). Ezzel szemben az általunk vizsgált mintában 40 éves kor után tovább csökken a tökéletességre való törekvés belső motivációja. Ennek magyarázata az lehet, hogy a szabadidő- és a versenysport területén

eltérő személyes célokat állítanak fel maguknak a sportolók. A szabadidős és hobbi jellegű tevékenységek esetében 40 éves kor felett a családi, munkahelyi és egyéb társadalmi kötelezettségek dominanciája válik jellemzővé (Hennigs és Hallmann 2015, Wiersma 2014), míg a versenysportban 40 éves kor után is fontos szerepet kap a tudatos önfejlesztés, a sportági technikák tökéletesítése, a hangsúly pedig a cselekvés folyamatára, nem pedig eredményére helyeződik. Ez az élsport jellegével ellentmondásosnak tűnik, így a mögöttes okok feltárása további sportágspecifikus vizsgálatokat igényel. Modroño és Guillén (2016) eredményeivel azonban már több összefüggést mutatott saját kutatásunk. A szabadidősportolókból (n=61) és hazai, illetve nemzetközi szinten versenyző sportolókból (n=79) álló windsurf-ös mintán végzett spanyol kutatásukban mindkét mintán magas szintű belső motivációt mértek, továbbá a fiatalabbak esetében magasabb szintű volt az (1) az intrinzik tökéletességre való törekvés belső motivációja, a (2) külső szabályozás és az (3) extrinzik identifikáció motivációja, mint az idősebbeknél. Saját kutatásunkban (n=282) ezek közül csak a belső motiváció típus mutatott szignifikáns különbséget, melyet azzal magyarázunk, hogy a szabadidősportolók esetében a külső szabályozás, amelyenél a viselkedést a jutalom elérése vagy büntetés kerülése irányítja és az extrinzik identifikáció, amelyenél az egyén kitűz maga elé bizonyos célokat, melyekhez külső fenyegetettség nélkül is ragaszkodik, nem jelenik meg ösztönzőként. Ezzel szemben, Modroño és Guillén (2016) vizsgálatában a teljes minta (n=140) több mint fele versenyzőkből állt (n=79), ami befolyásolhatta a külső motivációk jelentőségét.

Az élvezetkereséshez kapcsolódó belső motiváció esetében érdekesség, hogy amellett, hogy a 60 év felettiek minden fiatalabb, 14 és 49 éves kor közötti korosztályi csoporttól szignifikánsan alacsonyabb értéket mutattak; az 50-59 évesek is szignifikánsan alacsonyabb értéket mutattak a 24-29 évesekhez képest. Ennek magyarázatát a motivációtípus és a korosztályi sajátosságok megértése segítheti. Az élvezetkeresésre irányuló belső motivációnál az egyén célja az elégedettség, öröm és harmónia átélése, továbbá ez a „motivációs stádium” a hedonikus (élvezetkereső) és az eudaimonikus (értelemkereső), valamint az elköteleződés és aktív bevonódás „boldogságorientációk” előfeltétele is. Ezek megvalósulása esetén elérhető a legmagasabb szintű bevonódás a tevékenységbe, ami hozzásegítheti az egyént a flow állapot megtapasztalásához (Ryan és Deci 2000, Peterson és mtsai 2005). A 24-29 éves korosztály esetében látható, hogy

kiemelkedően fontos számukra az említett boldogságorientációkat nyújtó tevékenységek gyakorlása, melyre a szabadidéri vízi sportokat alkalmas eszköznek találják.

Az *amotiváció* esetében érdekes eredményt látunk, miszerint a 60 év felettiek és az 50-59 évesek is ugyanazon fiatalabb korcsoportoktól mutattak szignifikáns eltérést a páronkénti összehasonlításnál (14-23, 30-39 és 40-49 évesektől). Tehát megállapítható, hogy a két legidősebb csoport kudarckerülőbb és kevésbé kitartó a szabadidős vízi sportok gyakorlása során felmerülő nehézségekkel szemben. A 24-29 évesektől egyik korcsoport sem mutatott szignifikáns eltérést, a náluk megfigyelhető, a fiatal korosztályoknál enyhén magasabb értéket azzal tudjuk indokolni, hogy mivel ennél a korosztálynál volt a legmagasabb az élvezetkeresésre vonatkozó belső motiváció; feltételezhető, hogy a boldogságorientációk közül a hedonikus boldogságot keresik, melyben a pozitív, érzékszervi ingereket preferálják és az emellett megfigyelhető magas szintű amotivációjuk arra utal, hogy alacsony kitartással rendelkeznek a nehézségekkel való megküzdésben. Ez a két motivációs beállítódás a könnyen elsajátítható, de jelentős örömforrásként szolgáló szabadidősportok esetében lehet összeegyeztethető.

Ezek az eredmények összhangban állnak a vonatkozó szakirodalommal, miszerint a szabadidősportok résztvevői körében a fiatalabbak körében erősebb a belső motiváció, és az életkor előrehaladtával a rizikóvállalás mértéke és az önfejlesztésre való törekvés igénye csökken (Modroño és Guillén 2016, Hennigs és Hallmann 2015, Wiersma 2014). Ez különösen igaz az életstílus-jellegű sportok esetében, ahol az egyéni választás szerepe meghatározó. Ezzel szemben a versenysportban 40 éves kor után is fontos szerepet kap a technikai fejlődés és az önfejlesztés, ami magyarázhatja, hogy egyes kutatásokban (pl. Szemes és mtsai, 2016) a tökéletességre törekvés motivációja idősebb korban ismét megugrik. Összességében kutatásunk azt mutatja, hogy a versenysportolók és a szabadidősportolók motivációs mintázatai eltérően alakulnak az életkor előrehaladtával. Míg a versenysportolók körében a fiatalabbak nagyobb külső nyomásnak vannak kitéve, a szabadidősportolóknál a fiatalok magas belső motivációval rendelkeznek, ami viszont az életkor előrehaladtával folyamatosan csökkenni kezd. A jövőbeli kutatásokban érdemes lenne megvizsgálni, hogy az utánpótláskorú küzdősportolók esetében milyen beavatkozások csökkenthetnék a külső nyomást, valamint, hogy az eltérő életkori sajátosságok a szabadidősportolói csoport sportmotivációjában hogyan befolyásolják az aktív turizmusban való részvételüket.

6.4. H3 MEGVITATÁSA

Harmadik hipotézisem szerint a FÁK a flow állapot kétfaktoros struktúráját (KKE és Egybeolvadás a feladattal) igazolja vissza és megbízható mérőeszköznek tekinthető a vizsgált vízisportolói mintán.

A kutatás során kapott eredmények alátámasztják, hogy a **Flow Állapot Kérdőív (FÁK) kétfaktoros struktúrája megfelelően alkalmazható a vízisport-turizmus területén** (Nagy és Kovács 2016). A jobb megértés érdekében feltáró faktorelemzést (EFA-t) végeztünk, amely alátámasztotta, hogy a vizsgált windsurfös-ök **flow-élményének két nélkülözhetetlen alaptényezője van: a „Kihívás-készség egyensúly” és az „Egybeolvadás a feladattal”**. Továbbá, a kérdőívből kapott eredmények alapján a mérőeszköz megbízhatósága kielégítő volt a teljes kérdőívnél, illetve a metadimenziók esetében is, így a **H3 beigazolódott**.

Ebben a vizsgálatban Magyaródi és munkatársainak (2013) kétfaktoros flow modelljét használtuk, amely még Csíkszentmihályi (1975/2000) eredeti, kilenc összetevőből álló koncepciója alapján hozott létre egy két metadimenzióból (alaptényezőből) álló struktúrát, amelyek tartalmazzák a flow-élmény alapvető feltételeit és dimenzióit. A „Kihívás-készség egyensúly” metadimenzió tartalmában nemcsak a „Kihívás-készség egyensúlyt” foglalja magában, hanem a tevékenység során a „Világos célok”, az „Egyértelmű visszajelzések” és a „Kontroll érzésének” területeit is. A „Kihívás-készség egyensúly”, mint proximális feltétel megvalósulása esetén az egyén belép a flow csatornába, ami pedig lehetőséget teremt az „Egybeolvadás a feladattal” dimenzió megtapasztalására.

A feladattal való egybeolvadás dimenzió jelentőségét Csíkszentmihályi (2002) is kihangsúlyozta, amikor a flow-élményt egy mély elmélyüléssel járó állapotként definiálta, amely önmagában is élvezetes, és teljes figyelemkoncentrációt igényel a tevékenység során és a feladat megoldása közben. Ez a metadimenzió magában foglalja a kontextusba való bevonódást, az élmény minőségét, valamint a kapcsolódó faktorokat, mint például az „Időérzékelés megváltozása” vagy a „Környezetről való megfélekedés”. Ezt a faktort befolyásolja az attitűd (Diaz 2011) és az adott személyben a tevékenységgel kapcsolatban mozgósítható fejlődési potenciál is (Magyaródi és mtsai 2013). Ezt szem előtt tartva feltételezhető, hogy a Jackson és Csíkszentmihályi (1999) által meghatározott kilenc dimenzióból a „Cselekvés és a tudatosság összeolvadása”, a „Teljes

koncentráció”, az *„Öntudat elvesztése*”, az *„Eltorzult időérzékelés*” és az *„Autotelikus élmény*” dimenziók is beépülnek a Magyaródi és munkatársai (2013) által kidolgozott *„Egybeolvadás a feladattal*” metadimenziójába.

A jelen kutatás eredményei összhangban állnak Csíkszentmihályi (1990) és Magyaródi és mtsai (2013) elméleteivel, amelyek szerint a flow állapot két meghatározó tényezője a *„Kihívás-készség egyensúly*” és az *„Egybeolvadás a feladattal*”. Ugyanakkor más tanulmányok, például Jackson és Eklund (2004), a flow-élmény mérésére alternatív mérőeszközöket is javasolnak (például a Diszpozicionális Flow Skála alkalmazása), annak függvényében, hogy a kutató egy adott szituáció kapcsán vagy személyiségjellemzőként kívánja mérni a flow-élmény megtapasztalását. Løvoll és Vittersø (2014) kutatásai pedig egy új megközelítést vetnek fel a KKE szerepére vonatkozóan. A norvég kutatók szerint ugyanis a természetben végzett aktivitások során tapasztalt flow-élmény összetettebb lehet, mint azt a klasszikus modellek sugallják. Megállapították, hogy a *„Kihívás-készség egyensúly*” nem minden esetben feltétele a flow állapot elérésének, mivel bizonyos esetekben az intenzív érzelmi bevonódás és a környezeti tényezők is képesek lehetnek előidézni azt. Ez a megállapítás különösen releváns a vízisport-turizmusban, ahol az időjárási viszonyok és a víz dinamikus természete szintén hozzájárulhatnak a flow-élmény kialakulásához, akár a kihívás és készségek egyensúlyának hiányában is. A flow állapot prediktoraira és hatásaira vonatkozó eredményeinket áttekintve megfigyelhető, hogy a két metadimenzió közül az *„Egybeolvadás a feladattal*” metadimenziót tapasztalták meg gyakrabban a vízisportok gyakorlói. Ez alapján a későbbi kutatásokban érdemes megvizsgálni, hogy mi lehet az oka annak, hogy a kihívások és készségek egyensúlyi állapotát ebben a kontextusban ritkábban érzékelték a résztvevők.

Fontos továbbá figyelembe venni, hogy az eredményeket több tényező is befolyásolhatta, például a minta összetétele vagy a válaszadók előzetes sportolói tapasztalatai. Elképzelhető, hogy a vízisportokban gyakorlottabb résztvevők eltérően élik meg a flow állapotot, mint azok, akik kezdőként vesznek részt ezekben a tevékenységekben.

6.5. H4 MEGVITATÁSA

Negyedik hipotézisem szerint a vizsgált vízisport-turisták körében a flow-élmény átélésére hatással vannak a demográfiai és a sportolási jellemzők egyes változói. Ezt részletesebben alhipotézisek keretében vizsgáltuk, ahol a flow-élmény két metadimenziója voltak a **függő változók**, **független változókként** pedig a **demográfiai változókat** (H4/a: nemek, H4/b: korosztályok, H4/c: iskolai végzettség) és a **sportbeli jellemzőket** (H4/d: társas körülmények, H4/e: vízisport gyakorlásával töltött idő, H4/f: tudásszint, H4/g: sportbeli célok) adtuk meg. Ezt a hipotézist két mintán is megvizsgáltuk, egy homogén, windsurf-ösökből álló közösségen (n=55) és az őket is tartalmazó, tágabb, vízisport-turistákból álló mintán (n=297). A windsurf-ösök (n=55) tehát a vízisport-turistákból álló főminta (n=297) almintáját képezték (ld. 7. táblázat), ami összhangban van Scuttari és munkatársainak (2021) megállapításával, miszerint az életstílus-sportokban a kisebb fogyasztói törzsek meghatározó szerepet játszanak. A vízisport-turisták csoportja különböző tudásszintű és motivációjú résztvevőkből állt, ők tehát heterogénebb mintát alkottak. Az eredmények alapján a **demográfiai változók közül a nemi különbségek (H4/a) csak a vízisport-turisták esetében (n=297), míg az iskolai végzettség (H4/c) mindkét minta esetében (n=297, n=55) hatással volt a flow-élményre. A sportolási jellemzők közül a társas kontextus (H4/d) és a kitűzött célok (H4/g) csak a windsurf-ös közösségben (n=55) míg a vízisportbeli tudásszint (H4/f) csak a vízisport-turisták esetében (n=297) volt hatással a flow-élményre. A továbbiakban csak azon eredményeket vetjük össze a vonatkozó szakirodalommal, amelyeknél szignifikáns összefüggést találtunk a vizsgált változók és a flow-élmény között.**

6.5.1. Demográfiai jellemzők hatása a flow-élményre

6.5.1.1. A windsurf-ös közösség vizsgálata (n=55, H4/ a, b, c)

A demográfiai jellemzők flow állapotot befolyásoló hatásáról a **windsurf-ös közösségre** vonatkozó pilot study kutatásunk (n=55) eredményei alapján **sem a nemek (H4/a), sem a korosztály (H4/b) esetében nem igazolható a flow állapotra vonatkozó hatás, így ezeket az alhipotéziseket el kell vetnem. Az iskolai végzettség (H4/c) és a flow állapot „Kihívás-Készség Egyensúly” faktora között azonban szignifikáns összefüggést**

találtunk (Nagy és Kovács 2016), így a H4/c alhipotézis beigazolódott a windsurf-ös közösségre vonatkozóan.

A H4/b alhipotézis bár nem igazolódott be (a flow-élmény megtapasztalásában az életkori különbség nem mutatkozott meg), de hozzá fogalmilag kapcsolódó, érdekes eredmény, hogy a sportbeli kihívásokat (ideálisnak vélt maximális szélerősséget) a különböző korcsoportok különbözőképpen ítélték meg. Ez megerősíti Løvoll és Vittersø (2014) eredményeit, akik azt találták, hogy a magas kihívás-és készség szint (mindkettő átlag feletti) egyensúlytalansága jelentősebb mértékben befolyásolja a szubjektív élmények megtapasztalását, mint az egyensúlyi állapot (magas KKE szint mellett). A KKE egyensúlyi állapotához képest tehát az egyensúlytalansági állapotok erősebb előrejelzői lehetnek a különböző szubjektív élményeknek. Így például, az egyéni készségekhez képest magasabb szituációs kihívás szintje Løvoll és Vittersø (2014) kutatásában az *érdeklődést, elköteleződést, lelkesedést* jobban előrejelezte; továbbá a kihívások szintjénél magasabb készség szint a *boldogság, elégedettség és öröm* érzeteihez járult hozzá nagyobb mértékben. Az életkori különbségek szempontjából vizsgálva ezt a kutatási eredményünket, kijelenthető, hogy a kapcsolódó, windsurf-özésre irányuló kutatások kapcsolatot találtak az életkor és a motiváció, valamint az életkor és a flow dimenziók között. Modroño és Guillén (2016) korcsoportonkénti különbségeket talált a windsurf sportágban, ugyanis amikor a profi (n=79) és amatőr (n=61) windsurf-ösöket vizsgálták a motiváció szempontjából, csak az életkor mutatott némi változást a demográfiai változók közül. Tanulmányukban a fiatalabb résztvevők motiváltabbak voltak a teljesítményük javítására, a siker elérésére és a képességeik tökéletesítésére, míg az idősebbeknél a fizikai kondíció fenntartásának a vágya dominált az introjektált szabályozás keretében. Eredményeinkkel ellentétben, Morgan és Coutts (2016) kapcsolatot talált az életkor és a flow dimenziók között a hullámszörfösök (n=20) körében. Magasabb „*Autotelikus élményről*” számoltak be a fiatal résztvevők (18-30 évesek) a 40-60 évesekhez képest, amit a szerzők azzal indokolnak, hogy a fiatalabb szörfösök több időt tudnak a hullámokon tölteni, míg az idősebb résztvevőknek más típusú, például családi és munkahelyi kötelezettségeik ezt nem teszik lehetővé. Annak magyarázata, hogy a windsurf-ös közösségben nem találtam szignifikáns különbségeket a flow dimenziókban korcsoportonként (H4/b), egyrészt a minta homogén összetételéből

adódhat, mivel a résztvevők 69%-a 30 év feletti volt, másrészt pedig abból, hogy kevesebb időt szenteltek a windsurf sportág üzésének.

A 4/c alhipotézis szerint **az iskolai végzettség befolyásolja a flow-élményt**, amit az eredmények igazoltak: a **„Kihívás-készség egyensúly” dimenzió pontszámai az iskolai végzettség szerint eltértek** (Nagy és Kovács 2016). **A magasabb végzettségű windsurf-ösök kevesbé tapasztalták meg a „Egyensúlyt”, mint az alacsonyabb végzettségűek.** Fontos azonban figyelembe venni, hogy a vizsgált minta 70,9%-a (n=39) felsőfokú végzettséggel rendelkezett, így a kisebb létszámú alacsonyabb végzettségű csoport (n=16) torzító hatása is szerepet játszhatott. Isham és Jackson (2023) ezzel ellentétes tendenciát találtak: munkahelyi, szabadidős és sportbeli szituációkra vonatkozó angliai kutatásuk (n=4000) szerint a magasabb végzettségűek nagyobb flow-érzékenységgel rendelkeznek. Ez felveti a kérdést, hogy a jelen vizsgálatban a magasabb végzettségűek önmagukkal szembeni magasabb elvárásai vezethettek-e alacsonyabb egyensúlyérzethez. Mivel a kihívásokat személyes célok határozzák meg, elképzelhető, hogy ők úgy érzékelték, hogy a helyzet elvárásai meghaladják készségeiket, ami alacsonyabb flow-pontszámokat eredményezett.

A kihívások-készségek arányainak különböző variációira a flow modellek ismerete adhat magyarázatot (Magyaródi 2016). A négycsatornás modell szerint az egyén a szorongás (magas szintű kihívás-alacsony szintű készség), a flow (magas szintű kihívás-magas szintű készség), unalom (alacsony szintű kihívás-magas szintű készség) és az apátia (alacsony szintű kihívás-alacsony szintű készség) állapotokat tapasztalhatják meg (Ayazlar 2015). Míg a hullámlovaglás esetében a kihívásokat a hullámok mérete és alakja határozza meg, a windsurf-nél a szél erőssége és a vízfelület változása a döntő. Egy tapasztalt sportoló számára a mérsékelt szél akár unalmat is okozhat, míg az élénk vagy erős szél optimális kihívást jelenthet (Morgan és Coutts 2016). Emellett a flow-érzékelés függ az egyén személyiségjegyeitől (Szigligeti 2013) és attól is, hogy a tevékenységet célorientáltan (telikus mód) vagy folyamatorientáltan (paratelikus mód) közelíti meg. A kalandsportok esetében a beszámolók szerint a flow könnyebben elérhető alacsonyabb intenzitású helyzetekben (paratelikus), míg a nagyobb kihívást jelentő szituációkban (telikus) ritkább, de intenzívebb élményként jelenik meg (Mackenzie és mtsai 2011).

6.5.1.2. A vízisport-turisták vizsgálata (n=297, H4/ a, b, c)

Annak érdekében, hogy további ismereteket szerezzünk a flow-t indukáló tényezőkről egy tágabb kontextusban, a vízisport-turisták körében is, a demográfiai adatokat egy nagyobb, 297 fős mintán is vizsgáltuk. A **vízisport-turisták körében (n=297)** a demográfiai változókra vonatkozó eredmények alapján **a nemek (H4/a) és az iskolai végzettség (H4/c) esetében igazolható a flow állapotra vonatkozó hatás, így ezeket az alhipotéziseket meg tudjuk tartani.** Az életkori különbségek (H4/b) azonban nem voltak szignifikáns hatással a flow állapotra, így ezt az alhipotézist el kell vetnünk. A demográfiai változók közül a H4/c esetében mindkét minta esetében szignifikáns eredményt kaptunk, ezért az összevetés érdekében először az iskolai végzettségre vonatkozó eredményeket értékeljük.

A 4/c alhipotézis eredményei alátámasztják, hogy az iskolai végzettség befolyásolja a flow-élményt a vízisport-turisták (n=297) körében az „Egybeolvadás a feladattal” flow faktorra gyakorolt hatáson keresztül. A legmagasabb átlagpontszámot a PhD végzettséggel rendelkezők (M=38,6) érték el, míg a legalacsonyabb pontszámot a szakmunkás vagy alapfokú végzettségű résztvevők mutatták (M=36,37). Az eredmények alapján azonban nem figyelhető meg egyértelmű lineáris trend az iskolai végzettség és a flow-élmény kapcsolata között. Bár a legmagasabb iskolai végzettséggel rendelkezők (PhD: 38,6) és a főiskolai végzettségűek (38,59) hasonlóan magas pontszámokat értek el az „Egybeolvadás a feladattal” faktoron, tehát ők könnyebben elmélyülnek a tevékenységükben; az érettségizettek (37,43) és a szakmunkás végzettségűek (36,67) esetében nem figyelhető meg egyenletes csökkenés. Ez arra utal, hogy az iskolai végzettség önmagában nem determinálja a flow-élmény intenzitását, és más tényezők is szerepet játszhatnak a flow-érzékenység alakulásában. Az eredmények rámutatnak arra is, hogy a munkahelyi és a szabadidős flow-élmény közötti különbségek árnyaltabb megközelítést igényelnek. Míg korábbi kutatások (Magyaródi és Oláh 2015, Isham és Jackson 2023) szerint a magasabb iskolai végzettség a munkahelyi környezetben kedvez a flow állapot kialakulásának, a szabadidős tevékenységek esetében a társadalmi-gazdasági státusz lehet meghatározóbb tényező. A szabadidős tevékenységeken belül az AB (magasabban képzett, professzionális) és a C2 (fizikai munkások) társadalmi-gazdasági csoportokba tartozás magasabb flow-érzékenységi pontszámokkal járt együtt a DE csoporthoz (alkalmi munkásokhoz, munkanélküliekhez)

képest. A magasabb társadalmi-gazdasági csoportba tartozás elősegítheti a szabadidő alatti flow-élményeket, mivel a magasabb jövedelem könnyebb hozzáférést biztosít a flowt elősegítő tevékenységekhez. Összességében azonban Isham és Jackson (2023) megállapították az angliai felnőttekre vonatkozó kutatásukban (n=4000), hogy az életkor, a nem, a társadalmi-gazdasági státusz és az iskolai végzettség együttes hatásai csak minimális eltéréseket magyaráznak a felnőttek flow-élményeiben, kiegészítve azzal, hogy az alacsonyabb életszínvonalú országokban erősebb befolyásoló hatással lehet az iskolai végzettség szintje. Az, hogy a vízisport-turisták körében az iskolai végzettség hatása nem mutat konzekvens mintázatot, alátámasztja ezt az elképzelést, és felveti annak szükségességét, hogy a flow-élményt befolyásoló tényezőket összetettebben, többváltozós összefüggések mentén vizsgáljuk. Összességében úgy tűnik, hogy a flow-élmény előnyei elvileg az egész társadalom és a különböző demográfiai csoportok számára elérhetőek.

A H4/a vizsgálata során azt találtuk, hogy **a vízisport-turisták (n=297) körében a flow-élmény „Egybeolvadás a feladattal” dimenziójában a női résztvevők szignifikánsan magasabb értéket értek el, mint a férfiak** (Nagy és mtsai 2021). Ez arra utal, hogy a nők nagyobb eséllyel élik át a teljes elmerülést a tevékenység során. Ez az eredmény arra készítet, hogy alaposabban megvizsgáljuk ezt a metadimenziót, és összevessük más kutatások megállapításaival. A flow-élmény „Egybeolvadás” faktora Magyaródi és munkatársai (2013) szerint az eredeti flow-konceptió többi dimenzióját is magában foglalja, mint például az elköteleződést, az élmény minőségét, az időérzékelés megváltozását és a környezetről való megfélekedezést. Diaz (2011) pedig rámutatott arra, hogy a teljes figyelmet igénylő feladatok nyitottságot követelnek meg a résztvevőktől a fejlődés irányába. Mindez összhangban állhat azzal, hogy a női sportturisták érzékenyebbek az élmény mélyebb minőségi összetevőire, és könnyebben megtapasztalják az „Egybeolvadás” állapotát, mint a férfiak. Ugyanakkor az eredmények nem teljesen illeszkednek a korábbi kutatásokhoz. Sidorová (2015) és Chang (2017) például éppen ellenkező tendenciát figyeltek meg, és szerintük a férfiak hajlamosabbak az intenzívebb flow állapotok megélésére. Chang (2017) a szabadidős bevonódás különböző dimenzióival magyarázza azt, hogy a nemek eltérő módon tapasztalják meg a flow-élményt. A férfiaknál az extrém sportokban a kockázat-vállalás szintje, maszkulinitás elismerése járul hozzá a flow-élményhez. A nőknél az önkifejezéshez és az

életstílushoz való kapcsolódás jelenti a motivációt a szabadidős tevékenységekben és ez a fokozott érzelmi és személyes elköteleződés növeli az esélyt a flow megtapasztalására, ami jelen kutatás eredményeit is magyarázza. Továbbá, a korábbi kutatásoktól való eltérő eredmény részben a vizsgált minta sajátosságaival is magyarázható. A jelen kutatás résztvevőinek többsége ugyanis társas helyzetekben – baráti körben (57,6%) vagy csoportos órákon (11,5%) – élte át a flow-t. Pólus-Thiry és Rédey (2012) szerint a nők számára a fizikai aktivitások egyik fő motivációja a közösségi élmény, ami elősegítheti az elmélyülést. Összességében tehát az adatok arra utalnak, hogy a vizsgált női vízisportturisták esetében a flow-élmény minőségi elemei – például az elmerülés és az érzelmi bevonódás – hangsúlyosabb szerepet kapnak, míg a férfiak esetében ezek az összefüggések árnyaltabbak lehetnek. Ez is rámutat arra, hogy a flow állapot megértésekor érdemes figyelembe venni a társas környezet és a motivációs tényezők összetett szerepét.

6.5.2. A sportolási jellemzők hatása a flow-élményre

6.5.2.1. A windsurf-ös közösség vizsgálata (n=55, H4/ d, e, f, g)

A sportolási jellemzők flow állapotot befolyásoló hatásai közül a windsurf-ös közösségben csak a **társas környezet (H4/d)** és a **sportban kitűzött célok (H4/g)** befolyásolták szignifikánsan a flow állapotot (Nagy és Kovács 2016), így **ezek az alhipotézisek beigazolódtak**. Kutatásunkban **nem találtunk kapcsolatot sem a windsurf gyakorlásával töltött idővel (H4/e), sem a tudásszinttel (H4/f) a windsurf-ös minta esetében, ezért ezeket az alhipotéziseket el kell vetnünk**.

A kutatás eredményei **megerősítik a H4/d alhipotézist, miszerint a társas körülmények hatással vannak a flow-élmény megélésére**, de érdemes elgondolkodni azon, hogy miért és milyen mechanizmusokon keresztül érvényesül ez a hatás. Azok a windsurf-ösök, akik oktatás közben élték át a flow-t, magasabb "Kihívás-Készség Egyensúly" értékeket tapasztaltak, mint azok, akik barátokkal vagy egyedül gyakoroltak. Ez arra utal, hogy az oktatás során létrejövő támogató és reflexív környezet elősegíti a flow állapot elérését. **A társas körülmények a megnövekedett „Egybeolvadás” pontszámokban is jelentős szerepet játszottak, ahol azok a windsurf-ösök, akiknek a windsurf gyakorlásának célja (H4/g) az élvezet keresése, a barátok tanítása és az önfejlesztés volt, jelentősen magasabb pontszámot értek el, mint azok, akik**

versenyekre készülnek. Továbbá, az „Egybeolvadás” flow-dimenzió terén magasabb pontszámot értek el azok a windsurf-ösök is, akiknek utazási motivációjuk is a társas kapcsolataik fejlesztéséhez kapcsolódott. Ez rávilágít arra, hogy a flow megélése szoros összefüggést mutat a sportolás mögötti motivációs tényezőkkel és a társas kontextussal. Más kutatások is alátámasztják a flow társas aspektusainak jelentőségét. Magyaródi és Oláh (2015) megállapította, hogy a sport a második leggyakoribb társas flow-t indukáló tevékenység a munka és a tanulás után. Mackenzie és munkatársai (2011) szintén kiemelték az oktatás közbeni flow-t, amely során az oktatók és tanulók eltérő, de egyaránt intenzív flow állapotokat élhetnek át. Az oktatók számára a folyamatorientált helyzetek – ahol készségeik meghaladják a kihívásokat – könnyebben előidézik a flow-t, míg a tanulóknál a kihívásokat jelentő tanulási szituációk ritkább, de emlékezetesebb élményeket nyújtanak. Ez arra utal, hogy a flow különböző aspektusai eltérően aktiválódhatnak a társas kontextus függvényében. Továbbá, a barátokkal, társaságban való szörfözés pedig azért eredményezhet magasabb „Egyensúly” pontszámokat, mint az önálló gyakorlás (Magyaródi és mtsai 2013), mivel ilyen helyzetben a „Világos célok”, az „Egyértelmű visszajelzés” és a „Kontroll” érzések sokkal hangsúlyosabbak, mint egyedül a vízben, illetve a parton. Továbbá, ezen dimenziók a KKE részét képezik a kétfaktoros modellben is. A társas interakciók nemcsak a flow-intenzitásra, hanem annak fenntartására is hatással lehetnek. Morgan és Coutts (2016) szerint a társak szóbeli reflexiói segítik a flow-élmények tudatosítását és elmélyítését. A szubkulturális közösségekben – legyen szó windsurf-ről vagy más kalandsportokról – az élmények megosztása és közös elemzése hozzájárul a sportolók elköteleződéséhez. Ez a mechanizmus jól megfigyelhető a siklóernyősök körében is, ahol a közös repülési élmények és a természet folyamatos változása állandó flow állapotot generálnak (Ayazlar 2015). Összességében a társas környezet meghatározó szerepet játszik a flow-élmény alakulásában, különösen a windsurf-ösök körében. A tanítás, az együttműködés és az élmények megosztása mind hozzájárulnak a mélyebb flow állapotok kialakulásához. Bár a windsurf egy szubkulturális közösségben gyökerezik, a tevékenység szubjektív megélése minden egyén számára eltérő lehet, ami rámutat az intrinzik motiváció szerepére a flow megteremtésében. Wheaton (2004) szerint az olyan életstílus-sportok, mint a windsurf, nem csupán fizikai aktivitások, hanem identitásformáló és közösségi élményeket is nyújtanak, amelyeken keresztül a résztvevők megélik a flow állapotot. Az

élményszerzés és a „pillanat teljes átélése” olyan belső jutalmak, amelyek erősítik az egyének elköteleződését a sport iránt. Ugyanakkor Wheaton (2007) arra is felhívja a figyelmet, hogy ezek a sportok jelentős anyagi és időbeli befektetést igényelnek, így nem mindenki számára elérhetőek egyformán. Dant és Wheaton (2007) tovább árnyalják ezt a képet, amikor megállapítják, hogy a flow-élménynek nemcsak belső, hanem külső jutalmi is vannak. A belső jutalmak a fizikai érzékelésekből fakadnak, míg a külső jutalmak a társas közegből erednek, amelyben a sportolók élményeiket megosztják egymással. Fontos azonban megjegyezni, hogy a sportolók nem egyenlő eséllyel férnek hozzá ezekhez az élményekhez: a windsurf-ösök gyakran kizárják azokat a szubkulturális közösségből, akik nem rendelkeznek a megfelelő anyagi, tapasztalati vagy szubkulturális tőkével. Ez a dinamika tovább árnyalja a flow társas összetevőit, és rámutat arra, hogy a sport közösségi aspektusa nem mindig befogadó jellegű. A jövőben érdemes lenne további kutatásokkal pontosabban feltárni, hogy milyen társas helyzetek és milyen körülmények segítik leginkább a flow kialakulását a windsurf és más hasonló sportágak esetében.

A 4/g alhipotézist a kutatás beigazolta, tehát a választott vízi sportban kitűzött cél hatással van a flow-élményre. Eredményeinkben egyértelműen kirajzolódik, hogy **azok a windsurf-öt gyakorló egyének, akiknek gyakorlásának célja az élvezet keresése, a barátok tanítása és az önfejlesztés volt, az „Egybeolvadás” dimenzióban magasabb pontszámokat mutattak. Ezzel szemben azok, akik versenyekre készülnek, alacsonyabb értékeket mutatnak.** Ez az eredmény egybeesik a szakirodalomban korábban megfogalmazottakkal (Dant és Wheaton 2007, Modroño és Guillén 2016, Morgan és Coutts 2016, Wheaton 2004), de mi lehet ennek a jelenségnek a magyarázata?

A válasz részben a szelfdeterminációs kontinuum motivációs struktúráiban keresendő (Deci és Ryan 2000, Jackson és Csíkszentmihályi 1999, Poulsen és mtsai 2006, Vallerand 1997). Az *élvezet keresése* az egyik legerősebb belső motivációs tényező, amely elősegíti a flow állapot elérését, az *önfejlesztés* szintén egy belső motivációs faktor, amely a fejlődés és a tudásszerzés iránti vágyból fakad. Ezzel szemben a *versenyeken való indulás* célkitűzése több külső motivációs faktorhoz is kapcsolódhat, például a siker elérésének vagy a külső elismerés megszerzésének igényével. Ez utóbbi esetben a flow-

élmény kialakulása nehezebb lehet, hiszen a teljesítménykényszer és az elvárások sokszor gátolják az egyén teljes bevonódását a tevékenységbe.

Érdemes továbbá megvizsgálni az „Egybeolvadás” dimenzió magasabb értékeinek mögöttes mechanizmusait. Magyaródi és munkatársai (2013) az eredeti flow-dimenziók közül több elemet is beépítettek ebbe a koncepcióba, amelyek mind hozzájárulnak a flow állapot megértéséhez. A „Teljes koncentráció” lehetővé teszi a szörfös számára, hogy csak az adott mozdulat, manőver tökéletes végrehajtásával foglalkozzon. Az „Öntudat elvesztése” a negatív gondolatok háttérbe szorulását jelenti, amelynek köszönhetően az egyén teljes mértékben eggyé válhat a sporttal. Az „Eltorzult időérzékelés” arra utal, hogy a flow-élmény során az idő érzékelése megváltozhat: egyeseknél lelassul, másoknál felgyorsul. Az „Autotelikus élmény” pedig nemcsak a flow állapot elérésének eredménye, hanem annak fenntartó tényezője is, hiszen az élmény önmagában motivációt ad a további gyakorlásra. Külön érdekesség, hogy a „Cselekvés és a tudatosság összeolvadása” dimenzió a windsurf esetében még hangsúlyosabb, mint más vízi sportoknál. Ennek oka, hogy ebben a sportágban az egyén nem csupán a felszereléssel és a hullámokkal, hanem a vitorla kezelése révén a szél erejével is „összeolvad”. Ez az összetett interakció még inkább felerősítheti az egybeolvadás élményét, amely kulcsszerepet játszik a flow állapot kialakulásában.

Összességében tehát a flow-élmény és a sportbeli célok közötti kapcsolat árnyaltabb, mint elsőre gondolnánk. A belső motiváció és az öröm keresése kedvez a teljes bevonódásnak, míg a külső elvárások és a versenyhelyzetek sokszor akadályozhatják azt. Ezek az eredmények nemcsak a flow-elmélet további finomhangolásához járulhatnak hozzá, hanem a vízisportolók motivációs stratégiáinak kialakításában is segítséget nyújthatnak. A következő fejezetben, a vízisport-turistákra vonatkozó eredményekben hasonló tendenciát látunk kibontakozni, miszerint a versenyzők esetében tapasztalható a legalacsonyabb „Egybeolvadás” pontszám összevetve a szabadidősportolókkal és oktatókkal.

6.5.2.2. A vízisport-turisták vizsgálata (n=297, H4/ d, e, f, g)

Annak érdekében, hogy további ismereteket szerezzünk a flow-élményt indukáló tényezőkről egy tágabb kontextusban, a vízisport-turisták körében is, a viselkedési jellemzőket egy nagyobb, 297 fős mintán is vizsgáltuk. A **vízisport-turisták körében (n=297)** a **sportbeli jellemzők** közül csak a **tudásszint (H4/f)** esetében találtunk

összefüggést a flow állapottal (Nagy és mtsai 2021), **így ez az alhipotézis beigazolódott.** A társas körülmények (H4/d), a gyakorlásra fordított idő (H4/e) és a vízisportban kitűzött célok (H4/g) nem voltak hatással a flow állapotra, így ezen alhipotéziseket el kell vetnem.

Eredményeink alapján a flow állapot **„Egybeolvadás” dimenziója szignifikánsan különbözik az eltérő tudásszintű csoportok között** a vízisport-turisták körében (n=297), így a **4/f alhipotézis beigazolódott. A versenyzők csoportjában tapasztaltuk a legalacsonyabb „Egybeolvadás” pontszámot a szabadidősportolókhoz és az oktatókhoz viszonyítva.** Ezek az eredmények hasonló mintázatot mutatnak, mint amit a windsurf-ös minta (n=55) esetében is láttunk, tehát **a versenyzők esetében a flow állapot megélése eltérő módon alakul, mint a szabadidősportolóknál.** Ezt megerősíti Morgan és Coutts (2016) eredménye is, akik azt találták, hogy a hullámszörfösök önbevalláson alapuló tudásszintje összefüggést mutat az „Egybeolvadás a feladattal”. Kutatásunk során tehát azt tapasztaltuk, hogy az *„Egybeolvadás a feladattal”* dimenzió értékei a versenyzők esetében a legalacsonyabbak, ami összhangban van Poulsen és munkatársai (2006) által kidolgozott Motiváció Rakétamodelljében bemutatott különböző bevonódási szakaszokkal. Ez arra utal, hogy a versenyzők motivációja jelentős mértékben külső tényezők által meghatározott, ami gátolhatja azt, hogy a sporttevékenységet valóban belső élményként, önmaguk részeként éljék meg (Ryan és Deci 2000). A sport élvezetének és az abban való elmélyülésnek az elősegítése érdekében tehát kiemelten fontos olyan stratégiák kidolgozása, amelyek támogatják az önálló motivációt és az önmegvalósítást.

Egy másik érdekes megfigyelés, hogy a kezdő, középhaladó és haladó szintű vízi sportolók, valamint az oktatók hasonló értékeket mutattak az *„Egybeolvadás a feladattal”* dimenzióban. Ez arra enged következtetni, hogy a szabadidősportolók és az oktatók elköteleződése erőteljes, és elsősorban belső motiváció hajtja őket saját fejlődésük és önképzésük terén. Ennek következtében ők nagyobb eséllyel tapasztalják meg a flow-élmény minőségi aspektusait, például az időérzékelés torzulását vagy a teljes figyelem-összpontosítást, amely során teljesen belefeledkeznek a tevékenységbe (Diaz 2011, Magyaródi és mtsai 2013).

Eredményeink relevanciáját tovább erősíti Mackenzie és munkatársai (2011) kutatása, amely szerint a kezdők és az oktatók hasonló módon reagálnak a sport gyakorlásának különböző helyzeteire. Azokban a szituációkban, amikor a kihívások

meghaladták a készségeiket (telikus állapot), a flow-élmény ritkább volt, ám annál emlékezetesebb. Ezzel szemben, amikor a készségek meghaladták a kihívásokat (paratelikus állapot), a kezdők közepes szintű flow-élményt tapasztaltak, amelyet inkább pihentetőnek, mint unalmasnak írtak le, míg az oktatók gyakrabban számoltak be flow-élményről ilyen helyzetekben. Ez arra enged következtetni, hogy bár a telikus állapot inkább a külső motivációhoz kötődik, míg a paratelikus állapot a belső motivációhoz, mindkettő képes lehet a flow állapot előidézésére a megfelelő körülmények között.

A kutatók egyetértenek abban, hogy azok a szabadidős tevékenységek, amelyek bizonyos készségeket igényelnek a megfelelő kihívásszint leküzdéséhez, mélyebb flow-élményt eredményeznek, mint azok a helyzetek, amelyekben mind a kihívás, mind a készségek szintje alacsony (Ayazlar 2015, Buckley 2012, Heo és mtsai 2010, Mannell és mtsai 2005). Ezek az eredmények rávilágítanak arra, hogy a flow-élmény tudatos elősegítése különösen fontos a versenysportolók esetében, mivel számukra a sporttevékenység gyakran inkább külső nyomásként, semmint önmaguk kiteljesítésének egyik módjaként jelenik meg. Ez a felismerés további kutatásokat és sportpszichológiai beavatkozásokat indokolhat annak érdekében, hogy a sportolók számára a fizikai aktivitás ne csupán kötelezettség legyen, hanem valódi belső élményként is megjelenhessen.

6.6. H5 MEGVITATÁSA

Ötödik hipotézisem vizsgálata során a fogyasztási szokásokban megfigyelhető eltérések kerültek a vizsgálat fókuszába. A kiinduló feltételezés szerint **a demográfiai változók, a választott vízi sportban kitűzött célok, valamint a gyakorlás során átélt flow-élmény egyaránt befolyásolják a sportra szánt anyagi és időbeli ráfordításokat.** Ezt a feltételezést három alhipotézis mentén vizsgáltuk (H5/a, H5/b, H5/c), egy vízisport-turistákból álló mintán (n=297). Az eredmények összességében csak **részleges alátámasztást nyújtottak a hipotézis megerősítéséhez**, mivel mindhárom alhipotézis esetében sikerült szignifikáns összefüggéseket kimutatni bizonyos változók és a sportra fordított erőforrások között. A három alhipotézist és a kapcsolódó eredményeket a követhetőség érdekében ismét feltüntetjük:

- **H5/a: A demográfiai változók (nem, korosztály, iskolai végzettség, lakóhely) hatással vannak az anyagi és az időbeli ráfordításokra.** A H5/a alhipotézis részben beigazolódott, mivel eredményeink arra utalnak, hogy a különböző demográfiai

csoportok eltérő prioritásokat és preferenciákat mutatnak a sportolással kapcsolatos kiadások terén: a **nők a vízisportok tanulására költenek több pénzt, a férfiak a gyakorlásra szánnak több időt, a fiatalabbak a sportfelszerelések vásárlására, míg a magasabb iskolai végzettségűek az oktatásra és bérletre szánnak több pénzt.**

- **H5/b: A választott vízi sportban kitűzött célok hatással vannak az anyagi és az időbeli ráfordításokra.** A H5/b alhipotézis részben beigazolódott, mivel azt találtuk, hogy **a vízi sporttal kapcsolatos célkitűzések elsősorban az időbeli ráfordításokra gyakorolnak hatást, tehát azok, akik hosszú távú fejlődési célokat tűznek ki, gyakrabban vesznek részt az adott sportágban** (Nagy és mtsai 2021). Érdekes módon az anyagi ráfordítások tekintetében nem mutatkozott egyértelmű kapcsolat, ami felveti annak lehetőségét, hogy más tényezők – például a pénzügyi háttér vagy a sportág elérhetősége – is közvetítő szerepet játszhatnak.
- **H5/c: A gyakorlás során átélt flow-élmény hatással van az anyagi és az időbeli ráfordításokra.** A H5/c alhipotézis részben beigazolódott, mivel ennek vizsgálata során kiderült, hogy a **flow-élmény „Egybeolvadás a feladattal” dimenziójának meg tapasztalása növeli az oktatásra fordított kiadásokat** (Nagy és mtsai 2021). Ez arra utal, hogy a flow állapot intenzitása hozzájárulhat a sport iránti elköteleződéshez, ami azonban csak az anyagi ráfordításokban jelenik meg, az időbeli ráfordításokban azonban nem.

A H5/a szerint a **demográfiai változók hatással vannak az anyagi és az időbeli ráfordításokra, ez tehát részben alátámasztást nyert** a vízisport-turistákból álló minta esetében. A nemek közötti eltérő fogyasztási mintázatok okai mögött a részvétel pszichológiai és szociológiai hátterét érdemes megvizsgálni. A női résztvevők esetében különösen figyelembe kell venni, hogy az aktív turizmusban való részvételük az utóbbi években jelentős növekedést mutatott, és a szabadidős tevékenységeik során a családra való összpontosítás helyett egyre inkább előtérbe kerültek a szabadidő sportok (Pomfret és Bramwell 2016). A nők sportolási motivációja gyakran a szocializációval, az örömszerzéssel és a kikapcsolódással kapcsolódik össze (Chang 2017), miközben a kockázatkörülés is erősebb náluk, így érthető, hogy nagyobb arányban költenek az oktatásra, különösen azokban a sportokban, amelyeket kockázatosabbnak ítélnék. A H4/a hipotézissel való összevetés alapján feltehető, hogy a nőknél az oktatás növeli a

bevonódást és elköteleződést, ami a készségszint növekedésén keresztül flow-élményt generálhat, és a nemi különbségek szerepet játszanak e folyamat közvetítésében (Decloe és mtsai 2009, Havitz és Mannell 2005). A férfiak nagyobb időráfordítását a szabadtéri sportok űzésére a szakirodalom is megerősíti (Csapó és Gonda 2019). Emellett a férfiak motivációja eltérő a hölgyekétől, mivel számukra a szórakozás is fontos szerepet játszik a flow-élmény megtapasztalásában, amely boldogságot és ellazulást eredményezhet (Wiley és mtsai 2000). Mivel hajlamosak kevésbé félni a kockázatoktól, több lehetőséget ragadnak meg a sportolásra, függetlenül az időjárástól. Eredményeink arra engednek következtetni, hogy a férfiak több időt szánnak a vízisportokra, bár a pontos okok feltárása további kutatásokat igényelne. Érdeemes lenne tovább vizsgálni, hogy a vízi sportok milyen mértékben különböztetik meg a nemek közötti motivációkat. Feltárandó, hogy a nők sportolási preferenciáit a társadalmi szerepeik és az általuk érzékelt kockázat összefüggése is alakítja-e, míg a férfiaknál az önállóság és a fizikai kihívások keresése dominál.

A fiatalabb korosztályok esetében megfigyelhető, hogy nagyobb összeget költenek sportfelszerelések vásárlására, ami összhangban áll Töröcsik és Csóka (2018) kutatásával, amelyben a fiatal, felsőfokú végzettséggel rendelkező sportfogyasztók kiemelt szerepet kaptak a sport célú utazások során. Az életstílus alapú fogyasztási csoportok vizsgálata nem tartozott kutatásom fókuszába, de a vízisport-turisták szociodemográfiai összetétele alapján valószínűsíthető, hogy a válaszadók jelentős része a Vastag (2013) által „polgári felső” kategóriába sorolható. E klaszter tagjaira jellemző, hogy diszkrécionális kiadásaikban jelentős szerepet kapnak az élet apró örömei, például az utazás, sport és a szabadidő, amire a hazai átlag több mint háromszorosát költik és jellemzően egyedülálló, gyermek nélküli fiatalok. A sportolási motivációk szempontjából kutatásom azt mutatja, hogy a fiatalabbak esetében a sportág tudásának elmélyítése, a fejlődésre törekvés és az élvezet keresése áll az előtérben, amelyet a megfelelő sportfelszerelések vásárlásával érhetnek el. Ezt támasztja alá Dant és Wheaton (2007) is, akik szerint a sportfelszerelés nemcsak az élvezet növelését szolgálja, hanem segít a társadalmi státusz és a szubkulturális identitás megszerzésében is. A fiatalok számára az új sporteszközök vásárlása exkluzív társadalmi identitásuk kifejezésének is eszköze lehet, mivel a sport és a társadalmi státusz elválaszthatatlanok egymástól az ilyen szubkulturákban.

A magasabb iskolai végzettségűek körében tapasztalt magasabb sportra fordított kiadások – beleértve a bérletet és az oktatást – szintén megerősítést nyernek a szakirodalomban. Terzić és munkatársai (2020) rámutattak, hogy a magasabb iskolai végzettségű sportturisták körében jellemzőbb a környezettudatosság és a társadalmi felelősségvállalás, amely befolyásolhatja a sporteszközökkel kapcsolatos döntéseket. E szempontot figyelembe véve, a sporteszközök bérlete fenntarthatóbb alternatívát jelenthet, mint a saját tulajdonú eszközök használata, mivel csökkenti az eszközök tárolási igényeit és a vízparti területek kapacitásának terhelését (Jászberényi és mtsai 2022). Az oktatásra fordított nagyobb kiadások pedig azt mutatják, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező sportolók hajlamosabbak a tudatos és biztonságos sportolásra, amely a hosszú távú elköteleződésükhöz vezethet.

A H5/b szerint a **sportbeli célok** hatással vannak az **anyagi és az időbeli ráfordításokra**. Ez a vízisport-turistákból álló minta esetében (**n=297**) **részben igazolódott, mivel a sportbeli célok befolyásolták a sportág üzésének gyakoriságát (időbeli ráfordításokat)**. Az eredmények alapján a *nemzetközi versenyeken indulók*, valamint az *önfejlesztést* célul kitűzők az időjárástól függően folyamatosan gyakorolnak. Itt érdemes megemlíteni, hogy bár a versenyzők a céljaik elérése érdekében folyamatosan gyakorolnak, a flow állapot náluk mégis sokkal kevésbé megtapasztalható, mint a szabadidő sportolók esetében (H4/f, H4/g). Ez felhívja a figyelmet arra, hogy a versenyzőkkel foglalkozó szakembereknek az elköteleződés megtartása érdekében figyelnie kell a motiváció fenntartására és törekedni a sportolók céljainak internalizálására. A szabadidősportolók esetében az *önfejlesztést célul kitűzőket* a sportot az *élvezet keresése* okán gyakorlók követik. E két célkitűzés a belső motiváció legmagasabb bevonódási szintjeihez kapcsolódik (Poulsen és mtsai 2006), ami megmagyarázza a magas időbeli ráfordításokat. Ezeket az összefüggéseket továbbá a minta összetétele is magyarázhatja. A jelen mintában a windsurf-ösök, kitesurf-ösök és katamarán vitorlázók aránya 50,5% (n=155), a tapasztalt résztvevőké pedig, akik már több éve gyakorolnak 78,1%. Elmondható tehát, hogy a sportág iránt rendkívül elkötelezett populációt sikerült elérni a kutatás során. Az ilyen típusú aktivitásokban a szórakozás mellett a fejlődés és a képességek tökéletesítése kiemelt szerepet kap, amint azt Hennigs és Hallmann (2015) is hangsúlyozza a windsurf és kitesurf sportágak gyakorlóinak motivációi kapcsán. A sportolók számára tehát nemcsak az élvezet, hanem

az önfejlesztés és a kihívások keresése is kulcsfontosságú tényező. Az önfejlesztés iránti magas motiváltság összhangban van Buckley (2012) megállapításaival, aki arra hívja fel a figyelmet, hogy amikor egy sportoló tudásszintje nő, az addigi élmények és eredmények nem biztosítják ugyanazt a jutalmat. Ezért vagy egy magasabb kihívást jelentő környezetet keresnek, vagy ugyanazt a sporttevékenységet űzik, de új, ismeretlen helyszíneken. Ez a dinamika kulcsszerepet játszik a kalandturizmus vonzerejében is, ahol az élmények változatosabbá és intenzívebbé válására van szükség a folyamatos motiváció fenntartásához. Összességében tehát megállapítható, hogy a sportbeli célok nemcsak a gyakorlás intenzitását, hanem a sportolók elköteleződését is befolyásolják, és azok, akik az önfejlesztést tűzik ki célul, hajlandóbbak nagyobb időbeli ráfordítást tenni a sportáguk gyakorlásába.

A H5/c szerint a **gyakorlás során** átélt flow-élmény hatással van az **anyagi és az időbeli ráfordításokra** (Nagy és mtsai 2021). Ez a vízisport-turistákból álló mintán (n=297) szintén **csak részben igazolódott be**, mivel a magasabb flow „Egybeolvadás a feladattal” értékek magasabb anyagi ráfordításokkal jártak a sport tanórák esetében. A flow-élmény „Egybeolvadás” dimenziója eredményeimben a sport tanórákra fordított kiadásokkal mutatott összefüggést (H5/c). Azok a résztvevők, akik a vízi sportok gyakorlása során jobban „egybeolvadtak a feladattal”, többet költöttek sportórákra, oktatásra a nyaralás alatt (körülbelül 30-50 ezer Ft-ot). Azok, akik kevésbé tapasztalták meg ezt az élményt, jellemzően kevesebbet (10-30 ezer Forint), vagy egyáltalán nem költöttek vízisport oktatásra. Érdekes megfigyelni, hogy a közel legalacsonyabb flow értéket megtapasztalók egyáltalán nem költöttek oktatásra. Az eredmények értékeléséhez fontos tudni, hogy a tanulmányban szereplő vízi sportok közül csak a windsurf, a jolle vitorlázás és a katamaránózás igényel legalább 8 tanórát a biztonságos, önálló használatig. Magyarországon például az 50 ezer Forintos összeg egy egyhetes windsurf tábornak, egy 10 órás windsurf vagy jolle vitorlás tanfolyamnak vagy egy 8 órás katamarán tanfolyamnak felelt meg a kutatás elvégzésekor. A vizsgált vízisport-turista mintának azonban csak 16%-a (n = 48) képviseli ezt a fogyasztói szegmenst (30-50 ezer Forintos költést), míg a többség egyáltalán nem költ semmit (23,6%, n = 70) vagy 1000 Ft és 30 ezer Forint között költ (48,1%, n = 143), és csak 11,4% (n = 34) költ több, mint 50 ezer Forintot sportórákra a nyaralás alatt. Ezek az eredmények összhangban vannak Nam és Kwon (2016) tanulmányával, amely megállapítja, hogy a flow-élmény és a

technikai készségek fejlesztése pozitív hatással van a költési hajlandóságra. Azonban, mivel a magasabb költés nem volt minden résztvevőre jellemző – mindössze a minta 16%-a költött ilyen összeget –, érdemes további kutatásokat végezni annak feltárására, hogy a flow-élmény más, a turizmushoz kapcsolódó tényezőkre, mint például a szolgáltatás minőségével való elégedettségre (Donne 2005), a desztinációban való tartózkodás hosszára (Fansurya és mtsai 2024) vagy a környezeti magatartásra (Finger 1994), milyen hatást gyakorol a sportturisztikai kontextusban. A jövőbeli kutatások segíthetnek még jobban megérteni, hogy a flow-élmény nemcsak a költési hajlandóságot, hanem a turisztikai élményt és annak minőségét is milyen mértékben befolyásolja.

Noha ezek az eredmények értékes betekintést nyújtanak a vízisportokkal kapcsolatos fogyasztási szokásokba, néhány módszertani korlátot érdemes figyelembe venni. Egyrészt, az önbevallásos adatok torzító hatása nem zárható ki, különösen a flow-élmény szubjektív jellege miatt. Lehetséges, hogy a válaszadók eltérő módon értelmezték az élmény intenzitását, ami a mérési pontosságot csökkentheti. Végül, a kutatás nem vizsgálta a külső tényezők – például a piaci árak vagy a szezonális hatások – szerepét, amelyek szintén befolyásolhatják az anyagi és időbeli ráfordításokat. Összességként megállapítható, hogy a vizsgálat számos fontos összefüggést feltárt a demográfiai tényezők, a vízisporttal kapcsolatos célok és a flow-élmény hatása kapcsán, ugyanakkor az eredmények értelmezése során érdemes figyelembe venni a módszertani korlátokat és az alternatív értelmezési lehetőségeket. A jövőbeli kutatások a longitudinális elemzések és kvalitatív megközelítések bevonásával tovább árnyalhatnák a sportfogyasztás dinamikáját.

6.7. H6 MEGVITATÁSA

Hatodik hipotézisem szerint a sport-és a turisztikai motivációk alapján egyedi piaci szegmensek, klaszterek különíthetők el és a klaszterek (tagjai) különböznek egymástól a demográfiai változók, a flow-élmény és a sportturisztikai magatartás alapján. A hipotézist az elemzés érdekében két alhipotézisre bontottam, melyek közül a 6/a alhipotézis arra vonatkozik, hogy a sport-és a turisztikai motivációk alapján egyedi piaci szegmensek, klaszterek különíthetők el. Az eredmények alapján a négy klaszter szignifikánsan különbözik egymástól az utazásra és a vízi sportokban való részvételre vonatkozó motivációik alapján, így a 6/a alhipotézis alátámasztásra

került. Eredményeink (Nagy és mtsai 2021) összhangban vannak azokkal a korábbi tanulmányokkal, amelyek a motivációalapú szegmentációs megközelítést alkalmazták a sportturizmus területén. Hennigs és Hallmann (2015) egy sportmotivációs fogyasztási skálát használt a kitesurf-ösök és windsurf-ösök felosztására, ami alapján az *Alkalmi résztvevőket*, a *Szabadidősportolókat* és az *Elkötelezett résztvevőket* különítették el. A jelen kutatáshoz hasonlóan sport- és turisztikai motivációs megközelítést alkalmaztak Hallmann és munkatársai (2012) is, elkülönítve a vízisportok üzői között az *Alkalmi* és az *Elkötelezett résztvevőket*, míg Hungenberg és munkatársai (2016) egy szabadtéri sportesemény, a GoPro Mountain Games résztvevőit a *Turizmus-orientált*, a *Sportturizmus-rajongó* és a *Sportorientált* csoportokba sorolták.

A klaszterelemzés során feltárt négy csoport közül a *Sportorientált* és a *Szabadidő-orientált* klaszterek feleltethetők meg a korábbi tanulmányok egyes csoportjaival.

A *Sportorientált csoport* (n=53) motivációs profilja összhangban van az irodalomban *Elkötelezett résztvevőknek* nevezett csoporttal (Hallmann és mtsai 2012, Hennigs és Hallmann 2015) és az azonos elnevezésű *Sportorientáltakkal* (Hungenberg és mtsai 2016), mivel ezt a csoportot elsősorban a sportolás pozitív hatásai, a készségfejlesztés és nem az utazás jutalmi (desztináció felfedezése) motiválják. Az európai aktív turisták szegmentációja során az úgynevezett *Kalandvágó turisták* elnevezésű csoporttal is mutat némi átfedést ez a szegmens, mivel a sportorientált résztvevők számára szintén fontos a kihívást jelentő, izgalmas élmények keresése, különösen az extrém sportok terén (Terzić és mtsai 2020). Ez a szegmens általánosságban úgy vélekedik, hogy a vízi sportok gyakorlásának legfőbb előnye a sportban szerzett készségek átültetése a kihívást jelentő élethelyzetekre. E csoport tagjai számára tehát a sportbeli megküzdés egyfajta metaforaként is működik, így számukra a sport nem pusztán fizikai aktivitás, hanem az élet kihívásaival való szembenézés és azok leküzdésének szimbolikus kifejezése, amely révén identitásukat és önhatékonyságukat is megerősítik. Fő utazási motivációjuk a stresszes otthoni környezetből való elmenekülés. Így kijelenthető, hogy e csoport tagjaitól várható leginkább, hogy kilépjenek a komfortzónájukból készségeik tökéletesítésére és a stressz-oldásra törekedve.

A *Minőségi szabadidő* faktor, mint utazási motiváció különösen fontos volt a fogyasztói szegmensek megkülönböztetésében. A legkisebb klaszter, a *Szabadidőt ignorálók* (n=45) tagjainak körében a *Minőségi szabadidő* eltöltés a minta átlagához

képest sokkal kevésbé volt fontos, míg a *Szabadidő-orientált csoportban* (n=81) csak ez a faktor mutatott mérsékelten pozitív értéket. A *Minőségi szabadidő* faktor különösen érdekes megvilágításba helyezhető, hiszen bár két dimenziót is magában foglal – a külső, menekülési vágyat, valamint a belső, jutalomkeresést –, Iso-Ahola (1982) munkája alapján ezek az elemek nem zárják ki egymást. Így az egyén egyszerre élheti meg mindkét motivációt, ami arra utal, hogy a fogyasztói döntések mögötti pszichológiai folyamatok sokrétűbbek lehetnek, mint azt a jelen modell első ránézésre sugallja. Emellett, a feltárt faktor kizárólag személyes összetevőkből származó elemeket tartalmaz, ami arra utal, hogy a *Szabadidő-orientált klaszter* tagjai az utazás társas előnyeivel szemben a saját pszichológiai jóllétüket helyezik előtérbe. E klaszter tagjai hasonló motivációkkal rendelkeznek, mint a *Turizmusorientált sportturisták*, akik számára a desztináció felfedezése és a kikapcsolódás a legfontosabb részvételi szempont a sportturizmusban (Hungenberg és mtsai 2016).

A *Szociálisan orientált csoport* (n=118) esetében az utazások során *Új emberekkel való találkozás* és a sport általi *Elismerés* iránti igény kiemelkedő szerepe arra utal, hogy a társas kapcsolatok építése egy olyan új szegmenst hoz létre, amely a hagyományos sportturisztikai megközelítéseken túlmutat. Ez felhívja a figyelmet az interperszonális kapcsolatok kiépítésének fontosságára az utazások alatt és a társaktól kapott pozitív visszajelzések jelentőségére a sportban. Ez nemcsak a mintán belül a legnagyobb csoport, hanem a kapcsolódó sportturisztikai szegmentációval foglalkozó tanulmányokhoz képest is új szegmens. Ez a megfigyelés arra ösztönöz, hogy a jövőbeni kutatások ne csupán a sport- és turisztikai élményekre koncentráljanak, hanem vizsgálják a szélesebb társadalmi változásokat, például a közösségi interakciók új formáinak hatását.

Összegzésként elmondható, hogy a klaszterek segítettek a vízisport-turizmus piaci szegmenseinek meghatározásában, ami tudományos és gyakorlati szempontból is jelentős, mivel a szolgáltatók számára célzott programok és ajánlatok kialakítását teszi lehetővé. Az alkalmazott módszer pedig lehetőséget adott arra, hogy a klaszterezés során a szegmensek elkülönítése szempontjából a legmeghatározóbb tényezők kerüljenek előtérbe (*Elismerés*, *Fejlődés*, *Amotiváció* a sportmotiváció esetében, valamint *Stressz elől való menekülés*, *Új emberekkel való találkozás* és *Minőségi szabadidő* a turisztikai motiváció tekintetében). Kritikai szempontból azonban fontos megemlíteni, hogy bár a klaszterezési folyamat során a legmeghatározóbb faktorok kiemelése segített a csoportok

tisztább elkülönítésében, az ezzel együtt járó dimenziócsökkentés egyes kisebb, de potenciálisan releváns motivációs faktorok figyelmen kívül hagyását is eredményezhette.

A **6/b alhipotézis** szerint a **klaszterek tagjai különböznek egymástól a demográfia, a flow-élmény és a sportturisztikai magatartás** alapján. A klaszterek között azonban a vizsgált változók közül csak egyes demográfiai változók (korosztály és lakóhely típusa) szempontjából találtunk szignifikáns különbséget, ami a **6/b alhipotézis részleges beigazolódását jelenti**.

A vízisport-turisták mintájában (n=297) az életkori eloszlás alapján megfigyelhetők bizonyos tendenciák. A legfiatalabb csoport, a 18-29 évesek a Szociálisan orientált klaszterben, a 30-39 évesek a *Szabadidőt ignorálók* között, a 40-49 évesek a *Szabadidő-orientáltak* esetében, az 50 év felettiek a *Sportorientált* klaszterben vannak a többi klaszterhez képest jelentősebb számban képviselve. Ez arra utalhat, hogy a különböző életkori csoportok eltérő motivációkkal vesznek részt a sportturizmusban. A legfiatalabbakat (18-29 évesek) a társas kapcsolataik javítása és a külső elismerés vonzza, a 30-39 évesek a karrierépítésre, családalapításra való fókuszálás miatt háttérbe szorítják a minőségi szabadidőeltöltést, a 40-49 éveseket a hétköznapiaktól való elszakadás és a személyes jóllét megélése motiválja, addig az 50 év felettieket leginkább készségeik fejlesztése és a stresszoldás motiválja jobban. Érdekes ezt az eredményt összevetni a szakirodalomban található korábbi kutatásokkal, amelyek némileg eltérő tendenciákat mutatnak. Hennigs és Hallmann (2015) a kitesurf és windsurf szabadidősportolók klasztervizsgálata során éppen ellenkező életkori összefüggéseket talált: vizsgálatukban az idősebb szörfösök (35 év felettiek) az *Alkalmi* résztvevők között voltak felülreprezentáltak, akikre jellemzőbb a lazább kötődés a sportágukhoz, ők jellemzően kitesurf-öt űznek (ők a mintámban leginkább a *Szabadidő-orientáltaknak* feleltethetők meg). Ezzel szemben a fiatalabbak (24 év alattiak) a *Kemény maghoz* tartoztak, amelyet nagyobb elköteleződés jellemzett és jellemzően windsurf-öt űztek (ők pedig a *Sportorientált* klaszterünkkel mutatnak hasonlóságot). A különbségek lehetséges magyarázata az eltérő mintavételben és a vizsgált sportágak sajátosságaiban keresendő. Hennigs és Hallmann kizárólag kitesurf és windsurf sportolókat vizsgált, akik általában erős elköteleződéssel rendelkeznek és motivációik is homogénebbek. Ezzel szemben jelen kutatásban egy jóval heterogénebb mintát vettünk alapul, amelyben a különböző vízisportok gyakorlói eltérő arányban szerepeltek – a kitesurf és windsurf például csupán

a minta felét (50,5%, n=155) tette ki. Ezt az eltérést tovább árnyalják Hallmann és munkatársai (2012) eredményei, akik a vízisportolók klaszterei között nem találtak szignifikáns különbségeket a szociodemográfiai változók mentén, viszont kimutatták, hogy az egyes csoportok sportfogyasztása, utazási gyakorisága és sportcélú költségei jelentősen eltérnek egymástól. Hungenberg és munkatársai (2016) pedig a versenyzéssel kapcsolatos attitűdök mentén határoztak meg különbségeket a szegmensek között. Terzić és munkatársai (2020) az európai aktív turisták vizsgálatakor szintén találtak életkori eltéréseket a klaszterek között. A fiatalabb korosztály (18-24 év) inkább az izgalmat keresi; a középkorúak (45-54 év) inkább el akarnak szabadulni a mindennapoktól (mely tendencia megegyezik a mi kutatási eredményeinkkel); míg az idősebb korosztály (55-64 év) inkább a környezet iránt érdeklődik. Eredményeik nem elég specifikusak ahhoz, hogy a vízisport-turisták csoportjaival összevethetőek legyenek, de fontos megállapítani, hogy a korosztályi csoportok szignifikánsan különböznek a motivációk szempontjából. Ezek az eltérő eredmények arra hívják fel a figyelmet, hogy a sportturisták klaszterezése erősen függ a vizsgált sportágtól, a minta összetételétől és a vizsgált változóktól. A jelen kutatás hozzájárul ahhoz a diskurzushoz, amely a vízisport-turisták motivációinak és demográfiai jellemzőinek komplex összefüggéseit vizsgálja, miközben rávilágít arra is, hogy a különböző életkori csoportok eltérő módon kapcsolódhatnak a sportturizmushoz.

A klaszterek a lakóhely alapján is szignifikánsan eltértek egymástól. Az eredmények alapján két klaszter esetében is jelentős aránybeli eltérés figyelhető meg a lakóhely dominanciáját illetően. A *Szabadidőt ignorálók* csoportjában a fővárosiak aránya kiemelkedően magas (68,9%), ami arra utalhat, hogy ebben a klaszterben elsősorban olyan személyek találhatók, akik a vízisportokat inkább funkcionális vagy egyéb célból választják, nem pedig a szabadidő minőségi eltöltése vagy társas kapcsolatok építése érdekében. Ezzel szemben a *Szociálisan orientáltak* klaszterében a vidéki városokban élők dominálnak (51,7%), ami arra enged következtetni, hogy ebben a csoportban a közösségi aspektusoknak, a társas élményeknek és a közösségi szabadidő eltöltésének nagyobb szerepe lehet. Csapó és Gonda (2019) is megállapították, hogy a vidéki lakosság körében nagyobb az aktivitási szándék, és magas a kirándulás és túrázás iránti igény, ami párhuzamba állítható a *Szociálisan orientáltak* csoportjával.

Az eredmények összességében arra utalnak, hogy a lakóhely földrajzi és társadalmi sajátosságai hatással lehetnek a vízisportokkal kapcsolatos attitűdökre és preferenciákra.

Mindez fontos szempont lehet a vízisport-turizmus fejlesztése és célcsoport-specifikus programok kidolgozása során.

Az **alhipotézisek tesztelése alapján tehát a hatodik hipotézis részlegesen igazolódott.** Míg a 6/a alhipotézis teljes mértékben alátámasztást nyert, mivel a sport- és turisztikai motivációk alapján négy egyedi piaci szegmens különíthető el, addig a 6/b alhipotézis esetében a klaszterek közötti különbségek csak bizonyos demográfiai változók (korosztály és lakóhely típusa) tekintetében mutattak szignifikáns eltéréseket. A flow-élmény és a sportturisztikai magatartás vonatkozásában nem sikerült statisztikailag megerősíteni a klaszterek közötti különbségeket, így e tényezők esetében a hipotézis nem nyert teljes körű igazolást. Eredményeink feltáró jellege és sportturisztikai klaszterekkel kapcsolatos megközelítése a hazai vízisport-turistákra vonatkozóan további vizsgálatok kiindulópontjaként szolgálhatnak, mivel még nem készült olyan hazai sportturisztikai szegmentációval foglalkozó kutatás, mellyel eredményeinket össze lehetne vetni. Ezek az eredmények nem csupán a sport- és turisztikai motivációk diverzitását tárják fel, hanem hozzájárulnak annak megértéséhez is, hogy milyen szerepet játszanak a demográfiai és viselkedési tényezők a vízi sportturizmusban való elköteleződés kialakulásában.

6.8. H7 MEGVITATÁSA

Hetedik hipotézisem szerint azok az utazók, akik a nem hagyományos szállástípusokat részesítik előnyben (hostel, Airbnb, couchsurfing), szorosabb kapcsolatot keresnek a helyi lakossággal, mint azok, akik utazásaik alatt inkább a hoteleket választják.

Az eredmények alapján (Nagy és mtsai 2019) szignifikáns különbségeket találtunk a csoportok között, azonban a vizsgált minta kis elemszáma (n=175), a hazai és nemzetközi adatok együttes kezelése, valamint az Airbnb-t preferálók felülreprezentáltsága a mintában befolyásolhatta az összesített következtetések érvényességét és korlátozza az eredmények általánosíthatóságát. **A vizsgálat során a 3-5 csillagos szállodát választó utazók kisebb hajlandóságot mutattak a helyi közösséggel való érintkezésre, míg a couchsurfing-et, a hostel-t és az Airbnb-t preferálók nyitottabbak voltak az ilyen interakciókra. Az eredmények alapján a hetedik hipotézisemet igazoltnak tekintem.**

Ez az eredmény összhangban áll a megosztásgazdaságra vonatkozó szakirodalommal, amely szerint a közösségi alapú szolgáltatások iránt érdeklődő fogyasztók erősebben támaszkodnak az interperszonális bizalomra és a közvetlen kapcsolatokra (Tussyadiah 2015). Ugyanakkor érdemes árnyalni ezt a képet. Noha a hotelek vendégei általában kevésbé vesznek részt a helyi közösségekkel való interakcióban, ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy teljesen elzárkóznak a közösségi gazdaság különböző aspektusaitól. Lehetséges, hogy az eltérő motivációk – például a kényelem és a biztonság iránti igény – befolyásolják döntéseiket. Ezen kívül más tényezők is befolyásolhatják az utazók attitűdjét a helyiekkel való kapcsolatépítés iránt; az utazás célja, időtartama és a társas környezet is meghatározó tényező lehet.

A sportturizmus területén végzett kutatás során a *pszichografikus szegmentáció* (tehát a fogyasztók érdeklődése, értékei és attitűdjei alapján történő csoportosítás) bizonyult a legalkalmasabb módszernek. Ezzel szemben a közösségi gazdaságban a *magatartás szerinti szegmentáció* nyújtott relevánsabb betekintést, hiszen itt a fogyasztók korábbi és jelenlegi viselkedésmintái adhatnak információt arról, hogy milyen módon vesznek részt ebben a gazdasági modellben (Raffai 2017). A H6 és H7 hipotézisekhez kapcsolódó kutatások eredményei arra is rávilágítanak, hogy az interperszonális kapcsolatok és a bizalom mind a közösségi gazdasághoz kötődő turizmusban, mind az aktív sportturizmusban kiemelt szerepet játszanak: a sportturisztikai szegmentáció során a szakirodalomhoz képest új klaszter megkülönböztetésében az interperszonális kapcsolatoknak kiemelt szerepe volt. Iso-Ahola (1982) szerint a turisztikai élmények egyik meghatározó aspektusa a társas kapcsolatok kialakítása, és ez a közösségi gazdaság üzleti modelljében is kulcsfontosságú tényezőként jelenik meg. A globális turizmusban egyre gyakoribbá váló bizalmatlanság az úti célok biztonságával kapcsolatban (Kővári és Zimányi 2011) paradox módon még inkább előtérbe helyezi azokat a szolgáltatásokat, amelyek a helyi lakossággal való bizalomra épülnek.

Összegzésként elmondható, hogy **az eredmények megerősítik a hetedik hipotézis alapvető állítását, miszerint a nem hagyományos szálláshelyeket választók nagyobb nyitottságot mutatnak a helyi közösségekkel való kapcsolatok kiépítésére.** Ugyanakkor a szállásválasztás mögött meghúzódó motivációk, valamint az egyéb befolyásoló tényezők további vizsgálata elengedhetetlen a teljes kép megértéséhez.

7. KÖVETKEZTETÉSEK

Doktori kutatásomban a sportturizmusnak egy világszerte pozitív gazdasági és társadalmi hatásokat generáló réspiaci szegmensét, a vízi sportturizmust vizsgáltam (Jennings 2007, Olivera és Olivera 2016, Scuttari és mtsai 2021, Stott 2019). Annak ellenére, hogy a terület hazánkban is növekvő társadalmi bázissal rendelkezik (Jászberényi és mtsai 2022), a vízisport-turisták fogyasztási szokásairól csak korlátozott információ áll rendelkezésre (Donka 2012, Máthé és Császár 2019, Töröcsik és Csóka 2018). A szakirodalom feldolgozása során multidiszciplináris megközelítésben jártam körül a vízisport-turisták fogyasztói magatartását befolyásoló aspektusokat, amire eddig csak nemzetközi kontextusban került sor (Pomfret 2016, Weed 2009). Az eredmények elemzésekor is megtartottam ezt a struktúrát, így a sportturisták döntési mechanizmusait a földrajztudomány, a sportszociológia, a sportpszichológia, a pozitív pszichológia és a turizmusmarketing diszciplínák keretében tártam fel. Ez a megközelítés lehetővé tette, hogy mélyebb betekintést nyerjek a vízisport-turisták motivációiba, preferenciáiba és fogyasztási döntéseik mögött meghúzódó tényezőkbe.

Jelen fejezetben összefoglalom az értekezés új eredményeit, a kutatás erősségeit, limitációit, valamint javaslatokat teszek a jövőbeli tudományos kutatási irányaira. Az értekezés utolsó fejezetében pedig az eredmények alapján gyakorlati ajánlásokat fogalmazok meg a hazai vízi sportturisztikai ágazat számára a szolgáltatások, élmények szegmens-specifikus fejlesztésére és a célcsoportok hatékonyabb megszólítására.

7.1. AZ ÉRTEKEZÉS ÚJ EREDMÉNYEI

Az értekezés eredményei hozzájárulnak a szabadtéren űzhető sportturizmus elméletének továbbfejlesztéséhez. A kvalitatív kutatás összegzéseként kidolgoztuk a kalandturizmus élménycentrikus modelljét, amelyet Bánhidi (2007) sportturizmus-elméleti modellje és Pomfret (2016) kalandturizmusbeli részvételre és fogyasztásra vonatkozó koncepciója alapján alakítottunk ki. A kvantitatív kutatás során azonosítottuk azokat a kulcsfontosságú hajtóerőket, amelyek befolyásolják a vízisport-turizmus iránti érdeklődést, a résztvevők flow-élményének megtapasztalását, valamint feltártuk a különböző demográfiai és pszichográfiai csoportok eltérő viselkedési mintázatait. Az új eredményeket az objektív (küldőterület, életkor, nem, iskolai végzettség) és a szubjektív piacszegmentáció változói (társas körülmények, vízisportbeli jellemzők: tudásszint,

gyakorlás intenzitása, sportban kitűzött célok) szerint mutatom be a következő fejezetekben. A vízisport-turisták sport-és utazási motivációi alapján kialakított új klasztereket a szubjektív piacszegmentáció keretében ismertetem. Végül, kitérek arra, hogy a turizmus új üzleti modelljében, a közösségi gazdaság kontextusában milyen szempontok szerint lehetséges elkülöníteni az utazókat. Összességében az értekezés hozzájárul a sportturizmus kutatásához azáltal, hogy komplexebb képet ad a vízisport-turisták viselkedéséről, motivációiról és szegmentálásáról.

7.1.1. A kalandturizmus élménycentrikus modelljének kialakítása

A terepkutatás keretében megfigyelt jelenségek alapján egy új, élményalapú megközelítést alakítottunk ki Bánhidi (2007) sportturizmus-elméleti modellje és Pomfret (2016) kalandturizmusbeli részvételre és fogyasztásra vonatkozó koncepciója alapján. A modell újdonságértéke a sportturizmus területén a szabadtéri vízi sportok optimális-élményének biztosításával kapcsolatos ismeretek bővítésében rejlik. A módosított modell a sportturizmus keresleti és kínálati oldalát a kihívások és készségek egyensúlyán keresztül vizsgálja, és kiegészíti azt az élményszerzést befolyásoló környezeti, egyéni és szociális tényezőkkel. Az eredmények rámutattak, hogy a sportturisztikai szolgáltatók kulcsszerepet játszanak a flow-élmény kialakulásában azáltal, hogy befolyásolhatják a kihívások és készségek dinamikáját. A természeti környezeti tényezők (például szél, vízmélység, hullámozás) változékonysága miatt a sportturisztikai szolgáltatóknak rugalmas stratégiákat kell alkalmazniuk, hogy az adott feltételekhez igazítsák a sportélményt. Az infrastrukturális feltételek és a sporteszközök megfelelő megválasztása szintén kulcsfontosságú az optimális kihívásszint kialakításában. A kutatás eredményeként finomhangoltam a sportturizmus-modellt az egyéni és szociális tényezők figyelembevételével. Megállapítottam, hogy a sportoktatók szerepe kiemelkedő az optimális-élmény elérésében, mivel szakértelmük révén képesek befolyásolni a résztvevők kihívásérzetét és készségeik fejlesztését. Emellett a sportturisták eltérő motivációi és kockázatérzékelése befolyásolja az élmény intenzitását, ami tovább árnyalja a szolgáltatói beavatkozások lehetőségeit. Összességében **a kvalitatív kutatás hozzájárult a sportturizmus-elmélet továbbfejlesztéséhez azáltal, hogy az optimális-élmény biztosításának gyakorlati aspektusait feltárta.** Az eredmények segíthetik a szolgáltatókat abban, hogy tudatosabban alakítsák ki a sportturisztikai élményeket, fokozva ezzel a résztvevők hosszútávú elköteleződését és elégedettségét.

7.1.2. Az objektív piacszegmentációhoz kapcsolódó új eredmények

Az értekezés új eredményekre jutott a vízisport-turisták demográfiai jellemzőivel kapcsolatban, amelyek meghatározó szerepet játszanak turisztikai fogyasztói magatartásukban. Az elemzések igazolták, hogy **az életkor, a nem és az iskolai végzettség szignifikánsan befolyásolja a flow-élmény megélését (H4), valamint az anyagi és időbeli ráfordításokat (H5).** Emellett **a küldőterületek és a különböző korosztályok közötti eltérések a sportturisztikai klaszterek szintjén is szignifikáns különbségeket mutattak (H6/b).**

Az objektív piacszegmentáció alapján a fogyasztók demográfiai jellemzőik mentén írhatók le, amelyeket már a turisztikai élménybe való bekapcsolódásuk előtt is ismerünk („a priori”) (Sulyok 2018). Ez azért különösen fontos, mert ezek a változók – például az életkor, a nem és az iskolai végzettség – bizonyítottan befolyásolják a turisztikai magatartást, így a szegmentáció alapját képezhetik. Ugyanakkor fontos szem előtt tartani, hogy egy adott demográfiai csoporton belül is jelentős eltérések lehetnek a pszichográfiai és viselkedési jellemzők tekintetében (Lin 2002). Ezért, bár a vizsgált demográfiai tényezők szignifikáns hatással voltak a vízisport-turisták viselkedésére, a pontosabb szegmentáció érdekében elengedhetetlen a pszichográfiai tényezők vizsgálata.

A **vízisport-turisták küldőterületei** az irodalmi adatoknak (Töröcsik és Csóka 2018) megfelelően alakultak, melyben **felülreprezentáltak voltak a főváros és a megyei jogú városok** (H1, n=745). Az adatok azonban további információt szolgáltatnak a **domináns budapesti kerületekről** (II., III. XII.), melyek egyben **a legmagasabb bruttó átlagjövedelemmel** rendelkeznek. Mindez a marketingtevékenység földrajzi targetálása és az árképzés szempontjából lényeges információ. Továbbá, **a küldőpiacok településtípusai (H6/b) a klaszterek között szignifikáns különböztek**, melyre a vonatkozó szegmentációs kutatásokban nem volt példa (Hallmann és mtsai 2012, Hennigs és Hallmann 2015). A ***Szabadidő ignorálók*** csoportjában a **fővárosi lakosok** aránya kiemelkedően magas (68,9%), ami arra utalhat, hogy a klaszter tagjai a vízisportokat inkább funkcionális céllal, mintsem szabadidő eltöltésére választják. Ezzel szemben a ***Szociálisan orientáltak*** klaszterében a **vidéki városok lakói dominálnak (51,7%),** ami arra enged következtetni, hogy ebben a csoportban nagyobb hangsúlyt kapnak a társas élmények és a közösségi szabadidő eltöltésének fontossága.

Az életkor is meghatározó szerepet kapott a vízisport-turizmus fogyasztási mintázatában, különösen a belső motiváció tekintetében (H2), a sportfelszerelésekre fordított költségekben (H5/a) és a klaszterek közötti különbségekben (H6/b). A legfiatalabbaknál tapasztaltuk a legmagasabb belső motivációs faktorok magas értékeit, mely a kor előrehaladtával csökkent, ezzel párhuzamosan az amotiváció náluk volt a legalacsonyabb, mely a korral nőtt. A tökéletességre törekvés belső motivációjának csökkenését az életkor előrehaladtával Szemes és munkatársai (2016), illetve Modroño és Guillén (2016) is megfigyelték, azonban a másik két belső motivációtípus csökkenése és az amotiváció növekedése a korral új eredményt jelent az irodalomhoz képest. A fiatalokra szintén jellemző volt, hogy nagyobb összeget költenek a sportfelszerelések vásárlására, mint az idősebbek (H5/a). A két hipotézis eredményeit (H2 és H5/a) összevetve elképzelhető, hogy a sportági tudás elmélyítésére, a fejlődésre, és az élvezet keresésére irányuló belső motiváció elérésének eszköze lehet a sportfelszerelések vásárlása, mivel a vízi sportok üzésének élvezetét és a hatékonyabb tanulást a jó minőségű technikai felszerelések pozitívan befolyásolják. A klaszterek között (H6/a) megjelenő életkorbeli különbségek szintén új eredményeket mutatnak a korábbi kutatásokhoz képest (Hallmann és mtsai 2012, Hennigs és Hallmann 2015, Terzić és mtsai 2020).

A nemek közötti különbségek a flow-élmény megtapasztalásában (H4/a) és a fogyasztási szokásokban (H5/a) mutattak jelentős eltéréseket. Eredményeink alapján a nők az „Egybeolvadás a feladattal” flow dimenzióban magasabb értéket mutattak, mint a férfiak. Sidorová (2015) és Chang (2017) ezzel éppen ellenkező tendenciát figyeltek meg, és szerintük a férfiak hajlamosabbak az intenzívebb flow állapotok megélésére. Ez arra enged következtetni, hogy az általunk vizsgált vízisportok esetében a nők nagyobb eséllyel tudnak elmélyedni a tevékenységben, és érzékenyebbek a flow-élmény minőségi összetevőire. További új eredményünk, hogy a nők több pénzt költenek a vízisport-tanórákra, mint a férfiak. Ezt két tényező is indokolja, egyrészt, hogy a nők kockázatterékenyebbek (Chang 2017), így érthető, hogy többet költenek az általuk rizikósabbnak ítélt sportokhoz kapcsolódó sportok megtanulására; másrészt a családi prioritások helyett az aktív turizmusban való részvételük egyre nagyobb hangsúlyt kap (Pomfret és Bramwell 2016). A H4/a és a H5/a eredményeit összevetve feltételezhető, hogy a nők esetében az oktatás által kialakuló bevonódás és elköteleződés a készség szint növekedésén keresztül flow-élményt generálhatnak és a nemi különbségek e

kapcsolatnak mediátorai (Decloe és mtsai 2009, Havitz és Mannell 2005). **A férfiak a vízi sportok gyakorlására szánt időbeli ráfordításban mutattak magasabb értékeket,** amit az irodalom is megerősít (Csapó és Gonda 2019, Terzić és mtsai 2020).

Az **iskolai végzettségnek** szintén jelentős hatását mutatta ki kutatásunk, mind a **windsurf-ös közösségben (n=55), mind a vízisport-turisták körében (n=297) befolyásolta a flow-élmény megtapasztalását (H4/c), emellett pedig a sportra fordított anyagi kiadások (bérlés és oktatás) előrejelző változója is volt (H5/a, n=297).** A két minta esetében más-más flow dimenzióra volt hatással az iskolai végzettség, így érdemes a dimenziók tartalmát jobban feltárni. Ez alapján a windsurf-ösök a feladathelyzetre (*KKE*), míg a vízisport-turisták az áramlat élmény minőségi összetevőinek megtapasztalására (*Egybeolvadás a feladattal*) érzékenyebbek. Összességében nem látható lineáris kapcsolat a magasabb iskolai végzettség és a flow-élmény magasabb szintje között egyik mintánál sem, tehát az iskolai végzettség önmagában nem determinálja a flow-élmény intenzitását. Isham és Jackson (2023), valamint Magyaródi és Oláh (2015) a magasabb iskolai végzettség hatását a nagyobb flow-érzékenységre, csak a munkahelyi, tanulási környezetben erősítik meg. A szabadidősportban a flow-élmény előrejelzőjeként inkább a társadalmi-gazdasági státuszt (pl. ESOMAR státuszcsoporthoz) javasolt vizsgálni. Végül, a **magasabb iskolai végzettségűek nagyobb költségeit az eszközbérlésekre** (környezetbarát szemlélet) és a **sportoktatásra** (tudatosság, rizikókerülés) Terzić és munkatársai (2020) is megerősítik. A mintában **felülreprezentáltak voltak a magasan kvalifikált résztvevők,** amit a szakirodalom is alátámaszt (Mutz és Müller 2021, Widdop és Cutts 2013).

7.1.3. A szubjektív piacszegmentációhoz kapcsolódó új eredmények

A szubjektív, viselkedési jellemzők egy sokkal árnyaltabb szegmens-képzést tesznek lehetővé, mint az objektív, demográfiai változók, mivel ezekkel az élmény fogyasztása során és azt követően a turisták reakcióiból „*a posteriori*” szembesülünk, így jobban tükrözik az egyéni döntéseket (Sulyok 2018). Kutatásomban ennek keretében vizsgáltam a vízisport-turisták esetében **a társas körülmények és a vízisportbeli jellemzők (gyakorlás intenzitása, tudásszint, sportbeli célok) hatását a flow-élményre (H4) és az anyagi, illetve az időbeli ráfordításokra (H5).** A fontosabb új eredményeket ezen változók alapján mutatom be. Ezt követően ismertetem a **sport-és turisztikai motivációk**

szerinti négy új klasztert (H6), valamint a közösségi gazdaságban releváns utazótípusokat (H7).

A **társas és az oktatási kontextus** a windsurf-ös közösségben tendenciaszerű különbségeket mutatott a flow-élmény megtapasztalásában (H4/d, n=55), amit ebben a speciális szubkultúrában még nem vizsgáltak (Wheaton 2000). **A társaktól, oktatóktól származó elismerés és visszajelzés** szerepét a vízisport-turisták szegmentációja során feltárt *Szociálisan orientált klaszter* létezése is visszaigazolja (H6/a, n=297), amely kutatásomban a legnagyobb létszámú szegmens volt és egy új vízisport-turista szegmensnek tekinthető a szakirodalomhoz képest (Hallmann és mtsai 2012, Hennigs és Hallmann 2015). Az oktatási helyzetben a „KKE” dimenzió megtapasztalása azért lehet jelentősebb, mint a barátokkal való vagy az önálló gyakorlás (H4/d), mivel e dimenzió tartalmazza a „Világos célok”, az „Egyértelmű visszajelzés” és a „Kontroll érzése” faktorokat is az eredeti flow-konceptióból. Társas közegben ezek az elemek még hangsúlyosabban érvényesülnek (Magyaródi és mtsai 2013, Mackenzie és mtsai 2013), mint egy spontán gyakorlás során. A sportolás közbeni és utáni szóbeli reflexiók révén megtörténik a flow-élmények tudatosítása (Ayazlar 2015, Morgan és Coutts 2016), ami jelentősen hozzájárul az elköteleződés kialakításához (Dant és Wheaton 2007). **A Szociálisan orientált klaszter jellemzői a szabadtéri vízi sportokban való részvétel új, de ellentmondásos megközelítését vetik fel.** Annak ellenére, hogy a vízi sportok mind szabadidős, mind szakmai szinten erősen belsőleg motivált tevékenységnek minősülnek, amelyet „önmagáért” űznek, úgy tűnik, hogy **a sport gyakorlásának jutalma sokak számára extrinzik motiváció.** Ez eredményeinkben megjelent a klaszterképzés során legjelentősebb faktorokban: a külső szabályozáshoz köthető sportmotivációban (sportág általi elismerés vágya) és az új emberekkel való ismerkedés preferálásában.

A tudásszint (H4/f, n=297) és a vízi sportban kitűzött célok (H4/g, n=55) is szignifikáns összefüggést mutattak az „Egybeolvadás a feladattal” dimenzióval. A tudásszint és célok tekintetében is azt tapasztaltuk, hogy legkevésbé a versenyzők képesek elmerülni a tevékenységben. Ezt az eredményt a szelfdeterminációs elmélet motivációs kontinuumá támaszthatja alá. Az élvezet keresése, az önfejlesztés, a barátok tanítása célkitűzések lefedik az intrinzik motiváció faktorait, így közelebb állnak a flow állapot megtapasztalásához, mint a versenyzéshez kapcsolódó célok, melyeket külső motivációk is befolyásolhatnak (Deci és Ryan 2000, Poulsen és mtsai 2006). A

versenyzőkkel szemben, a kezdő, a középhaladó és a haladó tudásszintű vízisportolók, valamint a vízisport-oktatók hasonló értékeket mutattak a vízisport-turisták körében (H4/f, n=297). Eredményeinket tehát csak részben erősíti meg Mackenzie és munkatársai (2011), akik a folyón-szörfözés esetében szintén azt találták, hogy az oktatók és a (kezdő) tanulók között nincs jelentős különbség a flow-élmény szintjében, a flow-élmény megtapasztalásának gyakorisága és minősége inkább az adott szituáció folyamat- vagy célorientált természetéhez, vagyis a kihívás-készség arányához kötődött. Mindkét csoportnál a folyamatorientált (paratelikus) állapotban volt gyakoribb (de kevésbé emlékezetes) a flow-élmény megtapasztalása. Ez megmagyarázza, hogy a versenyzők esetében, ahol a célorientált (telikus) állapot jellemzőbb, ritkábban jön létre az „Egybeolvadás” érzése. A szabadidős tevékenységek során különösen fontos, hogy a mikro-flow (alacsony KKE) és az ún. mély-flow (magas KKE) élményeket külön vizsgáljuk az eltérő tudásszintű résztvevőknél (Heo és mtsai 2010); továbbá, hogy a „KKE” egyensúlyi állapotának flow-élményre való pozitív hatását fenntartásokkal kezeljük (Løvoll és Vittersø 2014).

A legelkötelezettebb résztvevők az önfejlesztést célul kitűzők voltak, ők folyamatosan gyakoroltak, amikor lehetőségük volt rá (H5/b, n=297). Ezt a szakirodalom a kitesurf és windsurf gyakorlóiinak körében erősítette meg (Hennigs és Hallmann 2015), de vízisport-turista mintán új eredmények számít.

A flow-élmény hatással volt az anyagi ráfordításokra, mivel a magasabb „Egybeolvadás a feladattal” flow faktor értékek magasabb költséssel jártak a sport tanórák esetében (H5/c, n=297). Nam és Kwon (2016) is megfigyelte a vízi sportok gyakorlóiinak körében, hogy a flow-élmény átélése és a technikai készségek fejlesztése pozitív hatással van a gazdasági ráfordításokra. A flow-élmény pozitív hatásának vizsgálata a turisztikai fogyasztói magatartásra felkapott kutatási téma lett (Fansurya és mtsai 2024, Tung és Ritchie 2011), de az aktív turizmus területén még kiaknázatlan kutatási terület.

A klaszterelemzés egyedi fogyasztói szegmenseket tárt fel a sport-és turisztikai motivációk alapján a vízisport-turizmus területén (H6/a). Eredményeim összevethetőek azokkal a tanulmányokkal, amelyek a motivációalapú szegmentációs megközelítést alkalmazták az aktív turizmus területén (Hallmann és mtsai 2012, Hennigs és Hallmann 2015, Hungenberg és mtsai 2016), azonban új, egyedi piaci szegmenseket

azonosítottunk, mely a hazai vízi sportturisztikai piacon unikális információt jelent. A klaszterelemzés négy szegmenst mutatott ki kutatásomban. A *Sportorientált* szegmens tagjaira (n=53) jellemző leginkább, hogy kilépjenek a komfortzónájukból készségeik tökéletesítésére és a stressz-oldásra törekedve, nekik a sport általi fejlődés az élet egyéb területein is segít. A *Szabadidő-orientált* szegmens (n=81) tagjainak a személyes jóllétük javítása jelenti a fő motivációt (Iso-Ahola 1982), az interperszonális kapcsolatok fejlesztése számukra nem fontos. A *Szabadidőt ignoráló* szegmens (n=45) tagjainak körében a minőségi szabadidő eltöltés a minta átlagához képest sokkal kevésbé fontos. A *Szociálisan orientált* szegmens (n=118) számára az interperszonális kapcsolatok kiépítése és a sportolás során a társaktól kapott pozitív visszajelzések is kiemelten fontosak. Ez nemcsak a mintán belül volt a legnagyobb szegmens, hanem a kapcsolódó tanulmányokhoz képest is egy új szegmens. Ennek az eredménynek kiemelt gyakorlati szerepe van, mivel az utazási motivációkhoz kötődő döntések Pomfret (2016) szerint a vásárlási szándék, az egyéni preferenciák és a viselkedés befolyásolásában jelentősek.

Az interperszonális kapcsolatok és bizalom szerinti különbségek vizsgálata a közösségi gazdaság üzleti modelljében releváns információt adhat a fogyasztók preferenciáiról (Tussyadiah 2015). **A hazai és külföldi turistákat vizsgáló kutatás azt igazolta, hogy szignifikáns különbségek vannak a különböző szállástípust preferáló utazók helyi lakosság iránti bizalomadásának szintjében (H7).** A közösségi gazdaságban való részvételben a hoteleket preferáló csoport átlag alatti, míg a couchsurfing-et, a hostel-t és az Airbnb-t választók átlag feletti értékeket mutattak. Látható tehát, hogy a fogyasztók preferenciáinak megkülönböztetésére alkalmas lehet az interperszonális bizalom szintje is (Kántor 2017).

7.2. A KUTATÁS ERŐSSÉGEI

Doktori értekezésem célja a vízisport-turizmusban való részvételt befolyásoló tényezők feltárása volt, amelyhez multidiszciplináris megközelítést alkalmaztam. A fogyasztói magatartás elemzését a sportszociológia, a sportpszichológia, a pozitív pszichológia és a turizmusmarketing nemzetközi szakirodalma alapján végeztem el, egy olyan területre fókuszálva, amely világszerte jelentős gazdasági és társadalmi hatásokkal bír (Jennings 2007, Olivera és Olivera 2016, Scuttari és mtsai 2021, Stott 2019).

A primer kutatás során kvalitatív és kvantitatív módszereket egyaránt alkalmaztam, ahogyan azt Donne (2005) is javasolja a komplex szabadidős, turisztikai kontextusokban, különösen az elvárások, a tapasztalatok és az elégedettség közötti összefüggések feltárásához. A vízisport-turizmus terén szerzett több éves gyakorlati tapasztalataimat résztvevői megfigyelés keretében hasznosítottam (Radel 2018).

A kutatás kezdeti szakaszában, a 2015-ben végzett pilot vizsgálat során egy külső tagok (Donne 2005) számára nehezen elérhető windsurf-közösséget (Scuttari és mtsai 2021, Wheaton 2000) sikerült elérni. Ez a célcsoport nem csak azért különleges, mert egyaránt rendelkezik anyagi (technikai felszereléshez kötődő), megtestesült (tapasztalathoz kötődő) vagy szubkulturális (szociális kapcsolatokhoz kapcsolódó) tőkével is (Dant és Wheaton 2007), hanem a szörfös, a felszerelés és a természeti környezet erőinek sajátos, spirituális jellegű összeolvadása miatt is (Humberstone 2011). A windsurf így más kalandsportokhoz képest is kiemelkedő flow-élményt kínál.

A bővített, vízisport-turistákból álló minta (n=297) erőssége pedig az, hogy egy jellemzően több éves tapasztalattal rendelkező, motivált csoportot (78,1%, n=232) sikerült elérni, akiknek szociodemográfiai összetétele (ld. 8. táblázat) a szakirodalom által leírt vízi sportot űző populáció jellemzőinek megfelel (Hennigs és Hallmann 2015, Töröcsik és Csóka 2018). A sportágak szerinti összetételben felülreprezentáltak voltak a magasabb rizikójú vízisportok, a windsurf, a kitesurf és a katamaránozás gyakorlói (50,5%, n=155), azonban a Balatonon űzhető minden vízisport gyakorlói megjelentek a kitöltők között (kedvtelési célú vitorlás, jolle sportvitorlások, kajak, kenu, SUP, SUP-jóga, wakeboard).

A gyakorlati ajánlások keretében tett javaslatok a flow-élmény szolgáltatási szektorba való beemelésére (oktatási környezet optimalizálása, marketingüzenetekbe illesztés) új megközelítésbe helyezik a sportturisztikai élmények fejlesztési lehetőségeit.

A klaszterelemzés eredményeként azonosított sportturisztikai szegmensek rávilágítanak a különböző sport- és turisztikai motivációk szerinti fogyasztói különbségekre. Ez nemcsak elméleti hozzájárulást jelent a hazai vízisport-turizmus keresleti oldalának megértéséhez, hanem a gyakorlati szegmentációs stratégiák számára is értékes kiindulópontot kínál. A szakirodalomhoz képest új szegmensként azonosított „Szociálisan orientált” csoport léte pedig rávilágít az interperszonális kapcsolatok jelentőségére mind a sport, mind az utazási motivációk esetében.

7.3. LIMITÁCIÓK ÉS JAVASLATOK A JÖVŐBELI KUTATÁSOKRA

A jelen kutatás keresztmetszeti képet nyújtott a magyarországi vízisport-turizmus egy meghatározott szegmenséről, ezért az eredmények érvényessége a vizsgált mintára és időszakra korlátozódik. Terzić és munkatársai (2020: 19) megfogalmazása jól rávilágít a kutatás egyik fő korlátjára is: *„a szabadidős és turisztikai preferenciák folyamatosan változnak, a kereslet, a keresleti piacok növekednek, a turisztikai kínálat pedig bővül. Az emberek választásait nem lehet egyszerűen tényként és számadatként felfogni, mivel a motiváció és az úti cél kiválasztása mélyen az egyének vagy csoportok személyes érdeklődésében és szokásaiban rejlik (turista szegmensek, niche-ek).”*

A kvalitatív módszertannal feltárt, az első kutatási kérdéshez kapcsolódó eredmények értelmezését befolyásolhatta a kutató saját értékrendje és nézetrendszere, amely elkerülhetetlen tényező a kvalitatív kutatásokban (Suzuki és mtsai 2005). Ennek hatását strukturált megfigyelési szempontok, valamint kiegészítő kvantitatív eszközök alkalmazásával igyekeztünk mérsékelni. A jövőbeni kutatások során a kvalitatív adatgyűjtés további mélyítésére lehetőséget nyújthat félig strukturált vagy strukturált interjúk felvétele, amelyek segítségével részletesebb, személyesebb információk is feltárhatók a vízisportot rekreációs céllal űzők motivációiról, élményeiről és fogyasztási szokásairól.

A kérdőíves adatfelvételen (n=297) alapuló kvantitatív vizsgálatnak szintén több korlátja van. A minta nem tekinthető reprezentatívnak a hazai vízisport-turista populációra nézve, így az eredményekből nem vonhatók le általános érvényű következtetések. A résztvevők a szabadidősportolók egy szűkebb szegmensét, ezen belül is egy speciális területet képviseltek. Következésképpen az eredmények más populációkra való általánosítása nem lehetséges a szabadidősportot űzők eltérő jellemzői miatt. További korlátozó tényezőt jelentett a mintában szereplő, tapasztalt vízisportolók magas aránya (78,1%), amely megnehezítette a rekreációs célból sportoló kezdők fogyasztói magatartásának feltérképezését. A windsurf-özők, kitesurf-özők és katamaránozók magas aránya vélhetően annak tulajdonítható, hogy ez a célcsoport erősebben elkötelezett az adott sportág iránt, így nagyobb hajlandóságot mutatott a kutatásban való részvételre. A jövőben érdemes lenne a kvantitatív adatfelvételt nagyobb mintán elvégezni, hogy árnyaltabb képet kapjunk a rekreációs célból vízisportot űzők fogyasztói magatartásáról.

A flow állapotra vonatkozó kérdőíves vizsgálat egyik fő korlátja, hogy a válaszadás retrospektív módon történt, azaz a résztvevők egy korábbi sportélményre emlékezve, online kérdőívben számoltak be élményeikről. Ez torzíthatta az emlékeket és elmoshatta a tényleges érzéseket, amit Magyaródi (2016) a „rózsaszín visszatekintés” jelenségeként ír le. A jövőbeni kutatásokban célszerű lenne a flow-élményt a tevékenység-felmérés módszerével, valós időben vizsgálni, kiegészítve kvalitatív eszközökkel, például interjúkkal. A flow dimenzióinak prediktor változóit vizsgálva azt láttuk, hogy a „Kihívás-készség egyensúly” flow faktorra sem a demográfiai, sem a sportbeli jellemzők nem voltak közvetlenül hatással. Ez az eredmény jelzi, hogy a „KKE” flow dimenzió valószínűleg nehezebben tapasztalható meg a vizsgált vízisport-turisták körében, mint az „Egybeolvadás a feladattal”. A további kutatás két fő irányban vizsgálhatja ennek az eredménynek az okát. Egyrészt, vizsgálható, hogy a magas szintű kihívások és a magas szintű készségek közötti egyensúly valóban megbízható előrejelzője-e a szubjektív tapasztalatoknak általában és konkrétan a flow-élménynek (Løvoll és Vittersø 2014)? Másrészt, lehetséges, hogy mediátor változók bevonásával találhatunk közvetett kapcsolatot a demográfiai és sportbeli változók, valamint a KKE között. Løvoll és Vittersø (2014) eredményei alapján tehát érdekes kutatási terület lehet a szabadidőrekre rekreációs tevékenységek és az aktív turizmus területén a KKE egyensúlyhiányának pozitív hatása a flow-élményre. Jelen kutatási eredmények alapján feltételezhető, hogy a sportspecifikus kihívások (szeles vízisportok esetében például a Beaufort-skála szerinti mérés) és az egyéni készségek (saját észlelésen alapuló tudásszint) magas szintje mellett a KK enyhe egyensúlyhiánya, diszharmóniája jobban hozzájárul a flow-élmény létrejöttéhez, mint a KKE (50/50) esetében. A sportágak növekvő specializációjával nő a flow-élmény megtapasztalásának esélye, ezért javasolt a pontosabb mintavétel és a sport iránti elköteleződés vagy az adott sport extrém jellegének figyelembevétele. A résztvevők jártasságát objektív módon is érdemes mérni, például a Serious Leisure Inventory and Measure (Gould és mtsai 2008) magyar adaptációjával, illetve alkalmi és elkötelezett sportolók szerinti csoportosítással.

A sportturisták szegmentálásával foglalkozó jövőbeli kutatások számára célszerűbb lenne az életstílus-alapú szegmentáció alkalmazása, mivel az életstílus, mint fogyasztást befolyásoló tényező, árnyaltabban és pontosabban ragadja meg a jelenkori társadalom belső tagoltságát, mint a hagyományos, társadalmi státuszon alapuló megközelítések.

7.4. AJÁNLÁSOK, A KUTATÁS GYAKORLATI FELHASZNÁLHATÓSÁGA

Kutatásom eredményei számos gyakorlati alkalmazási lehetőséget kínálnak a vízi és vitorlásturizmushoz kötődő sportturisztikai vállalkozások, oktatók, outdoor trénerek, marketing szakemberek, online közvetítő cégek (OTA-k), valamint az aktív turizmushoz kapcsolódó desztinációk menedzserei számára. Az elemzés során feltárt demográfiai profilok, sport- és turisztikai motivációk, valamint a sportturisták szegmentációja olyan értékes információt biztosítanak, amelyek segíthetik a célcsoportok hatékonyabb beazonosítását és a marketingüzenetek pontosabb megfogalmazását. A vízisportokat űző turisták egy speciális részipiaci szegmenst alkotnak, amelyet a megfelelő stratégiák alkalmazásával hatékonyabban lehet elérni és aktivizálni. Az alábbi gyakorlati ajánlások segíthetik a szakembereket a szolgáltatásaik és kommunikációs stratégiáik finomhangolásában:

1. Sportturisztikai termékfejlesztési irányok a különböző demográfiai csoportok számára:

A vízisport-turizmus hatékony fejlesztéséhez, valamint a hatékony termék- és marketingstratégiák kialakításához elengedhetetlen azon demográfiai csoportok igényeinek figyelembevétele, amelyek fogékonyak a vízisport élmények iránt. A fővárosból érkező férfi célcsoport számára hosszabb időtartamú, exkluzív élmények és kihívást jelentő programok javasolhatók. A női közönség esetében olyan szolgáltatást érdemes fejleszteni, amelyben a résztvevők fokozatosan, biztonságérzetük növelésével mélyedhetnek el a tevékenységben, professzionális oktatási csomagokat kínálnak és elősegítik az „Egybeolvadás” flow dimenzió átélését. A nőkhöz hasonlóan, a magasabb iskolai végzettségűek is szívesen költenek többet a vízisportok oktatására. Számukra komplex oktatási csomagok, vízisport táborok értékesíthetők, továbbá a vízisporteszköz-bérlés a fenntartható használat szempontjából is vonzóvá tehető. A fiatalabb generáció (18-29 évesek) erősebb belső motivációval rendelkezik és szívesen költ sportfelszerelésekre, így őket az élményalapú, közösségi és kalandfókuszú programokkal célszerű megszólítani és felszerelés-csomag-ajánlatok is kiejánlhatóak számukra.

2. Flow-élmény alapú szolgáltatásfejlesztés: A kutatás kimutatta, hogy a flow-élmény megtapasztalása jelentősen növeli a sportszolgáltatásokra és turisztikai termékekre való költési hajlandóságot, valamint pozitívan befolyásolja a desztináció iránti hűséget. A

flow-élmény fokozásának érdekében érdemes olyan szolgáltatásokat fejleszteni, amelyek tudatosan építenek ennek kialakulására, például haladó oktatások reflexióval, oktatók továbbképzése a flow-élmény támogatására, vagy akár egy prémium „Flow-Klub” létrehozása, amely exkluzív szolgáltatásokat és hűségkedvezményeket kínál. A versenysportolók esetében a mentális felkészítés és a folyamatorientált állapot elősegítése is releváns lehet.

3. Oktatási környezet optimalizálása: Eredményeink alapján az oktatás közben átélt flow-élmény intenzívebbnek bizonyult, mint a barátokkal vagy egyedül végzett sporttevékenység során. A „Világos célok, egyértelmű visszajelzések, kontroll érzése” flow dimenziók kiemelése kulcsszerepet játszhat az oktatási élmény fokozásában. a strukturált visszacsatolás beépítése az oktatás során és azt követően tudatosíthatja a flow-élmény előnyeit, ami hosszú távon elkötelezettebb fogyasztókat eredményezhet.

4. Kapcsolt sportszolgáltatások fejlesztése a szálláshelyeken: A kutatásból kiderült, hogy az alternatív szálláshelyeket (Airbnb, Couchsurfing) választó turisták nagyobb nyitottságot mutatnak a helyi lakosokkal való interakcióra. A szálláshely-szolgáltatóknak érdemes „helyi sportélmény-csomagokat” kínálniuk, amelyek kedvezményes hozzáférést biztosítanak a vízisport-programokhoz, ezáltal ösztönözve a sportturizmus fejlődését és erősítve a desztináció vonzerejét.

5. Sportturisztikai termékfejlesztési irányok a klaszterek fő motivációi szerint:

Szociálisan orientált szegmens (n=118): Számukra a turisztikai termékeknek elsősorban a közösségi élményekre, az új kapcsolatok építésére, a társas interakciókra és az elismerés lehetőségeire kell fókuszálniuk. Mivel számukra a sport egyben egy szociális tér is, nekik ajánlott olyan programokat szervezni, amelyek csoportos sportolási lehetőségeket biztosítanak, valamint az oktatók és a csoportok közötti interakciókat ösztönzik. Például oktatói visszajelzésekre épülő csoportos tréningek, közösségi események.

- **Vízisport-fesztiválok és közösségi események,** ahol a résztvevők nemcsak kipróbálhatják a sportokat, hanem találkozhatnak hasonló érdeklődésű emberekkel.

- **Vízisport-klubok és közösségi terek:** állandó helyszíneken működő közösségi bázisok, amelyek lehetőséget biztosítanak a találkozásra, közös gyakorlásra és tapasztalatcserére.
- **Edzői és oktatói továbbképzések:** Mivel a klaszterben sok az oktató és edző, érdemes számukra speciális workshopokat, továbbképzéseket, új technikai és módszertani tréningeket kínálni.

Szabadidő-orientált szegmens (n=81): Számukra a termékfejlesztésnek elsősorban a minőségi szabadidő eltöltésére, a személyes környezetből való kiszakadásra és a jóllét fokozására kell fókuszálnia. Mivel a klaszter tagjai jellemzően középhaladó sportolók, akik rendszeresen, de nem túl intenzíven űzik a vízisportokat, az ajánlatoknak a sportélmény mellett a kikapcsolódást és az exkluzivitást is biztosítaniuk kell.

- **All-inclusive sportüdülések:** Olyan csomagok, ahol a sport mellett wellness, gasztronómiai élmények és kényelmes szállás biztosítja a teljes kikapcsolódást.
- **Slow turizmus és vízisport kombinációja:** Olyan programok, amelyek a természetközeli pihenést és az aktív kikapcsolódást ötvözik (pl. SUP-és kajaktúrák természetvédelmi területeken, nyugodt tempójú vitorlás túrák).
- **Jóllét és regenerációs élmények:** Olyan programok, ahol a vízisportot jóga, meditáció és relaxációs terápiák egészítik ki, különösen a stresszoldásra és a mentális jólét fokozására összpontosítva.

Sportorientált szegmens (n=53): Az ebbe a szegmensbe tartozók számára a kihívásokkal való megküzdés és az önfejlesztés a legfontosabb, miközben a stressz elől is menekülnének. E klaszter számára olyan turisztikai termékek lehetnek vonzóak, amelyek strukturált tanulási élményt, kihívásokat biztosítanak, miközben lehetőséget adnak a stresszoldásra is.

- **Intenzív sportkurzusok:** Olyan 3–7 napos programok, ahol a résztvevők célzottan gyakorolhatnak egyes manővereket, elméleti és gyakorlati foglalkozásokon vehetnek részt, pl. vitorlázás vagy windsurf/kitesurf tanfolyamok/táborok kezdők és haladók számára.

- **Mentorált fejlődési programok:** Egyéni fejlődést segítő tréningek, ahol a haladásról személyre szabott visszacsatolást kapnak az oktatóktól, akár videóelemzéssel kombinálva.
- **Wellness és sport kombinált élmények:** Olyan szálláshelyek és programok, ahol a sport mellett jóga, meditáció és wellness-szolgáltatások (pl. szauna, masszázs) segítik a testi-lelki regenerációt, stresszoldást.
- **Profi sportolókkal szervezett inspirációs programok:** Olyan események, ahol a résztvevők sikeres sportolókkal találkozhatnak, motivációs előadásokat hallgathatnak, és új perspektívákat kaphatnak a fejlődésre.

Szabadidőt ignoráló szegmens (n=45): számukra olyan termékfejlesztési javaslatokat érdemes kidolgozni, amelyek figyelembe veszik az új élmények iránti alacsonyabb érdeklődésüket, valamint azt a tényt, hogy a szegmens tagjai inkább haladó szintű, rizikós vízi sportokat üznek és jellemzően egyedül élik át a flow-élményt.

- **Edzés- és teljesítményközpontú vízisport tanfolyamok:** Személyre szabott technikai fejlesztések, haladó szintű edzésprogramok kitesurf, windsurf és katamarán sportágakban.
- **Digitális teljesítménykövetés és elemzés:** Olyan applikáció vagy eszköz, amely valós idejű adatokat biztosít a szélviszonyokról, a sebességről és a teljesítményről, segítve az önálló fejlődést.
- **Exkluzív prémium felszerelés-bérlés és tesztlehetőségek:** Csúcskategóriás eszközök kipróbálása kedvezményes feltételekkel.
- **VIP egyéni edzések:** Azok számára, akik inkább egyedül szeretnek fejlődni, privát oktatás és mentorálás biztosítása.

Összességében a kutatás eredményei rávilágítanak arra, hogy a vízisport-turizmus területén dolgozó szakemberek számára a flow-élmény és az intrinzik motiváció elmélete kulcsszerepet játszhat a szolgáltatások és marketingstratégiák kialakításában. Az említett gyakorlati ajánlások hozzájárulhatnak a sportturizmus piaci versenyképességének növeléséhez, a látogatói élmény fokozásához és a fogyasztói elköteleződés erősítéséhez.

8. ÖSSZEFOGLALÁS (ABSZTRAKT)

A vízi sportokhoz kapcsolódó turisztikai tevékenységek a 21. század iparosodott nemzeteinek szabadidő eltöltésében kiemelt népszerűségre tettek szert mind nemzetközi (Jennings 2007, Olivera és Olivera 2016, Scuttari és mtsai 2021, Stott 2019), mind hazai vonatkozásban (Bánhidi 2013, Buzgó 2016, Jászberényi és mtsai 2022). Továbbá, a vízi környezet jóllétre gyakorolt pozitív hatása az utóbbi években kiemelt tudományos figyelmet kapott (Jarratt és mtsai 2022, Hatimi és mtsai 2020, Olive és Wheaton 2021), a résztvevők viselkedésének megértését eddig mégis kevesen vizsgálták több tudományág szerinti megközelítésben (Bánhidi 2007, Pomfret 2016). Doktori értekezésemben átfogó képet kívánok alkotni a hazai vízisport-turisták optimális-élményét befolyásoló változókról multidiszciplináris megközelítésben. A részvétel motivációit a sportturizmus elméleti keretén túl, a sportszociológia, a sportpszichológia, a pozitív pszichológia és a turizmusmarketing kontextusában is vizsgálom kvalitatív és kvantitatív módszerekkel. Résztvevői megfigyelés keretében feltárom azokat a speciális környezeti összetevőket, amelyek egy hazai sportturisztikai szolgáltató számára a szabadtéri vízi sportok optimális-élményként való biztosításához szükségesek. A kérdőíves kutatásban három skálát használok a vízisport-turisták érzelmi reakcióinak és elvárásainak mérésére: a Flow Állapot Kérdőívet (Magyaródi és mtsai 2013), Iso Ahola szociálpszichológiai turizmus modelljét (Snepenger és mtsai 2006), Sport Motivációs Skálát (SMS-28, Tsang és mtsai 2005). A hazai vízisport-turistáknak szóló vizsgálatban kiemelt figyelmet kapnak a demográfiai és a viselkedési jellemzők flow állapotot befolyásoló hatásai. A vizsgált mintában a demográfiai változókból a küldőterület, a korosztályok, a nemek és az iskolai végzettség, a sportbeli jellemzőkből pedig a társas környezet, a tudásszint és a sportbeli célok voltak jelentős hatással a flow-élmény megtapasztalására és a fogyasztói szokásokra. Az anyagi és időbeli ráforításokat a nemek, az iskolai végzettség és a korosztályok szerinti különbségek; valamint a sportbeli célok és a flow-élmény átélése is befolyásolta. A sportolási és utazási motivációik alapján feltárássra kerülő fogyasztói szegmensek közül az irodalomhoz képest új és a legnagyobb létszámú szegmens a Szociálisan orientáltak. Ez felhívja a figyelmet az interperszonális kapcsolatok jelentőségére a sportturizmus területén is. Az értekezésben bemutatásra kerülő szekunder és primer kutatás a vízisport-turizmusban való részvétel megértését az elméleti és gyakorlati szakemberek számára is segítheti.

8. SUMMARY (ABSTRACT)

Water-based tourism have become a significant part of the leisure activities in industrialized nations of the 21st century, both internationally (Jennings 2007, Olivera and Olivera 2016, Scuttari et al. 2021, Stott 2019) and in Hungary (Bánhidi 2013, Buzgó 2016, Jászberényi et al. 2022). Furthermore, the beneficial effects of the water-based environment on wellbeing have received high scientific attention in recent years (Jarratt et al. 2022, Hatimi et al. 2020, Olive and Wheaton 2021), yet little research has been done yet to understand the behaviour of participants from a multi-disciplinary approach (Bánhidi 2007, Pomfret 2016). In my doctoral thesis, I aim to provide a comprehensive overview of the variables influencing the optimal experience of Hungarian water sports tourists in an interdisciplinary approach. In this thesis I investigate the drivers of participation not only in the theoretical framework of sports tourism, but also in the context of sport sociology, sport psychology and positive psychology and tourism marketing by applying qualitative and quantitative methods. Through a participatory field research, I discover those specific environmental components that are necessary for a Hungarian sports tourism company to provide an optimal outdoor water sports experience. In the questionnaire study, I use three different scales to measure the emotional reactions and expectations of water sport tourists: the Flow State Questionnaire (Magyaródi et al. 2013), Iso Ahola's model of social psychological tourism (Snepenger et al. 2006), Sport Motivation Scale (SMS-28, Tsang et al. 2005). In the study of Hungarian water sport tourists, the effects of demographic and behavioural characteristics on flow status are of particular interest. In the sample studied, demographic variables such as place of residence, age groups, gender and educational levels, and sport characteristics such as social setting, skill level and sport goals had a significant impact on the flow experience and consumers' behaviour. The financial and time investments were also influenced by gender, educational level and age differences, as well as by sport goals and the perception of the flow experience. Of the segments of consumers to be identified on the basis of their sport and travel motivations, the Socially Oriented segmen is new compared to the literature and has the largest number of members. This highlights the importance of interpersonal relations in the field of sports tourism. The secondary and primary research discussed in this thesis can help both the theorists and practitioners to better understand the engagement in water sports tourism.

9. IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALMAK:

Könyvek, könyvfejezetek, folyóiratok

1. Avci N, Barisik M. (2015) The importance of windsurf schools in tourism: the case of Alacati. *Journal of Yasar University*, 10(37): 6381–6477.
2. Ayazlar RA. (2015) Flow phenomenon as a tourist experience in paragliding: A qualitative research. 4th World Conference on Business, Economics and Management (WCBEM-2015). *Procedia Economics and Finance*, 26: 792–799.
3. Bánhidi M, Nagy K, Lacza Gy. Health benefits of sport touristic activities. In: Bánhidi M, Moghimehfar F (szerk.), *International Perspectives in Sport Tourism Management*. Taylor and Francis, London, 2024: 198–204.
4. Bánhidi M. (2007) A sportturizmus sporttudományi modellje. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 8(2): 32–38.
5. Bánhidi M. *Sportföldrajz*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2011: 187-192.
6. Bánhidi M. *Vízi, vizekmenti turizmus alapjai*. MSTT, Budapest, 2013
7. Bennett R, Kremer R. (2000) The psychology of peak performance among elite surfers. Paper presented at the 2nd Monash Sport Psychology Conference, Melbourne, Australia.
8. Bollen, KA. *Structural equations with latent variables*. Wiley, New York, 1989
9. Boros L, Dudás G. (2017) A közösségi szállásadás konfliktusai és dilemmái. *Földrajzi Közlemények*, 141(3): 288–298.
10. Botsman R, Rogers R. *What's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption*. Harper Business, New York, 2010
11. Boudreau P, Mackenzie SH, Hodge K. (2020) Flow states in adventure recreation: A systematic review and thematic synthesis. *Psychology of Sport and Exercise*, 46: 1–14.
12. Bourdieu, P. (1978) Sport and social class. *Social Science and Information*, 17(9), 819–840.
13. Brosdahl D, Carpenter J. (2011) Shopping orientations of US males: a generational cohort comparison. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 18(6): 548–554.
14. Buckley R. (2012) Rush as a key motivation in skilled adventure tourism: Resolving the risk recreation paradox. *Tourism Management*, 33(4): 961–970.

15. Buzgó J. Vízi sportok - Kaland, élmény, szórakozás minden korosztálynak. Mediaworks. Nemzeti Sport kiadványok, 2016
16. Cassidy F. What motivates sports event tourists? A synthesis of three disciplines. University of Southern Queensland, 2005
17. Chang HH. (2017) Gender differences in leisure involvement and flow experience in professional extreme sport activities. *World Leisure Journal*, 59(2): 124–139.
18. Cheng TM, Lu CC. (2015). The causal relationships among recreational involvement, flow experience, and well-being for surfing activities. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 20(1): 1486–1504.
19. Chio SB, Kim HS. (2009) The effect of marine sports participant`s enjoyment and flow experience and continuous behaviour after participation. *Journal of Leisure and Recreation Studies*, 33(2): 189–199.
20. Collins L, Brymer E. (2018) Understanding nature sports: A participant centred perspective and its implications for the design and facilitating of learning and performance. *Annals of Leisure Research*, 1(3): 1–16.
21. Csapó J, Gonda T. (2019) A hazai lakosság utazási motivációinak és szokásainak elemzése az aktív turizmus és a fizikai aktivitás tekintetében. *TVT Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*. 4(4): 57–70.
22. Csíkszentmihályi M, Abuhamdeh S, Nakamura J. Flow a General Context. In: A. J. Elliot, C. S. Dweck (szerk.), *Handbook of competence and motivation*. Guilford Press, New York, 2005: 598–608.
23. Csíkszentmihályi M. *Beyond boredom and anxiety*. San Francisco: CA: Jossey-Bass Publishers, 1975.
24. Csíkszentmihályi M. *Flow: studies of enjoyment*. Chicago: University of Chicago Press, 1974.
25. Csíkszentmihályi M. *Flow: The classic work on how to achieve happiness*. Rider, 2002.
26. Csíkszentmihályi M. *Flow: The psychology of optimal experience*. Harper and Row, 1990.
27. Dant T, Wheaton B. (2007) Windsurfing. *Anthropology Today*, 23(6): 8-12.
28. Deci EL, Ryan RM. (2000) The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behaviour. *Psychological Inquiry*, 11(4): 227–268.

29. Deci EL, Ryan RM. Handbook of self-determination research. University of Rochester Press, 2002.
30. Deci EL, Ryan RM. Intrinsic motivation and self-determination in human behaviour. Plenum Press, 1985.
31. Deci EL, Vallerand R, Pelletier L, Ryan RM. (1991) Motivation and Education: The Self-Determination Perspective. *Educational Psychologist*, 26(3): 325–346.
32. Decloe MD, Kaczynski AT, Havitz ME. (2009) Social participant, flow, and situational involvement in recreational physical activity. *Journal of Leisure Research*, 41(1): 7–90.
33. Delle Fave A, Massimini F, Bassi M. Psychological Selection and Optimal Experience Across Cultures, Social Empowerment through Personal Growth. Springer, 2011.
34. Diaz FM. (2011) Mindfulness, attention, and flow during music listening: An empirical investigation. *Psychology of Music*, 41(1): 42–58.
35. Diehm R, Armatas C. (2004) Surfing: An avenue for socially acceptable risk-taking, satisfying needs for sensation seeking and experience seeking. *Personality and Individual Differences*, 36: 663–677.
36. Donka A. Szabadidősportból turisztikai termék – a vízitúrázás átalakulása. In: Majoros P. (szerk.): BGF Tudományos Évkönyv 2011: Útkeresés és növekedés. Budapesti Gazdasági Főiskola, Budapest. 2012: 279–288
37. Donne KE. Managing the service experience: A study of young people's managed outdoor adventure leisure. Doktori értekezés. University of Gloucestershire, Faculty of Environment & Leisure, 2005.
38. Dövényi Z. (2010) Magyarország kistájainak katasztere. Második, átdolgozott és bővített kiadás, Magyar Tudományos Akadémia FKI, Budapest, 2010.
39. Drengner J, Gaus H, Jahn S. (2008) Does flow influence the brand image in event marketing? *Journal of Advertising Research*, 48(1): 138–147.
40. Durán-Sánchez A, Álvarez-García J, Del Río-Rama, M (2019) Nature sports: state of the art of research. *Annals of Leisure Research*. 23(1): 52–78.
41. Fansurya AH, Susanto P, Abrian Y, Fadilah R, Wulansari N, Lisna YP, Adrian A. (2024) Tourist's Length of stay: the perspective of flow experience theory, *Cogent Business & Management*, 11(1): 231–258.

42. Finger M. (1994) From knowledge to action? Exploring the relationships between environmental experiences, learning, and behaviour. *Journal of Social Issues*, 50(3): 141–160.
43. Florida R. *The Rise of the Creative Class, and how its transforming work, leisure, community and everyday life*. Basic Books, 2002.
44. Fortier MS, Vallerand RJ, Brière NM, Provencher PJ. (1995) Competitive and recreational sport structures and gender: A test of their relationship with sport motivation. *International Journal of Sport Psychology*, 26(1): 24–39.
45. Földesiné Sz. Gy, Gál A, Dóczy T. *Társadalmi riport a sportról*. ÖM Sport Szakállamtitkárság, Budapest, 2008.
46. Földesiné Sz. Gy, Gál A, Dóczy T. *Sportszociológia*. Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar, Budapest, 2010.
47. Földesiné Sz. Gy. (2005) Sportturizmus: Új kihívások és stratégiák. *Kalokagathia*, 43(1–2): 92–113.
48. Fullagar CJ, Mills MJ. (2008) Motivation and flow: Toward an understanding of the dynamics of the relation in architecture student. *The Journal of Psychology*, 142(5): 533–556.
49. Gammon S, Robinson T. (1997) Sport and tourism: A conceptual framework. *Journal of Sport Tourism*, 4(3): 11–18.
50. Gibson HJ. (1998) Active sport tourism: who participates? *Leisure Studies*, 17(2): 155–170.
51. Giddens A. *Modernity and self-identity*. Polity Press, Cambridge, 1991.
52. Gould J, Moore D, McGuire F, Stebbins R. (2008) Development of the serious leisure inventory and measure. *Journal of Leisure Research*, 40(1): 47–68.
53. Győri F. Természetföldrajzi adottságokat kiaknázó sportrekreációs és sportturisztikai kínálat Szegeden és környékén. In: Veres Lajos (szerk.) *Regionális földrajzi tanulmányok* Abonyiné Dr. Palotás Jolán 70. születésnapja tiszteletére. Szeged: Egyesület Közép-Európa Kutatására, 2013: 157–170.
54. Hagger MS, Chatzisarantis NLD. *Intrinsic motivation and self-determination in exercise and sport*. Human Kinetics Europe, 2007.
55. Halassy E. (2013) A Balaton pozíciója és a balatoni utazásokkal való elégedettség. *Turizmus Bulletin*. 15(2): 3–22.

56. Hall CM, Page SJ. *The Geography of Tourism and Recreation: Environment, Place and Space*. Routledge, London, 2014: 43–88.
57. Hallmann K, Feiler S, Breuer C. (2012) Sport motivation as driver for segmenting sport tourists in coastal regions. *Tourism Review*, 67(2): 4–12.
58. Han S. The relationship between life satisfaction and flow in elderly Korean immigrants. In: Csíkszentmihályi M, Csíkszentmihályi IS. (szerk.), *Optimal experience: Psychological studies of flow in consciousness*. Cambridge University. 1992: 138–149
59. Hatimi S, Haut G, Valmassoni M. *Manifesto for bathing and recreational water quality in Europe*. Surfrider Foundation Europe, 2020.
60. Havitz ME, Mannell RC. (2005) Enduring involvement, situational involvement, and flow in leisure and non-leisure activities. *Journal of Leisure Research*, 37(2): 152–177.
61. Hennigs B, Hallmann K. (2015) A motivation-based segmentation study of kitesurfers and windsurfers. *Managing Sport and Leisure*, 20(2): 117–134.
62. Heo J, Lee Y, Pederson, PM, McCormick, BP. (2010). Flow experience in the daily lives of older adults: An analysis of the interaction between flow, individual differences, serious leisure, location, and social context. *Canadian Journal of Aging*, 29(3): 411–423.
63. Radel K. Participant Observation in Cross-Cultural Tourism Research. In: Hillmann W, Radel K. (szerk.) *Qualitative Methods in Tourism Research: Theory and Practice*. Channel View Publications, Egyesült Királyság, 2018: 129–156
64. Hoffmannová J, Šebek L, Allison P, Maina M, Toogood J. (2016) The struggle for individuality: Investigating a long-term pursuit of a lifestyle sport activity. *Acta Gymnica*, 46(2): 97–104.
65. Holcsa L. *Surf-tanfolyamok kézikönyve*. EXPRESS Ifjúsági és Diák Utazási Iroda, Budapest, 1983: 26–27.
66. Huang YC, Petrick JF. Generation Y's travel behaviours: A comparison with baby boomers and Generation X. In: Benckendroff P, Moscardo G, Pendergast D. (szerk.), *Tourism and Generation Y*. CAB International, Oxfordshire, 2010: 27–37.
67. Huler S. *Defining the wind: the Beaufort scale, and how a 19th-century admiral turned science into poetry*. Three Rivers Press, New York, 2004: 184–210

68. Humberstone B. (2011) Embodiment and social and environmental action in nature-based sport: spiritual spaces. *Leisure Studies*, 30(4): 495–512.
69. Hungenberg E, Gray D, Gould J, Stotlar D. (2016) An examination of motives underlying active sport tourist behaviour: A market segmentation approach. *Journal of Sport & Tourism*, 20(2): 81–101.
70. Isham A, Jackson T. (2023) Whose ‘flow’ is it anyway? The demographic correlates of ‘flow proneness’ *Personality and Individual Differences*, 209: 112–207.
71. Iso-Ahola SE. (1982) Toward a social psychological theory of tourism motivation: A rejoinder. *Annals of Tourism Research*, 9(2): 256–262.
72. Jackson S, Csíkszentmihályi M. *Flow in sports: The keys to optimal experiences and performances*. Human Kinetics, 1999.
73. Jackson SA, Eklund RC. (2002) Assessing Flow in Physical Activity: The Flow State Scale-2 and Dispositional Flow Scale-2. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 24(2): 133–150.
74. Jarratt D, Gammon S, Davies N, Ward J. (2022) Being at leisure in blue spaces: the role of leisure in amplifying the well-being benefits of the seaside. *Coastal Studies & Society*, 1(2-4).
75. Jászberényi M, Boros K, Miskolczi M. *Vonzerőfejlesztés a kulturális és aktív turizmusban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2022.
76. Jennings G. *Water-based tourism, sport, leisure, and recreation experiences*. Elsevier, London, 2007.
77. Jeon J, Ridinger LL. (2009) An Examination of Sport Commitment of Windsurfers. *Journal of Sport Behavior*, 32(3): 325–338.
78. Kántor Sz. (2017) A közösségi gazdaság szerepe a turizmusban. *Comitatus Önkormányzati Szemle*, 27(224): 73–78.
79. Kaspar C. *Turizmusökológia – a turizmusoktatás új dimenziója*. Welthandel Egyetem, Bécs, 1973. Idézi: Fekete M. *Hétköznapi turizmus – A turizmuselmélettől a gyakorlatig*. Doktori értekezés. Nyugat-Magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Sopron, 2006.
80. Kawabata M, Mallett CJ. (2011) Flow experience in physical activity: Examination of the internal structure of flow from a process-related perspective. *Motivation and Emotion*, 35: 393–402.

81. Kim M, Thapa B. (2018) Perceived value and flow experience: Application in a nature-based tourism context. *Journal of Destination Marketing & Management*, 8(1), 373–384.
82. Kiss A. A Tihanyi-kút térségének vizsgálata és térképezése vízi szeizmikus szelvények alapján. Szakdolgozat. ELTE, Földtudomány Alapszak, Geofizikus szakirány, Budapest, 2015.
83. Kotler P. Marketing menedzsment – elemzés, tervezés, végrehajtás, ellenőrzés. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1998.
84. Kotler P. Kotler a marketingről: jönni, látni, győzni - a piacon. Park Könyvkiadó, Budapest, 2000.
85. Kovács D. (2014) Élmény, élménygazdaság, élménytársadalom és turizmus. *Turizmus Bulletin*. 16(3-4): 40.
86. Kővári I, Zimányi K. (2011) Safety and security in the age of global tourism: The changing role and conception of Safety and Security in Tourism. *Abstract – Applied Studies in Agribusiness and Commerce*, 5(3-4): 59–61.
87. Lin CF. (2002) Segmenting customer brand preference: Demographic or psychographic. *Journal of Product & Brand Management*, 11(4): 249–268.
88. Liu YD, Taylor P, Shibli S. (2008) Utilizing importance data to identify customer segments for English public sport facilities. *Managing Leisure*, 13(34): 189–206.
89. Løvoll HS, Vittersø J. (2014) Can Balance be Boring? A Critique of the “Challenges Should Match Skills” Hypotheses in Flow Theory. *Social Indicators Research*, 115(1): 117–136.
90. Mackenzie SH, Brymer E. (2018) Conceptualizing Adventurous Nature Sport: A Positive Psychology Perspective. *Annals of Leisure Research*. 23(1): 79–91.
91. Mackenzie SH, Hodge K, Boyes M. (2011) Expanding the flow model in adventure activities: A reversal theory perspective. *Journal of Leisure Research*, 43(4): 519–544.
92. Madarász E. Turisztikai fogyasztói magatartás. In: Lőrincz K, Sulyok J (szerk.), *Turizmusmarketing*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2017: 63–98.
93. Mageau GA, Vallerand RJ. (2003) The coach-athlete relationship: A motivational model. *Journal of Sport Sciences*, 21(11): 883–904.

94. Magyaródi T, Nagy H, Soltész P, Mózes T, Oláh A. (2013) Psychometric properties of a newly established flow state questionnaire. *Journal of Happiness & Well Being*, 1(2): 89–100.
95. Magyaródi T, Oláh A. (2015) A cross-sectional survey study about the most common solitary and social flow activities to extend the concept of optimal experience. *Europe's Journal of Psychology*, 11(4): 632–650.
96. Magyaródi T, Oláh A. (2017) The effect of social interaction on flow experience. *International Journal of Psychology & Behaviour Analysis*, 3(126): 1–5.
97. Magyaródi T. Az áramlat-élmény vizsgálata társas helyzetben. Doktori értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológia Doktori Iskola, Budapest, 2016.
98. Mannell RC, Kaczynski AT, Aronson RM. (2005) Adolescent participation and flow in physically active leisure and electronic media activities: Testing the displacement hypothesis. *Society and Leisure*, 28(2), 653–675.
99. Marton G. Sportturizmus. Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Sporttudományi és Testnevelési Intézet, Pécs, 2015.
100. Maslow AH. *Motivation and personality*. Harper & Row, New York, 1970.
101. Máthé K, Császár Z. (2019) Valóban aktív a magyar lakosság? Aktív és ökoturisztikai keresletet és motivációt felmérő kutatás. *Turizmus Bulletin* 19(1): 45–57.
102. Melián-González S, Bulchand-Gidumal J, Cabrera IG. (2022) Tours and activities in the sharing economy, *Current Issues in Tourism*, 25(19): 3086–3091
103. Melo R, Rheenen D, Gammon SJ. (2020) Part I: nature sports: a unifying concept. *Annals of Leisure Research*, 23(1): 1–18.
104. Michalkó G. *Turizmológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2012.
105. Modroño C, Guillén F. (2016) Motivation and self-concept in windsurfers: A study of professional and recreational participants. *Revista De Psicología Del Deporte*, 25(1): 105–112.
106. Morgan D, Moore K, Mansell R. (2000) Adventure tourists on water: linking expectations, affect, achievement and enjoyment to the adventure, *Journal of Sport Tourism*, 6(1): 10–23
107. Morgan JD, Coutts, RA (2016). Measuring peak experience in recreational surfing. *Journal of Sport Behaviour*, 39(2): 202–217.

- 108.Moscardo GM, Pearce PL, Morrison AM. (2001) Evaluating different bases for market segmentation: A comparison of geographic origin versus activity participation for generating tourist market segments. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 101(1): 29–49
- 109.Mutz M, Müller J. (2021) Social stratification of leisure time sport and exercise activities: comparison of ten popular sports activities, *Leisure Studies*, 40(5): 597–611.
- 110.Nádori L, Gáspár M, Rétsági E, H. Ekler J, Szegnerné Dancs H, Woth P, Gáldi G. Sportelméleti ismeretek. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2011.
- 111.Nagy K, Bánhidi M, Tóth L. (2024) Vízi sportturisták sportmotivációjának változása az életkor előrehaladtával a szabadidősport területén. *Recreation Tudományos Magazin*, 14(1). ISSN 3003-9509
- 112.Nagy K, Bánhidi M. Egy balatoni vízisport központ működési környezetének vizsgálata. In: Nemes A, Laczkó T (szerk.), *Sport-és egészségturizmus a gyakorlatban: jó gyakorlatok a hazai és nemzetközi turizmus területén*. Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar, Pécs, 2015: 105–123.
- 113.Nagy K, Kovács A, Bánhidi M, Kovács E. (2019) A bizalom szerepe a közösségi gazdaság és a couchsurfing megítélésében. *Tér-Gazdaság-Ember*, 7(2-3): 311–338.
- 114.Nagy K, Kovács E. Testing the flow state questionnaire among Hungarian windsurfers. In: Gál A, Kosiewicz J, Sterbenz T (szerk.), *Sport and Social Sciences with Reflection on Practice*. AWF-ISSSS, Varsó, 2016: 93–116.
- 115.Nagy K, Tóth K, Gyömbér N, Tóth L, Bánhidi M. (2021) Motives underlying water sport tourist behaviour: a segmentation approach. *World Leisure Journal*, 63(1): 109–127.
- 116.Nam SB, Kwon IK. (2016) The effects of enjoyment factors on recreation specialization of water sports participants. *Journal of Fisheries and Marine Sciences Education*, 28(2): 356–365.
- 117.Novak TP, Hoffman DL, Duhachek A. (2003) The Influence of Goal-Directed and Experiential Activities on Online Flow Experiences. *Journal of Consumer Psychology*, 13: 3–16.
- 118.Novak TP, Hoffmann DL. *Measuring the Flow Experience Among Web Users*. Interval Research Corporation, Vanderbilt University, 1997.

- 119.Olive R, Wheaton B. (2021) Understanding Blue Spaces: Sport, Bodies, Wellbeing, and the Sea. *Journal of Sport and Social Issues*, 45(1): 3-19.
- 120.Olivera J, Olivera A. (1995) Propuesta de una clasificación taxonómica de las actividades físicas de aventura en la naturaleza. Marco conceptual y análisis de los criterios elegidos. *Apunts. Educación Física y Deportes* (41): 108–123.
- 121.Olivera J, Olivera A. (2016) Adventure Physical Activities in Nature (APAN): Review of the Taxonomy (1995-2015) and Tables for Classification and Identification of Practices. *Apunts. Educación Física y Deportes*, 124(2): 53–70.
- 122.Ottevanger HJ. Sport tourism: Factors of influence on sport event visit motivation. Doktori értekezés. Bournemouth University, 2007.
- 123.Ozanne LK, Ballantine PW. (2010) Sharing as a form of anti-consumption? An examination of toy library users. *Journal of Consumer Behaviour*, 9(6): 485–498.
- 124.Paic R, Kajos A, Meszler B, Prisztóka Gy. (2018) A magyar nyelvű Sportmotivációs Skála (H-SMS) validációja és eredményei. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 73(2): 159–182.
- 125.Park SS, Rhim YT, Kim MJ, Kim SK, Yoo JI. (2014) The influence of perceived risk on participation motivation and re-participation intention in marine sports. *Journal of Coastal Research*, 72: 96–100.
- 126.Parlebas P. Games, Sports and Societies. *Lexicon of Driving Praxeology*, INSEP Publications, Paris, 1999.
- 127.Partington S, Partington E, Olivier S. (2009) The dark side of flow: A qualitative study on dependence on big wave surfing. *The Sports Psychologist*, 23(2): 170–185.
- 128.Pelletier LG, Tuson KM, Fortier MS, Vallerand RJ, Tuson KM, Brière NM, Blais MR. (1995) Toward a new measure of intrinsic motivation, extrinsic motivation, and amotivation in sports: The Sport Motivation Scale (SMS). *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 17(1): 35–53.
- 129.Peterson C, Park N, Seligman MEP. (2005) Orientations to happiness and life satisfaction: The full life versus the empty life. *Journal of Happiness Studies*, 6: 25–41.
- 130.Phillips L. Examining Flow States and Motivational Perspectives of Ashtanga Yoga Practitioners. University of Kentucky, Kentucky, 2005.

131. Pine J, Gilmore JH. *The Experience Economy: Work is Theatre & Every Business a Stage*. Harvard Business School Press, Boston Massachusetts, 1999.
132. Pólus-Thiry E, Rédey C. (2012) The influence of age and gender on the value orientation of extreme sports participants. *Physical Culture and Sports Participants. Studies and Research*, 56(1): 51–58.
133. Pomfret G, Bramwell B. (2014) The characteristics and motivational decisions of outdoor adventure tourists: a review and analysis. *Current Issues in Tourism*, 19(14): 1447–1478.
134. Pomfret G. *An exploration of adventure tourism participation and consumption*. Doktori értekezés. Sheffield Hallam University, 2016.
135. Poulsen AA, Roger S, Ziviani JM. (2006) Understanding children's motivation from a self-determination theoretical perspective: Implications for practice. *Australian Occupational Therapy Journal*, 53(2): 78–86.
136. Prayag G, Jankee M. (2013) Perceived risk, satisfaction and future behaviour of windsurfers: a segmentation perspective. *Journal of Tourism Policy*, 5(1/2): 19–33.
137. Raffai Cs. A piacszegmentáció jelentősége és technikái. In: Lőrincz K, Sulyok J (szerk.), *Turizmusmarketing*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2017: 99–118.
138. Renneker M. (1987) Surfing: The Sport and the Life-Style. *The Physician and Sportsmedicine*, 15(10): 156–162.
139. Reyes J. (2021) Sport omnivorism: Social stratification of sports practice in Chile. *International Review for the Sociology of Sport*, 56(6): 779-803.
140. Rinehart R, Sydnor S. *To the extreme: Alternative sports inside and out*. SUNY Press, New York, 2003.
141. Robinson T, Gammon S. (2004) A question of primary and secondary motives: revisiting and applying the sport tourism framework, *Journal of Sport & Tourism*, 9(3): 221–233
142. Rotter JB. (1980) Interpersonal Trust, Trustworthiness and Gullability. *American Psychologist*, 35(1): 1–7.
143. Russell WD. (2001) An examination of flow state occurrence in college athletes. *Journal of Sport Behaviour*, 24(1): 83–107.
144. Ryan RM, Deci EL. (2000) Intrinsic and extrinsic motivation: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1): 54–67.

- 145.Sachs ML. Compliance and addiction to exercise. In: RC. Canty (szerk.), The exercising adult. Boston: Collamore Press. 1982: 19–27
- 146.Schober P, Boer C, Schwarte LA. (2018) Correlation Coefficients: Appropriate Use and Interpretation. *Anesthesia & Analgesia*, 126(5): 1763–1768.
- 147.Scuttari A, Isetti G, Corradini P. Water-Sport Tribes in Multi-Sport Destinations: The Case of the Lake Garda, Italy. In: Pforr C, Dowling R, Volgger M. (szerk.), *Consumer Tribes in Tourism*. Springer, Singapore, 2021: 203-216.
- 148.Sedlaczek P. (2009) History, cultural context and terminology of windsurfing. *Studies In Physical Culture & Tourism*, 16(1): 115-123.
- 149.Sidorová D. Well-being, flow experience and personal characteristics of individuals who do extreme sports as serious leisure. Doktori értekezés. Masaryk Egyetem, Brno, 2015.
- 150.Smohai M, Szemes Á, Bernhardt-Torma N, Mirnics Zs, Bóna K, Kovács K, Gyömbér N, Béres R, Kövi Zs, Mészáros V, Tanyi Zs, Kovács D, Vass Z. Tóth L. (2021) Psychometric properties of the Hungarian adaptation of the Sport Motivation Scale II. *Journal of Physical Education and Sport*, 21(3): 2209–2218.
- 151.Snepenger D, King J, Marshall E, Uysal M. (2006) Modeling Iso-Aholas motivation theory in the tourism context. *Journal of Travel Research*, 45(2):140–149.
- 152.Stebbins RA. New directions in the theory and research of serious leisure. The Edwin Mellen Press, New York, 2001.
- 153.Stott T. Water sports and water-based recreation. In: Huddart D, Stott T. (szerk.), *Outdoor recreation*. Macmillan, Palgrave, 2019: 331–359.
- 154.Stranger M. (1999) The aesthetics of risk - A study of surfing. *International Review for the Sociology of Sport*, 34(3): 265–276.
- 155.Sulyok J. (2008) A szegmentáció, mint a turisztikai marketing sikertényezője. *Turizmus Bulletin*, 46(4): 46–54.
- 156.Sulyok J. (2013) Turisztikai termékfejlesztés. *Turizmus Bulletin*, 15(1)
- 157.Suzuki L, Ahluwalia M, Mattis J, Quizon C. (2005) Ethnography in counseling research: Possibilities for application. *Journal of Counseling Psychology*, (52) 206–214.
- 158.Szabó Á. A magyar szabadidősport működésének vizsgálata. Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2012.

- 159.Szabó M. Motiváció. In: Kollár NK, Szabó É. (szerk.), Pszichológia pedagógusoknak. Orisis Kiadó, Budapest, 2004: 169–191.
- 160.Szatmári Z. Sport, életmód, egészség. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009.
- 161.Szemes Á, Harsányi SzG, Tóth L. (2016) Különböző sportágakban versenyző sportolók sportmotivációjának és flow-élményének összehasonlító vizsgálata. Testnevelés, Sport, Tudomány, 1(1): 80-90.
- 162.Szemes Á, Víg P, Nagy K, Géczi G, Sipos K, Tóth L. (2017) Age-related differences in motivational climate and extrinsic-intrinsic motivational factors among members of the Hungarian national wrestling teams. Cognition Brain Behaviour: An Interdisciplinary Journal, 21(4): 293–306.
- 163.Szigligeti A. Humán viselkedéselemzői portfólió. Pszichológia BA szakdolgozat: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Budapest, 2013.
- 164.Szondy M, Martos T. (2014) A boldogság három arca: a Boldogság Orientáció Skála magyar változatának validálása. Mentálhigiéné és Pszichoszomatika 15(3): 229–243.
- 165.Terzić A, Demirović D, Petrevska B, Limbert W. (2020) Active Sport Tourism in Europe: Applying Market Segmentation Model Based on Human Values. Journal of Hospitality & Tourism Research, 20(5): 1–23.
- 166.Töröcsik M, Csóka L. Sportfogyasztás a magyar lakosság sportolással, sportfogyasztással kapcsolatos magatartása, beállítódása – országosan reprezentatív személyes megkérdezés (n=2000) eredményei. EFOP-3.6.2-16-2017-003, PTE KTK Pécs, 2018.
- 167.Töröcsik M. (1995) Település-és területidentitás kialakítása marketing eszközökkel. Tér és Társadalom, 9(1-2): 17–23.
- 168.Török GT. Partvédőművekre ható hullámterhelés számszerűsítése a Balatonon 2D numerikus hullámvázmodell segítségével. Diplomadolgozat. BME Építőmérnöki Kar Vízépítési és Vízgazdálkodási Tanszék, Budapest, 2010.
- 169.Tsang ECK, Szabó A, Soós I, Bute P. (2005) A study of cultural differences in motivational orientations towards sport participation of junior secondary school children in four cultures. Journal of Physical Education and Recreation, 11(1): 44–50.

170. Tung VWS, Ritchie JB. (2011) Exploring the essence of memorable tourism experiences. *Annals of Tourism Research*, 38(4): 1367–1386.
171. Tussyadiah IP. An exploratory study on drivers and deterrents of collaborative consumption in travel. In: Tussyadiah I, Inversini A (szerk.), *Information and Communication Technologies in Tourism 2015. Proceedings of the International Conference in Lugano, Switzerland*, Springer International Publishing, Cham, 2015: 817–830.
172. Ullén F, de Manzano Ö, Theorell T, Harmat L. The Physiology of Effortless Attention: Correlates of State Flow and Flow Proneness. In: Bruya B. (szerk.), *Effortless Attention – A New Perspective in the Cognitive Science of Attention and Action* Cambridge, MA: The MIT Press. 2010: 205–218
173. Vallerand RJ, Pelletier LG, Blais MR, Brière, NM, Senecal CB, Vallières EF. (1992) The academic motivation scale: A measure of intrinsic, extrinsic, and amotivation in education. *Educational and Psychological Measurement*, 52(4): 159–172.
174. Vallerand RJ. Toward a hierarchical model of intrinsic and extrinsic motivation. In: Zanna MP (szerk.), *Advances in Experimental social psychology* (Vol. 29). Academic Press, 1997: 271–360
175. Vastag Z. (2013) Életstílus vagy státuszfogyasztás. *Statisztikai Szemle*, 91(11)
176. Weed M. (2009) Progress in sports tourism research? A meta-review and exploration of futures. *Tourism Management*, 30(5): 615–628.
177. Wheaton B. (2000) „Just do it”: Consumption, commitment, and identity in the windsurfing subculture. *Sociology of Social Journal*, 17: 254–274.
178. Wheaton B. *Understanding lifestyle sports: Consumption, identity and difference*. Routledge, London, 2004.
179. Wheaton B. Lifestyle Sport. In: *Sport and Society: A Student Introduction*. B. Houlihan, D. Malcolm (szerk.), Sage, London, 2016: 109–133.
180. Widdop P, Cutts D. (2013) Social Stratification and Sports’ Participation in England. *Leisure Sciences*, 35: 107–128.
181. Wiersma LD. (2014) A phenomenological investigation of the Psychology of big-wave surfing at Mavericks. *The Sport Psychologist*, 28(2): 151–163.

182. Wiley CGE, Shaw SM, Havitz ME. (2000) Men's and women's involvement in sports: An examination of the gendered aspects of leisure involvement. *Leisure Sciences*, 22(1): 19–31.
183. Wilkie WL. *Consumer behavior*. Wiley. New York, 1994.
184. Willey JZ, Paik MC, Sacco R, Elkind MSV, Boden-Albala B. (2010) Social determinants of physical inactivity in the north-ern manhattan study (nomas). *Journal of Community Health* 35(6): 602–608.
185. Wu CHJ, Liang RD. (2011) The relationship between white-water rafting experience formation and customer reaction: A flow theory perspective. *Tourism Management*, 32(2): 317–325.
186. Zlinszky A, Molnár G, Herodek S. (2008) A Balaton medrének digitális geomorfológiai vizsgálata. *Hidrológiai Közöny*, 88(6): 239–241.

Internetes és egyéb hivatkozások

1. 57/2011. (XI.22.) NFM Rendelet a Víziközlekedés Rendjéről (Hajózási Szabályzat 2011.) <http://www.hajozas.biz/hajos-jogszabalyok/> Letöltés: 2024.02.16.
2. Adventure Travel Trade Association (2013): *Adventure Tourism Market Study*. George Washington University.
3. <https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2026&context=ttra> Letöltés: 2024.01.06.
4. Aktív-és Ökoturisztikai Fejlesztési Központ, Nemzeti Aktív Turizmus Stratégia 2030: <https://aofk.hu/wp-content/uploads/2021/04/aofk-nats-2030.pdf> Letöltés: 2024.02.15.
5. Balatoni Hajózási Zrt. (2015). *Vitorlásokikötők a Balaton körül* [http://www.balatonihajozas.hu/media/files/BH_vitorl s kiadv ny 2015.pdf](http://www.balatonihajozas.hu/media/files/BH_vitorl_s_kiadv_ny_2015.pdf) Letöltés: 2015.10.14.
6. Boot Düsseldorf 2024 Nemzetközi Vízisport Kiállítás boot.com Letöltés: 2024.02.14.

7. Hungaromet Magyar Meteorológiai Szolgáltató Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (2024). Térképes modell előrejelzés. <https://met.hu/idojaras/tavaink/balaton/> Letöltés: 2024.01.14.
8. ICOMIA Statistics Book, Facts and Figures, European Boating Industry, 2023 <https://www.europeanboatingindustry.eu/about-the-industry/facts-and-figures> Letöltés: 2023.10.16.
9. Időkép (2015). Radarvideo. <https://www.idokep.hu/radar> Letöltés: 2023.10.11.
10. Integrált Városfejlesztési Stratégia Balatonföldvár város fejlesztésére (2010). Budapest <https://www.balatonfoldvar.hu/hu/varosfejlesztesi-projekt/integralt-varosfejlesztesi-strategia-balatonfoldvar-varos-fejlesztesere> Letöltés: 2023.10.16.
11. Magyar Turisztikai Ügynökség, Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030: <https://mtu.gov.hu/cikkek/strategia> Letöltés: 2023.10.18.
12. Michaletzky L. (2014) Hogyan legyenek balatoni vitorlázó? <http://welovebalaton.hu/aktiv.balaton/hogyan.legyek.balaton.vitorlazo> [Megjelenés: 2014. szeptember 9.] Letöltés: 2015.08.18.
13. Országos Meteorológiai Szolgálat (2015) Beaufort-skála. <http://met.hu/ismertetok/Beaufort-skala.pdf> Letöltés: 2024.02.14.
14. Országos Meteorológiai Szolgálat, Előrejelzési Főosztály (2014). Éves verifikációs jelentés
15. Sági Z. (2012) NAV Személyi jövedelemadó adatbázisa: összevont adóalap összege és adófizetők száma.
16. Zsély A. (2013) Demokratizálódó vitorlázás: Jó szelet! Figyelő. [Megjelenés: 2013. július 25.-31.] 58-59.

10. SZERZŐ PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE

Az értekezés témájában megjelent közlemények:

Bánhidi M, Nagy K, Lacza Gy. Health benefits of sport touristic activities. In: Bánhidi M, Moghimehfar F (szerk.), International Perspectives in Sport Tourism Management. Taylor and Francis, London, 2024: 198–204.

Nagy K, Bánhidi M, Tóth L. (2024) Vízi sportturisták sportmotivációjának változása az életkor előrehaladtával a szabadidősport területén. Recreation, 14(1): 33–40. ISSN 3003-9509, DOI: [10.21486/recreation.2024.14.1.7](https://doi.org/10.21486/recreation.2024.14.1.7)

Nagy K, Tóth K, Gyömbér N, Tóth L, Bánhidi M. (2021) Motives underlying water sport tourist behaviour: a segmentation approach. World Leisure Journal, 63(1): 109–127. DOI: [10.1080/16078055.2021.1888002](https://doi.org/10.1080/16078055.2021.1888002)

Nagy K, Kovács A, Bánhidi M, Kovács E. (2019) A bizalom szerepe a közösségi gazdaság és a couchsurfing megítélésében. Tér-Gazdaság-Ember, 7(2-3): 311–338.

Szemes Á, Víg P, Nagy K, Géczi G, Sipos K, Tóth L. (2017) Age-related differences in motivational climate and extrinsic-intrinsic motivational factors among members of the Hungarian national wrestling teams. Cognition Brain Behaviour: An Interdisciplinary Journal, 21(4): 293–306.

Nagy K, Kovács E. Testing the flow state questionnaire among Hungarian windsurfers. In: Gál A, Kosiewicz J, Sterbenz T. (szerk.), Sport and Social Sciences with Reflection on Practice. AWF-ISSSS, Varsó, 2016: 93–116.

Nagy K, Bánhidi M. Egy balatoni vízisport központ működési környezetének vizsgálata. In: Nemes A, Laczkó T (szerk.), Sport-és egészségturizmus a gyakorlatban: jó gyakorlatok a hazai és nemzetközi turizmus területén. Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar, Pécs, 2015: 105–123.

Az értekezés témájához nem kapcsolódó közlemények:

Bánhidi M, Dobay B, Szalóki R, Nagy K. Olympic values at the european youth olympic festival in Hungary. In: Šimonek J, Dobay B. (szerk.), Sport science in motion: Proceedings from the scientific conference, Selye János Egyetem, Komárom, 2019: 54–67.

Nagy K. Városmárkázás, imázsteremtés, pozicionálás – egy Balaton-parti üdülőváros útkeresése. In: Darabos F, Ivancsóné Horváth Zs. (szerk.), Turizmus határok nélkül. VII. Nemzetközi Turizmus Konferencia 2015: Tanulmányok, Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 2015: 308–325.

Lacza Gy, Nagy K. (2011) A rekreációs szakemberek iránti kereslet a hazai munkaerőpiacon az üzleti szektorban 2009-2010 között: Alkalmi munka - közepes megbecsültség. *Rekreacio.eu* 1(4): 18–23.

11. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A doktori témaválasztással egy hosszú történet indul el. Számomra ez Dr. habil. Bánhidi Miklós témavezetésével kezdődött, aki a sportturizmus szakértőjeként, a világra nyitott szemlélettel indított el a kutatásomban. Vizsgálatom a flow-élmény és a motiváció kutatása által a pszichológia területére fordult, így nagyon örültem, hogy Prof. Dr. Tóth László konzulensként segítette a munkámat a sportpszichológiai összefüggések feltárásában. Mindkettejüknek köszönöm a szakmai iránymutatást és tanácsokat.

Hálás vagyok Dr. Földesiné Szabó Gyöngyi Professor Emeritának, aki a doktori tanulmányaim elejétől a végéig figyelemmel kísérte előrehaladásomat és tanácsaival támogatott. Köszönöm Dr. habil. Gál Andreának és Dr. Dóczi Tamásnak a sportszociológia megszerettetését, ami még a BSc képzésen kezdődött és a PhD képzés alatt folytatódott, ők inspiráltak arra, hogy ebben az irányban is vizsgáljam témámat.

Köszönöm a szerzőtársaimnak: Dr. Gyömbér Noéminek, aki doktori kutatásom megkezdésekor mérőeszközként javasolta a flow állapotra és a sportmotivációra vonatkozó kérdőíveket; Dr. Kovács Eszternek, akivel öröm volt hosszú délutánokon át „brainstorming”-olni, közösen gondolkodni a szociológiai aspektusokon; Dr. Szemes Ágnesnek, aki példaképként szolgált számomra a sportpszichológiában végzett kitartó és profi kutatómunkájával és Dr. Tóth Katának, aki segítséget nyújtott számomra az adatok statisztikai elemzésében és interpretálásában.

Köszönöm a Rekreatív Tanszék vezetőjének Dr. Lacza Gyöngyvérnek, hogy szakmailag motivált és munkahelyi vezetőként lehetővé tette számomra a rugalmas munkavégzést, illetve a külföldi konferenciákon, tanulmányutakon való részvételemet, melyek nagy lendületet adtak az oktatáshoz, kutatáshoz és a gyakorlati munkához is.

Köszönöm a Doktori Iskola Titkárnak, Rab Tímeának, aki segítőkész hozzáállásával kísérte végig doktori cselekményem adminisztratív lépéseit.

Köszönöm unokatestvéremnek, Kakuszi Pannának az angol nyelvű cikkek nyelvi lektorálásáért. Köszönet a hozzám közel állóknak, akik támogattak ezen a hosszú úton, amikor szükség volt rá. Hálás vagyok azért, hogy a kutatásom során feltárt jelenségeket párhuzamosan a „terepen” is volt lehetőségem megtapasztalni és egy elhivatott csapat részeként dolgozni az outdoor sportok közegében. Köszönöm az Outward Bound Romania, az Élményakadémia Egyesület és a Kétté Alapítvány csapatának, hogy általuk megismerkedhettem a tapasztalati tanulás inspiráló módszereivel.

12. MELLÉKLETEK

12.1. A KUTATÁS ETIKAI ENGEDÉLYE

MAGYAR TESTNEVELÉSI
ÉS SPORTTUDOMÁNYI
EGYETEM
BUDAPEST

Kutatásetikai Bizottság

Elnök: Dr. habil. Szelid Zsolt, egyetemi docens
1123 Budapest, Alkotás u. 42-48.
keb@tf.hu

ETIKAI ÁLLÁSFOGLALÁS

Nagy Kinga, a Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem, Sporttudományok Doktori Iskolájának hallgatója (témavezető: Dr. habil. Bánhídi Miklós, Prof. Dr. Tóth László) fokozatszerzésének utolsó fázisához ért és a szükséges dokumentumokat benyújtotta a Doktori Iskolának. A dokumentáció átvizsgálását követően a Doktori Iskola a hallgatótól hiánypótlásként kérte a Kutatás Etikai Engedély benyújtását annak korábbi elmulasztási okán. A hallgató a hiányzó a kutatásetikai elbírálást kezdeményezte Bizottságunknál, melyre vonatkozó kérelmét 2023. 11.14. -én, a megfelelő dokumentáció kíséretében benyújtotta.

A beadott kérelmet és annak tartalmát a Kutatásetikai Bizottság etikai szempontból megvizsgálta és a következő megállapításokat teszi:

- a kutatás sportturizmus területén vizsgálódik
- a vizsgálat módszereiként társadalom tudományi kutatásokban elfogadottként értelmezhető kérdőív módszereit választotta, melyek kutatás etikai szempontból nem jelentenek kritikus kockázatot
- vizsgálatai igaz kiterjedtek kiskorú - 14-17 éves - vizsgálati alanyokra, de az általa végzett kérdőíves kutatásban részt vett (10 fő) személyek szüleitől Szülői Belecgyező Nyilatkozat aláírását kérték és gyűjtötték be a kutatásban való részvételhez.
- a kutatás eredményeit rangos nemzetközi peer-review folyóiratokban, továbbá hazai folyóiratokban publikálta magyar és angol nyelven, mely tudományos cikkek lektorálási folyamatai során etikai probléma nem merült fel.
- a kérelem benyújtását és annak tartalmát a benyújtó témavezetője, Dr. habil. Bánhídi Miklós, Prof. Dr. Tóth László támogatták.

A fentiek alapján a Kutatásetikai Bizottság a beadott dokumentumok külön eljárásban elbírált véleményezését követően, a következő kutatásetikai állásfoglalást adja ki:

A Kutatásetikai Bizottság, **Nagy Kinga**, jelölt doktori kutatómunkáját etikai szempontból elfogadhatónak tartja, mely vélemény alapján a kutatásra vonatkozóan támogató döntést fogalmaz meg külön engedélyszám kiadásával.

KEB külön engedélyszám: **TE-KEB/No34/2023**

Indoklás:

1. A doktorandusz a témavezetői felügyelete alatt kutatásait a hatályos etikai szabályok betartásával végezte.
2. Kutatásetikai kérdések, problémák a nemzetközi publikációs procedúra során nem merültek fel.
3. A kutatás megkezdésének idejében a benyújtó kutatásetikai kérelmet elmulasztott benyújtani. Tekintettel a körülményekre a kutatásetikai engedély pótlása, annak utólagos kérelme csakis külön eljárásban valósulhat meg, hiszen utólagos elbírálásra és engedély kiadásra nincs lehetőség. A Kutatásetikai Bizottság azonban a jelölt vizsgálatait kutatásetikai szempontból elfogadhatónak tartja, azok a jelenleg is hatályos etikai szabályok betartásával kerültek lebonyolításra, mely vélemény alapján külön engedélyszám kiadása mellett döntött.

Budapest, 2023. 12. 22.

A kutatásetikai Bizottság nevében és képviselőjeként:

Dr. med. habil. Szelid Zsolt
a KEB elnöke

12.2. ONLINE KÉRDŐÍV A HAZAI VÍZI SPORTOT ŪZŐ SPORTTURISTÁK FLOW-ÉLMÉNYÉNEK, VALAMINT SPORT ÉS TURISZTIKAI MOTIVÁCIÓINAK FELMÉRÉSÉRE

Online elérhető: <https://forms.gle/QXyeJ9ZF1qTUj7xY6> (Utolsó letöltés 2024.01.24.)

Motiváció és flow-élmény vizsgálata a Balatonon vízi sportokat űzőknél

Kedves Kitöltő!

Kutatásomban arra keresem a választ, hogy a Balatonon vízi sportokat űző szabadidősportolókat milyen tényezők motiválják, milyen élményt élnek át a vízi sporteszközök használata közben, illetve hogy üdüléseikhez milyen szempontok szerint választanak úticélt.

A kérdőív kitöltése átlagosan 15 percet vesz igénybe. A kutatásban való részvétel önkéntes, a kérdőív anonim, a benne szereplő adatokat kizárólag tudományos célokra használom fel. Minden választ bizalmasan kezelek, azokat statisztikailag dolgozom fel, és a nyers adatokba csak a kutatásban dolgozók nyerhetnek betekintést.

A kérdőívben nincs jó vagy rossz válasz, minden vélemény érvényes és lehetséges. Kérlek, hogy a lehető legőszintebben válaszolj! Ezzel segíted, hogy a sportbeli motiváció és a flow-élmény lélektanáról és ezek utazási motivációval való összefüggéseiről teljesebb és az eddigiéknél komplexebb képet nyerhessek.

A kérdőívben vannak hasonló állítások, amelyek csak árnyalataikban különböznek egymástól. Ennek elsősorban az az oka, hogy pontosabban tudjak mérni.

** kötelezően megválaszolandó kérdések.*

A kutatással kapcsolatos bármilyen jellegű kérdéssel fordulj nyugodtan hozzám: mkskinganagy@gmail.com

Köszönöm, hogy kitöltéssel segített a kutatásomat!

Üdvözlettel, Nagy Kinga

DEMOGRÁFIAI KÉRDÉSEK

Kérlek, hogy a következőkben válaszolj néhány általános kérdésre!

D1. Nemed: *

- ☐ Férfi
- ☐ Nő

D2. Életkorod: *

- ☐ 14 - 17 év között
- ☐ 18 - 23 év között
- ☐ 24 - 29 év között
- ☐ 30 - 39 év között
- ☐ 40 - 49 év között
- ☐ 50 - 59 év között
- ☐ 60 - 69 év között
- ☐ 70 év felett

D3. Lakóhelyed: *

- ☐ Budapest
- ☐ megyeszékhely
- ☐ vidéki város
- ☐ falu / tanya
- ☐ Egyéb:

D4. Legmagasabb iskolai végzettséged: *

- ☐ 8. általános iskolai osztály vagy annál alacsonyabb iskolai végzettség
- ☐ Szakmunkásképző, szakiskola
- ☐ Középiskola
- ☐ Főiskola
- ☐ Egyetem
- ☐ Doktori Iskola (PhD fokozat)

D5. A jelenlegi foglalkozásod: *

- ☐ tanuló
- ☐ egyéni vállalkozó
- ☐ társas vállalkozás, vagy üzletrész tulajdonosa
- ☐ diplomás önálló értelmiségi
- ☐ diplomás alkalmazott értelmiségi
- ☐ felsővezető, igazgató vagy topmenedzser
- ☐ középvezető
- ☐ irodai alkalmazott
- ☐ nem dolgozom, inaktív (nyugdíjas, GYES/GYED-en lévő, háztartásbeli, munkanélküli, stb.) vagyok
- ☐ Egyéb:

UTAZÁSI SZOKÁSOK

T0. Milyen gyakran tudsz elutazni szokásos lakóhelyedről ÜDÜLÉSI célból?

Ide értendőek az őszi / téli / tavaszi utazások is, amelyek nem munkából vagy egyéb kötelezettségből adódnak.

- ☐ évente 2-3 hónapra
- ☐ évente több, mint 1 hónapra
- ☐ évente 3-4 hétre
- ☐ évente 1-2 hétre
- ☐ hétvégente alkalmanként
- ☐ évek óta nem utaztam el ilyen célból
- ☐ Egyéb:

T1. Az üdülésed során mi motivál? *

Az alábbi kérdések azt mérik fel, hogy úti célod kiválasztásakor a szokásos környezetedtől való ELTÁVOLODÁS vagy inkább az úticél kínálta JUTALOM keresése alapján választasz célállomást és tevékenységet üdüléseid során.

	Nem fontos	Néha fontos	Közepesen fontos	Gyakran fontos	Legfontosabb
1. Eltávolodni a szokásos környezetemtől.					
2. A mindennapi élethez képest legyen más.					
3. Rosszkedv legyőzése.					
4. Elkerülni azokat az embereket, akik idegesítenek.					
5. A stresszes környezettől való eltávolodás.					
6. Másokkal való interakció elkerülése					
7. Mesélni másoknak az élményeimről					
8. Jól érzem magam a bőrömben.					
9. Saját magam fedezzek fel új dolgokat.					
10. Olyan emberekkel lenni, akiknek hasonló az érdeklődése, mint nekem.					
11. Barátokat szerezni.					
12. Új emberekkel megismerkedni.					

T2. Kérlek, jelöld meg, mely jellemzők írják le a legjobban a Te utazásaidat!*

Több választ is megjelölhetsz!

- ☐ PIHENÉS - nap, homok, tenger, menekülés a mindennapi stressztől, kényelem, ismerős úticélok, nem sok mozgalmasság
- ☐ AKTÍV - az egészség aktív elősegítése, természetkedvelés
- ☐ GYÓGYULÁS - terápiás kezelések (testi-lelki regeneráció) gyógyüdülés
- ☐ TÁRSASÁG - barátok és ismerősök meglátogatása, vidámság
- ☐ ÉLMÉNY - távolság, flört, vállalkozókedv, változatosság, szórakozás, nagyvilági atmoszféra
- ☐ SPORT - verseny, erőfeszítések keresése, hobby tevékenységek
- ☐ KALAND - egyszeri élmény bekalkulált kockázattal, személyes bizonyítás, rajongás, álmodozás
- ☐ TANULÁS - útikalauzok szerinti nézelődés, természet, kultúra iránt érdeklődés
- ☐ KULTÚRA - más országok szokásainak, hagyományainak és nyelvének megismerése, művészeti érdeklődés
- ☐ SZEMÉLYES KIBONTAKOZÁS - képzés, továbbképzés, elismerés iránti vágy
- ☐ KARITATÍV, VOLUNTURISTA - társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése érdekében adományokkal és önkéntességgel segítő utazások
- ☐ Egyéb:

T3. Melyek a kedvenc út céljaid? * Több választ is megjelölhetsz!

	nem járok	néha	gyakran	kedvenc
tópart				
folyópart				
tengerpart				
hegyvidék				
város (városlátogatás)				
falu (falusi turizmus)				
gyógyfürdő				
wellness fürdő				
sípálya				

T4. Melyek a kedvenc BELFÖLDI és KÜLFÖLDI úti céljaid, ahol már jártál?*

Kérlek, hogy konkrét országot / várost / falut írj!

.....

T5. Milyen sportokat szoktál űzni (téli / nyári) üdüléseid során?

.....

T6. Üdüléseid során mekkora összeget vagy hajlandó költeni az alábbiakra?

A kérdés egy 1 hetes (téli / nyári) üdülésre vonatkozik.

	semennyit	1 - 10 ezer Ft	10 - 30 ezer Ft	30 - 50 ezer Ft	50 - 100 ezer Ft	100 ezer F nál több
sportoktatás						
sporteszköz bérlete						
sporteszköz vásárlása						
sporthoz kötődő kiegészítők (pl. márkás ruhák) vásárlása						

A Te vízi sportod!?

V1. Jelöld be azt a vízi sporteszközt, amelyet leggyakrabban használsz!*

Csak egyet válassz ki!

- ☐ tőkesúlyos vitorlášhajó
- ☐ jolle (dinghy) vitorlášhajó / vitorlášcsónak
- ☐ katamarán
- ☐ windsurf
- ☐ kitesurf
- ☐ kajak
- ☐ SUP (Stand Up Paddle) deszkán állva evezés
- ☐ SUP Joga
- ☐ Egyéb:

V2. Milyen szinten űzöd jelenleg a bejelölt sportot?*

Az "amatőr" jelző itt a HOBBI szintet jelenti.

- ☐ kezdő, amatőr
- ☐ középhaladó, amatőr
- ☐ haladó, amatőr
- ☐ versenyző
- ☐ oktató / edző

V3. Milyen szintre szeretnél eljutni?*

- ☐ Élvezni szeretném az eszköz használatát.
- ☐ Önmagam fejlesztése a cél.
- ☐ Önállóan szeretném kezelni a sporteszközt.
- ☐ Barátokat, ismerősöket meg tudjak tanítani erre.
- ☐ Belföldi versenyeken szeretnék elindulni.
- ☐ Külföldi versenyeken szeretnék elindulni.
- ☐ Egyéb:

V4. Mióta gyakorlod ezt a sportot?*

- ☐ Most kezdtem el, ez volt az első alkalom.
- ☐ Idén kezdtem el, és már többször próbáltam.
- ☐ Tavaly kezdtem el.
- ☐ Évek óta.
- ☐ Egyéb:

V5. Milyen rendszerességgel gyakorlod ezt a sportot?*

- ☐ csak az 1 hetes nyári üdülésem alatt
- ☐ csak a 2 hetes nyári üdülésem alatt
- ☐ Szezononként (júniustól - augusztusig) 2-3 alkalom
- ☐ minden 2.-3. hétvégén
- ☐ minden hétvégén
- ☐ Egyéb:

V6. Melyek azok a legbonyolultabb manőverek / gyakorlatok, amelyeket képes vagy megcsinálni ezzel a sporteszközzel?

.....

.....

.....

.....

FLOW - ÉLMÉNY A SPORTBAN

Kérlek, hogy emlékezz vissza a legutóbbi, a Balatonon átélt - ÁLTALAD IDEÁLISNAK VÉLT - vízi sporttevékenység közben szerzett élményedre! Jelöld meg, hogy az alábbi állítások mennyire jellemezték Téged a tevékenység alatt!

F01. Jelöld be azt a vízi sporteszközt, amelyre vonatkozik az élményed!*

Csak egyet válassz ki!

- ☐ tőkesúlyos vitorláshajó
- ☐ jolle (dinghy) vitorláshajó / vitorláscsónak
- ☐ katamarán
- ☐ windsurf
- ☐ kitesurf
- ☐ kajak
- ☐ SUP (Stand Up Paddle) deszkán állva evezés
- ☐ SUP Joga
- ☐ Egyéb:

F02. Kérlek, írd le, hogy milyen TÁRSAS KÖRNYEZETben élted át ezt az élményt!*

- ☐ egyedül
- ☐ barátokkal, ismerősökkel
- ☐ magánoktatás során
- ☐ csoportos oktatáson
- ☐ oktatóként, oktatás közben
- ☐ Egyéb:

F03. A kedvenc vízi sportod üzéséhez számodra mekkora az IDEÁLIS szélerősség? Jelöld be hogy milyen szélviszonyok között élted át ezt az élményt! *

Csak egyet válassz ki!

MAGYARÁZAT: (Bft = Beaufort-skála) viharjelzés a Balatonon:

0 – 5 Bft = ALAPFOK,

6 – 7 Bft = ELSŐFOK (Csónak, illetve vitorlás vízi sporteszköz csak a parttól számított 500 m, illetve 200 m távolságon belül közlekedhet),

8 – 12 Bft = MÁSODFOK (Csónak és vitorlás vízi sporteszköz nem közlekedhet.)

-
- ☐ 0 Bft: SZÉLCSEND (tükörsima vízfelület)
 - ☐ 1 – 2 Bft: Leheletszerű szellő - ENYHE szél (a víz felületén apró fodrok - kis hullámok, üvegszerű hullámtarajjal.)
 - ☐ 3 – 4 Bft: GYENGE-MÉRSÉKELT szél (megtörő tarajú hullámok, üvegszerű habbal, hosszabbá váló hullámok, fehér tarajos hullámok)
 - ☐ 5 Bft: ÉLÉNK szél: (Közepes hullámok, határozottabb hosszú alakkal, sok fehér tarajos hullámmal, hullámpermet is megjelenik.)
 - ☐ 6 – 7 Bft: ERŐS - VIHAROS szél: (Magas hullámok, fehér habos tarajjal, az átbukó hullámokról hullámpermet szakad le.
 - ☐ 8 – 9 Bft: HEVES VIHAROS szél: Magas hullámok, sűrű habcsíkok sodródznak a szél irányában.
 - ☐ 10 – 12 Bft: DÜHÖNGŐ VIHAR: Nagyon magas hullámok átbukó hullámtarajjal. Csökken a láthatóság.

Flow Állapot Kérdőív*

Kérlek, jelöld be, hogy az alábbi állítások mennyire jellemezték Téged a tevékenység alatt!

- 1 = egyáltalán nem illik rám, 2 = nem illik rám,
 3 = semleges, 4 = illik rám, 5 = nagyon illik rám
- F1. Az elmém és a testem tökéletes összhangban működött.
- F2. Kézben tartottam az eseményeket.
- F3. Mindvégig izgalmas kihívást jelentett számomra.
- F4. Az idő gyorsabban ment, mint ahogy gondoltam.
- F5. A figyelmemet egyáltalán nem kötötte le, amit csinálni kellett.
- F6. Ez a feladat nem volt túlzottan nehéz.
- F7. Pontosan tudtam, mit kell tennem, és azt is tettem.
- F8. Azt éreztem, hogy az, amit csinálni kell, jól illik a készségeimhez.
- F9. Érdekesnek találtam.
- F10. Egybeolvadtam a feladattal.
- F11. Teljes mértékben lekötötte a figyelmemet.
- F12. Úgy éreztem, meg tudok felelni a helyzet által támasztott követelményeknek.
- F13. Éreztem, hogy én kontrollálom a helyzetet.
- F14. A képességeim egyensúlyban voltak a tevékenység nyújtotta kihívásokkal.
- F15. Lépést tudtam tartani a kihívásokkal.
- F16. Nem igényelt tőlem erőfeszítést, hogy jól teljesítsek.
- F17. Tudtam, hogy képes vagyok a feladat megoldására.
- F18. Számomra unalmas volt.
- F19. Megfeledkeztem az idő múlásáról.
- F20. Megfeledkeztem a közvetlen környezetemről.

Sportmotivációs skála - Miért sportolsz? Azért, mert...

A következő részben arra vagyok kíváncsi, hogy milyen tényezők miatt sportolsz. Kérlek olvasd végig figyelmesen az alábbi állításokat. A skála segítségével jelöld meg, milyen mértékben érzed igaznak magadra nézve az adott állítást.

1 = Egyáltalán nem igaz rám 2 = Nem igaz 3 = Inkább nem igaz rám 4 = Közömbös számomra 5 = Inkább igaz rám 6 = Igaz rám 7 = Teljesen igaz rám

S1. Az izgalmas élmények átélése örömmel tölt el.*

1 2 3 4 5 6 7

S2. Örömet okoz, hogy jobban megismerhetem az általam üzőtt sportot.*

1 2 3 4 5 6 7

S3. Régebben jó okot találtam a sportolásra, de mostanában felmerül bennem a kérdés, hogy érdemes-e folytatnom.*

1 2 3 4 5 6 7

S4. Örömmel ismerek meg új edzésmódszereket.*

1 2 3 4 5 6 7

S5. Igazából nem tudom; mert az az érzésem, hogy képtelen vagyok már sikereket elérni ebben a sportban.*

S6. Barátaim és ismerőseim elismernek ezáltal.*

1 2 3 4 5 6 7

S7. Véleményem szerint így lehet a legjobban emberekkel ismerkedni.*

1 2 3 4 5 6 7

S8. Megelégedéssel tölt el, ha képes vagyok nehéz edzésmódszerek elsajátítására.

1 2 3 4 5 6 7

S9. Feltétlenül sportolni kell ahhoz, hogy valaki jól nézzon ki.*

1 2 3 4 5 6 7

S10. Sportolónak lenni elismerést jelent.*

1 2 3 4 5 6 7

S11. Ez a legjobb módja annak, hogy más tulajdonságaimat is fejlesszem.*

1 2 3 4 5 6 7

S12. Örömet okoz, hogy a sport által a gyenge pontjaimat is erősíthetem.*

1 2 3 4 5 6 7

S13. Az izgalom miatt, ami akkor tölt el, amikor teljesen belemerülök ebbe a tevékenységbe.*

1 2 3 4 5 6 7

S14. Ahhoz, hogy jól érezzem magam, sportolnom kell.*

1 2 3 4 5 6 7

S15. Megelégedéssel tölt el, amikor tökéletesítem a képességeimet.*

1 2 3 4 5 6 7

S16. A környezetemben élő emberek szerint fontos jól kinézni. **

- 1 2 3 4 5 6 7
S17. Mert olyan dolgokat tanulhatok, amiket az élet más területein is hasznosítani tudok. *
- 1 2 3 4 5 6 7
S18. Mert óriási érzés, hogy azt a sportot űzhetem, amelyet szeretek. *
- 1 2 3 4 5 6 7
S19. Már nem igazán világos számomra, hogy miért sportolok; nem hiszem, hogy a sportban megtalálom még a helyem. *
- 1 2 3 4 5 6 7
S20. Örömmel tölt el, amikor végre tudok hajtani egy nehéz mozdulatot. *
- 1 2 3 4 5 6 7
S21. Rossz érzéssel töltene el, ha nem szánnék időt a sportra. *
- 1 2 3 4 5 6 7
S22. Hogy megmutassam másoknak, mennyire jó vagyok ebben a sportágban. *
- 1 2 3 4 5 6 7
S23. Örömmel tölt el olyan edzés módszerek elsajátítása, amiket még nem próbáltam azelőtt. *
- 1 2 3 4 5 6 7
S24. Ez az egyik legjobb módja annak, hogy jó kapcsolatot tartsak fenn a barátaimmal. *
- 1 2 3 4 5 6 7
S25. Szeretem, amikor teljesen belemerülök ebbe a tevékenységbe. *
- 1 2 3 4 5 6 7
S26. Rendszeresen kell sportolnom. *
- 1 2 3 4 5 6 7
S27. Örömmel tölt el új teljesítményfokozó stratégiák felfedezése. *
- 1 2 3 4 5 6 7
S28. Gyakran kérdezem ezt magamtól, hiszen úgy tűnik, hogy képtelen vagyok elérni azokat a célokat, melyeket a sportban magam elé tűztem. *
- 1 2 3 4 5 6 7

Kedves Kitöltő!

Ha érdekelnek az eredmények, kérlek add meg az e-mail címed!

.....

Köszönöm, hogy kitöltéssel hozzájárultál kutatásom sikeréhez!

12.3. TÁJÉKOZTATÓ ÉS BELEEGYEZŐ NYILATKOZAT SZÜLŐK RÉSZÉRE

SZÜLŐI BELEEGYEZŐ NYILATKOZAT

Tisztelt szülő(k)!

Kérem szíves hozzájárulását/hozzájárulásukat, hogy gyermeküket felkérhessük egy vizsgálatban való részvételre, amelyben a Balatonon vízi sportokat űzők sportolási motivációjáról, flow-élményéről, utazási indítékairól és szokásairól érdeklődünk. A vizsgálat e témában egy online kérdőív kitöltéséből áll. A vizsgálat a Testnevelési Egyetem Sporttudományok Doktori Iskola doktori témavezetőjének, Dr. Bánhidi Miklósnak a vezetésével folyik. A kérdív kitöltése önkéntes, ezért gyermekének szabadságában áll, hogy kitölti-e, részletekben tölti ki, vagy sem. A kérdőív anonim, a benne szereplő adatokat kizárólag tudományos célokra használjuk fel. Minden választ bizalmasan kezelünk, azokat statisztikai módszerekkel dolgozzuk fel, és a nyers adatokba csak a kutatásban dolgozók nyerhetnek betekintést. A tárolt és számszerűsített eredményeket kizárólag tudományos kutatási célokra és tudományos közlemények készítésére használjuk fel. Amennyiben a vizsgálatban kapcsolatban bármilyen kérdése van, forduljon hozzánk bizalommal!

Köszönettel,

Nagy Kinga (mskinganagy@gmail.com)

Ez az Ön példánya, kérjük, tartsa meg. Kérjük, amennyiben beleegyezik, hogy gyermeke részt vegyen a vizsgálatban, írja alá és küldje vissza. Köszönjük szépen.

.....
szülő aláírása

12.4. FÜGGELÉK

12.4.1. A vízisport-turisták körében felhasznált skálák megoldókulcsai

Ahola modell - Utazási motiváció: T1 – T12
1, 2, 3 – Menekülés a személyes környezetből: MESZ 1, 2, 3
4, 5, 6 – Menekülés az interperszonális környezetből: MIK 1, 2, 3
7, 8, 9 – Személyes jutalmak keresése: SzJK 1, 2, 3
10, 11, 12 – Interperszonális jutalmak keresése: IJK 1, 2, 3
Flow Állapot Kérdőív: F1 – F20
1, 2, 6, 7, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 17 – Kihívás-készség egyensúly - faktor
3, 4, 5*, 9, 10, 11, 18*, 19, 20 – Egybeolvadás a feladattal - faktor
* 5, 18 – fordított itemek
SMS-28 (Sport Motivation Scale 28) Sport motiváció: S1 – S28
2, 4, 23, 27 – Belső motiváció a tudás megszerzésére
8, 12, 15, 20 – Belső motiváció a tökéletességre
1, 13, 18, 25 – Belső motiváció az élvezetkeresésre
7, 11, 17, 24 – Külső motiváció: identifikált
9, 14, 21, 26 – Külső motiváció: introjektált
6, 10, 16, 22 – Külső motiváció: külső szabályozás
3, 5, 19, 28 – Amotiváció

12.4.2. A FÁK skála faktorsúlyai a rotált komponens mátrixban (n=55)

	1. faktor – Kihívás- készség egyensúly	2. faktor – Egybeolvadás a feladattal
1. Az elmém és a testem tökéletes összhangban működött.	,378	
2. Kézben tartottam az eseményeket.	,700	
6. Ez a feladat nem volt túlzottan nehéz.	,289	
7. Pontosan tudtam, mit kell tennem, és azt is tettem.	,693	
8. Azt éreztem, hogy az, amit csinálni kell, jól illik a készségeimhez.	,790	
12. Úgy éreztem, meg tudok felelni a helyzet által támasztott követelményeknek.	,784	
13. Éreztem, hogy én kontrollálom a helyzetet.	,826	
14. A képességeim egyensúlyban voltak a tevékenység nyújtotta kihívásokkal.	,783	
15. Lépést tudtam tartani a kihívásokkal.	,777	
16. Nem igényelt tőlem erőfeszítést, hogy jól teljesítsek.	,625	
17. Tudtam, hogy képes vagyok a feladat megoldására.	,790	
3. Mindvégig izgalmas kihívást jelentett számomra.		,556
4. Az idő gyorsabban ment, mint ahogy gondoltam.		,153
5. A figyelmemet egyáltalán nem kötötte le, amit csinálni kellett.*		,649
9. Érdekesnek találtam.		,595
10. Egybeolvadtam a feladattal.		,632
11. Teljes mértékben lekötötte a figyelmemet.		,732
18. Számomra unalmas volt.*		,643
19. Megfeledkeztem az idő múlásáról.		,469
20. Megfeledkeztem a közvetlen környezetemről.		,251

KMO= 0,674 p<0,001

Teljes megmagyarázott variancia=43,6%

12.4.3. A sportmotiváció alskáláinak normalitás tesztje életkori csoportok szerint (n=282)

			Életkori csoportok	Normalitás teszt		
				Statistic	df	p
IM – tudás megszerzése	Shapiro-Wilk	14-23 év	0,928	29	0,048	
		24-29 év	0,901	29	0,010	
	Kolmogorov-Smirnow	30-39 év	0,137	94	0,000	
		40-49 év	0,135	83	0,001	
	Shapiro-Wilk	50-59 év	0,979	25	0,856	
		60 felett	0,966	22	0,614	
IM – tökéletességre törekvés	Shapiro-Wilk	14-23 év	0,805	29	0,000	
		24-29 év	0,872	29	0,002	
	Kolmogorov-Smirnow	30-39 év	0,127	94	0,001	
		40-49 év	0,169	83	0,000	
	Shapiro-Wilk	50-59 év	0,914	25	0,037	
		60 felett	0,968	22	0,663	
IM – élvezet-keresés	Shapiro-Wilk	14-23 év	0,820	29	0,000	
		24-29 év	0,750	29	0,000	
	Kolmogorov-Smirnow	30-39 év	0,173	94	0,000	
		40-49 év	0,170	83	0,000	
	Shapiro-Wilk	50-59 év	0,937	25	0,124	
		60 felett	0,939	22	0,190	
EM – identifikált szabályozás	Shapiro-Wilk	14-23 év	0,959	29	0,316	
		24-29 év	0,965	29	0,442	
	Kolmogorov-Smirnow	30-39 év	0,066	94	,200*	
		40-49 év	0,116	83	0,008	
	Shapiro-Wilk	50-59 év	0,974	25	0,738	
		60 felett	0,959	22	0,468	
EM – introjektált szabályozás	Shapiro-Wilk	14-23 év	0,933	29	0,065	
		24-29 év	0,904	29	0,012	
	Kolmogorov-Smirnow	30-39 év	0,093	94	0,042	
		40-49 év	0,134	83	0,001	
	Shapiro-Wilk	50-59 év	0,939	25	0,142	
		60 felett	0,908	22	0,043	
EM – külső szabályozás	Shapiro-Wilk	14-23 év	0,970	29	0,572	
		24-29 év	0,976	29	0,724	
	Kolmogorov-Smirnow	30-39 év	0,106	94	0,011	
		40-49 év	0,091	83	0,087	
	Shapiro-Wilk	50-59 év	0,980	25	0,892	
		60 felett	0,956	22	0,408	
AM – amotiváció	Shapiro-Wilk	14-23 év	0,752	29	0,000	
		24-29 év	0,835	29	0,000	
	Kolmogorov-Smirnow	30-39 év	0,244	94	0,000	

	40-49 év	0,216	83	0,000
Shapiro-Wilk	50-59 év	0,940	25	0,151
	60 felett	0,925	22	0,096

Megjegyzés: látható, hogy minden alskála esetében legalább egy korcsoport tekintetében a normalitás teszt (a legfeljebb 30 fős korcsoportokban a Shapiro-Wilk, míg a 30-nál nagyobb létszámú korcsoportokban pedig a Kolmogorov-Smirnov próba) eredményeit vettük a döntés alapjának. Az adatok alapján a normalitásteszt szignifikanciaszintje 0,05 alatt van ($p < 0,05$), ezért nem igazolható, hogy a motivációs alskálák esetében minden egyes korcsoport normális eloszlást követ. (Az adott motivációs alskálán belül azon korcsoportokat, melyek nem normális eloszlást követnek, vastagon szedve jelöltük).

12.4.4. Az életkori csoportok szerint sportmotivációs alskálákhoz tartozó nullhipotézisek tesztelése független-mintás Kruskal-Wallis próbával (n=282)

Nullhipotézis:	p ^{a,b}	Döntés
1 <i>A tudás megszerzésére irányuló IM – alskálája minden egyes életkori csoport esetében azonos eloszlásból származik egymással, azaz az életkor nincs hatással a tudás megszerzésére irányuló IM értékére.</i>	0,027	Nullhipotézis elutasítása.
2 <i>A tökéletességre törekvés IM - alskálája minden egyes életkori csoport esetében azonos eloszlásból származik egymással, azaz az életkor nincs hatással a tökéletességre törekvés IM értékére.</i>	0,018	Nullhipotézis elutasítása.
3 <i>Az élvezetkereséshez kapcsolódó IM - alskálája minden egyes életkori csoport esetében azonos eloszlásból származik egymással, azaz az életkor nincs hatással az élvezetkereséshez kapcsolódó IM értékére.</i>	0,016	Nullhipotézis elutasítása.
4 <i>Az identifikált szabályozás EM - alskálája minden egyes életkori csoport esetében azonos eloszlásból származik egymással, azaz az életkor nincs hatással az identifikált szabályozás EM értékére.</i>	0,248	Nullhipotézis megtartása.
5 <i>Az introjektált szabályozás EM - alskálája minden egyes életkori csoport esetében azonos eloszlásból származik egymással, azaz az életkor nincs hatással az introjektált szabályozás EM értékére.</i>	0,795	Nullhipotézis megtartása.
6 <i>A külső szabályozás EM - alskálája minden egyes életkori csoport esetében azonos eloszlásból származik egymással, azaz az életkor nincs hatással a külső szabályozás EM értékére.</i>	0,085	Nullhipotézis megtartása.
<i>Az amotiváció - alskálája minden egyes életkori csoport esetében azonos eloszlásból származik egymással, azaz az életkor nincs hatással az amotiváció értékére</i>	0,007	Nullhipotézis elutasítása.

Megjegyzés: a. $p=0,050$

b. Aszimptotikus szignifikancia jelenik meg.

12.4.5. Az általánosított lineáris modell (GLM) flow faktorokra vonatkozó eredményei (n=297)

Tests of Between-Subjects Effects					
Source		df	F	Sig.	Partial Eta squared
Corrected Model	Egyensúly - faktor	35	1,436	0,061	0,164
	Egybeolvadás - faktor	35	2,168	0,000	0,229
Intercept	Egyensúly - faktor	1	590,523	0,000	0,698
	Egybeolvadás - faktor	1	1019,291	0,000	0,799
Nemek	Egyensúly - faktor	1	0,371	0,543	0,001
	Egybeolvadás - faktor	1	8,740	0,007	0,033
Életkor	Egyensúly - faktor	7	1,082	0,375	0,029
	Egybeolvadás - faktor	7	1,885	0,072	0,049
Társas kontextus	Egyensúly - faktor	6	0,805	0,567	0,019
	Egybeolvadás - faktor	6	1,117	0,353	0,026
Tudásszint	Egyensúly - faktor	4	1,215	0,305	0,019
	Egybeolvadás - faktor	4	3,191	0,024	0,047
Sportbeli célok	Egyensúly - faktor	5	1,114	0,353	0,021
	Egybeolvadás - faktor	5	0,790	0,558	0,015
Tapasztalat / gyakorlással töltött idő	Egyensúly - faktor	2	0,315	0,730	0,002
	Egybeolvadás - faktor	2	0,629	0,534	0,005
Gyakorlás rendszeressége	Egyensúly - faktor	6	0,854	0,529	0,020
	Egybeolvadás - faktor	6	1,946	0,074	0,044
Iskolai végzettség	Egyensúly - faktor	4	0,306	0,874	0,005
	Egybeolvadás - faktor	4	2,694	0,031	0,040
Error	Egyensúly - faktor	256			
	Egybeolvadás - faktor	256			
Total	Egyensúly - faktor	292			
	Egybeolvadás - faktor	292			
Corrected Total	Egyensúly - faktor	291			
	Egybeolvadás - faktor	291			

Megjegyzés: a. *R Squared* = ,164 (*Adjusted R Squared* = ,050)

b. *R Squared* = ,229 (*Adjusted R Squared* = ,123)